

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
BABEȘ-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITÄT
BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY
TRADITIO ET EXCELLENTIA

Facultatea de Istorie și Filosofie

Str. M. Kogălniceanu nr. 1
Cluj-Napoca, RO-400084
Tel.: 0264-405326
Fax: 0264-405326
hiphi@ubbcluj.ro
<http://hiphi.ubbcluj.ro>

Securitate societală: managementul securității minorităților naționale

Suport de curs

Jean Monnet Module Building EU's Societal Security: the security management of national minorities in Europe, Together4Europe, (OurEU)

“With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union”

This material is funded by the Jean Monnet Module *Building EU's Societal Security: the security management of national minorities in Europe, Together4Europe, (OurEU)*, Project number 587514-EPP-1-2017-1-RO-EPPJMO-MODULE.

The European Commission support for the production of this material does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

I. Informații generale

1.1. Condiționări și cunoștințe prerechizite

Pentru buna desfășurare a acestui curs, studenții trebuie să aibă cunoștințe de bază de istorie universală și a integrării europene, politici comunitare curente și geopolitică. În totalitatea lor, aceste prerechizite vor fi foarte utile în rezolvarea lucrărilor de evaluare ce încheie fiecare modul și, respectiv în promovarea examenului de evaluare finală.

1.2. Descrierea cursului

Cursul de *Securitate societală: managementul securității minorităților naționale* face parte din pachetul de discipline fundamentale ale specializării Managementul Securității în Societatea Contemporană, nivel masterat, din cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Cursul își propune să prezinte, într-o manieră analitică, chestiunea securității societale, managementul integrat al minorităților naționale și etnice în decursul secolului al XX-lea și abordarea specifică secolului al XXI-lea. Analiză cursului va fi atât conceptuală, cât și instituțională, din punct de vedere al dreptului internațional public și al organizațiilor internaționale. Suntem interesați să analizăm maniera în care problematica securității societale a fost abordată de către Uniunea Europeană, cu accent pe noua agendă de securitate a UE.

1.3. Materiale bibliografice obligatorii

În vederea aprofundării materiei vă rugăm să consultați următoarele surse bibliografice:

1. Buzan, Barry; Wæver Ole; de Wilde, Jaap, (2010), *Securitatea: un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, (trad.) de George Jiglău
2. Dungaciu, Dan, (2012), *Elemente pentru o teorie a națiunii și naționalismului*, Editura Institutului de științe politice și relații internaționale, București
3. Dungaciu, Dan; Cristea, Darie (coord.), (2012), *Doctrine, strategii, politici. De la discursul geopolitic la operaționalizarea securității internaționale*, Editura Institutului de științe politice și relații internaționale, București
4. Gellner, Ernest, (1983), *Națiuni și naționalism: noi perspective asupra trecutului*, Editura Antet, (trad.) de Robert Adam
5. Ghica, Luciana Alexandra; Zulean, Marian (coord.), (2007), *Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese*, Editura Polirom, Iași
6. Huntington, Samul P., (2012), *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Litera, București, (trad.) de Liana Stan
7. Kolodziej, Edward A., (2007), *Securitatea și relațiile internaționale*, Editura Polirom, Iași, (trad.) de Ramona Elena Lupu
8. Smith, Anthony D., (1995), *Nation and Nationalism in a Global Era*, Polity Press, Blackwell Publishers Ltd.
9. Șerban, Adela, (2008), *Securitatea societală: fundamente teoretice*, Editura Valahia, Colecția Euxin, București
10. Ungureanu, Radu-Sebastian, (2010), *Securitate, suveranitate și instituții internaționale: crizele din Europa de Sud-Est în anii '90*, Editura Polirom, Iași,

11. Anderson, Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London: Verso, 1991.
12. Huysmans, Jef, *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and asylum in the EU*, London: Routledge, 2006.
13. Ivan, Adrian, *Stat, Majoritate și Minoritate Națională în România, (1919-1930), Cazul maghiarilor și germanilor din Transilvania*, Cluj-Napoca: C A Publishing, 2011.
14. Huysmans, Jef, 'Migrants as a Security Problem: Dangers of "Securitizing" Societal Issues', in Robert Miles & Dietrich Thranhardt, eds, *Migration and European Integration: Dynamics of Inclusion and Exclusion*. London: Pinter, 1995, pp.53– 72.
15. Huysmans, Jef, 'The European Union and the Securitization of Migration', *Journal of Common Market Studies*, Vol.38, No.5, December, 2000, pp. 751-777.
16. Roe, Paul, 'Securitization of Minority Rights: Conditions of Desecuritization', *Security Dialogue* 35(3): 2004, pp. 279–294.

1.4. Elemente de deontologie academica

Se vor avea în vedere următoarele detalii de natură organizatorică:

- Lucrările elaborate de către studenți pe parcursul activităților vor avea în mod obligatoriu caracter de originalitate.
- Rezultatele finale vor puse la dispoziția studenților on-line, prin utilizarea site-ului facultății;
- Contestațiile se vor soluționa în maxim 24 de ore de la afișarea rezultatelor.

Modulul 1

Securitatea societală: Abordări sociologice și de securitate Aspecte privind regimul și statutul minorităților în Uniunea Europeană

Descriere: Familiarizarea cu noțiunile fundamentale, definiții ale securității societale, minoritățile și drepturile specifice ale minorităților și a implicațiilor problematice minorităților în aspectele de securitate

Concepte și cuvinte cheie: securitate, minoritate, minoritate națională, minoritate etnică, drepturi specifice, stat-națiune, mediu de securitate, diversitate, multiculturalism

Tema 1: Securitatea societală: abordări sociologice, definiții și concepte

Securitatea - Delimitarea Domeniului

Teorii și Curente de Gândire

Securitatea a reprezentat încă de la începutul omenirii o preocupare esențială, așa cum reiese și din piramida lui Abraham Maslow, unde nevoia de securitate este plasată ca nivel de importanță imediat după nevoile fiziologice. În ciuda faptului că acest concept este unul cu vechime, o simplă lectură a unor texte din domeniul relațiilor internaționale, și în special din teoria relațiilor internaționale, ne relevă faptul că nu există o definiție larg acceptată a „securității”, un termen contestat și ambiguu. Ambiguitatea termenului derivă din multitudinea de arii pe care le acoperă, și este „exacerbată de faptul că în viața politică internă a statelor sub acoperirea securității naționale sunt invocate – în funcție de împrejurări - o serie largă de acțiuni și activități politice” (Bidu, Troncotă 2005: 9).

Mai mult decât atât, ambiguitatea este accentuată și de imposibilitatea de a găsi un consens în literatura de specialitate privind subiectul pe care securitatea îl are în vedere: este vorba de sistemul internațional, de statul național sau de individ? În timp ce în perioada de dinaintea sfârșitului Războiului Rece accentul se punea pe securitatea oferită de stat, în perioada post-Război Rece se apreciază tot mai mult că securitatea națională nu poate fi asigurată decât prin securitate internațională, și se dezvoltă tot mai mult conceptul de securitate a individului.

Referitor la originile termenului de securitate, pot fi invocați termenii latini „securitatis” și „securitas”. Dincolo de această certitudine privind originile conceptului, se ridică o serie de întrebări legate de ceea ce înțelegem prin acest concept, devenit unul central în relațiile contemporane, și în special în teoria relațiilor internaționale. Dacă acceptăm faptul că problemele de securitate sunt printre cele mai vechi probleme care există în lume, putem să afirmăm cu certitudine că definiția acestui concept a depins și depinde nu doar de epoca analizată ci și de actorii considerați a fi importanți, și mai important de persoana care emite această definiție. De altfel, se poate afirma că „securitatea, la fel ca și alte concepte din științele sociale, nu acceptă o definiție neutră” (Smith 2002: 2).

Demersul definirii conceptului de „securitate” este unul cu atât mai dificil în zilele noastre, având în vedere numeroasele dimensiuni ale securității și diversificatele pericole și amenințări la adresa securității din lumea contemporană.

În ciuda acestor probleme legate de definirea conceptului de „securitate”, consider importantă introducerea în acest demers a unor definiții ale acestuia pentru facilitarea analizei ulterioare. În sens pragmatic, conceptul de securitate poate fi echivalat cu sintagma „absența pericolului”, iar cel de insecuritate cu sintagma „prezența pericolului”, și se poate aprecia că întotdeauna securitatea unuia înseamnă insecuritate pentru un altul. Una dintre cele mai cunoscute și vechi definiții a securității îi aparține lui Arnold Wolfers: „securitatea, în sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar într-un sens subiectiv, absența temerii că asemenea valori vor fi atacate” (Wolfers 1952: 485).

O altă definiție este cea oferită în lucrarea *Religie și securitate în Europa secolului XXI - Glosar de termeni*, unde se consideră că securitatea „semnifică situația în care o persoană, un grup de persoane, stat, alianțe, în urma unor măsuri specifice adoptate individual sau în înțelegere cu alți actori, capătă certitudinea că existența, integritatea și interesele lor fundamentale nu sunt primejduite” (Buță, Ion, Dinu 2007: 399). În final este necesară realizarea unei distincții între termenii de pace și securitate, primul desemnând lipsa unui conflict armat, în timp ce starea de securitate se referă la lipsa amenințărilor (Ungureanu 2006: 180).

Viziunea clasică asupra securității

În literatura de specialitate se consideră că așa numita abordare clasică a securității se suprapune cu viziunea realistă asupra securității, perioada ei de glorie fiind cea a Războiului Rece, însă influența ei asupra relațiilor internaționale este mai îndelungată, începând odată cu instituirea primelor formațiuni statele.

În mod tradițional conceptul de securitatea a fost asociat cu securitatea militară, apărare, și raportul de forțe de pe plan internațional în ceea ce privește puterea militară. În acest sens, se poate afirma chiar că „asumpția de bază a viziunii tradiționale este că securitatea este corelată fundamental de dimensiunile militare ale interacțiunilor dintre statele națiune” (Smith 2002: 3). În această accepțiune, statul este cel mai important, uneori chiar singurul actor al relațiilor internaționale, singurul care putea asigura securitatea cetățenilor atât pe plan intern cât și internațional, iar preocuparea sa primordială este asigurarea securității. Pentru asigurarea securității, statele încearcă mereu să își maximizeze puterea într-un mediu considerat anarhic, anarhia fiind structura care caracterizează mediul internațional.

Anarhia rezultă din observația conform căreia în timp ce la nivel intern există o conducere, legitimitate și monopolul utilizării forței la nivel intern este deținut de stat, la nivel internațional aceste caracteristici nu sunt regăsite. Alături de aceste caracteristici ale mediului tradițional de securitate mai trebuie menționate câteva consecințe ale mediului internațional anarhic: statele acționează singure în acest mediu internațional brutal, iar pacea nu este posibilă, ci doar o balanță a puterii, și într-un mediu anarhic nu poate fi implementată securitate colectivă. În ciuda longevității acestei viziuni clasice asupra securității internaționale, ceva s-a schimbat în mediul internațional odată cu finalul Războiului Rece, ceva atât de semnificativ încât a determinat o regândire totală a conceptului de securitate. Odată cu sfârșitul confruntării din perioada Războiului Rece între cele două mari puteri de la nivel global, Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică, în anul 1989, viziunea clasică asupra securității este tot mai mult contestată și înlocuită în final cu o viziune modernă asupra securității.

Viziunea post-război rece asupra securității

Sfârșitul Războiului Rece a determinat o reflecție la scară largă asupra conceptului de securitate. Există numeroase studii recente care analizează modul în care acest concept s-a modificat datorită transformărilor petrecute pe arena internațională. Astfel, unii autori, printre care și Edward Kolodziej, consideră că noul concept de securitate și noul mediu de securitate se datorează dispariției bipolarității din arena internațională, o structură care „a lăsat aparent impresia că oferă o ordine globală aparent stabilă și de neclintit” (*Kolodziej 2007: 24*), și punea în același timp în umbră problemele cu care se confrunta umanitatea pentru a acorda o importanță primordială relațiilor dintre cele două puteri de la nivel mondial care își disputau supremația - Statele Unite ale Americii și URSS. Pe de altă parte, există și o categorie de autori care nu ignoră rolul avut de dispariția bipolarității de pe scena mondială, dar adaugă și o altă cauză pentru complexitatea securității internaționale contemporane, și anume procesul globalizării definit drept „intensificarea la nivel mondial a relațiilor sociale astfel încât evenimentele dintr-o parte a lumii sunt influențate de evenimente care au loc în zone foarte îndepărtate” (*Giddens 2000: 64*), care presupune nu doar apariția unor noi actori internaționali ci și a unei opinii publice internaționale.

Într-o altă accepțiune globalizarea este considerată a fi „procesul prin care tranzacțiile sociale de toate tipurile tot mai mult au loc fără a se ține cont de granițele naționale, cu rezultatul că lumea a devenit o sferă socială fără granițe” (*Hobden, Jones 2005: 245*).

În timp ce prima definiție pare oarecum neutră, din cea de a doua ar rezulta că globalizarea unește lumea, în timp ce alți specialiști ar sublinia mai degrabă rolul de fragmentare și conflictual pe care îl are globalizarea asupra lumii. Dacă acceptăm această schimbare și influență asupra conceptului de securitate, devine clar faptul că lumea în care trăim este tot mai complexă și interdependentă, astfel încât securitatea nu mai poate fi privită ca fiind doar una „națională” în era globalizării, ci mai degrabă ca securitate „internațională”.

Ne vom referi la câteva dintre consecințele acestor două fenomene asupra conceptului de securitate în perioada contemporană. Așa cum s-a menționat mai sus se consideră că una dintre caracteristicile mediului de securitate actual este demiterea bipolarității din perioada Războiului Rece, dar în același timp și lipsa unei alte structuri clare și vizibile a sistemului internațional. Unii analiști consideră că s-a realizat trecerea de la bipolaritate la o altă structură care nu este deocamdată identificabilă, un sistem unipolar sau multipolar, un mediu de securitate care este deosebit de dinamic și în continuă schimbare (*Bădălan, Zaharescu, Bogdan 2009: 9*). Pe de altă parte există și analiști care insistă asupra existenței unei unipolarități clare, iar alții subliniază polaritatea Statelor Unite ale Americii care este în declin și tinde să fie înlocuită de o multipolaritate datorită apariției unor noi centre de putere, precum Uniunea Europeană, Rusia, Japonia, India, China.

O consecință a acestui mediu de securitate și a unei structuri neclare este reprezentată de absența ordinii internaționale. Este interesant a remarca la acest punct faptul că unii autori identifică chiar patru obstacole în calea restaurării ordinii internaționale în perioada post-Război Rece, acestea fiind: „procesul de dezintegrare a Uniunii Sovietice, dispariția confruntărilor ideologice est-vest care determină fenomene de regionalizare, ignorarea lecțiilor războiului din Golf și apariția unor noi centre de putere la nivel regional: Iran, Turcia, Ucraina, India, Pakistan și altele” (*Noica, Hedeșiu, Toma 2007: 119*).

O altă consecință a sfârșitului Războiului Rece și a intensificării globalizării este reprezentată de extinderea agendei politice internaționale, analizată ulterior, și creșterea importanței actorilor non-statali în asigurarea securității, un rol deosebit avându-l la acest capitol organizațiile internaționale investite cu funcții în domeniul securității. Securitatea este un concept tot mai puțin legat de cel de stat, astfel încât nici un stat nu își permite să se retragă în spatele granițelor și să încerce să își asigure singur securitatea și să facă diferența între probleme interne și externe. De asemenea, statele și-au pierdut capacitatea de a acționa datorită globalizării, dar în același timp nu este foarte sigur în competența cui vor ajunge problemele care nu pot fi rezolvate de către state în condițiile în care nu putem considera că s-a ajuns la apariția unei societăți globale pe mâna căruia statele să își încredințeze funcțiile. Opinia lui Steve Smith privind lărgirea conceptului de securitate în perioada post-Război Rece este una foarte interesantă, autorul analizând patru grupuri de scrieri prin care s-a realizat această modificare. Primul grup a încercat să redefinească securitatea, dezvoltând definiții care să fie îndepărtată de aspectele militare. Cu alte cuvinte, s-a încercat adăugarea unor noi dimensiuni securității și ignorarea dimensiunii tradiționale. Al doilea grup a încercat să redefinească termenul astfel încât acesta să se refere și la alte părți ale lumii, nu doar la marile puteri. Metodologia și influența alegerii raționale asupra conceptului de securitate au reprezentat preocuparea celui de la treilea grup, în timp ce al patrulea grup a dezvoltat teoria neorealismului pentru înțelegerea conceptului de securitate (*Smith 2002: 4-6*). Emma Rotschild a clasificat de asemenea dezbaterile privind lărgirea termenului de securitate, menționând patru tipuri de extinderi ale conceptului. Prima implică extinderea securității de la securitatea națiunilor la securitatea grupurilor și a indivizilor, a doua realizează o extindere în sus a termenului de la națiune la biosferă, a treia extinde conceptul de securitate pe orizontală, sau la tipurile de securități pe care le avem în vedere, în timp ce a patra categorie sugerează că responsabilitatea pentru asigurarea securității este difuzată în toate direcțiile, dinspre statele națiune în sus spre organizații internaționale și până jos la guvernări regionale și locale, precum și la organizațiile nonguvernamentale (*Rotschild 1995: 55*).

Nu putem să nu ne îndreptăm atenția și asupra dimensiunilor securităților, așa cum au fost ele dezvoltate în perioada post - Război Rece, cu scopul de a combate exclusivitatea securității militare. Securitatea este un concept multidimensional, lucru acceptat, de exemplu, de către Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa încă din anii 1970 (la acel moment CSCE), această organizație lărgind conceptul de securitate pentru a include și dimensiune economică și cea ecologică și umană, pe lângă cea militară. În zilele noastre, statele trebuie să fie conștiente de aceste noi aspecte ale securității, mai ales dacă avem în vedere faptul că soluția militară nu mai poate fi utilizată decât într-un număr relativ mic de probleme, și în nici un caz pentru problemele noi cu care se confruntă umanitatea, și ținând cont de faptul că risurile nonmilitare sunt mult mai periculoase și mai numeroase în lumea contemporană.

Introducere în problematică

La nivelul ideilor, securitatea societală o considerăm pe trei paliere:

- al validității paradigmei dominante – în cazul nostru doctrina neoliberală (incluând și „monetarismul”) cu excrescențele subordonate: capitalismul financiar, pragmatismul ca adevăr cuantificabil, cvasidoctrina etnogloblizării și a unificării europene
- al stocului de paradigme concurente, chestiune care se traduce în final în „vitalitatea” clasei de mijloc, la rândul ei aproximată prin mobilitatea socială, în special a forței de

muncă, repartiția sărăciei (distanța socială); cu alte cuvinte, al calității „circulației elitelor” și a inegalității sociale;

- al „pauzei”, golului, distanței dintre provocări și capacitatea de a răspunde la provocări a unei noi paradigme

Modificarea axului de gândire reprezintă, în sine, amenințări la adresa coerenței sociale întrucât societatea nu are formate mecanismul *sistemic*, impersonal, *autocorecțiile* prin care se reface echilibrul dintre cadre și manifestări.

Conceptul de securitate ca progres general

Securitatea societală (*societal security*) este un termen foarte generos. Până de curând, noțiunea de securitate a societății echivala cu un sumum între diversele idealuri pentru care lumea civilizată a făcut revoluții și marii gânditori, alături de oamenii de rând, și-au dat viața: libertate, egalitate, fraternitate. Securitatea societală era, și este încă, un concept difuz, care trimite la *condițiile necesare progresului umanității în general, al societății ca și comunitate*. În particular, Revoluția Americană a consacrat *mobilitatea socială ca aspect esențial al libertății persoanei în societate*, denunțând stratificarea socială pe moștenirea statusului (societatea de status), așa cum era percepută societatea suzerană britanică. Eliberarea energiilor colective *pe vectorul abilităților individuale* a fost una dintre cele mai importante câștiguri *universale* al revoluției americane.

Unul dintre părinții fondatori ai SUA, John Adams, spunea, după grecii antici că „Nu poate exista virtute publică fără virtute individuală, iar virtutea publică este singura care poate fi întemeietoare a Republicii”:

"There must be a positive Passion for the public good, the public Interest, Honour, Power, and Glory, established in the Minds of the People, or there can be no Republican Government, nor any real Liberty. And this public Passion must be Superior to all private Passions. Men must be ready, they must pride themselves, and be happy to sacrifice their private Pleasures, Passions, and Interests, nay their private Friendships and dearest connections, when they Stand in Competition with the Rights of society."

Progresul însuși este parte a noțiunii de securitate societală. Deci, într-o primă accepțiune, până la apariția Școlii de la Copenhaga și în special a scrierilor lui Barry Buzan, **securitatea societală desemnează accesul la progres și condițiile necesare pentru realizarea acestuia. Cea mai importantă condiție a progresului este libertatea, a insului și a comunității din care acesta face parte (insul-cetățean și societatea democratică).**

Progresul operaționalizat ca securitate societală. Barry Buzan

Școala de la Copenhaga a apărut ca reacție la suprapunerea excesivă dintre domeniul securității militare și cel al societății. Scrierile aferent au apărut ca o recunoaștere a faptului că, după căderea comunismului în 1989, *chiar nu mai era nevoie* de accentul militar în chestiunea securității. Cu alte cuvinte, nevoia de reconceptualizare a noțiunii de securitate n-a făcut decât să înregistreze un lucru care deja se produsese: decuplarea necesară a sistemului militar de cel civil în logica securității. Mai mult, Estul fusese înfrânt prin metodologii și ideologii care au distrus, din interior URSS-ul și, în general sistemul comunist, înaintea teoretizării conceptului de către Buzan (1983, prima ediție a „People, States & Fear”). Cu alte cuvinte războiul rece fusese deja câștigat de către Vest prin colapsul securității societale în lagăr comunist: statele estice se

prăbușiseră, devenind disfuncționale, iar societățile, agresate de către logica disfuncțională a aparatului de partid și de stat intraseră într-un nou ciclu de descoperire-recompunere prin ideologia liberală profesată de Europa Liberă. Este interesant de remarcat că fraza prin care Reagan a spus despre URSS că este un „imperiu al răului”, marcând accentuarea fără precedent a presiunii SUA asupra URSS, a apărut în același an cu cartea lui Barry Buzan care a încercat să operaționalizeze conceptul, în 19832

Securitatea societală reprezintă „capacitatea statelor și a societăților de a-și menține identitatea independentă și integritatea lor funcțională” (Buzan: 30)

Definiția pe care o propune Buzan nu reprezintă o noutate pentru cultura europeană: așa cum am arătat mai sus, progresul a fost dintotdeauna sinonim cu creșterea calității integrării sociale a insului. prin prezervarea libertății sale, în același timp.

Ceea ce este nou este **accentul pe importanța covârșitoare a culturii pe care îl regăsește intelectul european de la sfârșitul secolului al XX-lea**. Accentul pus pe dreptul la identitate, pe cultură nu este însă neapărat „o rezolvare” a problemei culturale. Vestul produce tot atât de bine entonaționalisme care fragmentează realul și deci, posibilitatea de înțelegere a acestuia, ca și continentele considerate mai înapoiate, arată Anthony Smith, prin conceptele de etnonaționalism și etnogloblizare (Smith: 1991).

Din punctul nostru de vedere principalul factor de securitate societală este *calitatea ideii dominante la un moment dat în societate*. Dacă ideea dominantă are *capacitatea de a organiza societatea*, vom spune că societatea respectivă este *sigură*. Principiul funcției organizării se întemeiază pe *libertatea insului și a corpurilor funcționale (profesionale)* din societate de a produce ordine. Ordinea, în această accepțiune, este un produs constant de jos în sus. Singurul lucru pe care trebuie statul să-l asigure este *cadrul, justiția legală*.

Deci, securitatea societală este validată pe termen scurt (6 luni – 1 an), mediu (3-5 ani), lung (10 ani – o generație) de *calitatea* creșterii ei în spațiul istoric, în timp, în raport cu provocările problemelor de natură națională, internațională, de mediu, transnațională etc. Spunem că avem „creștere socială de calitate” atunci când *Buzan – libertatea insului și a colectivităților. Noțiunea de libertate presupune însă conservarea vectorului care trebuie să fie liber, nu dizolvarea acestuia, pentru că atunci nu mai vorbim de libertate ci de eliminarea actorului care face obiectul libertății.

Securitatea societală și statul. Rolul ideii

După Barry Buzan, raportul dintre stat și securitate are ca ax ideea de stat. Aceasta asigură atât coerența „exprimării instituționale a statului”, cât mai ales tipul „bazei fizice a statului” (politicile demografice, fiscale, educaționale, etc. încurajează o anumită bază fizică).

Pentru gândirea socială românească, **ideea pe care trebuie așezat statul este dreptatea – la rândul ei însemnând așezarea statului pe criteriul ierarhiei competențelor și socializarea legilor**. Dreptatea se referă, concret, la punerea în acord a prestigiului și formelor de măsurare a acestuia (în primul rând recompensele materiale, inclusiv salariul) cu munca depusă. Dreptatea face legătura dintre individ și comunitate. Fără comunitate și deci fără noțiunea de „interes public”, conceptul de securitate societală rămâne fără obiect.

Dreptatea, după aceea, este operaționalizată în concret în raport cu legea paralelismului sociologic (Gusti): „Am stabilit prin urmare un întreit paralelism sociologic, cunoscut în sistemul școlii de la București sub denumirea de **lege a paralelismului sociologic**, care înseamnă, în altă

terminologie, **un întreit echilibru social: un paralelism între manifestări, un paralelism între cadre și un paralelism între cadre și manifestări.** Paralelismul acesta privește în același timp existența și funcționarea societății, ceea ce se indică uneori sub numele de statică socială, cât și evoluția societății, ceea ce se indică și cu numele de dinamică socială. **Societatea omenească nu poate fi redusă la nici unul din genurile ei de manifestări, fie ele economice, spirituale, etico-juridice și politico-administrative.** Ea le cuprinde pe toate deodată și nici nu se poate lipsi de vreuna în prezent sau în decursul dezvoltării ei, fără a risca să-și vadă primejduit echilibrul. **Societatea omenească este înrâurită în același timp de cadrele cosmologic, biologic, psihic și istoric,** fără să se poată lipsi de vreunul din ele, decât cu prețul unui dezechilibru. În sfârșit, **societatea omenească [prin manifestări] înrăurește la rândul ei cadrele, ajungând în cazurile normale la o adaptare reciprocă sau la o formulă de echilibru și dimpotrivă, orice nepotrivire dintre cadre și manifestări duce la dezechilibru social. ...**

În încheiere, subliniem că legea paralelismului sociologic sau a echilibrului social general nu are numai o valoare teoretică, ci și practică. Prin respectarea ei, societățile pot dobândi un echilibru mai trainic și pot evita fenomenele de dezechilibru și de dezagregare Pe calea aceasta sociologia poate întemeia științific politica și deci alături de celelalte științe, ea poate servi îmbunătățirii vieții omenești.” (Gusti, 1999, p.30-31, s.n.)

Legea paralelismului sociologic, în afară de sublinierea *interdependențelor obligatorii* de interes pentru om (care transcend chiar logica socială, cum sunt, de pildă, cadrul cosmic, sau manifestările spirituale) ne mai arată încă un fapt, anume **cele trei paliere de autonomie ale realității:**

Cercetătorul și omul politic trebuie să țină seama de cele **trei niveluri de autonomie ale realității sociale: 1) de echilibrul propriu în interiorul componentelor sale active – numite manifestări, 2) înlăuntrul factorilor săi de condiționare și 3) între manifestări și cadre** (Gusti, I, 266).

Prin legea paralelismului, școala sociologică de la București și-a dat măsura la cunoașterea universală. Din păcate, așa cum bine știm, nu doar că această moștenire este insuficient valorificată, dar cunoașterea gustiană ea însăși este plasată la nivelul derizoriului. Necunoașterea lucrurilor cunoscute, cu atât mai mult necunoașterea unor teorii de asemenea amploare, ignorarea lor *academică și politică* sunt, în sine, factor de risc.

Aceste cinci sectoare nu operează izolat unul de celălalt. Fiecare definește un punct central în cadrul problematicei securității, ca și un mod de a ordona prioritățile, dar toate sunt întreșesute într-o strânsă rețea de legături.” (Buzan, p.31)

Pentru Buzan, *ideea organizatoare* este esențială pentru asigurarea coerenței dintre ins-societate și stat. Ideea organizatoare se referă la imaginarul colectiv care stă la baza construcției instituționale, privind funcția și rolul instituțiilor, al statului etc. și care, definesc, în ultimă instanță, însăși ideea de stat.

„Fiecare stat își are ideea sa unică, în realitate o compilație de mai multe elemente.” (Buzan, p.90) Dacă ideile înseși sunt slabe sau dacă sunt slab susținute în societate sau dacă sunt puternic susținute, dar opuse, aflându-se în competiție cu societatea, atunci statului se află pe un fundament politic fragil. ...” (Buzan, p.88)

Bunăstarea societăților, sugerează Buzan, depinde în foarte mare măsură de accentul pe care elitele înțeleg să-l pună pe *societate* sau pe *forța brută*. Orientarea ideii, iată, este de natură

să întărească sau să slăbească statele și societățile.

Din punctul de vedere al paradigmei securității societale principalul factor de risc la adresa ordinii mondiale este statul de forță fără incoerență internă – pe liniile propriei coeziuni interne (ai securității societale).

„Distincția dintre state slabe și state puternice este vitală pentru orice analiză a securității naționale. ... *statele* slabe sau puternice se referă la gradul de coeziune socio-politică; *puterile* slabe sau de forță se referă la distincția tradițională dintre state în funcție de capacitatea lor militară și economică în relație unele cu altele.” (Buzan: 106)

Înapoierea – o chestiune de sistem sau de idee?

De Soto arăta într-o lucrare pe nedrept uitată, *The Mystery of Capital*, că, ceea ce face diferența dintre Vest și Est este incapacitatea Estului de a-și organiza resursele într-o manieră formală, coerentă (*the representational process*). Noțiunea-fenomen s-ar traduce prin capacitatea de expresivitate instituțională de la Buzan a statului, dar nu numai a statului, a întregii societăți. Mai exact, capacitatea de expresie instituțională a proprietății. De Soto crede că aceasta este principala explicație a faptului că, deși „Asia, Africa, Orientul Mijlociu și America Latină, cele mai sărace regiuni, posedă ... de patruzeci de ori sumele ajutoarelor primite în toată lumea începând cu 1945”⁴. Și totuși, aceste sume nu ajung să formeze în energia coerentă numită *capital*.

Ceea ce lasă deoparte De Soto este faptul că *societățile pot fi incapacitate* să se organizeze expresiv dacă infrastructura lor culturală (tradiția și clasele purtătoare de cultură) sunt dezorganizate. De Soto identifică o parte din ideologia „neoliberalizării” ca și una dintre cauzele care au împiedicat găsirea unor soluții (stabilizare, investiții străine etc.) însă nu merge mai departe, fiind adeptul explicațiilor sistemice al înapoierii.

Criza din 2007 – prezent și securitatea societală

În plan ideatic, principalele urmări ale actualei crize sunt:

Schimbarea axului mondial al (nu doar al economiei) „îndreptării” de a spune ce e bine și ce nu în economie dinspre Vest (SUA și Anglia) spre Asia (China)

Pierderea rolului – credibilității agenților de rating și al băncilor – care, paradoxal, s-au bucurat – cu excepția Lehman Brothers, de suportul statului (deci capitalismul cel mai speculativ nu mai are repere ale riscului, fiind salvat public)

Prăbușirea statului social al bunăstării și acutizarea „războaielor culturale” interne din lumea occidentală: sistemul de asigurări de sănătate și sistemul de pensii este suprasolicitat și în plină re/ *deconstrucție*; în același timp se manifestă cu acuitate probleme legate de avorturi, homosexualitate („culture wars” în SUA). Nu în ultimul rând, problema imigrației și a răsturnării axului cultural-demografic în favoarea hispanicilor în SUA.

Conceptul lui Buzan despre securitatea societală – nivelurile securității

Buzan identifică cinci niveluri ale securității:

„Securitatea colectivităților umane este afectată de factori din cinci sectoare principale: militar, politic, economic, social și de mediu. Vorbind în general, securitatea militară privește interacțiunea dublă a capacităților statului de ofensivă și defensivă armată, și percepția statelor,

fiecare despre intențiile celuilalt.

Securitatea politică se referă la stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor care le legitimează.

Securitatea economică privește accesul la resurse, finanțe și piețe necesar pentru a susține un nivel acceptabil de bunăstare și de putere a statului.

Securitatea socială se preocupă de capacitatea de susținere, în limitele unor condiții de evoluție acceptabile, a elementelor tradiționale de limbă, cultură, identitate și obiceiuri culturale și religioase.

Securitatea mediului se referă la menținerea biosferei locale și planetare, ca suport esențial de care depind toate acțiunile oamenilor.

Aceste cinci sectoare nu operează izolat unul de celălalt. Fiecare definește un punct central în cadrul problematicii securității, ca și un mod de a ordona prioritățile, dar toate sunt întrețesute într-o strânsă rețea de legături.” (Buzan: 31)

Manoilescu – dreptatea economică

„Cea dintâi forță morală, fără de care nu se poate concepe o continuitate a eforturilor omenești este *aceea pe care o trezește siguranța sau cel puțin probabilitatea răsplatei muncii și inițiativei*. [s.a.] ...

Iată de ce, nici un țel de echitate socială oricât de înalt și nici o experiență de îmbunătățire a vieții oamenilor oricât de bine intenționată, nu trebuie să se atingă de această «causa rerum», care este răsplata spiritului creator și a muncii productive. ...

Mai mult decât atât, dinamismul economic nu are nevoie să fie apărat numai din partea marilor transformări sociale rapide; el poate fi pus în pericol de însăși politica de Stat, atunci când aceasta vădește oscilații care zdruncină încrederea și sentimentul de siguranță, fără de care nu se poate concepe într-o țară nici o activitate economică de mare anvergură și de lungă durată.

*Păstrarea nervului viu al inițiativei productive și al muncii creatoare punându-le totdeauna înainte siguranța răsplatei – oricât de târziu ar fi ea așteptată – este pentru o țară, un lucru mai prețios decât păstrarea aurului său și a bogățiilor sale cele mai scumpe. *s.a.+”* (Manoilescu, Mihail Manoilescu, **Politica producției naționale**, Cultura Națională, 1923, pp.22-23.)

Gusti – socializarea legilor

“Avem astfel înregistrat un proces de socializare a legislației ...*Adică+ sfera factorilor legislativi se extinde de la câțiva, la un număr din ce în ce mai mare de persoane, care pătrund astfel în secretele elaborării legilor. Aceste forțe sociale de autoorganizare și autoconducere, în afară de parlament ori chiar înlocuind instituția parlamentului sunt: presa, care prin organizarea opiniei publice creează o nouă responsabilitate socială, referendum și inițiativa populară.” (Gusti, Dimitrie, **Opere**, Vol. III, Editura Academiei, București, 1970, p.25).

Securitatea societală: evoluție istorică, definiții și abordări

În secolul XX securitatea a fost abordată prin intermediul a două perspective dominante:

– *teoria realismului*, pentru care relațiile internaționale pot fi înțelese prin descifrarea modului în care puterea este distribuită între state. Relațiile internaționale sunt un domeniu al necesității (statele trebuie să obțină putere, pentru a supraviețui într-un mediu competitiv) și al

continuității în timp. În cadrul școlii realiste, accentul este pus pe conceptul de putere și pe derivatele ei: politica de putere și echilibrul de putere.

Autorii care reprezintă curentul realist sunt: Raymond Aron, Edward Hallett Carr, Robert Gilpin, John Hertz, George Kennan, Henry Kissinger, Stephen Krasner, Hans Morgenthau Susan Strage, Kenneth Waltz.

– *teoria idealismului*, pentru care războiul este considerat o amenințare majoră, derivată din problema securității naționale, iar eliminarea războiului și instaurarea păcii conduc la eliminarea problemei de pe agenda internațională. Reprezentanții școlii idealiste sunt: Norman Angell, Charles Beitz, Michael Doyle, Francis Fukuyama, David Held, John Hobson, Stanley Hoffmann, Richard Rosecrance, Woodrow Wilson, Alfred Zimmern.

Ambele teorii s-au dovedit a avea capacități limitate în a stabili ce este constant și ce se schimbă în viața internațională și a studiilor de securitate. Noile circumstanțe internaționale reclamă noi reguli în domeniul securității. Redefinirea regulilor privind securitatea internațională după prăbușirea ordinii bipolare ridică problema existenței unui model de securitate rezonabil și acceptabil pentru majoritatea țărilor lumii, atât la nivel practic, cât și la nivel teoretic. Conceptul de securitate a cunoscut o transformare radicală în ultimele decenii, în consecință, noile sale dimensiuni și semnificații se impun a fi dezbătute.

Abordarea tradiționalistă plasa securitatea, pe de o parte, ca un derivat al puterii, rezultat din puterea exercitată de un stat pentru a impune jocul pe scena relațiilor internaționale (Școala Realistă de Relații Internaționale, dezvoltată de E. Carr și H. Morgenthau) și, pe de altă parte, ca o consecință a păcii (Școala idealistă, creată la începutul sec. XX în jurul Ligii Națiunilor).

Eșecul definiției tradiționale a securității devine evident odată cu lucrarea, din 1993, *People, State and Fear*, a lui Barry Buzan, întemeietorul Școlii de la Copenhaga. Marcând deficiențele conceptului, Buzan remarcă ambiguitatea lui, căci a vedea securitatea fie ca un produs al puterii, fie ca unul al păcii nu realizează o clarificare deplină, luând în considerare criticile reciproce ale susținătorilor celor două definiții.

De asemenea, Barry Buzan susține că securitatea, în parametrii tradiționali, este un concept ideologizat, politizat, limitat, căci, dacă ea este doar o consecință a puterii militare, nu are mijloace pentru a defini noile amenințări, fiind subordonată specificității studiilor strategice și devenind dependentă de evoluția tehnologiei, care influențează actualitatea studiilor strategice.

În consecință, se impune un alt tip de discurs, mai larg, care să precizeze, în vederea conceperii strategiilor de securitate, cine sunt beneficiarii acesteia, precum și modul de realizare a securității și introducerea ideii de *securizare* (procesul prin care problematica este transpusă în termeni de securitate). Securitatea este o construcție socială subiectivă, edificată pe baza percepției unor date și fapte cu caracter obiectiv².

Securitatea nu înseamnă doar studiul amenințărilor, utilizării și controlului forțelor armate (Stephen Walt), ci devine o funcție de conservare a societăților. Se impune o redefinire a conceptului de amenințare și este necesară o conexiune utilă între amenințări și vulnerabilități.

După cum precizează Barry Buzan, „securitatea colectivităților umane este afectată de factori din cinci sectoare principale: militar, politic, economic, social și de mediu. Securitatea militară privește interacțiunea dublă a capacităților statului, de ofensivă și defensivă armată, și percepția statelor, fiecare despre intențiile celuilalt. Securitatea politică se referă la stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor care le legitimează. Securitatea economică privește accesul la resurse, finanțe și piețe, necesar pentru a susține statul

la un nivel acceptabil de bunăstare și de putere. *Securitatea societală se preocupă de capacitatea de susținere, în limitele unor condiții de evoluție acceptabile, a elementelor tradiționale de limbă, cultură, identitate, obiceiuri culturale și religioase.* Securitatea mediului se referă la menținerea biosferei locale și planetare, ca suport esențial, de care depind toate acțiunile oamenilor.

Ole Waever (1993) delimitează conceptul de securitate societală astfel: dacă națiunea este o „comunitate în căutarea statului”, nu putem echivala securitatea națiunii cu securitatea societală, pentru că securitatea societală se referă la securitatea din afara statului sau „alături” de stat. Securitatea națiunii s-ar referi, în acest caz, la securitatea politică. Se includ *sensul de identitate, de comunitate și de moralitate, pe care le asigură națiunea, în cadrul securității societale* ; dacă o reducem la securitatea grupurilor, operăm o fragmentare a acesteia; dacă reducem securitatea la aceea individuală, revenim la conceptul atomist al securității, din care s-a inspirat una dintre abordările „securității naționale” (înțeleasă ca agregatul securității de grup și individuale).¹

Sectorul securității societale reușește să deschidă noi subiecte întru lămurirea și rezolvarea problemelor identitare și pune într-o lumină nouă controversile legate de gestionarea relațiilor dintre națiuni și a conflictelor generate “ciocnirea” acestora. Consultând diferite studii de specialitate, am constatat că în prezent asistăm la o “ciocnire a civilizațiilor”, subiect care m-a determinat și m-a captat pentru elaborarea acestei lucrări. Pentru a putea preveni, ceea ce Samuel P. Huntington nota într-una din lucrările sale, și anume: “Ciocnirea civilizațiilor reprezintă cea mai mare amenințare pentru pacea mondială, iar o ordine internațională bazată pe civilizații este cea mai sigură pavăză împotriva unui nou război mondial” (Huntington 2012: 14) trebuie să identificăm care sunt problemele și elementele care pot genera acest tip de insecuritate. Subiectul este unul relativ nou, începând să se dezvolte și să acapareze din ce în ce mai mult atenția specialiștilor, deoarece această temă și conflictele legate de aceasta se pare că se dezvoltă la nivel mondial.

Primele mențiuni despre conceptul securității societale le aflăm, încă din anii '50-'60, dintr-un articol scris de Reinhold Niebuhr, un teolog protestant, analist al politicii internaționale, concept care era folosit pentru a descrie și a analiza aceleași situații similare, numai că avea denumirea de “securitate umană”. Deși s-a folosit în multe lucrări sintagma securității societale, recunoașterea ei academică apare în anii '90 o dată cu studiile demarate de către grupul cercetătorilor de la “Școala din Copenhaga”, care au expus în primul rând dimensiunile societale, securitatea reprezentând “abilitatea societății de a-și păstra caracterul ei esențial sub condiții schimbare și sub amenințări posibile sau actuale. Mai precis, este vorba despre susținerea, în condiții acceptabile pentru evoluție, a paternelor lingvistice, asociative și religioase și a identității naționale și obiceiurilor” (apud Șerban 2008: 61). Însă reprezentările de seamă a agendei securității societale sunt Barry Buzan și Ole Waever, ei definind securitatea societală ca fiind “drept o formă particulară a securității colective, al cărei obiect îl constituie menținerea elementelor de coeziune societală și etno-simbolică, specifică comunităților omenești. Un spațiu societal sigur înseamnă un spațiu în care sunt protejate valorile constitutive, scopurile și sensurile colective, dar și solidaritatea internă și puterea socială care le susține” (Idem). Deși în toată sfera de acțiune a studiilor de securitate a fost valorificată securitatea națională, primind atenție cuvenită doar sectorul militar și politic, s-a constatat, la o privire mai atentă asupra națiunii, că integrarea socială este un fenomen mult mai complex și are nevoie de o securizare diferită decât cea a statului. Amintim aici, ca “ideea” de stat este o creare a indivizilor

¹ Apud Ionel Nicu Sava (2005), *Studii de securitate*, București, Centrul Român de Studii Regionale, p. 49.

pentru protecția lor împotriva atacurilor străine, și pentru a încheia fundamentul valorilor, a idealurilor, a drepturilor și înatoririlor, care să le faciliteze și să le asigure traiul împreună.

Componenta cea mai relevantă pentru agenda securității societale este identitatea, care presupune asemănare și continuitate – provenind din rădăcina latinească *idem* – și are două forme principale, cea psihodinamică și sociologică. Aceste forme au evidențiat caracterul construit și inventat al identității. Termenul de identitate este unul dintre cele mai generice, fiind întâlnit în științele sociale (sociologie, psihologie, psihologie socială etc.), reușind să explice concepția și expresia principiului identității a unei persoane în funcție de domeniile de interes științific. Astfel, forma psihodinamică se suprapune cu “teoria identificării” a lui Freud, teorie ce susține că un copil “interacționează cu alte persoane sau obiecte exterioare prin supraeul părintelui”, adică “nucleul interior al structurii psihice posedă o identitate continuă” (Dicționar de sociologie 2003 : 276).

Și psihoistoricul Erik Erikson consideră că identitatea se regăsește “în miezul individului, dar și în miezul culturii comunității din care face parte, stabilind astfel o legătură între comunitate și individ”. Dacă formula psihodinamică presupune ideea conform căreia identitatea se naște cu fiecare individ și se dezvoltă o dată cu acesta, formula sociologică a identității este interdependentă cu interacționismul simbolic, susținând că sinele reprezintă “capacitatea specific umană care le dă oamenilor posibilitatea de a reflecta asupra naturii lor și asupra lumii sociale prin intermediul comunicării și limbajului”. În literatura de specialitate apar deseori termenii de identitate națională și naționalitate. Pentru a ne clarifica în privința acestor termeni, spunem că identitatea națională reprezintă “sentimentul simțit de o persoană” că aparține unei anumite națiuni, iar naționalitatea reprezintă o “apartenență politică, juridical sau etnică”. Sentimentul de identitate națională este resimțit și aparține fiecărui individ și reprezintă manifestarea procesului de interiorizare a componentelor identitare precum limba, muzica, bucătăria, cultura, vestimentația, economia, practicile sociale, simbolurile locale sau de stat, și altele.

SECURITATE SOCIETALĂ - Definiții, concepte și teorii

Chestiunea relațiilor internaționale și a studiilor de securitate rămâne una echivocă întrucât literatura de specialitate plasează sectorul securității ca fiind un subdomeniu al relațiilor internaționale. Această problemă trebuie clarificată, astfel încât să putem deosebi ce înțelegem prin relațiile internaționale și dacă în acest domeniu studiile de securitate reprezintă o diviziune în cadrul relațiilor internaționale sau sunt independente de acestea. Generalizând, relațiile internaționale reprezintă un sector academic ce se ocupă cu “studiul tuturor interacțiunilor politice între actorii internaționali, fie ei guvernamentali sau non guvernamentali (inclusiv aici toate organizațiile “private” cu incidență politică: ONG, corporații, organizații teroriste, grupuri de presiune, grupări religioase etc.)” (Dungaciu, Cristea 2012 : 11). În altă ordine de idei, literatura de specialitate prezintă domeniul studiilor de securitate în abordări tradiționaliste, ocupându-se în primul rând de problematicile militare. Este necesară o trecere succintă prin curentele de gândire care și-au pus amprenta asupra studiilor de securitate de-a lungul timpului.

Abordarea realistă asupra securității a luat amploare în perioada Războiului Rece, iar influența asupra relațiilor internaționale a apărut în anii '40. Cel mai important actor pe scena relațiilor internaționale era statul și puterea politică era reprezentată de lupta între state, iar tema securității era axată pe armată și pe stat. După izbucnirea celor două războaie mondiale, dar îndeosebi, după cel de-al doilea război mondial, au apărut abordări variate ale relațiilor internaționale ce au contribuit la dezvoltarea studiilor de securitate. Deși în această perioadă toate eforturile și ideile elitelor păreau că nu vor avea succes în diminuarea pericolelor ce semnalau sfârșitul civilizației, cu toate acestea, domeniul relațiilor internaționale intervine și se extinde prin debaterile referitoare la dilemele securității. Astfel, domeniul politicului devine elementul semnificativ pentru explicarea factorului putere. Apărarea statului, apărarea valorilor acestuia și capabilitatea sistemului militar de a le proteja reprezintă elementele fundamentale cu care operează studiile de securitate. Această idee o regăsim și în însemnările lui Walter Lippmann care conchide următoarele: “o națiune este în siguranță în măsura în care nu este în pericol, dacă dorește să evite războiul, de a trebui să își sacrifice valorile cardinale și de a fi capabilă, în caz că este provocată, să și le păstreze printr-o victorie într-un asemenea război”(apud Ungureanu 2010: 14). Subliniind domeniul politicului și importanța acestuia în explicarea puterii și a nevoii studiilor de securitate, Eduard A. Kolodziej spune că securitatea reprezintă “o formă specială de politică – o specie a genului mai general al politicii. (...) Securitatea apare ca trăsătură centrală a unei dispute politice atunci când actorii amenință sau utilizează forța pentru a obține ceea ce doresc unii de la alții. Cu alte cuvinte, politica dobândește un dublu aspect – de dispută și de problemă de securitate – în momentul în care pierderea unor vieți omenești sau pagubele materiale devin sau chiar au devenit o posibilitate, din perspectiva unuia ori a mai multor actori implicați” (Kolodziej 2007: 36-37). Prin aceste idei se remarcă caracterul tradițional al conceptului de securitate, statul fiind singurul actor relevant pe scena relațiilor internaționale deoarece, doar el este capabil de a asigura securitatea internă și externă a cetățenilor săi prin puterea militară de apărare. Chiar dacă modelul tradițional asupra studiilor de securitate a persistat o perioadă lungă de timp și a reprezentat pentru intelectuali principiul de bază în consolidarea teoriilor și a definițiilor asupra securității pentru o mai bună cunoaștere și consolidare a cunoștințelor pentru prevenirea situațiilor de risc major, în următorii ani și mai ales după încheierea Războiului Rece, se vorbește despre agenda extinsă a studiilor de securitate, acestea devenind “o noțiune și un domeniu de interes practic” (Ghica și Zulean 2007: 79).

Perioada de după Războiul Rece se remarcă a fi una de tranziție și în același timp oferă o gamă largă de idei asupra conceptului de securitate, aducând în prim plan bipolaritatea concepțiilor a tradiționaliștilor versus cea a moderniștilor. Este clar că această perioadă aduce o nouă eră cu noi viziuni și idei contradictorii, declanșând un nou sistem de gândire și de acțiune asupra întregului univers al relațiilor internaționale și a studiilor de securitate legate de nedumeririle cu privire la situația sistemului internațional care a devenit mai puternic și mai puțin dominant, transformarea statelor are loc fără a conduce la dispariția lor, suveranitatea statelor devine mult mai valorizată, iar granițele statelor devin mai transparente dar, în același timp, nu

permite trecerea și adăpostirea intrușilor. Cu toate că întâlnim diferite interpretări și viziuni care stârnesc unele nedumeriri și perioade diferite de înțelegere și de adaptare la noile nevoi pe care o societate le cere, securitatea împarte același fundament și semnificație comună indiferent din ce unghi analizăm conceptual. Astfel, încă din cele mai vechi timpuri, securitatea se afla ca fiind a doua nevoie esențială a omului, aceea de a trăi în siguranță. Conform faptului că, înainte de toate strategiile și problemele legate de securitate, în general de care se ocupă statele, toate pericolele sunt simțite în primul rând de cetățeni, securitatea fiind “o realitate relațională, iar cuvântul securitate nu desemnează numai un fapt social, acela de a fi pus la adăpost de orice pericol, cât și un sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența pericolului. Securitatea, ca și sănătatea, nu este numai o caracteristică a unei stări de fapt, ci și o stare interiorizată de către un subiect uman, fie el individual sau colectiv” (Șerban 2008: 54). Per ansamblu această nevoie vitală conferă siguranță și încredere individului de a trăi atât individual cât și în colectivitate, demersuri care au influențat luarea deciziilor treptat și de a organiza strategii de implementare a celor mai bune metode de asigurare a securității a tuturor cetățenilor unui stat de către organul suprem care poate oferi aceste servicii. Acest lucru a reprezentat primul pas care a determinat înființarea diferitelor organizații internaționale specializate în acest domeniu pentru a reuși să anuleze stările de neliniște care au zguduit lumea și de a uni statele pentru a beneficia de pacea și securitatea colectivă care nu poate fi oferită și susținută altfel. Deși, domeniul de analiză se extinde și provoacă o serie de contradicții cu privire la ce înseamnă de fapt securitatea, indiferent de părerile tradiționaliștilor sau a moderniștilor, trebuie să luăm în considerare faptul că la baza tuturor analizelor și ideilor de evoluție a subiectului se află omul. Din acest motiv, consider că extinderea studiilor de securitate a apărut într-un moment oportun cu implicații importante asupra individului și a vieții cotidiene ale acestuia, reușind să acapreze toate domeniile de interacțiune cu care ne confruntăm periodic.

De partea moderniștilor se află unii dintre cei mai de seamă reprezentanți care au contribuit la dezvoltarea studiilor de securitate prin prisma existenței societății internaționale ce are ca punct de sprijin prezența normelor, a regulilor și a instituțiilor specializate și dezvoltate pentru fiecare domeniu de interes, asigurând cu succes securitatea fiecărui cadru de analiză existent. Aici îi amintim pe reprezentanții “Școlii de la Copenhaga” și pe cei de la Școala Engleză, care au reușit să ridice domeniul studiilor de securitate aplicabile și specifice fiecărei probleme, astfel încât au reușit să diminueze starea de insecuritate. Barry Buzan rămâne unul dintre cei mai influenți cercetători al acestui domeniu reușind să facă o trecere de la un nivel de analiză la altul datorită incertitudinilor întâlnite în încercarea de a se găsi o definiție exactă a securității, aducând în prim plan ideea securității existente la nivel individual, statal și sistemic. Nu se poate face o trecere de la un nivel la altul de analiză dacă nu se ia în considerare obiectul cel mai important de referință, și anume statul, el fiind singurul capabil de să-și păstreze valorile elementare cum ar fi “supraviețuirea, iar instrumentul militar este cel chemat să îndeplinească această sarcină”(Ungureanu 2010: 16). Buzan caracterizează domeniul securității prin prisma unor trei componente interdependente care vor conduce la dezvoltarea continuă a acestei teme și anume:

importanța statului ca obiect de referință, deoarece el este singurul capabil care poate reglementa și să susțină un cadru al ordinii având cea mai înaltă formă de guvernare, apoi modalitatea prin care statul reușește să evolueze în funcție de gradul de securitate pe care îl poate oferi și cum poate să se asigure față de alte state, iar în ultima circumstanță, studiul asupra securității este mereu temporar, datorită problemelor existente între state legate de relaționare, competitivitate și evoluția mediului în care se desfășoară acestea. Noutatea ideilor și a accepțiunilor prin care au reușit să se facă remarcăi adeptii noului cadru de analiză a securității constă în afirmarea faptului că astăzi securitatea poate fi aplicată pe o paletă mai largă a diferitelor probleme existente în societate, identificând cinci sectoare ale securității cu obiecte distincte de referință, și anume: sectorul militar, politic, economic, societal și cel de mediu.

Astfel, **sectorul militar** are ca “obiect de referință statul, cu toate că acesta poate fi reprezentat și de alte tipuri de entități politice.(...) În general, securitatea militară se referă la interacțiunea pe două nivele a ofensivei armate și a capacității defensive a statelor și a percepțiilor unui stat asupra intențiilor celuilalt și viceversa”(Buzan, Wæver, de Wilde 2010: 22, 42).

În **sectorul politic** “amenințările existențiale sunt definite în mod tradițional, în termenii principiului constitutiv – suveranitate, dar uneori și ideologie – al statului. Suveranitatea poate fi amenințată de orice pune la îndoială recunoașterea, legitimitatea sau autoritatea guvernamentală.(...) Securitatea politică se referă la stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor care le conferă legitimitate”(Idem).

Sectorul economic este diferit deoarece cu greu se pot identifica amenințările și obiectul de referință, dar în general “firmele sunt cel mai des amenințate de faliment sau uneori de modificările legislative care le transformă în societăți ilegale sau neviabile.(...) Securitatea economică se referă la accesul la resurse, finanțe și piețe necesare să susțină nivele de trai acceptabile, dar și puterea statului”(Idem 22, 43).

În **sectorul societal** obiectul de referință este reprezentat de către “identitățile colective la scară largă care pot funcționa independent de stat, precum națiunile și religiile.(...) Securitatea societală se referă la sustenabilitatea tiparelor lingvistice tradiționale, a culturii și a religiei, identității naționale și tradițiilor, în cadrul condițiilor acceptabile pentru evoluție”(Idem).

Sectorul de mediu are ca obiect de referință elemente variate, deoarece transformările naturale sunt diversificate și au impacte diferite asupra mediului înconjurător; altfel spus “chestiuni relative concrete precum supraviețuirea speciilor sau a tipurilor de habitate, la probleme mai ambigue și la scară mai largă, precum menținerea climatului și a biosferei globale în parametrii în care oamenii i-au considerat normali în ultimele câteva mii de ani de civilizație.(...) Securitatea mediului se referă la conservarea biosferei locale și globale ca principalul sistem de susținere de care depind toate activitățile umane”(Idem).

Pentru a putea vorbi în continuare despre importanța studiilor de securitate și a mediului lor de acțiune în noua formulă acceptată și aplicată asupra cadrelor extinse ale acestora, am dorit să amintesc o scurtă precizare a evoluției acestui domeniu atât de discutat și de răstălmăcit de

numeroase generații. Nu puteam să fac trecerea la subiectul acestei lucrări fără să nu punctez pașii parcurși ai domeniului de interes de la concepțiile tradiționaliste la cele moderniste. Astfel, pentru această lucrare doresc să mă opresc și să acord o atenție sectorului societal, sector care face parte din noile direcții de studii, și anume din agenda extinsă a securității elaborate de noua generație. Am ales acest sector, deoarece merită toată atenția noastră datorită elementelor ce le implică în aria sa.

Sectorul securității societale reușește să deschidă noi subiecte întru lămurirea și rezolvarea problemelor identitare și pune într-o lumină nouă controversile legate de gestionarea relațiilor dintre națiuni și a conflictelor generate “ciocnirea” acestora. Consultând diferite studii de specialitate, am constatat că în prezent asistăm la o “ciocnire a civilizațiilor”, subiect care m-a determinat și m-a captat pentru elaborarea acestei lucrări. Pentru a putea preveni, ceea ce Samuel P. Huntington nota într-una din lucrările sale, și anume: “Ciocnirea civilizațiilor reprezintă cea mai mare amenințare pentru pacea mondială, iar o ordine internațională bazată pe civilizații este cea mai sigură pavăză împotriva unui nou război mondial” (Huntington 2012: 14) trebuie să identificăm care sunt problemele și elementele care pot genera acest tip de insecuritate. Subiectul este unul relativ nou, începând să se dezvolte și să acapareze din ce în ce mai mult atenția specialiștilor, deoarece această temă și conflictele legate de aceasta se pare că se dezvoltă la nivel mondial.

După cum am enunțat în rândurile de mai sus, sectorul securității societale este unul nou și a început să se dezvolte în urmă cu douăzeci de ani după numeroase cercetări și întrebări ale specialiștilor din sfera studiilor de securitate, studiilor strategice și studiile asupra relațiilor internaționale din Danemarca. În urma studiilor și a cercetărilor, s-a constatat că este nevoie de o nouă direcție de analiză pentru înlăturarea amenințărilor care vizează noua societate la adresa securității, de a observa și de a conduce spre rezolvarea “nevoilor de securitate ale comunităților omenești de tip organic¹” (Șerban 2008: 12). Prin intermediul acestui concept s-a dorit să se pună accentul asupra fenomenelor de identitate, relațiilor inerente și asupra coeziunii sociale. Această abordare este cu adevărat inovativă deoarece nu conduce către amenințări de tip militar având ca obiect de referință aspectele vieții obișnuite a cetățenilor din interiorul comunităților din care fac parte, ea fiind modalitatea nouă de clarificare pentru realitate, întrucât mereu a existat acea “necesitate organică a comunităților omenești de a-și apăra dreptul la existent și tendința lor de a ființa într-un mod care le este structural propriu. De aceea credem că putem afirma, fără riscul de a greși, că nevoia de securitate societală și, implicit, preocuparea pentru asigurarea sa sunt constante istorice ale umanității” (Șerban 2008: 20). Întrucât cele mai vechi scrieri enunțau cu precădere nevoia oamenilor de a trăi în grupuri sau comunități mai mari, de a se dezvolta, tocmai aceste instincte naturale care anunțau nevoia securității umane au creat treptat norme, valori, principii, instituții, state pentru a asigura acea rânduială și acea siguranță pentru conviețuirea împreună, toate acestea reprezentând nevoia securității societale. Astfel, obiectul de referință devine unul complex, deoarece include idealuri, norme, valori, principii, și anume întreaga societate. Prin definiție, societatea reprezintă, în general “un grup de oameni care împărtășesc o

cultură comună, ocupă o anumită suprafață teritorială și simt că alcătuiesc o entitate unită și distinctă”(Dicționar de sociologie 2003: 533). Această putere a colectivităților umane este susținută în mod direct de către sistemele de norme, de coduri de comportament, de simboluri, de drepturile și de îndatoririle care trebuie respectate pentru apărarea lor fizică și teritorială, a proprietăților și a gestionărilor tuturor resurselor după “legile locului”. Acestea sunt cele mai importante elemente care au încurajat formarea comunităților, a civilizațiilor, a statelor și a nevoilor de protejare ale acestora. Deși, securitatea societală este în strânsă legătură cu celelalte sectoare ale studiilor de securitate, deoarece vizează și dorește să asigure protecție tuturor comunităților, ea se deosebește prin simplu fapt că “identifică indivizii ca membri ai unui grup social.

Societatea înseamnă identitate, modalitatea de auto-înțelegere a comunităților și a indivizilor care se identifică drept membri ai unei comunități. Aceste identități sunt distincte, dar în același timp se întrepătrund cu organizațiile explicit politice preocupate de guvernare”(Buzan, Wæver, de Wilde 2010: 171-172). Putem afirma că sectorul securității societale își îndreaptă atenția către colectivități și identitățile acestora. Este un subiect sensibil, foarte greu de definit, deoarece condițiile sociale individuale reușesc să influențeze cu ușurință procesele de identificare colectivă. Cu toate acestea, securitatea societală se referă la “sustenabilitatea tiparelor lingvistice tradiționale, a culturii și a religiei, identității naționale și tradițiilor, în cadrul condițiilor acceptabile pentru evoluție”(Idem, 22).

Primele mențiuni despre conceptul securității societale le aflăm, încă din anii '50-'60, dintr-un articol scris de Reinhold Neibuhr, un teolog protestant, analist al politicii internaționale, concept care era folosit pentru a descrie și a analiza aceleași situații similare, numai că avea denumirea de “securitate umană”. Deși s-a folosit în multe lucrări sintagma securității societale, recunoașterea ei academică apare în anii '90 o dată cu studiile demarate de către grupul cercetătorilor de la “Școala din Copenhaga”, care au expus în primul rând dimensiunile societale, securitatea reprezentând “abilitatea societății de a-și păstra caracterul ei esențial sub condiții de schimbare și sub amenințări posibile sau actuale. Mai precis, este vorba despre susținerea, în condiții acceptabile pentru evoluție, a paternurilor lingvistice, asociative și religioase și a identității naționale și obiceiurilor”(apud Șerban 2008: 61). Însă reprezentările de seamă ai agendei securității societale sunt Berry Buzan și Ole Wæver, ei definind securitatea societală ca fiind “drept o formă particulară a securității colective, al cărei obiect îl constituie menținerea elementelor de coeziune societală și etno-simbolică, specifică comunităților omenești. Un spațiu societal sigur înseamnă un spațiu în care sunt protejate valorile constitutive, scopurile și sensurile colective, dar și solidaritatea internă și puterea socială care le susține”(Idem). Deși în toată sfera de acțiune a studiilor de securitate a fost valorificată securitatea națională, primind o atenție cuvenită doar sectorul militar și politic, s-a constatat, la o privire mai atentă asupra națiunii, că integrarea socială este un fenomen mult mai complex și are nevoie de o securizare diferită decât cea a statului. Amintim aici, ca “ideea” de stat este o creare a indivizilor pentru

protecția lor împotriva atacurilor străine, și pentru a încheia fundamentul valorilor, a idealurilor, a drepturilor și înatoririlor, care să le faciliteze și să le asigure traiul împreună.

Vom analiza ce reprezintă statul și fenomenele specifice acestuia din punct de vedere social, ce înțelegem prin națiune, nationalism, identitate națională, cultură, simbolurile colective, minoritate etnică, altfel spus, cuvintele cheie care alcătuiesc sectorul securității societale.

Realitatea socială este atât de cuprinzătoare și reușește prin simplul ciclu natural al vieții noastre să continue și să se dezvolte prin prisma unui singur lucru, acela de a conviețui. Este absolut necesar ca noi, oamenii, să reușim să facem distincția între ce este un stat și care îi sunt sarcinile sale, ce este simțul național și care sunt elementele care te definesc, ce este cultura și spațiul tradițional în care te regăsești, care sunt toate aceste elemente care sunt atât de diferite, dar au la baza lor acel “ceva”, acel “noi” care ne aduce de fiecare dată împreună.

Noi ne-am format natural prin simpla nevoie cu care suntem înzestrați, și anume, cu nevoia de a fi împreună. Însă la baza atâtor factori sociali care ne aseamănă, trebuie să facem distincțiile necesare pentru lămurirea temei, și anume pentru început vorbim despre ce înseamnă un popor și ce înseamnă o națiune. În această direcție fac trimitere către definiția elaborată de Anthony D. Smith cu privire la ce înseamnă un popor, el spunând astfel: “relațiile sociale și practicile culturale recente își au rădăcinile în tradițiile, miturile, memoria, simbolurile și valorile perpetuate din generație în generație și exercită în prezent o influență puternică, chiar dacă uneori ascunsă, asupra tradițiilor politice, legislației și obiceiurilor, asupra peisajului și locurilor sale sacre, limbii și literaturii, formelor arhitecturale, moștenirilor artistice și muzicale, vestimentației, alimentației și modurile de reacție ale oamenilor”(Smith 1995: 47). Altfel spus, popoarele sunt formațiuni specifice constituției umane deoarece ele s-au format natural. Fiecare individ care trăiește și simte că aparține unui anumit loc se datorează faptului că înțelege simbolurile lingvistice, împarte aceeași literatură, muzică, vestimentație, obiceiuri specifice, istorie și memorie colectivă, toate acestea fiind elementele de care are nevoie în mod natural. Găsim numeroase definiții corespunzătoare termenului de “popor”, însă, consider că ideile lui A. D. Smith sunt cel mai ușor de înțeles, ajutându-ne să percepem în linii mari ce înseamnă și cum se comportă un popor. Astfel, continuând ideea, Smith observă că ceea ce numeam în trecut popor, astăzi numim națiune, accendul fiind pus pe comunitatea legal-politică și nu pe comunitatea istoric-culturală, lucru care conduce spre o serie de legi și coduri pe care toți membrii trebuie să le îndeplinească pentru a se bucura de recunoașteri legale. Procesul națiunii și naționalismului este în plină desfășurare deoarece, această problemă “nu este expresia realității, ci expresia unui grup, sau, altminteri spus, literatura dedicată națiunii și naționalismului nu este numai învățătură despre lume, ci și expresia teză a unei atitudini ideologice sau morale” (Dungaciu 2012: 43). Pentru cadrul acestei analize mă opresc asupra ideilor susținute de domnul Dan Dungaciu, și anume abordarea politică, socială, economică, culturală și existențială a națiunii și naționalismului, deoarece încadrează această temă în fiecare proiect reprezentativ societății noastre și susține clar faptul că nicio perspectivă nouă care abordează tema națiunii și naționalismului nu va putea să epuizeze acest fenomen. Astfel, naționalismul sub aspectul politic

reprezintă nevoia democrației de “a se constitui și funcționa ca atare într-un topos stabilit”, această idee regăsindu-se în documentele americane, cea mai reprezentativă fiind “We, the people...” unde “we” poate să reprezinte “naționalismul” și în baza căruia “se justifică și se impug în legile care dau profilul comunității. Și acest “we” precedent trebuie să existe, căci fără el, nicio comunitate politică nu poate funcționa, iar “contractele” (legile) care se izvorăsc ulterior, pe el se bazează” (Dungaciu 2012: 39).

Rolul și funcționarea democrației ca formă de guvernământ întru gestionarea întregului sistem instituțional este unul vital, întrucât orice criză a acestuia conduce automat către o criză a naționalismului. Naționalismul sub aspect social, spune Dan Dungaciu, schimbă “raporturile sociale de pe vertical (formula tradițională) pe orizontală (formula modernă)” și anume accentual va fi pus pe elementele modern care alcătuiesc și definesc naționalismul. Însă, deși avem nevoie de aceste noi cadre de analiză aplicabile nevoilor curente, susținem că națiunea este o creație modernă, dar puternic înrădăcinată în formula tradițională, altfel spus, “baza determină suprastructura” (Idem, 40).

Naționalismul sub aspect economic reprezintă “perceperea naționalismului ca spirit al capitalismului” (Idem), altfel spus, “capitalismul generează naționalism” conform teoriilor marxiste. Nu trebuie să criticăm această perspectivă, deoarece într-un anumit spațiu de timp aceasta a condus și a fost temelia de bază pentru crearea programelor necesare societății respective, ci acum, trebuie să privim dintr-un unghi nou plasând naționalismul înaintea capitalismului. Nu în ultimul rând, naționalismul sub aspect existential este poate cel mai relevant și descrie cel mai bine rolul insului în societate declanșând o serie de întrebări și răspunsuri despre apartenența etnică și elementele ce compun întregul cadru al valorilor, simbolurilor trăite și simțite de un individ în comunitatea sa, astfel, “naționalismul, conferă insului un plasament existențial care oferă răspuns la o serie de interogații majore care nu pot fi soluționate altfel (așezare în lume, continuitate, rostul acțiunii insului pe pământ etc.)” (Idem, 41). Așadar, naționalismul “este o mișcare politică și/sau culturală ce țintește să atingă sau să mențină autonomia și individualitatea politică a unui grup care se consideră – într-o proporție mai mare sau mai mică – o națiune potențială sau actuală.

Scopul ultim al naționalismului este deci, obținerea, prezervarea sau întărirea statului național – națiunea care posedă de fapt și de drept suveranitatea teritorială și dreptul de administrare a “problemelor interne”. Sentimentul național reprezintă conștiința apartenenței la o națiune și sentimentul de solidaritate cu membrii săi; de asemenea, aspirația pentru întărirea națiunii, pentru libertatea și unitatea ei ” (Idem, 49).

Minoritatea etnică reprezintă o subcategorie a națiunii și este un grup social care împărtășește același comportament și aceleași credințe diferite față de majoritatea etnică care îi înconjoară. Diferențele dintre minoritatea și majoritatea etnică se manifestă în cadrul unui stat și presupun delimitări lingvistice, culturale, religioase și de rasă. Aceste diferențe sunt redată și de dimensiunea numerică a minorităților - ele fiind de cele mai multe ori în inferioritate numerică față de majoritatea etnică - și de puterea de influență – de regulă, într-o societate, acestea sunt în

mâna majorității. Trăsăturile pe care le întâlnim în cadrul unui grup minoritar, descriu modul de viață al acestora și modul de apărare împotriva altor grupuri minoritare sau majoritare; de cele mai multe ori aceste grupuri resimt și recunosc discriminarea, momentele de agresiune primite din partea altor grupuri dominante, are trăsături specifice și diferite din punct de vedere fizic și cultural care îi disting de alte grupuri sau de grupul majoritar.

Componenta cea mai relevantă pentru agenda securității societale este identitatea, care presupune asemănare și continuitate – provenind din rădăcina latinească *idem* – și are două forme principale, cea psihodinamică și sociologică. Aceste forme au evidențiat caracterul construit și inventat al identității. Termenul de identitate este unul dintre cele mai generice, fiind întâlnit în științele sociale (sociologie, psihologie, psihologie socială etc.), reușind să explice concepția și expresia principiului identității a unei persoane în funcție de domeniile de interes științific. Astfel, forma psihodinamică se suprapune cu “teoria identificării” a lui Freud, teorie ce susține că un copil “interacționează cu alte persoane sau obiecte exterioare prin supraul părintelui”, adică “nucleul interior al structurii psihice posedă o identitate continuă” (Dicționar de sociologie 2003 : 276).

Și psihoistoricul Erik Erikson consideră că identitatea se regăsește “în miezul individului, dar și în miezul culturii comunității din care face parte, stabilind astfel o legătură între comunitate și individ” (Idem). Dacă formula psihodinamică presupune ideea conform căreia identitatea se naște cu fiecare individ și se dezvoltă o dată cu acesta, formula sociologică a identității este interdependentă cu interacționismul simbolic, susținând că sinele reprezintă “capacitatea specific umană care le dă oamenilor posibilitatea de a reflecta asupra naturii lor și asupra lumii sociale prin intermediul comunicării și limbajului” (Idem).

În literatura de specialitate apar deseori termenii de identitate națională și naționalitate. Pentru a ne clarifica în privința acestor termeni, spunem că identitatea națională reprezintă “sentimentul simțit de o persoană” că aparține unei anumite națiuni, iar naționalitatea reprezintă o “apartenență politică, juridical sau etnică”. Sentimentul de identitate națională este resimțit și aparține fiecărui individ și reprezintă manifestarea procesului de interiorizare a componentelor identitare precum limba, muzica, bucătăria, cultura, vestimentația, economia, practicile sociale, simbolurile locale sau de stat, și altele.

1.2. Riscuri și amenințări la adresa securității societale.

Conform teoriilor și conceptelor menționate anterior, vom putea afirma, fără să greșim, că sectorul securității societale se adresează grupurilor identitare mari ce sunt încheiate prin valori și memorie colectivă comună ce le deosebesc de celelalte grupuri sociale. Ca o scurtă și lămuritoare definiție, Buzan menționează că “securitatea societală se referă la grupuri mari care se auto-susțin; conținutul empiric al acestora variază atât în timp, cât și în spațiu.

În Europa contemporană aceste grupuri sunt în principal naționale, însă în alte regiuni grupurile religioase sau rasiale au mai multă relevanță. Conceptul ar putea fi înțeles și ca

securitate a identității” (Buzan, Wæver, de Wilde 2010: 172). *Ce riscuri și amenințări pot afecta securitatea identității?*

În continuare, trebuie să explicăm diferențele existente dintre termenii social și societal. Cel de social face referire “la indivizi și ține mai ales de domeniul economic. Securitatea societală se referă la colectivități și la identitățile acestora. Între ele vor exista adesea legături empirice în măsura în care condițiile sociale ale vieții individuale influențează procesele de identificare colectivă” (Idem). Domeniul securității societale nu poate fi corelat cu nivelurile individual și economic, ci trebuie să avem în vedere colectivitățile și nevoile acestora în cazul întâmpinării amenințărilor care pot conduce la dizolvarea acestora. Un alt aspect pe care trebuie să îl luăm în considerare cu privire la diferențele existente între acești doi termeni, este acela că, la o primă vedere, nu putem înțelege problematica securității societale totuși din cauza asemănării sale cu termenul de societate. Societatea, spune Buzan, este “adesea utilizată pentru a desemna cea mai extinsă și mai ambiguă populație a statului, ceea ce se poate referi la un grup care nu este întotdeauna purtător de identitate”(Idem).

Riscurile și amenințările care pot apărea pe agenda securității societale sunt considerate cele care pun în pericol diferite comunități etnice sau religioase, spre dizolvarea acestora sau spre tulburarea lor, pericolul fiind resimțit la nivelul unui “anumit noi”: “orice identitate bazată pe “noi” poate fi construită în diferite maniere și adesea chestiunea principală care decide dacă vor apărea conflicte de securitate se leagă de problema dacă o definiție sau alta a identității câștigă teren în societate”(Idem). Riscurile și amenințările specifice sectorului societal sunt cele legate de limbă, religie, tradiții, simboluri, memorie colectivă și altele, componentele care construiesc și dau naștere sentimentului de apartenență la o comunitate specifică. Cercetătorii danezi au identificat cele mai frecvente amenințări la adresa securității societale, acestea fiind migrația, competiția orizontală, competiția verticală și depopularea.

Migrația este o amenințare doar când un anumit popor este invadat de un altul, iar poporul cucerit își schimbă identitatea din cauza comunității noi, deoarece fie sunt depășiți numeric, fie alcătuiesc oameni diferiți, alții față de care sunt sau au fost. Competiția orizontală face referire la cazul în care poporul invadat prin migrație se va schimba nu doar la nivelul alcătuirii diferite a populației, ci și la nivelul întregii culturi. Astfel, se poate schimba și datorită influențelor culturale din vecinătate. Competiția verticală se referă la impactul unor programe de integrare asupra indivizilor. Problema intervine asupra celor integrați deoarece ei nu mai pot să se vada ca fiind un anumit popor. Depopularea poate să reprezinte una dintre cele mai interesante și diferite amenințări, deoarece aceasta poate să apară în circumstanțe diferite față de celelalte amenințări menționate mai sus, fiindcă poate fi cauzată de “aparitia bolilor, a războiului, foametei, dezastrelor naturale sau a politicilor de exterminare. Depopularea amenință identitatea prin faptul că îi amenință purtătorii, însă nu este în mod specific o parte din logica identității sectorului societal, cu excepția cazurilor în care politicile de exterminare sunt motivate de dorința de a elimina o identitate sau, în cazuri extreme – ca și SIDA în Uganda – în care cantitatea se transformă în calitate. Ca și în cazul șomajului și al criminalității, acestea constituie amenințări în

primul rând pentru indivizi, doar dacă amenință să distrugă societatea, ele devin chestiuni de securitate societală”(Idem, 174).

Dintre cele trei mari amenințări cu care se poate confrunta sectorul securității societale, ne oprim asupra competiției verticale. Din perspectiva competiției verticale și proiectele de integrare pot genera amenințări care să pună în pericol un grup social, deoarece “caută să contureze o cultură comună care să se armonizeze cu statul pot încerca să controleze unele sau toate mecanismele de reproducere culturală (școli, biserici, drepturi lingvistice). În circumstanțe mai reprezive, minoritățile își pot pierde capacitatea de a-și reproduce cultura din cauza utilizării statului de către majoritate pentru structurarea sistemelor educaționale, de mediu și a altora în așa fel încât să favorizeze cultura majoritară” (Idem, 175). Susținem că doar unele componente, ce țin de sectorul securității societale, se pot simți sau percepe ca fiind amenințări vitale în funcție de ce au unii în suflete sau alții în minte, sau la alții probleme concrete care pot determina insecuritatea identității. Pentru rezolvarea acestora, putem să reducem efectele negative resimțite de către minoritatea afectată prin “activități întreprinse de comunitatea în sine sau prin încercarea de a transla problema în sectorul politic prin plasarea amenințării pe pagina statală”, iat în cazurile când societățile “optează să se ocupe prin mijloace non-statele de aceea ce percep ca fiind amenințări la adresa identității”(Idem). Din această categorie fac parte acele minorități care doresc să adopte o strategie de supraviețuire pe un teritoriu diferit unde întâlnesc o cultură diferită decât să se retragă în locul lor de origine. Minoritățile care se încadrează în acest tip trebuie să aibă în vedere trei opțiuni pentru a putea supraviețui într-un teritoriu diferit, și anume să “domine guvernul în exercițiu, să își formeze propriul guvern sau să fie lăsați în pace” (Baltasiu 2007: 193).

În secolul nostru, unele dintre cele mai importante obiecte de referință din sectorul securității societale, sunt reprezentate de civilizații, națiuni, rasă, clanuri, triburi, religie. Obiectele de referință reprezintă elementele specifice care au nevoie de securizare, nevoile fiind diferite, specifice fiecărui sector al securității la care facem referire. O altă dimensiune la care se face referire prin identificarea obiectelor de referință, este aceea a elementelor ce vizează problemele de amenințare vitală. Din această perspectivă, termenul cheie al tuturor problemelor de acest ordin dar și al sociologiei este reprezentat de cultură, întrucât cultura desemnează civilizația, acea “entitate culturală”, “o arie culturală”, “un ansamblu de caracteristici și fenomene culturale”, “o înlănțuire specifică de viziuni asupra lumii, de obiceiuri, structuri și cultură, care formează un întreg istoric”, o civilizație fiind “cel mai mare grup cultural de oameni și cel mai larg nivel de identitate culturală a oamenilor, în afară de alte caracteristici comune, care îi diferențiază de alte specii” (Huntington 2012: 51-53). O civilizație creează o cultură care dă naștere unei societăți zidite pe anumite norme și valori, tradiții și simboluri, limbaj și artă. Toate aceste elemente trebuiesc luate în considerare pentru analizarea sectorului societal în vederea clarificării și depistării evenimentelor problematice care pot amenința grupul social. “Elementele culturii sunt de tip colectiv și adesea trimit la inconștientul colectiv, fiind sursă a fenomenului numit socialitate și a cadrelor de orientare ale sociabilității”(Baltasiu 2007: 193).

Cultura consolidează memoria colectivă a indivizilor prin intermediul trăirilor și a înțelegerii comune. De regulă, ce îi unește pe oameni sunt “locurile spirituale, sărbătorile și tradițiile”, nu doar acele valori specifice sau, de exemplu, arta culinară.

O lucrare solidă care să susțină afirmațiile recente, este cartea *Noologia* a profesorului Ilie Bădescu, susținând faptul că, acolo unde este conștiință religioasă, acolo vor fi cele mai puternice comunități în fața fenomenelor care le amenință, acele locuri “în care se depozitează învățăturile vii, atunci când ele sunt părăsite de elite. Adâncul noologic al popoarelor este singura păghie de stabilitate și de echilibru într-o lume istorică livrată tuturor dezechilibrelor și orgoliilor. În adâncimea noologică a popoarelor se adăpostesc, sub forma latențelor sufletești, cadre spiritual și învățături aduse la o singură unitate spiritual numită comunitate etnospirituală sau popor” (Bădescu 2002: 558). Sociologul roman conchide faptul că, comunitățile se pot dizolva doar atunci când credința și manifestarea religioasă încetează.

Continuând ideea, elementele care mai pot contribui la dizolvarea comunităților sunt cele legate de agresiunile lingvistice și a cadrelor sărbătorilor, a sistemului expresiv, a memoriei colective. Prin agresarea cadrelor sărbătorilor se poate distruge un anumit popor astfel: “i-ai poporului sărbătorile și i-ai luat sufletul. Schimbă-i sărbătorile și i- ai schimbat sufletul. Iată cum se explică miza pe care o pune orice regim de ocupație pe confiscarea sărbătorilor, pe subordonarea lor la scopurile de aureolare proprie” (Idem, 69).

Prin agresarea memoriei colective se poate schimba modul specific de a trăi a comunității prin deformarea sentimentelor, a viziunii semnificative a comunității de a trăi și de a simți istoria. Astfel, Bădescu spune că, “consecința acestei opturări ar fi o gravă criză a identității etnoculturale și, deci, a sentimentului apartenenței, criză care s-ar manifesta prin simptomatologiile deculturative moderne” (Idem, 565). Prin agresarea sistemului expresiv se pot dizolva cele mai adânci simboluri eroice, ceremonial, istorice, și altele, de către elita societății respective. Pentru protejarea sistemului expresiv se “presupune elaborarea de mijloace specifice pentru menținerea lui de-a lungul generațiilor. Manualele școlare, de istorie și literatură sunt asemenea mijloace.

Acestea sunt și cele dintâi distruse când cineva dorește să agreseze modelele unei societăți și deci să dezintegreze sistemele ei expresive” (Idem, 505). Și nu în ultimul rând, agresiunea lingvistică reprezintă cel mai important element în sfera de acțiune a sectorului securității societale, deoarece, a vorbi o anumită limbă nu reprezintă doar o abilitate de comunicare, ci reprezintă “un cod etnosimbolic specific”.

Tema 2: Aspecte teoretice privind definirea termenilor de societate, națiune, nationalism și minoritate

Etnia provine din grecescul *ethnos*, desemnând o comunitate cu aceeași origine, având strămoși comuni, diferită de trib, care are dimensiuni mai reduse. Astfel, prin etnie se înțelege: „o grupare de indivizi, care au aceeași origine și care posedă o tradiție culturală comună”. (Ferreol, 1998, p.69; Munzber, 1998, p.9).

Etnicitatea presupune întrunirea a 4 caracteristici: *Continuitate biologică; Valori culturale împărtășite la nivelul întregii comunități; Un spațiu de comunicare și interacțiune; O categorie culturală unică.* (Turliuc, 2002, p.49-71)

Potrivit lui Paul Mercier, etnia reprezintă „un grup închis”, descendent dintr-un strămoș comun, având aceeași origine, o limbă comună și o cultură omogenă, „o unitate de ordin politic”. (Barbăroșie, Nantoi, p.13). Dar, „dacă existența unui grup etnic constituie o situație care se poate dovedi statistic, prin metode sociologice, nu la fel stau lucrurile în cazul *minorităților naționale, unde suntem în fața unei manifestări de voință*”. (Prisecariu, 2010, p.227). Levente Salat amintește teoria lui Kymlicka potrivit căreia „*minoritățile naționale pot fi deosebite de grupurile etnice cu ajutorul conceptului de cultură societală*”. (Salat, 2001, p.227).

Această teorie a avut și adepți, dar a fost și criticată, criteriul introdus de Kymlicka fiind considerat rigid de Galenkamp, Young sau Carens. W.Kymlicka deosebește minoritățile naționale constituite istoric de grupurile etnice apărute ca urmare a fenomenelor de imigrare.

Dacă termenul „*identitate etnică*” se referă la sentimentul de apartenență la un grup social care a dezvoltat o anumită cultură și care are un strămoș comun, iar „*identitate culturală*” este legată de obiceiuri și tradiții comune care dau un sentiment de apartenență, „*identitatea națională*” se referă la un set de caracteristici care sunt relativ stabile în timp și care oferă posibilitatea unor indivizi (care au în comun istoria, teritoriul și alte elemente socio-culturale) să se recunoască ca o comunitate.

Cuvântul *Nation* (James G. Kellas) desemnează un grup de oameni care se simt o comunitate unită prin legăturile istoriei, culturii și unei descendențe comune. Națiunile au caracteristici „obiective”, care pot include un teritoriu, o limbă, o religie sau o descendență comună (deși nu toate acestea sunt prezente întotdeauna), și caracteristici „obiective”, în principal conștiința unui popor asupra naționalității sale și atașamentul față de ea. În ultimă instanță este „loialitatea supremă” a oamenilor care sunt pregătiți să moară pentru națiunea lor”. (Kellas, 1991, pp.2-3)

Națiunea este considerată a fi o formă de comunitate umană caracterizată prin unitate istorică, culturală, economică, dar și politică dacă este constituită ca stat (titulară a suveranității) (Burian, 2009, p.180. Etimologic, termenul provine din latinescul *natio* „naștere”, indicând, în antichitatea romană, un grup demarcat prin origine.

Națiunea, ca formă de comunitate umană, este o realitate complexă și, în același timp, este produsul unui îndelungat proces istoric, având la bază comunitatea de origine etnică, de limbă, de

cultură, de factură psihică, de viață, de tradiție și de idealuri, dar mai ales trecutul istoric și voința de a fi împreună a celor care au dăinuit pe un anumit teritoriu (Deleanu, 1997, p.14) „națiunea nu poate fi confundată cu statul sau populația” (Calinoiu, Duculescu, 2003, p.400) [...] națiunea precedă statul, deci reprezintă fundamentul acestuia.

Gheorghe Avornic definește *națiunea* ca fiind: *O mare comunitate umană, [...] care posedă o unitate istorică, lingvistică, culturală, economică, mai mult sau mai puțin puternică(...) [...] ea se bazează pe două elemente esențiale. Primul este un **element psihologic**, adică unitatea profundă și înăscută de gândire și sentimente care alcătuiește conștiința națională și implică credința unui destin comun, cimentată de o istorie proprie. Al doilea element este **limba**, exteriorizarea sensibilă a celui dintâi.* (Avornic, 2004, p.36)

În **Recomandarea 1735/2006**, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei s-a referit la conceptul de „națiune”, recunoscând faptul că în unele state membre ale Consiliului Europei conceptul este utilizat pentru a se indica cetățenia, care reprezintă o legătură legală între un stat și un individ, ceea ce este relevant pentru originea etnoculturală a acestuia.

În alte state membre, același termen este folosit pentru a desemna o comunitate organică ce vorbește o anumită limbă și care se caracterizează printr-un set de tradiții culturale și istorice, percepții asemănătoare cu privire la trecut, aspirații similare cu privire la prezent și viziuni asemănătoare cu privire la viitor.

Date fiind aceste diferențe, Adunarea Parlamentară a ajuns la concluzia că „*este dificil, dacă nu imposibil, să se ajungă la o definiție comun acceptată cu privire la conceptul de națiune*”. Termenul a fost moștenit din Antichitatea romană, cu sensul de „naștere” sau „origine”. Ciceo folosea termenul de *natio* cu referire la aristocrați, în timp ce Pliniu denumea prin acest termen o școală de filosofi.

În versiunea latină autorizată de scripturile biblice din anul al-IV-lea, *natio* (la plural: *nationes*) era utilizat echivalent cu termenii *gentes* ori *populus* pentru comunitățile Vechiului Testament, definind comunități de trib, limba sau regionale.

În Evul Mediu, cuvântul latin cu aceeași rădăcină cu termenul *native* și care precedase etimologic *nation* distingea comunitățile de străini din universități, popotele mănăstirilor și din consiliile de reforma ale Bisericilor. În acest sens, termenul identifica, subliniind „celalalt”, care putea fi asociat la fel de bine cu elemente lingvistice, religioase sau regionale, necăpătând nici atunci vreă semnificație administrativă sau politică. În jurul anului 1220, la o jumătate de secol de la crearea Universității din Paris, cadrele erau împărțite în 4 categorii:

1. „France”, pe cei care vorbeau limba romans,
2. „Picardie” pentru cei care proveneau din teritoriile de jos,
3. „Normandie”, pentru grupul celor din Europa de Nord-Est,
4. „Germanie”, incluzând persoanele pe care astăzi le-am numi germani și englezi.

La Universitatea din Bologna ar fi fost distinse 35 de „*nationes*”. În 1320, la Oxford a fost recunoscută existența a 2 *nationes*: un grup de nord și unul de sud.

Paradoxul a fost că după Evul mediu, atât în Germania, cât și în Franța, *natio* să desemneze *clasa conducătoare*, în opoziție cu *Volk* sau *Peuple*.

În sec al-XVI-lea, în Anglia, cuvântul *nation* devenise echivalent cu publice weale, derivat la rândul său din latinescul *respublica* și *country*, derivat din patria. Sensul pe care scriitorii politici îl dădeau termenului de *nation* este cel de *popor suveran*, unit într-o comunitate politică, „întregul popor al țării” - „*Whole people of a country*”. Evoluția cuvântului nu a fost coerentă.

Exemple de manifestări ale *naționalismului civic* (o comunitate de cultură, de legi și de cetățenie care leagă o populație aflată pe un teritoriu anume) ar fi unificarea statului-națiune britanic la sfârșitul secolului al-XVIII-lea sau revoluțiile care au creat republicile franceză și americană.

Din perspectiva *naționalismului etnic*, națiunea este definită prin limbă, religie, obiceiuri și tradiție. Națiunea crează statul și nu invers. Exmplul tipic al manifestărilor naționalismului etnic ar fi mobilizarea populației Germane în urma invaziei lui Napoleon, în 1806. Ca expresie a ideii națiunii etnice germane bazată pe *jus sanguinis*, (Teoria lui J.G.Herder, H.von Treitschke, F.Tonnies) sau G.Fichte cu *teoria supra subordonării statului la națiune ca „ultim for superior și independent”*. Idealul german a fost preluat în sec XIX de *polonezi* și de *popoarele baltice* aflate sub dominația rusească, de *sârbii* supuși de Imperiul Otoman, de *croaii* din Imperiul Austro-Ungar.

Naționalismul civic se legitimează prin	Nationalismul etnic se legitimează prin
Lege	Radăcini comune („sângele”)
Alegere	Mostenirea
Atasament rațional	Atasamentul emoțional
Unitate prin consimțământ	Unitate prin statut
Pluralism democratic	Regula majorității etnice
Libertate	Fraternitate
Persoana crează națiunea	Națiunea crează persoana

Naționalism, patriotism, abordări teoretice și studii de caz

Teoria lui Benedict Anderson este sintetizată în definiția dată națiunii: „*O comunitate politica imaginată – și imaginatăca fiind inerent circumscrisă și suverană*”. (Anderson, 1983, pp.13-14)

Paul James consideră că „*națiunea este un gen de comunitate abstractă, în schimbare, dar ușor de identificat*”. (James, 1996, p.xi).

Anthony D. Smith a propus un nou concept: „O națiune poate fi definită ca o populație umană care împarte un teritoriu istoric, mituri și memorie istorică comune, o cultură publică de masă, o economie comună, drepturi și obligații pentru toți membrii săi”. (Smith, 1991, p.14). Și comentează: „O astfel de definiție a identității naționale stă la o parte de orice concepție asupra statului. Ultimul se referă exclusiv la instituții publice, diferite și autonome față de alte instituții sociale, exercitând monopolul controlului și taxării în cadrul unui anumit teritoriu”. (Smith, 1991, p.15).

Teoria lui Smith insistă asupra etnicității, în care vede precursorul naționalismului. El insistă asupra continuității dintre identitățile și loialitățile etnice, națiunile moderne și naționalismul nu au făcut decât să extindă și să adâncească semnificația și scopul unor concepte și structuri etnice mai vechi. Naționalismul a universalizat în mod cert aceste structuri și idealuri, dar „națiunile” civice moderne nu au depășit în practică etnicitatea ori sentimentele naționale... În

termenii scopurilor , ca și opuse mijloacelor, există o remarcabilă *continuitate între națiuni și etnie*, între *naționalism și etnicism*, continuitate și nu identitate.” (Smith, 1991, p.216)

Ernest Gellner, una dintre referințele cel mai des invocate în domeniul teoriei naționalismului, este citat frecvent prin formula sa sintetică: „*Naționalismul este mai întâi un principiu politic, care statuează că unitatea politică și cea națională ar trebui să fie congruente*”. Aceasta definiție frumoasă reproduce un faimos principiu de secol XIX al revoluționarului italian Pasquali Mancini: „*Fiecărei națiuni un stat - fiecărui stat o națiune*”, reluată de Johan Caspar Bluntschli sub forma „*Fiecare națiune - un stat. Fiecare stat – un organism național*”. În sensul lui Gellner, naționalismul nu ar fi doar teoria legitimității politice care cere ca granițele etnice să coincidă cu cele politice, ci și cea care face ca granițele etnice să nu separe pe deținătorii puterii de rest.

Omenirea a parcurs, conform lui Gellner, trei stadii fundamentale de dezvoltare: preagricol, agricol și industrial.

Pentru grupurile de culegători și vânători nici nu se pune problema creării unor instituții stabile de menținere a ordinii, obligând la o diviziune specifică a muncii.

Majoritatea, deși nu toate societățile agricole, au întemeiat în schimb state. Pentru ele formarea unui stat era la îndemână. Structura socială în societățile agricole lua forma unor pături stratificate, izolate orizontal, ale clasei conducătoare militare, administrative, clericale și câteodată comerciale, situate deasupra comunității de producători agricoli, izolate lateral. Specific acestui aranjament este accentul pus pe diferențierea culturală între clase și nu pe omogenitate. Respectiv, micile comunități țărănești duc o viață introvertită, nimeni nu are interesul să promoveze omogenitatea la acest nivel social. Chiar dacă punctul de plecare către o anumită unitate (cum ar fi limba) există, contextele duc repede la diferențieri, precum cea de dialect. În acest sens, concluzionează Gellner, „cea mai importantă caracteristică a societății agricole este faptul că aproape totul în ea militează împotriva definirii unităților politice în termenii granițelor culturale”. (Gellner, 1997, pp. 23-24).

Statul a devenit inevitabil odată cu epoca industrială. Societățile industriale au dimensiuni enorme în raport cu fazele anterioare. Atingerea standardului de viață pe care-l ținesc a impus o foarte complicată diviziune generală a muncii și o cooperare practic imposibilă fără sancțiuni venite de la un centru. Societățile industriale sunt rezultatul și sursa unei productivități ridicate, care cerea și a impus o diviziune a muncii complexă și rafinată. Ea constă în tratarea similară a cazurilor similare, promovarea regularității, ordinea, selectarea rațională a celor mai bune mijloace. Acest context productiv produce mobilitate și de aici, egalitarism. Diviziunea muncii o ia într-o direcție nouă și interesantă. Munca nu mai înseamnă în societățile industrializate mișcarea materiei. Ea cere și manipularea conceptelor, iar aceasta cere și comunicare.

Prin ce mijloace se asigură „idiomul general” în societatea industrializată?....prin sistemul educațional universalizat/standardizat. Același tip de educație trebuie dat majorității cetățenilor, până la o anumită vârstă. Aceasta se face printr-o piramidă la baza căreia se află școlile primare, cu personal cu studii medii pregătit de profesori cu studii universitare – sistemul educațional modern. Dintr-o dată, spune Gellner, „monopolul educației legitime este mai important decât monopolul violenței legitime” (Gellner, 1997, p.57). Omul modern al societății industriale „nu

este loial unui monarh”unei țări sau unei credințe [...] ci unei culturi”.(Gellner, 1997, p.59). Pe de alta parte, infrastructura educațională a societății devine atât de largă și costisitoare, încât numai statul poate suporta o așa o povară. Statul și cultura intră în legătură, iar această relație a devenit, în acel moment al dezvoltării societății, inevitabilă.

Așa explică Gellner intrarea în epoca naționalismului. *Există oare vreo ieșire din epoca naționalismului? Cum arată viitorul?* Gellner se raportează la două ipoteze limită:

- a. Prima susține că *națiunile ar dispărea într-un continuum global al unei culturi industriale în esență omogene*, diferite de limbi numai fonetic și deci superficial, nu semantic diferite.
- b. *Teza incomensurabilității culturilor naționale*, fiecare cultură având propriile standarde ce nu pot fi judecate după pretinse standarde universale, gata să se apere de intruziunea externă.

„ In aceasta chestiune mi se pare că adevărul este undeva la mijloc „(1990,p.180) spune Gellner, argumentând cu dependența omului de cultură, aceasta necesitând spații mari deservite de agenții centralizate.

Gellner susține că națiunile și statele nu au aparut ca o necesitate universală. Apariția și a unora, și a celorlalte, a fost independentă și de sine stătătoare. Statul și-a făcut intrarea în istorie fără ajutorul națiunii, unele națiuni au apărut fără să aibă binecuvântarea unui stat. Gellner preia ideile lui Benedict Anderson, pe care îl citează imaginativ, asumând că „națiunile sunt artefactele convingerilor, devotamentelor și solidarităților oamenilor”. (1997, p.18)

Statele Unite sunt un caz mai nou, dar exemplar, al fondării unei națiuni pe baza principiilor patriotice, nu a celor etnoculturale. Când s-a întrebat asupra conținutului națiunii americane, John Jay a numit două principii moderne: „Americani, prin sfatul lor unit, cu arma și cu eforturi, stând unul lângă altul de-a lungul unui război lung și sângeros, și-au întemeiat *Libertatea și Independența*”. Dar logica pe care s-au constituit Statele Unite poate fi citită în primul rând din Constituția americană, „mandatul” original al lumii de peste Ocean, din tezele fundamentale care au rezistat secolelor, respectiv: Toți americanii sunt egali între ei și au acces la oportunități egale; Guvernul conduce prin consimțământul nostru; Nici unuia dintre noi nu i se poate refuza dreptul substanțial și procedural în felul în care suntem tratați de către stat; Fiecare are dreptul la un spațiu privat în care statul nu poate interveni; Nici o lege nu poate să încalce dreptul la exprimare; Statul este secular și fiecare poate să-și exercite credința așa cum dorește sau deloc.

Franța reprezintă exemplul frapant al intensității legăturilor dintre stat și națiune, dintre conștiința (sau aroganța) identitară și supremația valorilor politice de tip universalist, dintre puterea economică și militară și importanța gândurilor.

In zorii secolului al-XIX-lea, proiectele politice raționaliste, contractualiste sau umaniste erau ingredientele posibile ale noii ordine europene. Nu ele au reprezentat totuși motorul prim al epocii, aflată, din perspectiva lui Hagen Schulze, în fața unor provocări de viață și de moarte.

Statul puternic avea nevoie de o justificare puternică, dacă nu dorea să dispară în revoluție sau război civil, avea nevoie de o nouă fundamentare a comunității, de o nouă legitimare a guvernării, de o idee cu ecou în mase care să stea deasupra intereselor și ideologiilor și care să unească popoarele cu statele lor. Faptul că Europa nu s-a destrămat din nou, ca după perioada Reformei,

sfâșiată de războaie civile și religioase, s-a datorat acestei idei cu funcție de liant comunitar: *ideea de națiune*.

Ideea ne națiune, care a făcut carieră în secolul al-XIX-lea, a dat măsura forței de mobilizare a apelului la solidaritate etnoculturală. Începând cu secolul al-XIX-lea, gânditorii care au căutat căi de legitimare rațională a statului, altele decât emoția identitară, au avut ca temă obligatorie nu doar statul, ci și națiunea. Evoluția ideii de națiune spre ceea ce este canonul de astăzi a avut nevoie de circa un secol.

Unul dintre autorii cel mai des invocați pentru a fi pregătit drumul spre *o nouă perspectivă asupra națiunii și a relației persoanei cu patria* sa este Ernest Renan. În celebra sa conferință intitulată „*Qu'est-ce que c'est une nation?*” Renan a propus următoarea înțelegere a conceptului: „*O națiune este un suflet, un principiu spiritual. Acest suflet, acest principiu spiritual se manifestă sub două aspecte, care sunt de fapt unul singur. Unul aparține trecutului, celălalt, prezentului. Unul este proprietatea comună asupra unei bogate moșteniri de amintiri, celălalt este acordul prezent, dorința de a conviețui [...]. O națiune este, prin urmare, o mare comunitate solidară purtată de spiritul de sacrificiu deja dovedit, dar și de sacrificiile care vor mai fi aduse. Ea presupune existența unui trecut și totuși se concentrează, în prezent, într-un fapt palpabil: acel acord, acea dorință declarată de a continua conviețuirea.*” (Renan, 1992, p.54).

Regăsim în acest mic citat, într-o frază incipientă, și ideea de comunitate imaginată și cea de comunitate solidară, care vor face carieră în secolul XX. Istoricul francez a punctat și tema comunității morale, care avea predecesori, dar se va bucura de un reviriment în epoca abordărilor multiculturală, la peste 100 de ani de la celebra conferință: „*Omul nu este un sclav al rasei sale, al limbajului său ori al religiei sale, al curgerii râurilor sau al direcției date de culmile de munte. O masă de oameni sănătoși, sănătoasă în spirit și caldă în inimă, crează o conștiință morală numită națiune*”. (Renan, 1992, p.56) Concepția lui Renan, a *asocierii contractuale între „persoane libere și raționale”*, sintetizată sub metafora „o națiune este un plebiscit de fiecare zi”, *stă la baza Constituției moderne*.

În aceeași epocă - a doua jumătate a secolului al -XIX- lea, **John Stuart Mill** descrie solidaritatea națională pe insula britanică: *Este tocmai nevoie să spunem că noi nu înțelegem [prin principiul naționalității] o antipatie lipită de sensibilitate față de străini; sau disprețuirea unor particularități absurde întrucât acestea sunt naționale; sau refuzul de a adopta ceea ce am găsit a fi bun în alte țări. [...]. Noi înțelegem un principiu al simpatiei, nu al ostilității; al uniunii, nu al separării. Noi înțelegem un sentiment al interesului comun al celor care trăiesc sub același guvern și sunt înconjurați de aceleași frontiere istorice. Noi înțelegem că o parte a comunității nu se va considera străină în raport cu o altă parte; că este prețuită legătura care îi ține pe toți împreună; vor simți că ei sunt un popor, că grupul lor este destinat să fie împreună; că necazul fiecăruia dintre compatrioții lor este un necaz pentru ei înșiși.* (Mill, A system of logic, VI.10.5, apud Viroli, 1995, p.i)

Concepția cetățenilor care se simt în aceeași măsură parte a națiunii, uniți printr-un sentiment de loialitate față de patria comună, este evident în gândirea lui Mill.

Tema 3: Aspecte teoretice privind definirea termenului de minoritate

În cele aproape 200 de state de pe glob trăiesc aprox 5000 de grupuri minoritare, iar în două treimi dintre aceste state se află cel puțin o minoritate națională sau religioasă semnificativă².

În momentul ratificării *Pactului Internațional cu privire la Drepturile civile și politice*, Franța a declarat că „în lumina art.2 din Constituția Republicii Franceze : art 27 nu se aplică republicii”. Articolul invocat enunță că Franța este „o republică indivizibilă, laică, democratică și socială. Ea va asigura egalitatea tuturor cetățenilor săi în fața legii, indiferent de origine, rasă ori religie. Toate credințele vor fi respectate”. În virtutea art.2 Franța nu recunoaște minoritățile.

Ideile Constituției franceze se regăsesc și în alte constituții. Se pune întrebarea *de ce Franța a găsit o cale să facă o excepție, considerând prevederile Constituției incompatibile cu recunoașterea minorităților?* Unii autori consideră că Franța nu „dorește să își asume nici o obligație de tipul măsurilor afirmative [affirmative actions], adică să asigure egalitatea în fața legii, și, în fapt, măsurile pozitive adecvate”. (De Zayas, 1993, p.267)

Prin urmare, *cazurile aduse de mai mulți bretoni în fața Comitetului pentru Drepturile Omului de la Geneva*, având ca scop asigurarea unor măsuri speciale privind protecția limbii bretone, au fost respinse de comitet, ținând cont de rezerva Franței. Franța a devenit exemplu-limită în cadrul comunității democratice în ceea ce privește refuzul de a recunoaște minoritățile.

Recunoașterea minorităților naționale ridică problema „definirii lor”: *Ce este o minoritate națională? Ce grupuri au acest statut? Ce criterii se aplică pentru a recunoaște că o comunitate este sau nu minoritate națională?*

Elemente de definire a minorităților

Definirea termenului de minoritate s-a dovedit destul de dificilă. De ce?

În ceea ce privește formarea minorităților, se pot observa câteva etape istorice clar definite: Migrația europeană pe alte continente, unde populația autohtonă a fost pe rând îndepărtată de coloniști; Migrația formată ca rezultat al traficului de sclavi din Africa în Americi; Migrația creată de regimurile coloniale; Minoritățile formate în anii 1950-1970, ani de industrializare rapidă care au determinat migrații în masă din țările sărace în cele mai dezvoltate; Din destrămarea Imperiilor Austro-Ungar, Otoman, după PRM; Minoritățile religioase. (Diaconu, 2009, pp.2-3). Astfel, întreaga problematică referitoare la minorități este „un fenomen demografic și social, un fapt al vieții contemporane de pretutindeni”. (Fărcaș, 2005, p.15).

Încă din **1922 Jacques Fouques Duparc** arată că aceasta este o „noțiune abstractă, care nu implică existența unor trăsături determinate, ci un raport juridic, ale cărui înțelesuri variază urmând importanța pe care moravurile și prejudecățile o atașează într-o anumită epocă și într-un anumit spațiu geografic”³.

Tratatele de pace din 1919-1920 au ales trei elemente pentru a distinge grupurile umane între ele: rasa, limba și religia. Autorii tratatelor au convenit că acestea, în ciuda caracterului

² Rezoluția privind provocările integrării democratice a diversității etnice, culturale și religioase în țările ACP și UE (ACP-UE/fin.), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:221:0019:0024:RO:PDF>.

³ Duparc, Jacques, Fouques, „La protection des minorités de race, de langue et de religion. Etude de droit de gens”, Paris, Dalloz, 1922, p. 17

relativ pe care îl exprimă, disting și opun populațiile din diferite părți ale lumii. Semnificația socială a acestor elemente este diferită, implicând totodată diferențe regionale.

Teoreticienii dreptului minorităților credeau că cele trei elemente discutate: rasa, limba și religia creau sinteza și „sentimentul care dădea minorității unitatea morală și o opunea restului populațiilor statului”⁴. Aceștia erau conștienți totodată că există minorități unde sentimentul identității s-a forjat înafara celor trei elemente. O colectivitate care nu constituie majoritatea populației unui stat poate deveni minoritate numai dacă „prezintă un caracter propriu și reclamă o organizație particulară asupra acestui punct”⁵.

În perioada despre care vorbim, conceptul de minoritate etnică era frecvent utilizat alături de minoritățile de limbă, de rasă și de religie. Structurarea unei minorități etnice se făcea în funcție de anumite drepturi obligatorii: drepturile omului, dreptul de a menține caracterul distinctiv (limba și religia) și dreptul la autonomie.

Dacă am încerca să definim minoritățile etnice conform principiilor Conferinței de Pace și a literaturii juridice, istorice, sociologice, psihologice din deceniul al 3-lea și al 4-lea al secolului al XX-lea, am putea spune că este vorba de o colectivitate distinctă de celelalte prin rasă, limbă, religie, cu o anumită conștiință identitară, exprimată prin forma de organizare și sentimentul unității morale, gata oricând să-și apere dreptul la autonomie.

Studiul literaturii de specialitate ne arată că este foarte dificil de dat o definiție minorității etnice sau „minorității naționale”, care să fie universal recunoscută. O astfel de definiție a încercat-o **Francesco Capotorti în anii '70**, dar neacceptată de Comisia Drepturilor Omului de la ONU. Conform acestuia, o „minoritate națională” (se utiliza acest termen) viza „un grup numeric inferior restului populației unui stat, în poziție non-dominantă, a cărui membri supuși ai statului posedă din punct de vedere etnic, religios sau lingvistic caracteristicile care o diferențiază de restul populației și manifestă într-un mod implicit un sentiment de solidaritate care-i permite să-și prezerveze cultura, tradiția, religia sau limba”⁶.

Capotorti diferențiază două categorii de elemente ale definiției minorităților naționale. Este vorba despre ***elementele obiective*** (*inferioritate numerică, poziție nondominantă, naționalitatea membrilor comunității, caracteristicile etnice, religioase sau lingvistice ale grupului*) și ***cele subiective*** (*simțul solidarității în necesitatea conservării culturii, tradițiilor și religiei*).

Definiția dată de Francesco Capotorti nu a fost reținută de Comisia Drepturilor Omului. Dosarul n-a avut succes nici în deceniul următor, în ciuda demersurilor judecătorului canadian Jules Deschênes⁷.

În **1992, Adunarea Generală a ONU a adoptat o Declarație asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice**, fără a se găsi o definiție adecvată. Aici se utilizează termenul generic de „persoane aparținând minorităților”, ceea ce mărturisește intenția autorilor Declarației de a nu include referiri la drepturile colective ale minorităților⁸.

⁴ Ibidem., p. 30

⁵ Ibidem.

⁶ Capotorti, Francesco, *Etude de droits des personnes appartenant aux minorités ethniques, religieuses et linguistiques*, New-York, Nations Unies, 1991 (nr de vente: f. 91, XIV, 2), paragraphe 564.

⁷ Liebich, André, *Les minorités nationales en Europe Centrale et Orientale*, Genève, Geong Editeur, 1997, p. 16.

⁸ A se vedea „Declarația asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice” în Năstase, Adrian, *Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale*, București, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 1998, p. 194-199.

Jennifer Jackson Preece consideră că termenul „**minoritate națională**” reprezintă „*un grup numeric inferior față de restul populației unui stat, aflat într-o poziție non-dominantă, bine definit istoric și stabilit pe un teritoriu al unui stat, ai cărui membri - fiind cetățeni ai statului - posedă caracteristici etnice, religioase, lingvistice sau culturale diferite față de cele ale restului populației și care dau dovadă, chiar și implicit, de un simț al solidarității îndreptat spre conservarea culturii, tradițiilor, religiei sau limbii lor*”. (Preece, 1998, p. 28)

Eugen Patraș (1999, p.11) recunoaște varietatea abordărilor în ceea ce privește terminologia legată de minoritățile naționale, multe țări folosind expresii cum ar fi: „minoritate” alături de una dintre noțiunile „lingvistică”, „etică”, „culturală”; destul de rar „națională” (Polonia, Albania, Ungaria); „comunitate „sau „minoritate etnică” (în Croația, Slovenia sau Cipru); „comunități puțin numeroase” (în Rusia).

Conform Minority Right Group International: „**minoritățile** sunt grupuri non-dominante, nu întotdeauna inferioare numeric majorității, ai căror membri posedă caracteristici etnice, religioase și lingvistice ce diferă de cele ale restului populației și care demonstrează implicit un sens al solidarității direcționat spre păstrarea și protejarea culturii, tradiției, religiei și limbii.

Dacă încercăm să realizăm o eventuală **clasificare a minorităților**, ne putem referi la:

- **Minoritățile pluraliste**, care-și păstrează identitatea culturală, dar se acomodează cu grupul politic dominant,
- **Minoritățile asimilaționiste**, care acceptă absorbirea de către grupul dominant,
- **Minoritățile secesioniste**, care au ca scop realizarea autodeterminării politice,
- **Minoritățile militante**, care vizează răsturnarea situației de dominare dintre ele și grupul majoritar (Patraș, 1999, p.12)

Prima definiție legală a conceptului de minoritate a fost oferită de Curtea Permanentă de Justiție Internațională în cazul comunităților greco-bulgare din anul 1930. Astfel, „comunitatea” (minoritatea) a fost definită ca fiind „*un grup de persoane care locuiesc într-o țară sau regiune distinctă, având propria rasă, religie, limbă și tradiții, care își păstrează propriile moduri de exercitare a credinței, asigură educarea și creșterea copiilor conform spiritului și tradițiilor rasei lor și care se sprijină reciproc*”. Menționăm în acest context și avizul consultativ oferit de Curtea Permanentă de Justiție Internațională pe 15 mai 1931 în cazul legat de școlile minorităților germane din Silezia Superioară.

Prin urmare, o asemenea comunitate este caracterizată prin atribute de rasă, religie, limbă și tradiție și posedă un sentiment de solidaritate, având ca scop păstrarea acestor atribute ale grupului. Aceste elemente se regăsesc însă cu ușurință și într-o eventuală definiție a poporului.

Ce anume face diferența între minorități naționale și popoare, unici beneficiari ai autodeterminării?

a) *Factorul teritorial*. El reprezintă un element esențial în procesul constituirii popoarelor. De cealaltă parte, deși adeseori minoritățile naționale sunt concentrate într-o anumită regiune, de multe ori ele se găsesc dispersate. Chiar și în cazul unei concentrări teritoriale, sentimentul apartenenței la teritoriul respectiv nu este unul esențial pentru definirea identității etnice, ca în cazul popoarelor.

b) *Gradul de organizare politică* este mult mai redus în cazul minorităților, chiar dacă și acestea își constituie o serie de structuri reprezentative.

c) *Dinamica grupului* este una distinctă. Dacă în cazul poporului aspirația spre o existență individuală este esențială pentru definirea și devenirea sa ca atare, în cazul minorităților, scopul principal este menținerea identității culturale, lingvistice și religioase în cadrul organizării politice existente sau prin optimizarea acesteia.

Jules Deschenes, raportor special al Subcomisiei ONU pentru prevenirea discriminării și protecția minorităților, propunea, în 1985, următoarea definiție: *Termenul de minoritate desemnează un grup numeric inferior restului populației unui stat, ai cărui membri care au cetățenia acestui stat au caracteristici etnice, religioase sau lingvistice diferite de cele ale restului populației și sunt animați de voința de a-si păstra cultura, tradițiile, religia sau limba*". (Deschenes, 1985, paragraf 181).

Minorități etnice și minorități naționale - aspecte comune;

O definiție explicită a termenului de „minoritate națională” o regăsim în documentele **Consiliului Europei⁹ după anii '50**. Conform acestei definiții, minoritatea națională desemnează un grup de persoane dintr-un stat, care:

- „locuiesc pe teritoriul aceluia stat și sunt cetățenii lui;
- mențin legături de lungă durată, trainice și permanente cu acel stat;
- manifestă caracteristici etnice, culturale, religioase sau lingvistice distincte;
- sunt suficient de reprezentative, chiar dacă sunt în număr mai mic decât restul populației unui stat sau a unei regiuni a unui stat;
- sunt motivate de preocuparea de a păstra împreună ceea ce constituie identitatea lor comună, inclusiv cultura, tradiția, religia sau limba lor¹⁰”

În **Comentariile cu privire la Protocolul Adicional** se explică numai de ce s-a ales termenul de minoritate națională și nu „minoritate”, „minoritate etnică”, „popor”, sau „comunitate minoritară”. Conotațiile diferite pe care termenii mai sus menționați îi au în diferite limbi și regiuni din Europa i-au determinat pe autorii textului în cauză să utilizeze termenul de „minoritate națională”, care apărea deja în textul Convenției (art. 14)¹¹.

Unii specialiști au încercat și alte definiții, utilizând alți termeni pentru a defini unele grupuri minoritare. **Profesorul Victor Yves Ghebali**, de la Institutul de Înalte Studii Internaționale de la Geneva, vorbește de „națiuni divizate”, pe care le caracterizează ca fiind „minorități etnice partajate între două sau mai multe state, din care unul constituie patria-mamă comună (sau ethno-statul)¹². Profesorul elvețian ne indică două minorități care s-ar încadra acestei definiții: maghiarii și albanezii.

Perspectiva asupra minorităților naționale poate fi continuată prin apelul la definiția dată de **profesorul francez André-Louis Sanguin**. Acesta consideră că chestiunea minorităților

⁹ Recomandarea 1201/1993 și Convenția Europeană a Drepturilor Omului cu privire la Drepturile Minorităților Naționale (1995), în Năstase, Adrian, op. cit., pp. 201-206

¹⁰ Recomandarea 1201 cu referire la un Protocol Adicional la Convenția Europeană a Drepturilor Omului privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, în Năstase, Adrian, op. cit., pp. 347-353.

¹¹ Ibidem., p. 357.

¹² Ghebali, Victor-Yves, *La question des minorités nationales à la lumière du Pacte de Stabilité en Europe*, Le Trimestre du Monde, no. 4, 1994, p. 111.

etnice (utilizează de la început termenul de „minoritate etnică”) decurge din „nesuprapunerea spațială între Națiune și Stat”¹³.

Prin urmare, o **minoritate etnică** este o „entitate societală de nivel sub-etatic, care trăiește într-unul din trei contexte spațiale următoare:

- marjele frontaliere ale unui stat;
- izolat, retras în interiorul unui stat;
- au un parcurs de tip nomad pe ansamblul teritoriului unui stat (a se vedea anumite comunități de rromi)¹⁴.

Același autor ne arată că ethnopolitologia distinge două categorii de minorități etnice:

- minoritățile naționale și
- etnice fără stat¹⁵.

Recomandarea 1201 din 1993 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (art.1) dă o definiție a **minorității naționale** ca fiind persoanele care: *Locuiesc pe teritoriul acelu stat și sunt cetățenii lui; Mențin legături de lungă durată, trainice și permanente cu acel stat; Manifestă caracteristici etnice, culturale, religioase sau lingvistice diferite; Sunt suficient de reprezentative, chiar dacă sunt în număr mai mic decât restul populației unui stat sau a unei regiuni a acelu stat; Sunt motivați de preocuparea de păstra împreună ceea ce constituie identitatea lor comună, inclusiv cultura, tradițiile, religia sau limba lor.*

Definiția aceasta se încadrează în ceea ce s-ar putea numi **definiția minorităților istorice**. O formulare asemănătoare regăsim în Legea privind drepturile minorităților naționale și etnice din Ungaria, care pune condiția de 100 de ani de existență a comunităților vizate pe teritoriul Ungariei până în momentul votării legii (1993).

Legislația Republicii Moldova definește **minoritățile naționale** în *Articolul 1 al legii cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor* astfel: „prin persoane aparținând minorităților naționale se înțeleg persoanele care domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, sunt cetățeni ai ei, au particularități etnice, culturale, lingvistice și religioase prin care se deosebesc de majoritatea populației – moldoveni – și se consideră de altă origine etnică”. Atragem atenția asupra prezenței termenului de „cetățenie” în formularea definiției și amintim faptul că folosirea acestui termen în același context a fost criticată de Comisia de la Veneția în ceea ce privește *Proiectul statutului minorităților din România*. Nu considerăm că minoritățile naționale trebuie să fie cetățeni ai statului unde își au reședința. Doar exercitarea drepturilor politice presupune necesitatea deținerii cetățeniei.

România nu are încă o lege a minorităților naționale, dar există un proiect privind statutul minorităților naționale din România care se află în dezbateri de 14 ani. În confirmare cu **articolul 3** al proiectului de lege,

Prin minoritate națională se înțelege orice comunitate de cetățeni români, care trăiește pe teritoriul României din momentul constituirii statului modern, numeric inferioară populației majoritare, având propria identitate etnică exprimată prin cultură, limbă sau

¹³ Sanguin, André-Louis, *Les minorités ethniques en Europe*, Paris, Éd. L'Harmattan, 1993, p. 7.

¹⁴ Ibidem., pp. 8-9.

¹⁵ Ibidem.

religie, pe care dorește să o păstreze, să o exprime, și să o dezvolte. Persoanele aparținând minorităților naționale sunt cetățeni români, care își exprimă liber și neîngrădit apartenența la o comunitate națională, sau minori ai căror părinți ori alți reprezentanți legali au declarat, conform legii, această apartenență.

Folosirea termenului „cetățeniei” și sintagma „din momentul constituirii statului modern” induce ideea recunoașterii doar a „**minorităților istorice**”. Dar care este statutul minorităților nou-apărute în perioada contemporană?

În Ungaria, protecția drepturilor naționale este asigurată de *Legea Ungariei cu privire la drepturile minorităților naționale și etnice din 1993*. Conform **Articolului 2** al legii,

Minoritățile naționale și etnice sunt acele grupuri etnice autohtone care sunt așezate de teritoriul Republicii Ungare de cel puțin un secol, se află în minoritate numerică în cercul populației statului, membrii lor sunt cetățeni unguri care se deosebesc de restul populației prin propria limbă și cultură, prin tradiții, în același timp dau dovadă de o conștiință a unității, ce se îndreaptă spre păstrarea acestor valori, spre exprimarea și apărarea intereselor comunităților lor proprii, constituite istoric.

Ca în cazul proiectului din România, rămâne neclară situația minorităților noi. **Ungaria** recunoaște ca minorități naționale pe teritoriul lor minoritatea bulgară, romă, greacă, croată, poloneză, germană, armeană, română, ruteană, sârbă, slovacă.

Sistemul legal polonez garantează protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale în mare parte conform standardelor europene. Problemele sunt legate de lipsa reglementărilor în ceea ce privește folosirea limbii minoritare în administrația publică și topografierea bilingvă. Reglementarea statutului minorităților naționale în Polonia a fost rezultatul încheierii tratatului cu Germania din 1991 și a celui cu Lituania din 1994. În anii '90 Polonia a ratificat *Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale* și *Convenția europeană a drepturilor omului* adoptate de Consiliul Europei. Constituția din 1997 stipulează principiul nediscriminării pe motiv de rasă, religie sau origine în articolul 35.

În urma recensământului din 2002, minoritățile constituie 1% din populația **Poloniei**. *Comunitatea germanilor* numără în jur de 150 000 de membri, a *belarușilor* aproximativ 50 000 iar cea a *ucrainienilor* 30 000. (Rechel, 2008, p.169). Cea mai mare minoritate etnică a fost declarată a fi cea a *romilor*. Noua lege menționează și o *minoritate lingvistică, kasubii*, din centrul și nordul Poloniei, care vorbesc un dialect înrudit cu limba poloneză. *Legea privind minoritățile naționale și etnice*, adoptată la 6 ianuarie 2005 definește „*minoritatea națională*” ca o comunitate care a trăit în Polonia cel puțin în ultima sută de ani și care este o parte a unei națiuni ce își are un stat propriu. Minoritățile etnice sunt cele lipsite de un stat propriu, precum cea romă și cea tătară. Minoritățile recunoscute în Polonia sunt *belarușii, ucrainenii, lituanienii, germanii, rușii, cehii, slovacii, armenii, evreii*. Remarcăm și aici neclarități legate de reglementarea juridică a statutului minorităților care nu au o istorie de 100 de ani pe teritoriul Poloniei.

În **Republica Cehă**, rezultatele Recensământului din 2001 au arătat faptul că 9,9% din populație a declarat că face parte dintr-o minoritate națională. Baza protecției drepturilor minorităților naționale în această țară este reprezentată de Constituție și de Carta drepturilor și

libertăților. În plus, pe 2 august 2001, a intrat în vigoare Legea privind minoritățile naționale și etnice. Conform Articolului 2 al acestei legi o „minoritate națională reprezintă o comunitate de cetățeni cehi care trăiesc pe teritoriul republicii cehe și care diferă de ceilalți cetățeni printr-o origine etnică comună, limbă, cultură și tradiții comune”. Membrul unei minorități naționale este considerat a fi *cetățeanul ceh care are o altă origine decât cea cehă și care dorește să fie membru al unei minorități naționale* cu care are în comun aceeași origine etnică (Petru, 2010b, pp. 108-113). Așadar, și legea Cehiei impune calitatea de cetățean pentru recunoașterea unei persoane ca făcând parte dintr-o minoritate națională.

Comunitatea romă a fost recunoscută ca minoritate prima oară de Constituția din 1993. În timp ce situația minorităților – slovacă, poloneză, germană, maghiară, ucraineană- este satisfăcătoare, comunitatea romă suferă de discriminare, conflicte interetnice și sărăcie. **Minoritatea romă** este estimată la 250 000-300 000 de persoane din 10,4 mil de locuitori. În ultimii ani au fost înregistrate mai multe atacuri extremiste ale dreptei împotriva romilor. La jumătatea lui martie 2010, guvernul ceh a adoptat un plan național de acțiune pentru a încuraja școlarizarea copiilor țigani alături de ceilalți.

7,47% sau 331 383 cetățeni croați (din aprox 4,5 milioane) sunt membri ai minorităților naționale. O minoritate națională în sensul Constituției este *un grup de cetățeni croați (drzavljeni) ai cărui membri au o tradiție în a locui pe teritoriul Croației și care au caracteristici etnice, lingvistice, culturale sau religioase care sunt diferite de cele ale celorlalți cetățeni (gradjani) și pe care doresc să le conserve.*

Articolul 5.2 din Constituția **Greciei** statuează principiul nediscriminării. În 2005, Parlamentul a adoptat Legea 3304/2005 cu privire la implementarea principiului de tratament legal indiferent de rasă sau origine națională, religie sau alte credințe, dizabilități, vârstă sau orientare sexuală. Legea pune bazele unei noi instituții Comitetul pentru Tratament Egal din cadrul Ministerului Justiției. Grecia recunoaște existența doar a unei singure minorități. Este vorba despre minoritatea religioasă a musulmanilor din Tracia, care este protejată prin Tratatul de la Lausanne din 1923, care confera protecție și comunității grecești ortodoxe care trăiește în Turcia. Nu sunt recunoscute minoritățile etnice macedonene, rome sau turce. Conform Raportului ONU privind *Grecia, din 2008*, aceste realități duc la concluzia că s-a interpretat într-un mod foarte restrictiv termenul de „minoritate”, deși Grecia este membra a UE și a semnat tratatele privind protecți drepturilor omului.

Statutul minorităților naționale din **Turcia** este reglementat de Tratatul de la Lausanne din 1923. Secțiunea a doua a acestui tratat se referă la naționalitate și la modurile de dobândire a acesteia, iar secțiunea a treia la protecția nediscriminatorie minorităților – este vorba cu precădere despre minoritățile religioase non-musulmane care sunt definite de tratat ca fiind „minorități naționale”. Constituția Turciei nu face nici o referire la minorități, nici măcar în sensul dat de Tratatul de la Lausanne. Legea fundamentală a statului turc conține multe restricții în ceea ce privește minoritățile. Astfel, conform Articolului 42 [...], turca este limba maternă a cetățenilor turci și este interzisă folosirea altor limbi în educație. Amendamentele constituționale din octombrie 2001 au dus la progrese considerabile în privința libertății de expresie, înlăturând restricțiile revazute de articolele 26 și 28. În ceea ce privește libertatea de asociere, din 2004, *asociațiile au dreptul de a utiliza limba minoritară în corespondența neoficială.*

Numarul indivizilor aparținând diferitelor minorități care trăiesc în Turcia este necunoscut, din moment ce la recensămintele organizate cetățenii turci nu trebuie să-și declare originea. Singura informație oficială, depășită, asupra minorităților naționale din Turcia este data de rezultatul unui *recensământ realizat în 1962*, în care participanții și-au declarat *limba maternă*.

Conform Art 2 al Constituției **Franta** este „*o republică indivizibilă, laică, democratică și socială*”. *Ea va asigura egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, indiferent de religie, rasă ori origine. Toate credințele vor fi respectate*”. Franța nu recunoaște existența minorităților naționale pe teritoriul său, deși este o țară bogată dpdv etnic.

Elveția este adesea citată pentru modul în care abordează diversitatea lingvistică și culturală. Elveția are în jur de 7 mil de locuitori și *4 limbi naționale oficiale – germana, franceza, italiana și romansa (romanche)*. Politica de limbă în Elveția se bazează pe principiul teritorial. Articolul 8 al Constituției conține principiul nediscriminării și garantează respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor elvețieni. Elveția este o comunitate pluralistă.

În **Austria**, secțiunea 1, paragraful 2 al *Legii Minorităților* definește *minoritățile naționale ca fiind grupuri de cetățeni austrieci (naționali) care trăiesc și au reședința pe teritoriul Austriei, a căror limbă maternă nu este germana și care au tradiții și cultură proprie*. Se folosește termenul de *Volksgruppe* care a înlocuit cuvântul *Minderheit* considerat discriminatoriu.

Noțiunea de „*minoritate națională*” nu este definită în **legislația daneză** care, în multe privințe, conține însă reglementări pentru protecția minorității germane.

Conceptul de „minoritate națională” nu se regăsește nici în legislația finlandeză. Secțiunea 14, subsecțiunea 3 a Constituției garantează drepturile *diferitelor grupuri* de a-și menține și dezvolta limba și cultura proprie. Constituția folosește, deci, termenul de grupuri, fără a adăuga nici o specificare în plus. Când **Finlanda** a ratificat *Convenția-Cadru pentru protecția minorităților naționale*, nu a specificat o listă a acestor minorități pentru că s-a considerat ca existența acestora nu depinde de vreo declarație a guvernului, ci este, pur și simplu, „o chestiune de fapte”.

Minoritățile naționale din Estonia, sunt formate din *cetățeni ai acestei țări care-si au reședința pe teritoriul Estoniei, mențin relații de durată, puternice și trainice cu Estonia, sunt diferiți de estonieni pe baza trăsăturilor lor etnice, culturale, religioase sau lingvistice și sunt motivați prin preocuparea de a-și menține împreună tradițiile culturale, religia sau limba proprie, care constituie baza identității lor comune*.

Conform legislației din **Luxembourg** prin minoritate națională se înțelege un grup de persoane stabilite de numeroase generații pe teritoriul Luxembourului, care au cetățenia acestui stat și care au păstrat trăsături distinctive dpdv etnic și lingvistic.

În legătură cu **măsurile speciale pentru minoritățile naționale** se ridică problema dacă și când acestea intră în conflict cu drepturile și libertățile fundamentale. Un caz semnificativ este **McIntyre vs Canada**. Membrii comunității engleze din Quebec au formulat o plângere față de legea Quebec-ului, care prevedea protecția limbii franceze, restrângând anumite utilizări ale

englezei în reclama comercială. Comitetul pentru Drepturile Omului nu a putut găsi o potențială violare, prin această legislație, a art.27, poziția comitetului exprimându-se prin mai multe opinii separate. Una dintre acestea a fost că Art.27 nu se aplică majorității ca atare, chiar dacă unii dintre ei se află în minoritate într-o anumită regiune. Dar în mod explicit această interpretare este contrazisă prin Art. 12 (2) din Recomandarea 1201. În schimb, cu excepția a doi membri, toți ceilalți au considerat legislația drept o violare a dreptului la libera exprimare. (Comunicare nr.359/1989 și 385/1989, UN Docs, CCPR/C/47//D/359/1989 și 385/1989/Rev.1, 5 mai 1993).

Minorități etnice și minorități naționale - elemente specifice;

Minoritatea națională este o colectivitate ce trăiește într-o zonă transfrontalieră a unui stat A, dar a cărui etnie, limbă, cutume și simpatii naționale țin de statul B¹⁶. Sunt mai multe grupuri: germanii din Schleswig-ul danez, albanezii din Kosovo-ul sârb, din Muntenegru și Macedonia, austriecii din Tirolul de Sud italian, maghiarii din România, grecii din Albania, românii din Moldova etc.

Etnia fără stat definește o mică colectivitate în formă izolată, trebuind să apere singură o limbă care nu se vorbește în altă parte. Fără a avea statut de stat suveran, această colectivitate nu se poate baza pe o patrie-mamă vecină, sau în lipsă pe un hinterland lingvistic, evoluând de cele mai multe ori într-un context dificil (a se vedea cazurile laponilor, frizonilor, galezilor, corsicanilor, occitanilor, bretonilor, catalanilor, bascilor, sarzilor, romanișilor etc¹⁷).

O altă autoare, **Sylvie de Tirilly**, consideră că problema minorităților în orice timp și în orice loc, reunește aceleași elemente: *un grup numeric minoritar în interiorul unui stat, care se diferențiază de populația majoritară prin unele din caracteristicile sale: culturale, lingvistice, naționale*¹⁸.

Evaluând minoritățile din perspectiva provenienței acestora - migrația - **Stephen Castles și Mark J. Miller** optează pentru un fundament etnic în definirea minorităților. Conform analizei lor, grupurile etnice care interacționează cu o comunitate deschisă, multiculturală formează comunități etnice, iar când procesul se desfășoară în comunități intolerante, fluxurile migratorii dau naștere minorităților etnice¹⁹. Conform definiției celor doi autori, minoritățile etnice reprezintă grupuri care dețin o poziție subordonată în societate față de alte grupuri pe baza unor caracteristici de fenotip/rasiale, origini sau cultură și, în același timp, posedă un anumit grad de conștiință colectivă bazată pe limba comună, tradiții, religie, istorie și experiențe.

Analizând definițiile de mai sus constatăm că există anumite elemente comune:

- minoritate este compusă din cetățenii unui stat în chestiune, dar este numeric inferioară restului populației.
- Ea se bazează pe caracteristici distincte pe care dorește să le prezeveze. Î
- n același timp, minoritățile naționale „întrețin legături vechi, solide și durabile” cu statul de rezidență²⁰.
- Caracteristicile invocate de Consiliul Europei (etnic, cultural, religios sau lingvistic) permit definirea națională și identitatea colectivă a minorităților.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Tirilly, Sylvie de, *Minorités et sécurité en Europe*, Ares, vol. XV, no. 1, 1995, p. 36.

¹⁹ Castles, Stephen, Miller, Mark J. *The Age of Migration*, 4th edition, Palgrave Macmillan, 2009, pag. 34

²⁰ André Liebich, op. cit., p. 18.

- Elementul de definiție cel mai important rămâne însă factorul subiectiv: sentimentul solidarității, orientat către prezervarea trăsăturilor care le disting „voința de a prezerva împreună tot ceea ce face identitatea lor comună²¹”.

Societatea contemporană se caracterizează printr-un grad ridicat de eterogenitate. Conștientizarea valorilor, ale caracteristicilor de grup, a apartenenței la comunitate a făcut ca, în realitate, raportarea la valorile comune să se facă de pe poziții minoritare, indivizii conștientizând astfel propriile diferențe față de alte grupuri sociale.

În aceste condiții, orice abordare a subiectului minorităților trebuie făcută având în vedere în permanență sensul larg al termenului, implicațiile acestuia și dinamica unei comunități. În prezent minoritățile sunt confruntate în lume cu probleme diverse, în funcție de situațiile din diferitele țări. Sursa acestor dificultăți constă, de cele mai multe ori, în gradul de intoleranță al comunității și problemele de integrare a grupurilor minoritare.

Un aspect deosebit de important, atunci când vorbim despre minorități, îl reprezintă **abordarea identitară** a acestor grupuri. Pornind de la specificul care individualizează un grup în cadrul unei comunități, conferindu-i atributul de minoritate în raport cu majoritatea, abordarea subiectului este mai cuprinzătoare. Luând în considerare valorile, tradițiile și specificul pe care mai mulți indivizi le adoptă, atunci criteriile conform cărora un grup devine minoritate sunt multiple, practic, orice persoană aflându-se, practic, într-o situație de minoritate față de grupul majoritar. În acest fel avem în vedere criterii diverse cum ar fi cel de vârstă, gen, orientare sexuală, credințe, dizabilități, etc., fiecare din aceste criterii sprijinindu-se pe un set de valori proprii, acceptat, îmbrățișat și promovat de indivizi fără rezerve.

Pentru *tema identității*, cazul Ungariei este interesant și prin fenomenul cokoo: persoane aparținând minorităților naționale reușesc, datorită caracterului deschis al sistemului electoral, să obțină reprezentarea grupului minoritar.

Fondul problemei este însă comun la toate grupurile minoritare. Protejarea și promovarea valorilor lor, a drepturilor specifice care izvorăsc din statutul de minoritate și integrarea acestora grupuri în ansamblul comunității, în viața cotidiană și în interacțiunile din cadrul acesteia. Mai mult, aceste atribute, aceste caracteristici creează și cultura unei comunități imprimă caracterul acesteia gardul de toleranță la anumite valori fiind diferit după cum este vorba de grupurile minoritare. Astfel, putem vorbi de comunități tolerante față de problemele de gen, față de persoanele cu dizabilități și chiar față de diferite religii sau culte religioase tot aceste comunități putând manifesta o intoleranță puternică față de minoritățile sexuale, fără ca această respingere să aibă în mod necesar izvorul în precepte religioase.

Minoritățile reprezintă componente fundamentale ale societății. Ele nu sunt segmente sociale noi ci doar abordarea s-a schimbat de la conservatorismul care excludea recunoașterea grupurilor minoritare și acceptarea diversității de valori, la liberalismul promovat de chiar dinamica conceptului de drepturi ale omului pe fondul evoluției societății.

O altă idee care trebuie semnalată aici este aceea conform căreia globalizarea reprezintă unul din vectorii acestei deschideri a comunităților și, implicit a societății. Fără a avea nimic în comun cu sfera politică, deși poate reprezenta un subiect exploatabil al acesteia, transferul de valori, promovarea toleranței, acceptanței și deschiderii sociale reprezintă unul din beneficiile aduse de globalizare, de schimbarea atitudinii față de sistemele de valori promovate de societățile dezvoltate.

²¹ Ibidem.

Mecanismul nu este nou. Din perspectivă istorică se poate afirma, fără teama de a greși, că în fond acesta este mecanismul evoluționist al societății umane. Acceptarea și îmbrățișarea caracteristicilor dominante aduse de o societate de la nivel local la nivel regional sau global. Așa s-a întâmplat bunăoară cu civilizația greacă, apoi cu cea latină urmând ca apoi, influențele la nivel regional să se raporteze la marile forțe continentale și apoi globale. S-a ajuns astfel la un mix cultural în care își are originile abordarea contemporană a societății multiculturale.

În acest fel, problematica gestionării relațiilor intracomunitare are conținut similar iar etalonul pentru realizarea unui management efectiv al diversității este cel al grupului minoritar cel mai reprezentativ, cel al minorităților etnice. În cadrul acestei categorii, evoluțiile istorice și politice la nivel regional au condus la consacrarea a două mari categorii, în fond identice, care se bucură de protecția statutului propriu, exercitând drepturi specifice care le permit prezervarea caracteristicilor și promovarea valorilor în cadrul societăților multiculturale. Aceste categorii sunt: minoritățile naționale și minoritățile etnice.

Drepturile specifice ale minorităților - concept; exemple, relația populație majoritară-grup minoritar

Dacă națiunea este expresia voinței de a trăi împreună, minoritatea este expresia voinței de a trăi aparte, fără a se topi în majoritatea care o înconjoară. Acest lucru implică analiza relațiilor dintre majoritate și minoritate, punând în chestiune dreptul de asimilare. Aici se discută în termeni de apărare și prezervare a identității minorităților și dorința morală a statului și a populației majoritare de a realiza integrarea națională bazată pe omogenitate.

În limbajul dreptului internațional singura logică acceptată este cea individualistă. Ea este fondată pe principiul drepturilor persoanelor și nu a colectivităților. Aceasta nu recunoaște minorităților rolul de actor național și internațional.

Profesorul clujean Camil Mureșanu a încercat să explice la rândul său conceptul de minoritate într-o logică ce pune în ecuație națiunea și naționalitatea. Definiția acestui termen este și trebuie să fie expresia unui demers interdisciplinar. Acest lucru implică atât o abordare din partea politologiei, sociologiei, psihologiei, istoriei, lingvisticii, etno-istoriei etc. De cele mai multe ori cercetarea este viciată de impactul pe care politicul îl are asupra diferiților actori²².

Psihologia a relevat sentimentul de opoziție între mai multe comunități, sindromul social „noi”, opus față de „alții”, instinctul de conservare și elementele formative ale conștiinței colective²³. La acestea s-a adăugat cercetarea miturilor „de unde?” și „încotro?”²⁴.

De cele mai multe ori se face confuzie între termenii de **naționalitate, națiune și minoritate**. **Naționalitatea** văzută în sens politic este o „comunitate etnic omogenă, viețuind în cadrul statului dominat de o națiune de altă coloratură etnică”. Ea este mai redusă numeric decât națiunea și are un statut social-politic recunoscut în stat legal sau „de facto”, precum și o

²² Mureșanu, Camil, *Interpretări ale conceptelor de națiune, naționalitate și minoritate națională*, în N. Bocșan, N. Edroiu (coord.), D. Prodan, *Puterea modelului*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1995, p. 124.

²³ Ibidem., p. 127.

²⁴ Ibidem.

conștiință a identității sale²⁵. Autorul citat crede că fără ultimele două trăsături nu putem vorbi de naționalitate ci doar de „etnie”²⁶.

Tensionarea relațiilor dintre **națiunea dominantă** și naționalitate datorate unor măsuri oficiale care ating interesele celei din urmă, poate duce la o situație conflictuală. Din acest moment – consideră Camil Mureșan – naționalitatea dobândește sensul de minoritate, considerând că termenul are un sens calitativ și nu unul cantitativ²⁷. Minoritatea – în concepția domniei sale – „poate fi orice grup social (în unele cazuri cu colorit național) ai cărei membri resimt din partea grupului dominant felurite inconveniente: prejucii, discriminare, segregare, persecuție”²⁸.

Raporturile tensionate dintre majoritate și minoritate permit distincția între mai multe tipuri comportamentale a celei din urmă. Comportamentele acestor grupuri sunt influențate de gradul de cultură și conștiință a minorității, de tradiția sa istorică, de factori politici interni și externi, de interesele diverse ale membrilor săi. Cel mai frecvent tip comportamental al unei minorități este cel de agresiune, urmărind autodeterminarea politică, caz în care minoritatea respectivă este secesionistă, fie cel al inversării echilibrului politic în stat, când aceasta poate fi definită ca militantă sau hegemonistă²⁹.

Csaba G. Kiss, distins politolog maghiar crescut la școala lui István Bibó, crede că în Europa Centrală și de Est „în zona situată între Germania și spațiile rusești”, avem de-a face cu un tip special de minorități.

El este de opinie că aceste minorități pot fi numite „minorități naționale” (nemzeti kisebbségek, národná menšina, national minorities, minorités nationales)³⁰, și că se impune distincția acestora de minoritățile etnice din Vestul Europei³¹. Evoluția istorică în acest spațiu – afirmă autorul maghiar – a împiedicat „edificarea unor state naționale bazate pe supoziția identității dintre națiune și stat”³².

Făcând referire la istoria ideilor, Csaba G. Kiss consideră că în regiunea sus amintită au operat o ”combinație de două structuri interpretative ale noțiunii europene de națiune, adică, pe de o parte, națiunea ca stat (tradiția franceză) și, pe de alta, națiunea concepută ca unitate culturală și lingvistică (tradiția germană)”³³. Fiecare din naționalitățile din zonă au încercat să impună „statul național unitar”, făcând o politică discriminatorie față de minorități. Autorul citează statul maghiar din perioada dualismului, dar și noile state succesoare ale dublei monarhii.

Minoritățile etnice din Europa Centrală și de Est, spre deosebire de cele vestice au o solidă conștiință națională (bazată pe mitologia națională identică, moștenirea istorică și culturală comună cu națiunea-mamă) și se găsesc în vecinătatea „patriei-mame”. Aceste comunități cunosc varianta uzuală a limbii comune, iar în unele regiuni constituie majorități absolute sau relative și reclamă participarea lor la viața politică³⁴.

²⁵ Ibidem., p. 128

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem., p. 130

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Kiss, Csaba G., ”Europa Centrală. Națiuni, Minorități”, Peste Szalon-Kriterion, 1993, p. 178.

³¹ Ibidem., pp. 178-179

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

Pentru a întări afirmațiile sale, autorul apelează la definiția dată de specialistul austriac în drept internațional **Felix Ermacora**³⁵. Conform acestuia, minoritatea națională este „un grup de persoane care, dincolo de caracteristicile proprii minorităților etnice, tinde în mod conștient să dobândească drepturile sale care-i fac posibilă participarea, ca grup, la procesul de decizie politică, fie în cadrul unui teritoriu dat, fie în cadrul întregii țări, fără a fi alăturat celorlalte etnii ale statului respectiv”³⁶

Cu toate aceste abordări teoretice, realitatea nu poate fi ignorată. În prezent, Uniunea Europeană reprezintă o construcție multiculturală, un adevărat caleidoscop al diversității culturale. În această argumentație, Uniunea este un spațiu al minorităților guvernat de sintagma "Unitate în diversitate". După cum remarca un analist, locuitorii acestui spațiu sunt împărțiți într-o sută de naționalități care vorbesc optzeci și șapte de limbi și dialecte diferite, făcând din Uniunea Europeană una dintre regiunile cu cea mai mare diversitate culturală din lume³⁷.

În aceste condiții, distincția formală între minorități etnice și naționale pe teritoriul UE își pierde consistența și justificarea. Mai mult acest lucru este reflectat și în politicile comunitare în care se vorbește despre etnicitate și nu naționalitate, atâta timp cât unul din obiectivele fundamentale ale Uniunii rămâne integrarea socială și adoptarea și conștientizarea cetățeniei europene.

Orientarea minorității spre ea însăși ar purta sugestia unei atitudini antiintegrateționiste, ca și cum creșterea uneie se face pe seama descreșterii celeilalte, integrarea sau segregarea fiind, una și cealaltă, scopuri în sine.

Tema 4: Aspecte conceptuale privind drepturile specifice ale minorităților naționale și etnice

Managementul diversității, prin promovarea și protejarea drepturilor specifice ale minorităților deschide domenii noi, de la elaborarea și evaluarea politicilor publice corespunzătoare și până la probleme clasice, de eficiență și echitate în alocarea resurselor. În ceea ce privește eficiența, este important a se semnala faptul că, în general, costurile diversității, deși destul de puțin cunoscute, se dovedesc a fi mult mai mici decât se crede. În ceea ce privește repartiția, se constată existența unor propuneri originale privind împărțirea acestor costuri între majoritate și minorități, propuneri care țin seama de faptul că, acestea din urmă, nu sunt în mod evident vinovate pentru situația lor minoritară chiar dacă își asumă acest statut³⁸.

4. Drepturile specifice ale minorităților - concept; exemple, relația populație majoritară-grup minoritar

Minoritățile și drepturile lor specifice sunt teme încă puternic contestate. Nu vom analiza amănunțit aspectele care relevă faptul că, de cele mai multe ori chiar drepturile fundamentale sunt contestate în virtutea faptului că simpla acceptare a minorităților în cadrul unor comunități este un

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ermacora, Felix, „Der Minderheitenschnitt in Rahmen der vereinten Nationen”, Wien, 1988

³⁷ Nectoux François - "European Identity and the Politics of Culture in Europe", în Axford Barrie, Berghahn Daniela, Hewlett Nick (ed.) - "Unity and Diversity in the New Europe", Peter Lang, Oxford 2000, pag. 146

³⁸ Van Parijs Philippe– „Linguistic justice” – Politics Philosophy and Economics, vol.1, Trim.I, pg. 59-74

sacrificiu pentru aceasta. Chiar dacă, la nivel internațional se conturează un consens cu privire la legitimitatea acestora într-o societate ce se dorește democrată și liberală, arbitrajele necesare, precum și posibila concurență între comunități, continuă să ridice probleme dificile, cum este cea a drepturilor autohtonilor în raport cu grupurile minoritare. Poate o soluție de principiu ar trebui căutată în însuși conceptul de diversitate: cu cât o componentă a diversității mondiale pare mai amenințată, cu atât dreptul său la măsuri de protejare și promovare pare mai justificat³⁹. Aplicarea acestui principiu de prioritate a partenerului mai slab, se poate traduce în practică prin oferirea de garanții specifice minorităților. Totuși, acest principiu merge mult mai departe acționând ca mecanism de conservare: el poate împiedica hegemonia unei majorități la nivelul unei societăți multiculturale. În definitiv, problemele minorităților sunt, cel puțin în măsură egală, și problemele majorității aceasta fiind cea chemată să aplice un management eficient al diversității⁴⁰.

Abordarea juridică a drepturilor minorităților are la bază principiul conform căruia, protecția acestora presupune un ansamblu de măsuri și aranjamente permanente menite să asigure menținerea și dezvoltarea, în condiții de toleranță și respect, a propriei limbi, culturi și religii. De aceea, drepturile prevăzute în mod expres pentru persoanele care fac parte din minorități, reprezintă elementul central al unui standard internațional în acest domeniu.

O analiză a lor, sub diferitele aspecte pe care de altfel le dezvoltă documentele internaționale, precum și a condițiilor care trebuie reunite, incluzând acțiunea statelor și a altor factori care pot concura la exercitarea lor, ca și a contextului specific în care sunt exercitate, este indispensabilă în orice studiu asupra problematicii minorităților.

Înainte de a face o prezentare a drepturilor culturale, este necesară o analiză a conținutului acestora, a dimensiunii sociale a acestor drepturi. La fel ca în cazul celorlalte drepturi specifice protejarea valorilor minorităților este golită de conținut dacă importanța fondului cultural nu este percepută la adevărata ei intensitate.

Rolul culturii în procesul identitar- concept, continut, exemple

Cultura este, din punct de vedere social, un rezervor inepuizabil atunci când, conceptul este tratat nu în sensul restrâns al unui ansamblu de elemente care țin în principal de arte și de litere, ci, într-o accepțiune mai largă, antropologică, care înglobează și ansamblul producțiilor rezultate din interacțiunea omului cu mediul său și cu semenii. Organizarea globală a unei culturi constituie astfel, un ansamblu de scheme interpretative, care îi permit fiecăruia, în acest cadru specific, să producă și să perceapă semnificațiile altora⁴¹. Unii autori se referă, în acest context, la obiceiuri, moravuri, tradiții, ritualuri, tip de locuință, dar și producerea de obiecte de artă, cultivarea muzicii, stabilirea de organizații culturale, publicarea de cărți în limba proprie, ca și dreptul de a transmite cultura proprie prin educația generațiilor viitoare. Conceptul de cultură s-a extins astfel la ansamblul fenomenelor produse de spiritul uman, înglobând valori, conduite, moravuri, ca și alte elemente constitutive ale identității, inclusiv civilizația materială. Astfel, cultura se bazează pe sisteme de valori adânc înrădăcinate în istoria colectivităților, indiferent de aria geografică în care s-ar afla aceste colectivități sau exponenții acestora. Complexitatea

³⁹ Grin François – „Diversity as Paradigm, Analytical Device, and Policy Goal” în Kymlicka Will și Patten Adam (coordonatori) – „Language Rights and Political Theory”, Oxford, Oxford University Press, 2003, pag 169-188

⁴⁰ Castles Stephen, Davidson Alastair – op.cit. pag. 159-169

⁴¹ Clanet Claude – „Introduction aux approches interculturelles en éducation et en sciences humaines”, Toulouse, Presses universitaires du Mirail, 1990, pag.15-16

specificului cultural și a manifestării acestuia poate fi codificată după modelul lui Geert Hofstede în trei categorii: rituri, eroi și simboluri.⁴²

Riturile sunt activități colective a căror utilitate nu rezidă în îndeplinirea lor propriu-zisă, ci în legătura pe care o instaurează între individ și normele sociale.

Eroii sunt concretizări, reale sau imaginare, apropiate sau îndepărtate, ale unor valori recunoscute ca esențiale de grupul căruia îi servesc drept model.

Simbolurile sunt obiecte verbale, picturale sau de altă natură care denotă și conotează multiple semnificații pe care le împărtășesc actorii ce dețin aceleași sisteme de referință.

Aceasta nu face decât să sublinieze, încă o dată, caracterul complex și implicațiile dimensiunii culturale a grupurilor minoritare și a impactului acestora asupra comunității de inserție. Ea scoate în evidență rolul relațiilor sociale de la nivelul comunității ca fiind principalul mod de integrare și de promovare a diversității, înainte de intervenția statului și aplicarea diverselor mecanisme juridice. Însă evoluțiile identitare induse de aceste interacțiuni sunt departe de a fi toate pozitive.⁴³ Un rezultat care apare de multe ori din această ciocnire a civilizațiilor este aculturația care, în cadrul unei relații inegale între grupurile etnice reduce diferențele în favoarea sistemului dominant. Negarea eterogenității, cu toate consecințele sale negative în plan identitar, a caracterizat, până nu demult, societățile occidentale în raporturile lor cu societățile așa-zis „primitive”, apoi în timpul primelor valuri de imigrație o regăsim în științele sociale, unde a dat naștere teoriilor asimilaționiste elaborate în Statele Unite, imediat după primul război mondial. Abia în anii '60, vizibilitatea tot mai mare a grupurilor etnice de dincolo de Atlantic i-a silit pe cercetători să adopte un model pluralist, conform căruia, societatea este constituită dintr-un ansamblu de colectivități înzestrate cu identități distincte.

În acest context se ivește o altă perspectivă: interculturația. În loc să li se impună minorităților hegemonia culturală a colectivității dominante, se promovează recunoașterea diferențelor, care este integrată în interacțiunile diferiților actori. Activitatea grupurilor etnice într-un astfel de context, este de două ori originală: în procesul său (bazându-se pe dinamica confruntării) și în produsele sale (sinteză originală a unor elemente specifice). Aceasta presupune o viziune asupra relativismului cultural care să nu însemne abandonarea oricărei referințe la valori sau suspendarea oricărei dezbateri asupra acestora, ci o recunoaștere a limitelor propriei ierarhizări și orientarea înspre căutarea unor norme comune, care să poată fi mobilizate în spațiul public⁴⁴.

Interculturalitatea arată și mai clar că, în medii culturale relativ omogene, mizele identitare nu se situează în centrul grupurilor sociale, ci, așa cum a spus Fredrick Barth, la frontierele lor, acolo unde se negociază identificarea „aceluiiași” și diferențierea față de „celălalt”⁴⁵. Într-adevăr, un grup nu este cuprins între granițe intangibile: membrii săi, în funcție de situație, pot să le modifice pentru a se apropia sau îndepărta de un alt grup, adică, pot deplasa limitele simbolice care stau la baza identificărilor reciproce. Acest lucru este posibil pentru că grupul „se definește în mai mare măsură prin granițele sale simbolice decât prin niște

⁴² Hofstede Geert – „Cultural Consequences. Comparing Values, Behaviours, Institutions and Organisations across Nations” – Thousand Oaks/London/New Delhi, Sage 2001, pag.11

⁴³ Vinsonneau Geneviève – „Inégalités sociales et procédés identitaires”, Paris, Armand Colin, 1999, pag.15

⁴⁴ Hofstede G. – op. cit, pag. 454

⁴⁵ Barth Fredrick – „Les groupes ethniques et leurs frontières” în Poutignat Philippe și Streiff-Fenart Jocelyne – „Théories de l'ethnicité”, Paris, PUF, 1995, pag. 203-249

caracteristici interne specifice⁴⁶”. Înțelegem astfel de ce este „imposibil să delimităm cu precizie un grup etnic pe baza reperării unor trăsături culturale susceptibile să-l caracterizeze în mod obiectiv. În schimb o asemenea delimitare devine posibilă în momentul în care punem în evidență modul cum actorii își trăiesc raporturile cu aceste trăsături. Astfel, cultura poate deveni semnificativă pentru etnicitate atunci când se confundă cu o formă de conștiință de sine a oamenilor⁴⁷.”

În impersonalitatea lor, normele nu încearcă să promoveze interculturalitatea sau să stabilească punți de comunicare. Ele nu fac decât să creeze un cadru general, să stabilească reguli comportamentale și norme de conduită pentru societate în ansamblul ei, reguli și norme pentru care statele trebuie să garanteze, adoptând măsurile necesare. Respectarea identității culturale este deosebit de importantă pentru păstrarea și dezvoltarea identității persoanelor în cauză sau pentru păstrarea identității comunității respective în întregul ei.

Procesele și realitățile cotidiene precum și literatura de specialitate și reglementările adoptate în materia drepturilor specifice, înclină spre a trata ca drepturi specifice ale minorităților ca forme de exprimare a specificului identitar.

În context *canadian*, ***multiculturalismul*** se refera la încurajarea imigranților de a-și păstra și afirma identitatea etnoculturală. În *America*, sensul este mai general, are în vedere o varietate largă de grupuri marginalizate – și se refera la întâlnirea capacității lor de integrare și de participare. În *Europa*, multiculturalismul este concentrat pe problema rezolvării competiției practice și simbolice dintre comunitățile naționale.

În legătură cu dreptul minorităților naționale la cultură, discuțiile legate de multiculturalitate se bazează pe diferența dintre realitatea etnoculturală a lumii și aranjarea ei dpdv politic.

- Statele în care trăiesc minorități naționale sunt numite de **Will Kymlicka** state multinaționale (multinational), în timp ce statele care primesc un număr mare de imigranți au denumirea de state multietnice (polyethnic). (Salat, 2001, p.880)
- Multiculturalismul poate contribui la dezvoltarea unei culturi comune, dacă sistemul educațional, în condițiile diversității, ar permite atât socializarea în cultura proprie minorităților, cât și familiarizarea acestora cu tradițiile culturilor coexistente, în paralel cu promovarea toleranței și a respectului reciproc între comunitatea majoritară și cele minoritare. (Barbăroșie, Nantoi, f.a., p.59).

Prevederi referitoare la protecția identității culturale a minorităților naționale regăsim în:

- **Declarația Universală a drepturilor Omului**, prevede drepturile fiecărei persoane de a lua parte la viața culturală,
- **Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale**, prevede obligația statelor părți de a lua măsurile necesare pentru păstrarea, dezvoltarea și difuzarea științei și culturii.
- **Declarația asupra principiilor cooperării culturale internaționale** (UNESCO, 1966), se menționează că fiecare cultură are demnitatea și valoarea sa care trebuie să fie respectate și protejate.

⁴⁶ Blanchet Philippe – „Linguistique de terrain, méthode et théorie (une approche ethno-sociolinguistique)”, Rennes, Presses universitaires de Rennes, 2000, pag.115

⁴⁷ Vinsonneau Geneviève – „L’Identité culturelle”, Paris, Armand Colli, 2002, pag.120

- **Declarația asupra rasei și prejudecăților rasiale** (UNESCO,1978) dreptul la menținerea identității culturale este menționat,
- **Conforma Art 1 al Declarației asupra drepturilor persoanelor care fac parte din minorități naționale sau etnice, religioase și lingvistice** (ONU, 1992), „statele vor proteja existența și identitatea națională sau culturală și vor încuraja condițiile pentru dezvoltarea lor”,
- **Documentul de la Copenhaga** (CSCE, 1990) și **Convenția – cadru privind protecția minorităților naționale** (Consiliului Europei, 1996) prevăd că statele vor promova condițiile necesare pentru ca persoanele care fac parte din minorități să-și mențină și să-și dezvolte cultura, tradițiile și obiceiurile.
- **Declarația de la Viena din 1993 a Conferinței mondiale asupra drepturilor omului** cere statelor să recunoască valoarea și diversitatea identității, culturii și organizării sociale distincte a popoarelor indigene.
- **Convenția din 17 octombrie 2003 pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial** adoptată de UNESCO oferă, în Art.2, o posibilă definiție a patrimoniului cultural imaterial.

(1) Prin patrimoniu cultural imaterial se înțeleg practicile, reprezentările, expresiile, cunoștințele, abilitățile – împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale asociate acestora – pe care comunitățile, grupurile le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural. Acest patrimoniu transmis din generație în generație este recreat în permanență de comunități și grupuri, conferindu-le un sentiment de continuitate și identitate, contribuind la promovarea respectului față de diversitatea culturală și creativitatea umană.

Patrimoniul cultural imaterial se manifestă mai ales în următoarele **domenii**: tradiții și expresii orale, artele spectacolului, ritualuri și evenimente festive, practici referitoare la natură și Univers, tehnici legate de meșteșuguri tradiționale.

Din legislația internațională se desprind câteva categorii de drepturi culturale: dreptul la creativitate culturală, dreptul de acces la cultură, dreptul de participare la viața culturală, dreptul de a participa la progresul științific, dreptul la informație și dreptul la educație.

Libera exprimare a identității culturale comportă anumite limite care decurg chiar din drepturile și libertățile fundamentale ale omului: Ex: deși minoritatea romă are în tradiție (identitate culturală) căsătoriile precoce, acestea pot fi înțelese ca o încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Un al exemplu este reprezentat de mutilările fizice existente ca tradiții în unele culturi.

Rolul limbii in procesul identitar-concept, continut, exemple

Realitățile arată că numeroase populații, din toate regiunile, rămân atașate limbii lor, diferită de cea a majorității sau de alte limbi. Prezicerea unor specialiști, acum câteva decenii, că se va ajunge la stabilirea unei limbi universale, cea mai bine adaptată unei colaborări armonioase cu ordinatorile, care s-ar impune ansamblului umanității, s-a dovedit o utopie⁴⁸.

Atașamentul față de propria limbă nu poate fi explicat decât prin prisma faptului că, identitatea lingvistică este o componentă a identității individuale și colective. Mai mult decât atât,

⁴⁸ Giordan Henri – „Les minorités en Europe, Droits linguistiques et Droits de l’Homme”, Paris, 1992, pag. 24

ea reprezintă un refugiu și o metodă de recurs la propriile sisteme de valori care caracterizează grupurile minoritare. Limba este așadar, mai mult decât un „vehicul” al identității: permițând înscrierea „eului” în sfera socială, ea participă în mod direct la construcția identitară a subiectului individual. Iar în calitate de obiect împărtășit de membrii unui grup, limba constituie o dimensiune specifică și pentru identitatea colectivă.⁴⁹

La fel ca și alte resurse exploatate în cadrul dinamicilor identitare, limbile înseamnă, în același timp, invarianță și variație, permanență și schimbare. Ele permit un larg evantai de tipuri de apartenență, de la grupurile restrânse, până la comunități supranaționale. De asemenea, necesită adoptarea unor strategii atât personale (adaptarea vorbirii), cât și la un nivel mai general⁵⁰.

Abordarea liberală a drepturilor specifice pornește de la principiul conform căruia particularismele indivizilor țin de sfera privată și că statul, care trebuie să-i trateze pe toți cetățenii în mod egal, nu trebuie să intervină, și nici să privilegieze o specificitate sau alta. Această viziune asupra apartenenței confesionale a servit fără doar și poate cauza concordiei și democrației și a constituit baza succesului laicității. Religia fiind astfel „privatizată”, nu mai este necesară nici o dispoziție, în afara unor drepturi negative ca nediscriminarea, care să ia în calcul diversitatea corpului social⁵¹.

Este evident faptul că acest mecanism nu se poate aplica în privința limbilor. Deși cadrul normativ supranațional consacră garantarea și protejarea drepturilor lingvistice, abordarea acestora la nivel microregional face ca, impactul social al exercitării acestor drepturi să fie de multe ori negativ. Acest lucru este posibil printr-o radicalizare a pozițiilor în comunități a diferitelor grupuri lingvistice care, de multe ori își arogă exercițiul unor drepturi în condiții neconforme cu specificul și tradițiile comunităților locale.

Astfel, statul decide în ce limbă/limbi administrează justiția, percepe impozitele, furnizează educația publică sau semnalizează șoselele. Orice alegere în această privință privilegiază limbile alese și pe vorbitorii lor. A contrario, vorbitorii celorlalte limbi sunt în mod automat defavorizați, cu atât mai mult cu cât supraviețuirea unei limbi presupune, pe termen lung, posibilitatea ca aceasta să fie folosită firesc în toate domeniile vieții publice⁵². Problema este cu atât mai evidentă dacă vorbitorii acelor limbi sunt și ei cetățeni ai statului în cauză. Atunci când recunoaștem că limba nu este doar un instrument de comunicare perfect interschimbabil, ci și expresia unei culturi și deci a unei identități, asimilarea, mai mult sau mai puțin forțată, în favoarea unei limbi majoritare, contravine principiilor de justiție.

Pe de altă parte, John Stuart Mill oferă un alt argument pentru omogenizarea lingvistică: o comunitate politică, ce funcționează conform unor reguli democratice, nu poate fi imaginată decât între oameni care se înțeleg și care, din acest motiv, trebuie să vorbească aceeași limbă⁵³. Mill nu neagă așadar faptul că adoptarea unei alte limbi constituie o inegalitate; totuși, omogenitatea

⁴⁹ Le Page Robert, Tabouret-Keller Andrée– „Acts of identity: Creole Based Approaches to Language and Ethnicity”, Cambridge, Cambridge University Press, 1985, pag. 54

⁵⁰ Blanchet P., op. Cit. Pag. 114

⁵¹ Koubi Geneviève (coordonator) – „Les religions en face du droit” – Les Cahiers d’action juridique, nr. Special (79/80), aprilie, 1992, pag. 16

⁵² Fishman Joshua – „Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages”, Clevedon, Multilingual Matters, 1991, pag. 89

⁵³ Mill John Stuart – „Considerations on Representative Government” în John Gray (coordonator) – „On liberty and Other Essays”, Oxford, Oxford University Press 1991, pag. 205-469

lingvistică fiind o condiție a democrației, procesul de omogenizare ar fi scutit de o examinare din punctul de vedere al al justeții.

Cu toate acestea, trebuie spus că, pe lângă faptul că diversitatea contribuie la vitalitatea corpului social, înflorirea sa nu poate fi disociată de funcționarea democratică a societății⁵⁴, cu atât mai mult cu cât, cunoașterea limbii oficiale a statului este factor de coeziune socială și este de natură să ofere persoanelor în cauză posibilitatea de a exercita ansamblul drepturilor omului, în condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni ai statului. Reversul medaliei, revelat de experiența istorică, arată că problemele folosirii limbilor materne au fost adesea exacerbate, pentru a masca tendințe naționaliste iar statele au răspuns prin limitarea sau negarea drepturilor lingvistice, astfel încât se impune stabilirea unui echilibru între dreptul fiecărei persoane de a folosi limba maternă și interesele de ansamblu ale societății. Acest echilibru însă nu se încrie doar în această sferă de interacțiune a intereselor publice cu cele de grup. Miza este de fapt armonizarea relațiilor intracomunitare, funcționalitatea mecanismelor specifice și tradiționale ale comunităților de inserție, cu efecte evidente asupra bunăstării și securității societății.

În general, în sfera drepturilor lingvistice, statele rămân mai apropiate de politicile asimilaționiste decât de alternativele plurilingvismului sau multiculturalismului. O abordare plurilingvistă, care ar implica acceptarea limbilor minoritare – deci și ale imigranților – în sfera publică, inclusiv în viața economică și socială, punând astfel bazele unei societăți multilingvistice, nu poate fi identificată nicăieri în lume.

După interpretarea care i se dă de cele mai multe ori, libertatea de exprimare reprezintă dreptul unei persoane să folosească limba proprie, diferită de cea oficială, în viața privată dar, obligația statului de a nu împiedica, prin mijloace directe, folosirea limbii materne în public, așa cum s-a întâmplat, în decursul timpului, cu alte grupuri lingvistice (limba saami, bretona, etc), sau cu alte grupuri timpurii de imigranți. Acest drept se extinde și asupra publicațiilor în limbile materne, lucru care în trecut a constituit obiectul multor restricții, prin invocarea securității naționale. Cu toate acestea, situația în ceea ce privește mijloacele de informare audio-vizuală, este neclară. Deoarece statul joacă un rol fundamental în alocarea de licențe radio și reglementează piața în acest domeniu, spațiul necesar pentru promovarea limbilor minoritare trebuie negociat cu autoritățile publice. Ca un exemplu, atât Canada cât și Australia transmit emisiuni în limbile imigranților, ca parte a politicilor lor de integrare multiculturală⁵⁵. Mai mult decât atât, practicile în domeniu s-au schimbat odată cu generalizarea televiziunii prin cablu și a folosirii sateliților ceea ce permite imigranților accesul la transmisiuni din țările de origine. În acest sens, un exemplu elocvent ar fi dezvoltarea, la sfârșitul anilor '90 a unei rețele de televiziune prin cablu în limba turcă⁵⁶.

Plurilingvismul apare totuși într-o formulă limitată. În acest sens putem menționa asigurarea translatorilor în anumite situații, mai ales în domenii privind sănătatea și justiția precum și acordarea unor servicii publice în limbile minorităților în localități unde există o concentrare semnificativă de cetățeni aparținând acestor grupuri sociale. În ceea ce privește educația multiculturalismul este implementat prin asigurarea continuității limbii materne în cadrul

⁵⁴ Wieviorka Michel, Ohana Jocelyne (coordonatori) – „La Différence culturelle. Une reformulation des débats” – Paris, Balland 1991

⁵⁵ Inglis Christine. 1997. Multiculturalism: New policy responses to diversity, Policy Paper no. 4, disponibilă la adresa: www.unesco.org/most/pp4/htm

⁵⁶ Zolberg R. Aristide – „The Democratic Management of Cultural Differences: Building Inclusive Societies in Western Europe and North America” Human Development Report Office, Occasional Paper Background paper for HDR 2004, pag 53

comunității precum și prin crearea cadrului necesar dezvoltării comunităților și a exprimării acestora în diverse forme de artă. Cu toate acestea, facilitățile acordate pentru folosirea limbii materne în educație nu indică întotdeauna angajamentul statului pentru promovarea plurilingvistului, ci poate chiar reprezenta o strategie pentru a preveni stabilirea imigranților în statul de destinație. De exemplu în Franța, unde limba este percepută ca un atribut al identității naționale, educația în alte limbi a fost reglementată pentru copiii muncitorilor imigranți de la jumătatea anilor 1970, ca parte a politicii de încurajare a repatrierii acestora, în timp ce în Norvegia, unde se asigură educația bilingvă pentru copiii imigranților obișnuiți tocmai în scopul însușirii limbii norvegiene, copiii bosniaci acceptați ca persoane protejate temporar la începutul anilor '90 au primit educație în limba maternă tocmai pentru a forța repatrierea lor⁵⁷.

Legea Universităților din Finlanda, stabilește că „ limbile de studiu și de examinare ale Universității din Helsinki, ale Universității de Tehnologie din Helsinki, ale Academiei de Artă, ale Academiei Sibelius, ale Universității de Artă și Design și ale Academiei de Teatru sunt finlandeza și suedeza. În Finlanda sunt deschise mai multe universități bilingve și unele în limba suedeza care asistă cca 285.000 de suedezi trăind în Finlanda (5,8% din populație).

De educație superioară mai beneficiază cei 303.000 de vorbitori de limbă germană (0,5% din Tirolul de Sud. În **Elveția** există 1,3 mil de vorbitori de limba franceză (18%) și 500.000 de limbă italiană (7%). Toate acestea sunt limbi oficiale și folosite în învățământul superior, cu observația că Elveția are un sistem politic atipic. La Universitatea din Freiburg (Elveția), un rector vorbitor de limbă germană este urmat de un rector care vorbește limba franceză.

În **Ontario, Canada**, cei 6,1 milioane de vorbitori de limba franceză (din care 80% stabiliți în Quebec) beneficiază de educație în limba franceză asigurată de Universitatea din Ottawa. La această universitate, membrii senatului pot vorbi, la ședințe în limba pe care și-o aleg. Funcționarii sunt obligați să înțeleagă ambele limbi – engleza și franceza- iar profesorii trebuie să fie bilingvi.

Provocarea plurilingvistului moderat din punctul de vedere al statului este ori facilitarea studiului limbii oficiale ori acceptarea limbilor minoritare în viața socială, mai ales în serviciile publice, sănătate sau justiție. Cu toate acestea, în timp ce toate abordările plurilingvistice sunt apreciate de minorități, diferențele dintre asimilaționismul pozitiv și cel negativ au o mare importanță pentru acestea. Fiecare stat a făcut eforturi pentru protejarea limbii oficiale, lucru care în prezent a reușit, iar ca efect imediat, chiar dacă cunoașterea limbii oficiale este sau nu o cerință, se așteaptă din partea minorităților ca aceștia să învețe limba oficială și să o folosească.

Dreptul de a folosi limba maternă este un drept fundamental al minorității naționale, un element al identității acesteia. În absența dreptului de a folosi limba maternă nu putem vorbi despre libertatea de exprimare, dreptul la educație, dreptul la un proces echitabil, etc.

Limba minoritară „este limba diferită de cea oficială a unui stat în care se exprimă oral sau în scris persoanele aparținând unei minorități naționale, cetățeni ai statului respectiv”. (Pavel, 2010, p.277). Dialectele reprezintă o ramificație teritorială a unei limbi.

⁵⁷ Zolberg – op.cit. pag. 54

Protecția identității lingvistice a minorităților este menționată în Art. 2 din Declarația cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, etnice, lingvistice și religioase adoptată de ONU, 8 decembrie 1992.

Carta Europeană a limbilor regionale și minoritare, adoptată în cadrul Consiliului Europei, 5 noiembrie 1992, intrată în vigoare 1 martie 1995. Document elaborat pentru a păstra și promova limbile minoritare și regionale, considerate a fi parte a moștenirii culturale a Europei. România a semnat cartă la 17 iulie 1995 și a ratificat-o prin Legea 287/2007, Rep. Moldova a semnat-o la 11 august 2002 și nu a ratificat-o până acum

Accentul cade în cartă pe limbă și nu pe grupurile etnice, de aceea abordarea aleasă de autori este cea a multilingvismului și a interculturalității. Carta se bazează pe respectarea deplină a suveranității naționale și a integrității teritoriale. Relația dintre limba oficială/limbile cooficiale și cele regionale/minoritare nu este concepută în termeni de antagonism.

Carta are un Preambul și 5 părți,

- **Preambulul** – solicită statelor protecția limbilor regionale sau minoritare, pentru că doar interzicerea discriminării nu asigură o protejare eficientă a acestor valori,
- **Partea I – Articolele 1- 6** , definește obiectul și beneficiarii cartei. Oferă definiția „limbilor minoritare” – *limbile care sunt folosite în mod tradițional într-o anumită zonă a unui stat de către cetățenii acelu stat care constituie un grup numeric inferior restului populației statului și sunt diferite de limba sau limbile oficiale ale acelu stat*. Definiția „limbilor non-teritoriale” – *limbile folosite de cetățenii unui stat care sunt diferite de limba folosită de restul populației statului, dar care, deși folosite în mod tradițional pe teritoriul statului, nu pot fi asociate cu o anumită arie geografică a acestuia*.
- **Partea a-II-a, în Art 7** sunt enunțate principiile pe care părțile contractante înțeleg să își întemeieze politica în legătură cu limbile regionale și minoritare: Recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale; Respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, indiferent de diviziunile administrativ-teritoriale; Promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvagărdării lor; Încurajarea și facilitarea folosirii oral sau în scris a limbilor regionale sau minoritare în viața publică sau privată; Menținerea și dezvoltarea relațiilor, în domeniile prevăzute de cartă, între grupurile care folosesc o limbă regională/minoritară și alte grupuri care folosesc o limbă asemănătoare sau grupuri din respectivul stat, care vorbesc alte limbi; Stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale și minoritare, la toate nivelurile corespunzătoare; Facilitarea învățării limbii regionale sau minoritare de cetățenii care nu o știu, dar locuiesc într-o zonă în care este folosită; Promovarea studiilor și a cercetărilor în limbile regionale sau minoritare în universități sau institute echivalente; Promovarea unor forme de schimburi transnaționale.
- Articolele 8-14 formează **partea a-III-a din cartă** și se referă la modul în care principiile enumerate în secțiunea anterioară își găsesc reflectarea în domeniul învățământului, justiției, autorității administrative și serviciilor publice, în domeniul mijloacelor de comunicare, activităților culturale, vieții economice și sociale și al schimburilor transfrontaliere.

Partea a-II-a se aplică unui număr de limbi definite de fiecare stat în parte în procesul de ratificare. În Suedia există 5 limbi recunoscute ca minoritare: finlandeza, meankieli, sami,romani,idiș. În Romania – 10 limbi beneficiază de protecție generală: albaneză, armeană,

greacă, italiană, idiș, macedoneană, poloneză, romani, ruteană, tătară, și 10 limbi beneficiază de protecție sporită: bulgară, cehă, croată, germană, maghiară, rusă, sârba, slovacă, turcă, ucraineană.

- **Partea a-IV-a** se referă la procesul de monitorizare a implementării cartei. Aceasta se realizează pe 2 nivele: în cazul primului nivel: statul parte redactează un raport privind maniera de implementare a tratatului; în cazul celui de-al doilea nivel: se bazează pe o monitorizare independentă, derulată de către un comitet de experți numit de miniștrii de externe ai statelor membre ale Consiliului European. Procesul de monitorizare implică toate părțile: reprezentanții guvernului, administrația, ONG-urile, reprezentanți ai vorbitorilor limbilor respective.
- Ultima parte a documentului conține dispoziții finale referitoare la data intrării în vigoare, procedura de ratificare sau condițiile de denunțare.

Convenția –cadru pentru protecția minorităților naționale, intrată în vigoare în 1998, se referă la *protecția identității lingvistice a minorităților naționale* prin utilizarea limbilor minoritare în spațiul public și privat, precum și în relațiile cu autoritățile administrative, utilizarea numelui și prenumelui în limba minoritară, expunerea de informații cu caracter privat în limba minoritară, existența de denumiri topografice în limba minoritară, învățarea limbii minoritare și instruirea în această limbă.

Statele părți se obligă să recunoască fiecărei persoane care aparține unei minorități dreptul la libertatea de expresie, incluzând libertatea de a avea opinii, de a primi și difuza informații și idei în limba minoritară (prin TV, presă, cinema). *În domeniul educației și cercetării, Art 12*, statele se angajează să ia măsuri pentru a încuraja cunoașterea culturii, istoriei, limbii și religiei, atât ale minorităților naționale cât și ale majorității. *În conformitate cu Art.14*, statele semnatare se angajează să recunoască dreptul oricărei persoane aparținând unei minorități naționale de a învăța limba sa minoritară.

Exemplu: *Afacerea lingvistică belgiană (23 iulie 1968)*. Mai mulți părinți au reclamat faptul că legislația națională privind procesul educativ era discriminatorie pe criterii de limbă. Având în vedere comunitatea francofonă și pe cea vorbitoare de olandeză din Belgia, legislația națională prevede că învățământul de stat sau subvenționat se va desfășura fie în franceză, fie în olandeză, în funcție de regiune. Părinții copiilor vorbitori de limba franceză care trăiesc în regiunea vorbitoare de limba olandeză au reclamat faptul că acest lucru i-a împiedicat pe copiii lor sau a făcut în mod considerabil mai greu ca aceștia să fie educați în limba franceză. CEDO a considerat, că deși a existat o diferență de tratament, aceasta a fost justificabilă. Decizia s-a bazat pe considerentul că regiunile erau predominant unilingve. Diferența de tratament era, prin urmare, justificată, deoarece nu ar fi viabil ca predarea să se desfășoare în ambele limbi. Mai mult, familiilor nu li s-a interzis recurgerea la învățământul privat în limba franceză în regiunile vorbitoare de limbă olandeză.

Exemplu: *Cauza Diergaardt și alții vs Namibia (6 septembrie 2000)*. Reclamanții aparțineau unui grup minoritar de origine europeană care se bucuraseră anterior de autonomie politică, iar acum aparțineau de Namibia. Limba vorbită de aceasta comunitate era afrikaans. Reclamanții au susținut că, în timpul procedurilor judiciare, au fost obligați să folosească limba engleză și nu limba lor maternă. Au acuzat aplicarea unei politici de stat constând în refuzul de a răspunde în limba afrikaans la comunicările scrise sau orale adresate de reclamanți, chiar dacă exista posibilitatea de a face acest lucru. CEDO a constatat că nu există încălcarea dreptului la un proces

echitabil , întrucât reclamanții nu au putut demonstra că au fost afectați de folosirea limbii engleze pe parcursul procedurilor judiciare. Acest lucru sugerează că dreptul la un interpret în timpul procesului nu se aplică și în situația în care limba pur și simplu nu este limba maternă a presupusei victime. Se aplică, mai de grabă, în cazurile în care victima nu este suficient de capabilă să înțeleagă sau să comunice în limba respectivă. CEDO a constatat că politica oficială a statului de a refuza comunicarea într-o altă limbă decât limba oficială (engleza) a constituit o încălcare a dreptului la egalitate în fața legii pe criterii de limbă. Chiar dacă statul își poate alege limba oficială, acesta trebuie să permită funcționarilor să comunice și în alte limbi, în măsura în care se poate face acest lucru.

Activitatea UE în acest domeniu este legată mai ales de principiul libertății de circulație și stabilire prin *Directiva referitoare la școlarizarea copiilor muncitorilor migranți* din 29 iulie 1977; prin *programe, proiecte și recomandări referitoare la multilingvism*, văzut în principal ca fiind o șansă în plus pentru cetățenii europeni; prin *Programul Lingua*, consacrat predării și învățării limbilor străine și promovării diversității lingvistice sau *Art 22 al Cartei drepturilor fundamentale a UE care specifică* - „Uniunea respectă diversitatea culturală, religioasă și lingvistică”.

Rolul religiei/al credinței în procesul identitar- concept, continut, exemple

Deși religia nu este un element obligatoriu pentru diferențierea unui grup minoritar de majoritate sau de alte grupuri, ea este considerată ca fiind în majoritatea cazurilor esențială pentru identitatea etnică a persoanelor care fac parte din minorități.

Credința sau convingerea reprezintă un factor psihologic individual, dar și un fapt social major, căruia omul îi acordă o valoare considerabilă, fiind profund legată de demnitatea lui. Practicarea și profesarea propriei religii implică, pe lângă acceptarea unei întregi simbolistici, sprijinirea, de către stat a tuturor activităților conexe exprimării religiei unui grup: de la învățământul confesional și religios, până la sprijinirea practicării riturilor specifice acelei credințe, evident în limitele impuse de demnitatea umană și cerințele de securitate⁵⁸.

Deși practica de înglobare a drepturilor omului în legislațiile naționale facilitează estomparea frontierelor, problematici ca educația publică sau dezvoltarea învățământului religios, care beneficiază de mari subsidii în multe state, implică negocieri complexe, presărate cu multe dificultăți și chiar confruntări. Punctul de pornire al acestor negocieri îl constituie faptul că regimurile liberale contemporane sunt obligate de propriile reglementări să acorde libertatea religioasă tuturor persoanelor de pe teritoriul lor și să nu condiționeze prezența pe teritoriul lor de apartenența la o religie anume. Așa cum este interpretată în prezent, libertatea religioasă presupune interzicerea oricărei restricții bazate pe apartenența la un cult sau o religie iar statele trebuie să intervină activ pentru protejarea persoanelor împotriva discriminărilor pe bază de religie⁵⁹. În plus, libertatea religioasă presupune și posibilitatea pentru indivizi de a îndeplini obligațiile zilnice care decurg din practicarea unei religii.

Din moment ce viața cotidiană include elemente reglementate de către stat, cum ar fi facultativitatea participării la cursuri sau program de muncă flexibil, acest lucru poate necesita

⁵⁸ Ben Achour Yahd– „Souveraineté étatique et protection internationale des minorités” RCADI, vol.245 (IV), 1994, pag.427

⁵⁹ Zolberg – op.cit.

intervenția, nolens-volens, a statului de a adopta măsurile care se impun. În acest fel, obligațiile constituționale ale regimurilor liberale de a respecta libertățile religioase împiedică practic orice încercare de asimilare. Prin urmare, conform reglementărilor actuale, negocierile din cadrul sferei religioase pot conduce la o varietate de posibile aranjamente care pot fi considerate a fi apanajul unui pluralism moderat. Aceasta include politici echitabile de finanțare sau de scutiri de taxe, accesul la mijloacele reglementate pentru recunoașterea legală, în cazul în care cultul respectiv nu este recunoscut, consultări regulate între autoritățile publice și reprezentanții comunităților religioase, toleranță în ceea ce privește probleme legate de căsătorie sau viața familială, inclusiv recunoașterea ceremoniilor religioase de căsătorie sau delegarea, în anumite circumstanțe, a unor competențe ale autorităților civile către comunitatea religioasă, acordarea de mijloace adecvate pentru slujbe religioase în instituții publice, unități militare, închisori sau spitale, precum și posibilitatea acordării zilelor libere cu ocazia sărbătorilor religioase specifice. Negocierile sunt mult mai dificile atunci când granițele religioase au o componentă etnică sau rasială.

Cu toate că integrarea în societatea de inserție implică de cele mai multe ori elemente transfrontaliere, aceste procese se desfășoară diferit în funcție de fondul cultural al comunităților. Acest lucru se explică, în primul rând, prin aceea că religiile se manifestă în diferite modalități atât material cât și organizațional, atât în sfera publică cât și în cea privată. În al doilea rând, atâta timp cât în ziua de azi regimurile liberale sunt obligate prin propriile constituții și prin convenții internaționale să respecte diferențele religioase și chiar să prevină și să combată orice faptă de discriminare bazată pe apartenența religioasă, acest lucru nu se aplică în mod egal tuturor cultelor sau tuturor aranjamentelor realizate pe baza negocierilor.

Libertatea de a practica și profesa religia proprie este cuprinsă în toate documentele internaționale și este în strânsă legătură cu libertatea de expresie. Religiile sunt universale și nu le putem privi ca fiind o caracteristică a minorităților naționale, doar dacă ne referim la dreptul de a practica religia în limba minorității respective.

Nu există un document juridic de ansamblu cu privire la drepturile și libertățile religioase, dar majoritatea documentelor internaționale cu referire la protecția drepturilor omului și ale minorităților se referă și la aspecte legate de protecția dreptului persoanelor de a-și practica propria religie.

În 1981, ONU a adoptat **Declarația asupra eliminării tuturor formelor de intoleranță și de discriminare bazate pe religie sau convingere**, care este documentul cel mai cuprinzător pentru această problematică. Conform Art. 6 dreptul la libertatea de cugetare, de conștiință, de religie sau de convingere implică, între altele, următoarele *libertăți*: Libertatea de a practica un cult și de a ține reuniuni referitoare la o religie sau la o convingere și de a stabili și întreține temple în aceste scopuri; Libertatea de a fonda și de a întreține instituții caritabile adecvate; Libertatea de a dobândi și de a utiliza obiectele și materialele cerute de ritualurile unei religii; Libertatea de a scrie, de a imprima, de a difuza publicații cu privire la aceste subiecte; Libertatea de a învăța o religie sau o convingere în locuri adecvate acestui scop; Libertatea de a solicita și a primi contribuții voluntare; Libertatea de a respecta zilele de odihnă și de a celebra sărbătorile și ceremoniile în conformitate cu religia sau cu convingerea fiecăruia.

Din jurisprudența CEDO în domeniul discriminării pe temeiul religiei, menționăm:

Cauza Kose și alții vs Turcia, aceasta se referea la un cod vestimentar care le interzicea fertelor portul vălului la școală, iar reclamanții au susținut că acest lucru constituie o discriminare la criteriile religioase, deoarece portul vălului reprezintă o practică religioasă musulmană. CEDO a admis că normele referitoare la codul vestimentar nu sunt asociate cu afilierea la o anumită religie, ci au fost create mai degrabă pentru a susține neutralitatea, fapt care, în schimb, va preveni dezordinea și de asemenea va proteja drepturile altora de neamestec în propriile convingeri religioase. Prin urmare, plângerea a fost considerată în mod vadit nefondată și inadmisibilă.

În cauza Leyla Şahin vs Turcia, Curtea a respins plângerea cetățenei Leyla, careia în 1998 i s-a interzis accesul la un examen la Facultatea de Medicină din Istanbul, unde era studentă, pe motivul că dorința ei de a purta voalul islamic contravine principiului laicității Republicii Turce. Leyla Şahin a atacat în justiția decizia universității și după pierderea proceselor în Turcia s-a adresat CEDO. Curtea a reamintit că principiul laicității este unul dintre principiile fundamentale ale statului turc și că în Turcia există mișcări politice extremiste care încearcă să impună întregii societăți simbolurile religioase. (Ursu, 2005, pp.59-75).

În ceea ce privește drepturile și libertățile religioase există următoarele categorii de drepturi și libertăți: Libertatea de alegere a religiei; Libertatea de manifestare a religiei; Libertatea de educație religioasă.

Titularul drepturilor și libertăților religioase este orice persoană aflată pe teritoriul unui stat, indiferent că este sau nu cetățean al statului respectiv. Dacă drepturile minorităților naționale trebuie respectate de celelalte persoane și drepturile acestora din urmă trebuie respectate de către minorități. Drepturile specifice minorităților naționale sunt completate de o serie de îndatoriri față de statul în care-și au reședința. Principala îndatorire este cea de loialitate față de statul pe teritoriul căruia locuiesc.

Tema 5 Tipuri de autonomii: concept, exemple

Adoptarea autonomiilor s-a făcut deseori sub presiune internă (acțiuni de teroare având ca scop secesiunea unei regiuni: cazul Țării Bascilor-Spania), sau externă (acțiuni la nivel internațional al unui stat vecin: cazul Tirolului de Sud, în care Austria a supus Italia unei presiuni internaționale). Recomandarea 1201, art.11 prevede ca „*In regiunile unde sunt majoritare persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de a dispune de autorități locale sau autonome proprii sau de a avea un statut special, corespunzător cu situația internă și teritorială specifică și conform cu legislația internă a statului*”.

Autonomia culturală se aplică tuturor membrilor unui grup național, etnic, lingvistic sau religios, oriunde s-ar afla pe teritoriul statului respectiv. De un asemenea sistem au beneficiat de-a lungul istoriei evreii, care și-au putut administra viața internă conform tradițiilor specifice, ori comunitățile musulmane din Imperiul Otoman. După primul război mondial, **Estonia** a permis minorităților naționale să se organizeze ca entități de drept public și să-și stabilească instituții proprii, pe care minoritățile le considerau necesare susținerii și dezvoltării identității lor. Pentru controlul și finanțarea acestor instituții, grupurile minoritare puteau introduce taxe și reglementări cărora li se supuneau membrii lor.

Acest model a fost urmat de **Letonia** – limitând însă competențele autonomiei culturale la administrarea școlilor – și de Lituania prin Constituția din 1928. În 1991, noul stat letonian, creat prin secesiunea de URSS a adoptat o lege de autonomie culturală.

Autonomia culturală din Estonia, asigurată prin Constituția din 1920, prevedea: [...]membrii minorităților naționale dintre granițele Estoniei pot forma instituții autonome corespunzătoare pentru promovarea intereselor culturii lor naționale și a bunăstării lor atâta timp cât acestea nu devin contrare intereselor statului (Secțiunea 21). În acele zone unde majoritatea locuitorilor nu sunt estonieni, ci minoritari, limba în administrația locală poate fi cea folosită de acești minoritari (Secțiunea 22).

Acest cadru constituțional a fost pus în valoare de Statutul autoadministrării culturale a minorităților naționale din Estonia, din 1925. Conform lui, toate minoritățile naționale cu cel puțin 300 de membri au dreptul să-și stabilească asociații de drept public în scopul promovării intereselor proprii. Este o prevedere referitoare la un drept, nu o obligație. La fel, fiecare minoritar este liber să se înscrie sau nu în registrul naționalităților. Autonomia culturală a minorităților naționale din Estonia a fost restabilită în 1993.

În raport cu autonomia culturală, **autonomia teritorială** acoperă domenii mult mai vaste de *natură economică și socială*. Există 3 tipuri de termeni folosiți în dreptul internațional, care ne ajută să facem distincția între **autonomiile teritoriale**, **autonomia locală** (din englezescul self-government) și **regiunile cu statut special**.

Autonomia locală (self-government) definită în Carta Europeană a Autonomiei Locale drept „*dreptul și posibilitatea autorităților locale de a reglementa și de a conduce, în limitele legii, o parte substanțială a treburilor publice aflate în responsabilitatea lor și în interesul populației locale*”. (art.3.1.)

Autonomiile teritoriale există în Spania, Portugalia și Italia.

Art 2 al Constituției Spaniei prevede: „Constituția se bazează pe unitatea indisolubilă a națiunii spaniole, patria comună și indivizibilă a tuturor spaniolilor, și recunoaște și garantează dreptul la autonomie tuturor naționalităților și regiunilor care o alcătuiesc și solidaritatea în rândul lor”. În baza acestei prevederi, toate cele 17 regiuni ale țării se bucură de autonomie. Doar 4 au aprobat prin referendum și au adoptat statutul de autonomie datorită intereselor grupurilor etnoculturale care le alcătuiesc (Țara Bascilor, Catalonia, Galiția și Andaluzia).

Constituția Portugaliei enunță în art.6 „Statul este unul unitar, organizat să respecte principiul autonomiei autorităților locale și cel al descentralizării administrației”.

Constituția Italiei definește 20 de regiuni autonome.

Mai multe state europene au considerat necesar – ori au fost determinate de contexte istorice, interne și internaționale specifice – să creeze **regiuni cu statut special**, din rațiunea de a acorda minorităților naționale mijloace suplimentare de protecție. Exemplu: **Portugalia** – arhipelagurile Azore și Madeira; **Finlanda** – Insulele Aland; **Italia** – 5 regiuni din cele 20; **Danemarca** – Insulele Feroe și Groenlanda; **Franța** într-o oarecare măsură cu *collectivité territoriale* din Corsica.

Istoria a reținut ca metode de rezolvare pe cale pașnică a diferendelor legate de minoritățile naționale: Asimilarea /integrarea minorităților naționale; Schimbul de populații (Convenția cu privire la schimbul populațiilor elenă și turcă, semnat la Lausanne, 30 ianuarie 1923); Federalizarea statelor pe criterii etnice sau asigurarea unei autonomii pentru teritoriile pe care se găsește o concentrație mare de populație minoritară; Discriminarea pozitivă; Devoluția – transferul puterii de la guvernul central către instituții regionale.

Insulele Aland (Finlanda) Provincia Aland cuprinde cca 6500 de insule (cca 1552 km pătrați), cu o populație de aproximativ 25.000 de locuitori. aceste insule din Marea Baltică cupă o poziție strategică , în tre Suedia și Finlanda, fapt ce a dus la militarizarea lor. locuitorii vorbesc limba suedeză.

Din secolul XII și până în anul 1809, Insulele Aland au fost împreună cu întreaga Finlandă, sub ocupație suedeză, din acel an au căzut sub ocupația Rusiei, dar tot sub administrarea Suediei. Finlanda și-a proclamat independența în 1917. Locuitorii insulei au cerut încorporarea lor în regatul suedez, iar Suedia a propus Puterilor Aliate ținerea unui plebiscit în acest sens. Opțiunea locuitorilor a făcut ca Finlanda sa hotărască adoptarea, în 6 mai 1920, a legii prin care se asigura Insulelor Aland o largă autonomie.

În 1921, Consiliul Ligii Națiunilor a recunoscut suveranitatea Finlandei asupra Insulelor Aland , obținând în același timp o înțelegere între Suedia și Finlanda, cu scopul dezvoltării garanțiilor privind drepturile locuitorilor din insule. Garanțiile au fost aprobate de Consiliul Ligii și incluse în Actul Garanțiilor Aland, în 1922. Până astăzi s-au adăugat mai multe amendamente.

Sistemul autonomiei din Aland introduce autorități proprii și impune ca orice schimbare a regimului autonomiei să fie aprobată în comun de autoritățile centrale și de cele ale insulelor. Insulele au o: Adunare Legislativă cu 27 de membri și un Guvern; Consiliul Executiv al provinciei numit de Adunarea legislativă (care poate fi dizolvată de președintele Finlandei); un Guvernator al insulelor Aland, reprezentând guvernul Finlandei, numit de președintele țării cu acceptul purtătorului de cuvânt al Adunării Legislative și Delegația Insulelor Aland, un comitet format din 5 membri, care realizează înțelegeri cu caracter fiscal între autoritățile centrale și cele provinciale.

Corpul legislativ din Aland are atribuții în materie de administrație comună: reglementări privind protecția împotriva incendiilor; protecția mediului; anumite servicii sociale, de educație și sănătate; în domeniul transporturilor, activități economice incluzând resursele de apă, agricole, vânătoarea și pescuitul, comunicațiile și competente în domeniul ordinii publice și al securității.

Legile adoptate de Adunarea Legislativa sunt ratificate de către președintele republicii.

Autoritatea centrală și-a păstrat prerogativele în domeniul aspectelor constituționale: relații internaționale; forțele armate; cetățenie și drepturile omului; relațiile familiale; legislația muncii și a celei penale; comerțul extern și legislației comerciale; energiei nucleare; proprietăți intelectuale și cercetării resurselor minerale.

Chiar și în domeniile de interes național, Insulele Aland pot avea inițiative legislative. În același timp, dacă Parlamentul finlandez intenționează să adopte o lege cu implicații asupra provinciei, autoritățile din Aland trebuie consultate.

În materie de competente externe, remarcabilă este posibilitatea participării Insulelor Aland la negocieri internaționale. Guvernul provinciei este prezent în Consiliul Atlanticului de Nord.

Un procent fix din taxele colectate de stat se întorc în insule. Autoritățile din insule pot impune taxe suplimentare cu caracter temporar.

Insulele Aland au un regim foarte sever în domeniul folosirii limbii, al cetățeniei provinciei, al vinderii și cumpărării de pământ:

- a. Finlanda are 2 limbi oficiale, în timp ce în insule limba oficială este limba suedeză. Ca urmare, toate școlile și instituțiile din provincie trebuie să folosească suedeză. Deciziile Curții Supreme a Finlandei trebuie redactate în suedeză dacă se referă la cazuri privind Insulele Aland. Toți reprezentanții statului finlandez în Aland trebuie să cunoască limba suedeză.
- b. Numai cetățenii finlandezi care au stat 5 ani neîntreruși în Insulele Aland și au o înțelegere corespunzătoare a suedezei pot să ceară cetățenia provinciei. Companiile au dreptul să își stabilească sediul în insule doar dacă toți membrii consiliului de administrație sunt cetățeni ai provinciei ori au locuit aici 5 ani.
- c. Cetățenii din Aland sunt exceptați de la serviciul militar în cadrul forțelor armate, în schimb trebuie să presteze un serviciu în administrația civilă a insulelor.
- d. Orice act ce privește pământul – posesiune sau concesiune- presupune o autorizație a guvernului provinciei dacă implică și alți cetățeni decât cei ai insulelor.

Aceste acte au ca scop pastrarea caracterului suedez al provinciei prin protecția față de fenomene precum posesiunea economică ori schimbarea demografică, prin emigrări sau imigrări.

Analiza situației din Kosovo, o regiune cu o istorie agitată, divergențe între sârbi și populația majoritar etnică albaneză. Mai sunt și alte minorități: romi, ashkali, egipteni. În 1981, turcii, romii, goranii, bosniacii și croații alcătuiau 10% din populația Kosovo. În 1999 odată cu stabilirea protectoratului internațional, toate aceste comunități au suferit de pe urma naționalismului albanez. Romii au fost epurați etnic, turcii kosovari au trebuit să renunțe la identitatea lor separată și să se declare albanezi, bosniacii și croații au fost asimilați de sârbi pe motive lingvistice, în timp ce goranii au fost izolați treptat.

Rădăcina problemelor de azi din Balcani se regăsește în 1389, când sârbii au fost înfrânți de armata otomană în bătălia de la Kosovo Polje. Moartea fostului președinte al Iugoslaviei, Iosip Tito, în mai 1980, a dus la escaladarea conflictelor în zonă.

Crearea statelor succesoare fostei Iugoslavii nu este privită ca un caz de secesiune, ci ca o dezintegrare a unei federații în urma voinței exprimate de statele constituente. Putem asemăna cu situația URSS. Statutul de provincie autonomă a Kosovo, conform Constituției din 1974, a fost anulat în 1989 de către președintele Slobodan Milošević.

NATO a recurs la bombardarea obiectivelor din Serbia și Kosovo. În timp, forțele sârbe au inițiat o campanie de purificare etnică împotriva albanezilor din Kosovo. Forțele sârbe au fost alungate din regiune în vara anului 1999 și ONU a preluat administrarea provinciei. Kosovo și-a proclamat independența la 17 februarie 2008, împărțind comunitatea internațională în 2 tabere: Cea pro: condusă de SUA și mai multe țări ale UE și Cea contra: condusă de Rusia.

Activitatea ONU în Kosovo presupune o serie de rezoluții (*Rezoluția 1160 din 31 martie 1989, Rezoluția 1199 din 23 septembrie 1989, Rezoluția 1239 din 14 mai 1989, Rezoluția 1244 din 10 iunie 1989*) toate condamnând acțiunile din Iugoslavia și cer armatei din Kosovo să se abțină de la acte de terorism.

Rezoluția 1244, a Consiliului de Securitate a ONU stabilește **Administrația interimară ONU în Kosovo (UNMIK) sarcinile** ei se referă la: îndeplinirea funcțiilor administrației civile de bază; promovarea înființării unei autogovernari autonome; facilitarea unui proces politic pentru a determina statutul viitor al Kosovo; coordonarea umanitară și îndreptarea dezastrelor tuturor agențiilor internaționale; sprijinirea reconstrucției infrastructurii; menținerea ordinii civile; susținerea drepturilor omului; Asigurarea condițiilor de siguranță pentru revenirea refugiaților și a persoanelor strămutate din Kosovo.

În 2006 s-a încercat stabilirea statutului internațional al Kosovo. Trimisul special ONU pentru această misiune a fost Martti Kalevi Ahtisaari, care a prezentat ambelor părți din conflict, în februarie 2007, un proiect de statut de independență supravegheată. Opoziția Rusiei a dus la eșecul acestui plan.

În Comunicarea Comisiei către PE și Consiliu (*Kosovo-Drumul către concretizarea perspectivei europene*), UE și-a reafirmat în mod repetat faptul că perspectiva europeană a regiunii este împărțită și de Kosovo.

La 18 februarie 2008, Consiliul UE a luat act de rezoluția privind declarația de independență formulată de Kosovo, și a lăsat la latitudinea statelor membre, în funcție de legislația națională și internațională, dezvoltarea relațiilor pe care le vor cu noul stat. În decembrie 2008, UE a subliniat din nou voința sa de a sprijini dezvoltarea economică și politică a Kosovo prin oferirea unei perspective europene clare, coerente cu perspectiva europeană a regiunii.

Kosovo și-a conformat în repetate rânduri hotărârea de a realiza progrese privind agenda sa europeană. În aprilie 2008, Kosovo a adoptat Planul pentru integrarea europeană, iar în august 2009 a actualizat Planul de acțiune pentru parteneriatul european.

În Rezoluția Parlamentului European, din 8 iulie 2010 referitoare la procesul de integrare a Kosovo: se ia act de declarația de independență, care a fost recunoscută de 69 de țări, dintre care 22 ale UE, și se așteaptă ca și celelalte 5 țări să recunoască această decizie; se remarcă situația dificilă și discriminarea cu care se confruntă minoritățile, în special romii, în ceea ce privește educația, condițiile locative, serviciile sociale și ocuparea forței de muncă.

În 22 iulie 2010, Curtea Internațională de Justiție și-a dat avizul consultativ potrivit căruia declarația unilaterală a independenței Kosovo nu reprezintă o violare a dreptului internațional. Poziția Ministerului Afacerilor Externe din România s-a menținut și după acest aviz consultativ.

Rezoluția PE din 19 ianuarie 2011, referitoare la procesul de integrare europeană a Serbiei salută printre altele, disponibilitatea guvernului sârb de a se angaja într-un dialog reînnoit cu Kosovo sub egida UE și solicită ca discuțiile să înceapă fără întârziere.

Înaltul Reprezentant UE pentru politica externă, Catherine Ashton, a anunțat în iunie 2012 că misiunea civilă în Kosovo va fi prelungită cu încă 2 ani, până în iunie 2014, având un buget de 111 milioane de euro în primul an. EULEX- misiunea UE privind statul de drept în Kosovo, este cea mai mare misiune civilă înființată vreodată în cadrul PESC și funcționează, cu sediul în Priscina, respectând Rezoluția 1244 a Consiliului de Securitate a ONU.

UE susține că acest caz este unui sui-generis care nu poate constitui un precedent pentru alte situații care pot fi considerate ca fiind similare.

Viabilitatea noului stat este însă greu de prevăzut, având în vedere dezvoltarea slabă dpdv economic a acestei zone și ciocnirile dese dintre forțele NATO și cele sârbe. Sârbii au instituit obstacole pe șosele începând cu 2011, după ce autoritățile kosovare și ale UE au încercat să preia controlul graniței cu Serbia.

O problemă importantă este și cea legată de **distrugerea bunurilor culturale** care a survenit în perioada de conflict armat. Kosovo se obligă să urmeze prevederile Convenției pentru protecția bunurilor culturale într-un conflict armat, semnată la Haga în mai 1954, în condițiile în care 140 de biserici, mănăstiri și monumente sacre sârbe din Kosovo au fost distruse în timpul conflictelor armate. Este un fel de genocid.

Revenirea albanezilor în partea de nord a orașului Mitrovica, dominată de sârbi, a fost un prilej de lungi conflicte, mai ales legate de reconstrucția caselor albanezilor distruse în timpul conflictului.

Regiunea Alto Adige (Tirolul de Sud) Regiunea are cca 7400 km pătrați și cca jumătate de milion de locuitori. În proporție de 64% vorbesc germană, 30% italiană și 4% limba latină. Situat la granița Italiei cu Austria, regiunea a fost sub suzeranitatea austriacă timp de 550 de ani, cu o întrerupere în perioada 1805-1814, când, după victoria de la Austerlitz, Napoleon a impus cedarea ei către regatul Bavariei, aliatul Franței la acea vreme.

La sfârșitul Primului Război Mondial, regiunea fost cedată Italiei prin Tratatul de pace de la Saint-Germain, în care nu exista nici o prevedere referitoare la autonomie sau la protecția minorităților naționale din această zonă.

Regimul naționalist de italianizare forțată a lui Mussolini din anii 1922-1938 a dus la asimilarea brutală a populației. Pentru a evita crearea unei regiuni cu populație majoritar de lb germană, autoritățile fasciste au decis încorporarea Tirolului de Sud în Regiunea Trento. După anexarea Austriei de către Germania, **Hitler a încheiat un acord cu Mussolini** care prevedea posibilitatea ca persoanele germanofone din Tirolul de sud să aibă opțiunea stabilirii în Germania. Acest fapt a dus la împărțirea populației în 2 tabere: **Optantem**, cei care au acceptat oferta

Germaniei și Dableiber, cei care au refuzat să plece, forțați să accepte politica italiană de asimilare. „*Totuși, din cei 80% care au optat pentru imigrarea în Germania, numai 1/3 au plecat în timpul celui De-al Doilea Război Mondial și mulți au revenit după 1945*”. (Diacunu, 2010, p.332)

După cel de-al Doilea Război Mondial s-a decis acordarea autonomiei regiunii printr-o înțelegere semnată la Paris (Acordul Gaspari-Gruber), la 5 septembrie 1946, care a fost încorporat ulterior în Anexa IV a Tratatului de pace dintre Puterile Aliate și Italia.

Convenția prevedea ca: Vorbitorii de limbă germană din provincie să aiba dreptul la școli primare și secundare în limba maternă; Să fie asigurată paritatea limbilor germană și italiană în viața publică; Să se restabilească numele de familie de origine germană; Accesul la funcțiile oficiale corespunzătoare cu proporțiile celor 2 grupuri etnice; Autonomia populației din regiune, beneficiară a unor puteri executive și legislative.

În 1960, Ministrul de Externe austriac Kreisky a introdus problema autonomiei Tiroului de Sud pe agenda de lucru a Adunării Generale a ONU. Prin 2 rezoluții, 1960 și 1961, ONU a cerut părților să negocieze în vederea găsirii soluțiilor pentru diferențele de interpretare a Tratatului de la Paris și pentru a pune capăt situației tensionate. Întâlnirile ulterioare ale ministrilor de externe austriac și italian nu au dus la vreun rezultat, mai mult, relațiile celor 2 state au atins un minim istoric în 1967, când *Italia s-a folosit de dreptul de veto și a blocat negocierile Austriei cu Comunitatea Economică Europeană* (Constantin, 2009, p.10).

După ce în anii '60 au avut loc mai multe atacuri teroriste împotriva autorităților italiene, o comisie mixtă formată din italieni și sud-tirolezi, în 1964, au elaborat un raport care a stat la baza adoptării în 1969, a unui acord numit „Pachet”, care va sta și la baza redactării Noului Statut de autonomie, aprobat prin decretul Președintelui Republicii nr. 670 din 30 august 1972. Noul Statut al Autonomiei din 1972 ținea cont de de frontierele celor 20 de regiuni autonome din Italia și cele 5 regiuni cu statut special, printre care și Regiunea Trentino Alto Adige.

Astfel se acordă autonomie celor 2 regiuni: Tirolul de Sud și Trento, care formează împreună regiunea Trentino-Alto Adige/Sudtirool. Provincia autonomă Tiroul de Sud are competențele unei regiuni cu statut special: Competențele legislative sunt împărțite în următoarele categorii: primare, secundare și delegate.

În conformitate cu Art 47 al Statutului, principalele instituții provinciale sunt: Consiliul, Guvernul și Președintele.

Consiliul provincial este organ legislativ, 35 de consilieri/mandat de 5 ani, ales prin vot universal, secret, direct. Fiecare persoana care candidează la funcția de consilier trebuie să își facă publică apartenența la unul din cele 3 grupuri lingvistice. Este condus de un Președinte și 2 vicepreședinți, toți trei aparținând unor grupuri lingvistice diferite.

Guvernul provincial este condus de Președintele provinciei și 2 vice președinți (unul italian și unul sud-tirolez). Componenta lui trebuie să reflecte reprezentarea grupurilor lingvistice în Consiliu.

Președintele provinciei deține funcția și de șef al Guvernului și este ales de Consiliul Provincial.

Ocuparea posturilor în administrația publică și împărțirea resurselor financiare în funcție de mărimea celor 3 grupuri lingvistice din provincie este unul dintre elementele de bază ale autonomiei sud-tiroleze.

Sistemul este aplicabil și în componența organismelor politice. Cu ocazia recensământului, fiecare persoană este obligată să declare cărui grup politic îi aparține, sub sancțiunea pierderii dreptului de a candida pentru funcții publice, de a fi angajată în administrația publică sau ca profesor ori de a primi o locuință. Această obligație este controversată în baza **Codului de bune practici în domeniul electoral elaborat de Comisia de la Venetia**, care prevede că nu trebuie să li se ceară nici candidaților, nici electorilor să își dezvăluie apartenența la o minoritate națională. În cazul Tirolului de Sud, scopul este asigurarea ulterioară a reprezentării proporționale pentru cele 3 grupuri lingvistice în organele politice, ceea ce este absolut legitim.

În conformitate cu Art 19 la Statutul de Autonomie, funcționează 2 sisteme școlare separate și paralele, în germană și italiană, este obligatorie predarea celei de-a doua limbi de către profesori vorbitori nativi ai limbii respective, începând cu clasa a-II-a, sau a-III-a din școala primară

Excepție face modul de organizare și funcționare a școlilor din zonele locuite de **ladini**. Aici grădinițele sunt exclusiv în limba ladină. Începând cu școala primară se studiază limba ladină și istoria, cultura și tradițiile ladine, dar educația este bilingvă pentru că jumătate din restul materiilor sunt predate în limba italiană, iar cealaltă jumătate în germană. (Constantin, 2009, p.18).

În **raporturile cu Administrația publică și în justiție**, regula este folosirea separată a limbilor. Solicitățile, declarațiile, documentele se fac fie în italiană, fie în germană. Excepție o reprezintă cazurile în care legislația în vigoare prevăd expres folosirea bilingvismului în documentele oficiale. (Constantin, 2009, p.18)

La data de 19 iunie 1992, ambasadorii austriac și italian au înmănat Secretarului General al ONU, Boutros-Boutros Ghali, notificarea privind încheierea litigiului dintre cele 2 state.

Tirolul de Sud a avut o evoluție economică de succes după stabilirea unei vieți pașnice în regiune. Trebuie totuși remarcată o greutate constantă în asigurarea sistemului perfecte proporționalități etnice în ocuparea funcțiilor publice. "Pentru a ajunge la o reală proporție etnică până în 2002, așa cum o cere statutul de autonomie din 1972, numărul italienilor în instituțiile de stat va trebui să fie redus în timp cu 2.700 de persoane. „ In general, populația italiană a scăzut ca număr, iar în cadrul comunității s-au dezvoltat tendințe politice extremiste. Problemele apar și în raport cu legislația UE, care susține principiul libertății de mișcare și al egalității tuturor cetățenilor.

Cele 3 exemple de succes sunt produsul unor conjuncturi politice interne și internaționale cu totul particulare. Adoptarea unei formule de autonomie sau alegerea soluțiilor alternative – cum ar fi măsurile speciale- impune o mare responsabilitate politică.

Tema 6: Managementul diversității, fundamentul unui mediu stabil de securitate comunitară

Securitatea este o noțiune complexă și controversată, încărcată cu sentimente și valori adânc înrădăcinate. Majoritatea oamenilor sunt de acord că o problemă de securitate apare atunci când cineva – o persoană, o bandă sau un grup ori un stat – amenință viața, integritatea fizică sau mijloacele de subsistență ale altcuiva⁶⁰. Imaginea locuitorilor Madridului sau ai Londrei după atacurile teroriste din 2004, și 2005 sunt sugestive în acest sens.

Într-o lume în care securitatea și pacea depind de înțelegerea profundă a cauzelor conflictului, ale instabilității sociale și politice și a unei întregi game de aspecte specifice ale societății globale, eșecul în a înțelege complexitatea problemelor de securitate nu face altceva decât să le agraveze⁶¹.

Odată cu sfârșitul Războiului Rece conținutul conceptului de securitate a fost lărgit astfel încât, se pune mai mult accentul pe problemele nonmilitare de securitate, inclusiv cele de natură internă, și impactul asupra securității indivizilor umani și a statelor⁶². În aceste condiții, fie că se referă la o comunitate restrânsă dintr-un mare oraș, fie că se referă la o societate națională sau regională, întrebările esențiale asupra securității se vor circumscrie asupra actorilor principali din procesul de implementare a securității, asupra amenințărilor, asupra mijloacelor de contracarare sau asupra costurilor necesare asigurării unui nivel optim al securității.

La baza tuturor teoriilor securității se află protecția intereselor proprii și capacitatea de a reacționa la amenințări⁶³ astfel încât actorii acestor procese percep amenințările sub mai multe aspecte, ceea ce duce la dimensionarea și punerea în mișcare a mecanismelor securității. Din perspectiva problematicii în discuție managementul diversității este una din dimensiunile fundamentale ale stabilității și securității societății în ansamblul ei.

Managementul diversității - concept; mecanisme;

Societatea europeană, comunitățile din cadrul statelor membre ale Uniunii trebuie să fie pregătite să gestioneze în mod efektiv și eficient aspectele diversității și să accepte faptul că multiculturalitatea este un element inerent al construcției europene și al evoluției societății acestui spațiu.

Fundamentul managementului diversității la nivel european își are rădăcinile în primele inițiative de demarare a proiectului european. Astfel, deși animați de crearea unei uniuni sociale și politice la nivelul continentului, primii vizionari ai acestei inițiative nu aveau în vedere cu preponderență ideea asocierii unor culturi distincte. Teamă că aceste culturi se vor opune procesului de europenizare a făcut ca aceste aspecte să fie relativ ignorate. reevaluarea multiculturalității a survenit în cursul anilor '70 odată cu afirmarea unei noi generații de cărturari postmoderni care argumentau că proiectul iluminist, cu accentul pe hegemonia statului-națiune și

⁶⁰ Kolodziej Edward A. – „Securitatea și relațiile internaționale”, Editura Polirom, Iași, 2007, pag. 11

⁶¹ Petrescu Marius, Năbârjoiu Neculae – „Managementul informației”, vol. I, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2006, pag. 67

⁶² Petrescu Marius, Năbârjoiu Neculae – op.cit., pag. 67

⁶³ Kolodziej Edward A. – op. cit., pag 161-281

pe ideologiile monolitice era adevăratul obstacol în calea realizării unității europene⁶⁴. Postmoderniștii afirmă că accentul asupra unei perspective unice și asupra unei viziuni unificate susține doar o agendă colonială care dă naștere la intoleranță față de alte puncte de vedere și amplifică reresiunea și violența împotriva minorităților⁶⁵.

În această argumentație este necesară reevaluarea mecanismelor de regularizare și reglementare a relațiilor intracomunitare din perspectiva asigurării securității la nivelul comunităților și, implicit, al societății. Este evident faptul că diversele grupuri interacționează la nivel local, producând atât schimburi culturale, de tradiții și valori, cât și o ciocnire a acestor componente. Modul în care acestea sunt gestionate dau măsura gradului de toleranță al comunității dar și al eficacității politicilor elaborate și implementate de autorități.

Atunci când vorbim despre managementul diversității la nivelul unei comunități avem în vedere o serie întregă de elemente care relaționează în cadrul unui adevărat sistem, o adevărată matrice asupra stării unei comunități. Gruparea acestor elemente nu este una aleatorie, condiționalitățile politice, sociale, economice și culturale stabilind o ordine riguroasă în cadrul sistemului.

Analiza începe în mod evident cu componentele de bază care interacționează la nivelul comunității: grupurile minoritare și cele majoritare. Apoi acestora li se adaugă dimensiunea de politici destinate reglementării raporturilor între aceste grupuri având inerent, două rezultante care, finalmente dau măsura, nivelul stării de securitate a comunității analizate.

Minorități și securitate - elemente caracteristice;

Managementul diversității are implicații directe asupra securității societății în ansamblul ei dar pornește de la comunitate. La nivelul comunității, grupurile sociale interacționează, după cum spuneam, schimbând valori, protejându-și identitățile promovându-și tradițiile. Multiculturalitatea începe la acest nivel, iar procesul este influențat în mod evident de caracteristicile societale. Dacă ne aflăm în prezența unei comunități deschise, tolerante, atunci gestionarea diversității se realizează firesc, constructiv, interacțiunile sociale neavând nevoie decât de un cadru general de politici care să asigure fundamentul necesar. Este evident, de asemenea că, întregul proces se va caracteriza prin toleranță și incluziune socială ceea ce va rezulta într-un mediu de securitate optim.

Atunci când comunitatea este închisă, intolerantă, schimburile culturale vor reprezenta adevărate ciocniri de civilizații. În această conjunctură, autoritățile constituie o parte integrantă a procesului de interacțiune deoarece pentru menținerea capacității militare de apărare și susținerea stabilității politice interne și astfel a forței regimului – atribute exclusive ale statului -, producția economică este capitală, astfel încât orice fenomen care afectează abilitatea statului de a maximiza puterea materială, deci și gestionarea diversității, trebuie considerată ca o amenințare la securitatea națională. În ceea ce privește societatea, alterarea compoziției socio-etnice, caracterului sau identității comunităților fără un consimțământ din partea majorității, reprezintă, de asemenea, o amenințare la siguranța publică ducând la radicalizarea socială⁶⁶. La fel ca și o schimbare de guvern care poate reprezenta „moartea” statului, o schimbare

⁶⁴ Rifkin Jeremy - "Visul european. Despre cum, pe tăcute, Europa va pune în umbră "visul american"", Ed. Polirom, Iași, 2006, pag. 206

⁶⁵ idem

⁶⁶ Castles Stephen, Davidson Alastair – op.cit., pag. 64-84

semnificativă în caracteristicile sociale sau a propriei identități duce la la crearea unei noi entități și astfel, la moartea vechii paradigme a identității sociale. Acest lucru poate reprezenta chiar moartea unei națiuni.

Fiecare din dinamicile societale sau comunitare reprezintă elemente semnificative ale securității iar dinamica minorităților a constituie parte integrantă a acestor dimensiuni. Impactul relațiilor intracomunitare asupra statelor și asupra societăților din punctul de vedere al securității, se poate realiza având în vedere trei interese majore care caracterizează acest raport, interese prin care se urmărește asigurarea caracteristicilor mediului de securitate necesar existenței și dezvoltării acestora. Astfel, am în vedere interese militare care se referă la integritatea teritorială și suveranitatea politică, cele materiale având în vedere producția economică și bogăția, în timp ce interesele societale au în vedere identitatea națională și cultura.

Așa cum arătam mai sus, amenințările sunt cele care pun mecanismele securității în mișcare. Cu alte cuvinte, echilibrul între interesele securității este un produs al percepției amenințărilor. Politicile legate de fiecare dimensiune sunt afectate atunci când apare o schimbare de echilibru. Amenințările pot fi grupate în două mari categorii: externe (politico-militare) și interne (societale). Atunci când amenințările externe se acutizează, echilibrul tinde spre aspectele materiale și militare. Aceste două dimensiuni sunt corelate în cel mai înalt grad. Producția economică este necesară atât pentru apărare cât și pentru a reduce riscurile mișcărilor sociale, astfel încât, abilitatea statului de a menține un echilibru predominant economic în societate depinde de presiunea exercitată de amenințările externe asupra coeziunii sociale. Atâta timp cât această presiune nu duce la o creștere a intereselor economice de o parte sau alta a balanței, presiunile sociale care impun accent pe latura societală a securității, se reduc.

Atunci când amenințările externe scad, coeziunea socială nu mai este sub presiune ceea ce duce la o creștere a importanței sensibilităților societale. În general, amenințările interne se centrează asupra caracteristicilor tradiționale privind identitatea națională, incluzând rasa, etnicitatea, cultura religia și limba⁶⁷ cu toate că, la nivelul democrațiilor occidentale, există tensiuni interne și între dimensiunea etno-culturală și cea ideologică a identității naționale⁶⁸.

Rolul acestei scurte analize care este susceptibilă de diverse dezvoltări ulterioare este acela de a crea un model teoretic care poate oferi un cadru de evaluare a unei comunități multiculturale din prisma interacțiunilor societale, efectelor politicilor publice și al mediului de securitate. Întotdeauna este de dorit ca efectul acestor relaționări și politici să fie unul pozitiv, de conștientizare asupra adevăratelor valori ale multiculturalismului și asupra necesității promovării toleranței și incluziunii sociale. Abordările teoretice însă sunt lipsite de sens și își pierd conținutul atunci când pozițiile se radicalizează. Pe de-o parte comunitatea, ca răspuns la eșecul statului de a asigura un nivel optim de securitate, își proiectează nemulțumirile asupra grupurilor minoritare, iar pe de altă parte statele răspunzând presiunilor societale, adoptă politici caracterizate prin ambivalență - politici exclusive și inclusive - care de cele mai multe ori duc la discriminare, segregare și enclavizare.

⁶⁷ Castles Stephen, Davidson Alastair - op. cit. pag. 76-81

⁶⁸ Smith Anthony D. - „National Identity”, Reno, Nevada: University of Nevada Press, 1991, pag 123

Considerente privind discriminarea. Mecanisme și instituții de combatere a discriminării

În paralel cu afirmarea egalității în drepturi, principiul nediscriminării s-a impus treptat ca un element esențial în eforturile pentru asigurarea respectării și promovarea drepturilor omului. Este, în esență, forma negativă a egalității în drepturi. De aceea, cele două componente se definesc de multe ori în strânsă legătură, sau una prin elementele celeilalte.

Discriminarea – forme;

Protejarea drepturilor omului este un domeniu susceptibil a avea mai multe abordări, atât prin prisma categoriilor protejate de diferite acte normative și instituții cât și prin prisma domeniilor diferite în care drepturile omului se manifestă. Din punctul de vedere al discriminării, situația este deosebit de complexă. O faptă de discriminare are ca premisă încălcarea unuia sau mai multor drepturi, în diferite domenii ale vieții politice sociale sau culturale⁶⁹. De asemenea, în rândul comportamentelor discriminatorii trebuie să includem în mod specific toate formele de amenințare sau de încălcare a drepturilor omului. Raporturile sociale legate de sex, vârstă, religie, de relațiile dintre etnii, naționalități sau culturi, de înfățișarea fizică, handicapurile fizice sau mintale sunt tratate cu aceeași atenție în timpul manipulărilor experimentale sau în dările de seamă asupra efectelor prejudecăților. La această suită de aspecte putem adăuga formele cele mai diverse de hărțuire, la locul de muncă, în cadrul relațiilor dintre colegi în școli sau licee, dar și toate inegalitățile economice sau cognitive din interiorul sau din afara locului de muncă, și astfel avem o imagine grăitoare a complexității discriminării. Diferențierea pieței muncii între un sector primar, alcătuit din salariați relativ privilegiați pe diverse planuri, și un sector secundar, compus din beneficiarii unor contracte precare, slab remunerați și cu o protecție socială și sindicală mai redusă, precum și influența factorilor culturali și socio-istorici asupra inegalității veniturilor pentru același tip de post contribuie la accentuarea fenomenelor evocate anterior⁷⁰.

Pe lângă complexitatea ei, discriminarea își are izvoarele în diverse atitudini și matrici comportamentale. La baza acestora stau anumite tabu-uri existente la nivelul societății precum și camuflarea situațiilor discriminatorii în haina unor pseudo-probleme menite să distragă atenția indivizilor sau comunităților de la consumarea faptelor de discriminare.⁷¹ Mai precis discriminarea poate fi o consecință a prejudecăților și a stereotipurilor. Natura și cauzele sale par să depindă de mai mulți factori și să rezulte atât din modul de structurare a instituțiilor și a societății, cât și din reprezentări sau scheme cognitive. Pentru Michael Billig aceste chestiuni „ar trebui să iasă din cadrul considerațiilor pur psihologice pentru a conduce la o analiză a puterii, în special a puterii politice sau economice⁷²”.

⁶⁹ Cămărășan Adrian – „Combaterea discriminării componentă de bază a protecției drepturilor omului în România” în Cristian Jura (coordonator) – „Sistemul complementar de protecție a drepturilor omului și de combatere a discriminării în România”, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2004, pag. 31

⁷⁰ Ferreol Gilles, Deubel Philippe – „Economie du travail”, Paris, Armand Colin, 1990, pag.67-73

⁷¹ Cămărășan Adrian - „Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. Context. Perspective” în „Geopolitica”, Revistă de Geografie Politică, GeoPolitică și GeoStrategie, Nr. 1/2004, Pag. 25-28

⁷² Billig Michael – „Racisme, préjugés et discrimination” în Moscovici Serge (coordonator) – „Psychologie sociale”, Paris, PUF 1984, pag 449-472

Ca tipuri de acțiuni pe care le presupune discriminarea, reglementările au în vedere deosebiri, excluderea, restrângerea, limitarea sau preferințele⁷³ bazate pe diverse criterii, dintre care o parte le-am enumerat mai sus. Această enumerare de concepte care parțial se suprapun și sunt folosite fie împreună, fie separat, este menită să acopere cea mai largă arie de acte și comportamente discriminatorii. De asemenea, este de reținut faptul că, definiția dată discriminării include orice scop sau, chiar dacă nu-l urmăresc, au ca efect inegalitatea în exercitarea drepturilor omului⁷⁴.

Discriminarea – concept (cazul minoritatilor etnice si nationale)

Un aspect interesant de clarificat este criteriul de discriminare care include și categoria minorităților etnice și naționale. Așa cum o persoană se bucură de beneficiul ansamblului drepturilor omului, tot la fel putem spune că și un cetățean aparținând unui grup social având statut de minoritate națională sau etnică „se bucură” de discriminare sub toate aspectele.

Conform reglementărilor internaționale precum și doctrinei, discriminarea vizează orice persoană care, pe motiv de rasă, origine națională sau etnică ar face obiectul unui act de discriminare. În ceea ce privește religia sau convingerile ca bază a discriminării rasiale, trebuie subliniat că acest lucru este posibil doar atunci când aceasta este un element esențial al originii naționale sau etnice a unei persoane sau a unui grup. În acest caz, distincția poate fi dificilă, discriminarea pe motive religioase putând să reprezinte în esență sau să mascheze o discriminare rasială.

Unii autori susțin că discriminarea vizează grupuri de persoane și, astfel, se definește numai față de grupuri diferite⁷⁵. Această concepție însă nu corespunde realității faptelor de discriminare având în prim-plan individul, înainte de grupuri de persoane sau colectivități iar, pe de altă parte, o discriminare comisă împotriva unei persoane este sancționată de normele în vigoare iar mecanismele de combatere sunt identice, astfel încât obiectul discriminării rămâne persoana luată individual. Conceptul de grup poate fi important pentru fiecare persoană, drept criteriu de referință al trăsăturilor identitare dar grupul nu este titularul drepturilor respective.

În această privință Charles Rousseau arăta, încă din 1930, că „protecția minorităților protejează omul ca aparținând unei rase, ca aderând la o anumită religie, ca vorbind o anumită limbă⁷⁶.” Deci, nu este vorba de protecția grupului ca atare, ci a identității fiecăruia din membrii săi, decurgând din trăsătura obiectivă a diferenței de rasă, religie, limbă.

Mișcările revoluționare de la sfârșitul sec XVIII au consacrat conceptele de drepturi fundamentale ale omului și de egalitate între indivizi, concepte reluate și dezvoltate ulterior în toate tratatele și declarațiile politice adoptate la nivelul tuturor organismelor internaționale. Cu toate acestea, încălcarea frecventă a acestor principii a favorizat escaladarea antisemitismului, a intoleranței și xenofobiei ducând inevitabil la apariția unor teze, concepții și doctrine de

⁷³ Jura Cristian (coordonator) – „Legislație în domeniul nediscriminării – studii privind nediscriminarea”, Editura All Beck, București, 2003

⁷⁴ idem

⁷⁵ Lerner Natan – „Group Rights and Discrimination in International Law”, în „Peoples and Minorities in International Law”, 1993, pag. 1993

⁷⁶ Rousseau Charles – „Protection des minorités et reconnaissance internationale des Droits de l’Homme” în Revue du droit public, 1930, t47, pag. 413

supremație a unor rase, ceea ce a provocat dese și sângeroase conflicte locale, regionale sau mondiale⁷⁷.

Experiența nefericită a Societății Națiunilor – de altfel o idee salutară a președintelui american W. Wilson - coroborată cu principiile de discriminare, anti-semitism și intoleranță care au stat la baza ideologiei celui de-al doilea Război Mondial, au condus la necesitatea adoptării unei noi viziuni în ceea ce privește drepturile omului, protecția acestora în sensul asigurării efective a egalității indivizilor și a sancționării încălcării drepturilor acestora. Astfel, stabilirea și punerea în practică a unor sisteme integrate care să asigure efectiv protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului a devenit o necesitate. Acest lucru a fost realizat prin crearea unor mecanisme eficiente care, prin activitatea lor, să conducă la realizarea scopurilor propuse. În acest sens, la toate nivelurile – mondial, regional sau intern – tratatele de bază ale organizațiilor inter statale au instituționalizat structuri complexe cu rol concret în protejarea drepturilor indivizilor sau categoriilor sociale și, implicit, în combaterea discriminării.

Discriminarea politică constă în afectarea dreptului la vot și a participării la alegeri; a accesului cu șanse egale la servicii publice; a utilizării dreptului de liberă asociere sau petiție. Chiar aceste exemple arată ca de cele mai multe ori discriminare politică se amestecă cu discriminarea de natură economică și socială.

La formele tipice de presiune politică a minorităților naționale, cum ar fi omuciderile și disparițiile, sunt de adăugat acțiunile de intimidare având ca scop alungarea liderilor, obligarea lor la emigrare forțată. Omuciderile și vânarea liderilor se regăsesc mai ales în state unde un grup etnic nu este recunoscut sau a fost deposedat de drepturile tradiționale, ceea ce a dus uneori la apariția unor grupări teroriste. Exemplu: Kurzii din Turcia și Irak.

Schimbarea proporțiilor etnice dintr-o anumită regiune este o soluție relativ răspândită în istorie, având ca obiectiv/rezultat controlul unui grup minoritar, diminuarea sau anihilarea identității sale. Formula cea mai simplă și brutală a fost deportarea. *Deportarea armenilor din Turcia sau a tătarilor din Crimeea, a evreilor și țiganilor din regiunile ocupate de germani în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, ca o componentă a actelor de genocid. Dar schimbarea proporțiilor etnice are și forme mai puțin dramatice. Sub regimul Ceaușescu, *transformarea masivă a societăților multiculturale din Transilvania* s-a făcut prin implantarea unor unități industriale pentru care au fost aduși muncitori din regiuni îndepărtate. A fost schimbată proporția etnică a orașelor Oradea, Târgu-Mureș, Sighetu Marmăției, Alba-Iulia, etc. O *procedură complementară a constat în trimiterea absolvenților maghiari ai învățământului politehnic sau universitar cu precădere în Moldova sau Muntenia*.

Un exemplu și mai sofisticat de acțiune antiminoritară a fost intenția de schimbare de către guvernul slovac, în 1996, a sistemului de organizare teritorială, care anterior oferise maghiarilor posibilitatea de a controla instituțiile administrației locale în regiunile cu majoritate maghiară. Desemnarea unor noi regiuni, astfel încât în fiecare dintre acestea să se afle în minoritate, constituie un exemplu sugestiv al multitudinii căilor prin care se poate periclita identitatea unui grup minoritar.

⁷⁷ Cămărășan Adrian, Petrescu Gabriela Elena – art.cit., pag. 395-407

Etnocidul se referă la distrugerea culturilor unor grupuri identificabile național, etnic, rasial sau religios. Mijloacele folosite pot fi variate, de la evitarea prezervării valorilor culturale specifice – monumente istorice, bunuri specifice educației culturale, etc - interzicerea utilizării limbii materne până la acțiuni care intră, prin gravitate, în noțiunea de „genocid cultural”: distrugerea ori limitarea severă a folosirii școlilor, bibliotecilor, muzeelor, monumentelor istorice, locurilor de rugăciune ori altor instituții culturale și bunuri ale grupului. Deși noțiunea de „genocid cultural” nu a fost inclusă în Convenția privind genocidul și nu avem, drept urmare, o incriminare ca atare în dreptul internațional, ea nu și-a terminat cariera. Declarația adoptată la Seminarul UNESCO de la San Jose (Costa Rica), din decembrie 1981, enunța la art.1 : „Etnocidul (genocidul cultural) este considerat a fi o violare a dreptului internațional echivalentă genocidului”. (*Development – A Journal of the Society for International Development*, Roma, 1987, p.18)

Crima de genocid a fost definită prin *Convenția privind Prevenirea și Pedepsirea Crimei de Genocid*, adoptată la 9 decembrie 1948. Astfel, conform Art. II:

În sensul prezentei Convenții, genocidul înseamnă orice act comis cu intenția de a distruge, în întregime sau parțial, un grup național, etnic, rasial sau religios, cum ar fi: Uciderea membrilor grupului; Afectarea fizică ori mentală a membrilor grupului; Impunerea deliberată a unor condiții de viață având ca scop distrugerea fizică sau în întregime sau parțială a grupului; Impunerea de măsuri având ca scop oprirea nașterilor în interiorul grupului; Transferul prin forță al copiilor unui grup la alt grup.

Conform Art.III, convenția prevede pedepsirea următoarelor acțiuni: Genocidul; Conspirația în vederea comiterii crimei de genocid; Incitarea directă și publică la genocid; Încercarea de a comite genocid; Complicitatea la genocid.

Crima de genocid nu este similară cu „simplă” ucidere în masă. Intenția distrugerii unui grup ca atare, cea de anihilare a unei identități de grup colective indiferent de mijloace sunt elementele definitorii pentru crima de genocid. De aceea, poate exista genocid fără să existe crime, dispariția unei comunități putându-se face prin transferul copiilor sau prin sterilizare.

Convenția privind Prevenirea și Pedepsirea Crimei de Genocid nu include în categoria genocidului crimele având drept scop anihilarea unei clase sociale. Oricât de monstruoase ar fi fost crimele staliniste din Uniunea Sovietică și țările-satelit, crimele lui Mao din China ori atrocitățile khmerilor roșii din Cambodgia, având ca scop anihilarea – de altfel reușită – a unor categorii sociale, acestea nu intră sub incidența prevederilor convenției.

Cel mai cunoscut caz de genocid a avut victime evreei și țigani în perioada de apogeu a lui Hitler. Holocaustul evreilor a fost, de altfel, motivul care a determinat comunitatea internațională să definească o nouă ordine postbelică, bazată pe promovarea drepturilor omului și pedepsirea unor crime cum este și genocidul.

Exemple de acte de genocid: Indienii celor două Americi, Armenii din Turcia, Tătarii din Crimeea, Tutsi din Rwanda.

În ciuda repetării unor astfel de atrocități, comunitatea internațională nu pare pregătită pentru întâmpinarea crimei de genocid, de exemplu Convenția privind Prevenirea și Pedepsirea Crimei de Genocid nu are un mecanism de punere în practică.

Importantă este motivația care duce la persecutarea grupurilor minoritare. În cazul persecutării grupurilor indigene și-au dat concursul tendințele imperialiste (vezi istoria Americii de Nord, Americii de Sud, a Africii, a Asiei și Australiei), Confruntarea ideologică (răspândirea comunismului) sau conflictele de interese pentru resurse (în toate cazurile amintite). În cazul minorităților naționale este strâns legată de dezvoltarea naționalismului și transformarea acestuia într-un factor politic decisiv pentru construirea noilor realități statale ale Europei sec XIX și începutul sec XX, respectiv a hărții Africii postcoloniale. Statele-națiuni au avut permanent o frică față de grupurile minoritare de altă natură, considerându-le străine.

Grupurile identitare aflate în inferioritate numerică au devenit subiectul protecției dreptului internațional, întrucât s-au dovedit vulnerabile tocmai datorită numărului lor – cu excepția, desigur, a grupurilor dominante. Un exemplu clasic al minorității dominante este cel al albilor din Africa de Sud în perioada apartheidului. Un caz mai puțin clar în raport cu tema dominației-nedomației este cel al rușilor din Republica Moldova.

Tema 7: Acțiuni precursoare a sistemului de protecție a minorităților naționale

Primele preocupări ale statelor în problematica protecției drepturilor grupurilor minoritare sunt legate de chestiunile religioase. Amintim [...] *tratatele de pace semnate în anul 569 de către împăratul Imperiului Bizantin și cel al Persiei, războaiele civile religioase purtate în Germania în prima jumătate a secolului al-XV-lea.*

Pacea de la Westfalia (tratatele de la Osnabrueck, încheiate între Sfântul Imperiu Roman și Suedia, tratatul de la Muenster, încheiat între Sfântul Imperiu Roman și Franța) din 1648 *acorda garanții internaționale credincioșilor reformați din statele germane*. Acestea nu se reduceau la aspecte de ordin religios, ci conțineau și *prevederi legate de egalitatea dintre locuitori în domeniile proprietății și al activităților lucrative, în special al celor comerciale*. Pacea Westfalică a reafirmat principiul cuius regio, eius religio (religia este a celui care domină). Erau recunoscute doar două culte, cel catolic și cel luteran, și se stipula ca pe teritoriul unui stat să fie practicat un singur cult. Totuși, se oferea posibilitatea ca populația să migreze în statele unde cultul lor era acceptat. În ciuda numeroaselor neajunsuri, timp de aproape 50 de ani, acordul a salvat imperiul de apariția potențialelor conflicte interne.

Referitor la această perioadă trebuie să amintim și *Războiul de 30 de ani*, tratatul încheiat între Turcia și Austria în 1615, *intervenția lui Cromwell* în favoarea sectanților valdezi din 1655, *Tratatul de la Oliva din 1660*, încheiat între Polonia, marele elector al Prusiei și Suedia, *Tratatul de la Carlowitz din 1699*, care prevedea dreptul credincioșilor romano-catolici de a-și exercita funcțiile și de a trăi în deplină siguranță oriunde își au bisericile. *Tratatele de la Kuciuk-Kainargi din 1774 și Adrianopol, din 1829*, au recunoscut rolul Rusiei de protector al minorităților creștine ortodoxe din Imperiul Otoman. *Protocolul numărul 3 al Conferinței de la Londra din 1830* (care impunea Greciei să respecte libertățile politice și civile ale tuturor cetățenilor, indiferent de

religiei), *Convenția internațională de la Constantinopol* din 1881, care conține prevederi referitoare la musulmani, *Tratatul de la București din 1913* (prin care Bulgaria, Grecia și Serbia au consimțit la autonomia școlară și religioasă a cuțo-vlahilor de pe teritoriul lor).

- a. măsurile speciale obținute de Carol cel Mare de la Harun ar-Rașid, în favoarea creștinilor (în sec.IX)
- b. tratatele papilor cu mongolii;
- c. capitulare încheiată între Francisc I, regele Franței, și Soliman Magnificul în 1535, menită să-i protejeze pe creștinii care trăiau în Imperiul Otoman;
- d. tratatul încheiat între Carol al-IX-lea al Franței și regina Elisabeta a Angliei în 1572, vizând siguranța celor care practicau religia recunoscută în Anglia;
- e. Pacea de la Augsburg (1555) și Edictul de la Nantes (1598), care recunoșteau diferența între categoriile de supuși în funcție de religia lor.
- f. în 1601, *Tratatul de la Viena* între Ungaria și Transilvania a acordat garanții minorității protestante din Transilvania.

Anul	Tratatul	Părțile	Categoria protejată
1648	Tratatul de la Westfalia	Franța/ Sfântul Scaun și aliații	Protestanții din Germania
1660	Tratatul de la Oliva	Suedia/ Polonia/Rusia	Locuitorii catolici și evanghelici din teritoriile cedate Suediei
1669	Tratatul de la Karlowitz	Polonia/Imperiul Otoman	Catolicii din Imperiul Otoman
1763	Tratatul de la Paris	Franța/Spania/Marea Britanie	Libertatea de credință a catolicilor în teritoriile canadiene
1774	Tratatul de la Kuciuk-Kainargi	Rusia/Turcia	Creștinii din Turcia

Lista aceasta arată *caracteristica primei perioade de constituire a unui sistem internațional de protecție a minorităților: accentul pus pe protecția minorităților religioase*. Este consecința Reformei religioase din Europa sec XVI și XVII, în special în legătură cu evoluția toleranței religioase, în condițiile schismei dintre catolicism și protestantism.

Această perioadă se caracterizează prin: *caracterul general al prevederilor; lipsa unei liste cu drepturile concrete care urmau a fi protejate; lipsa unui sistem de control de verificare al respectării principiilor enunțate în tratate; principiul protecției minorităților religioase a fost folosit abuziv în această perioadă pentru a justifica intervențiile în teritorii străine (Anglia în Franța în 1655, Olanda în Franța, respectiv Prusia și Suedia în Polonia în 1707); exemple de eșecuri de încercări de asigurare a respectării drepturilor minorităților religioase*.

Incepând cu secolul XIX reglementările privind minoritățile au fost introduse în tratatele multilaterale:

Anul	Tratatul	Părțile	Ce prevedeau
1815	Actul final al Congresului de la Viena,	Rusia/Austria/Prusia	Instituții pentru polonezii aflați pe teritoriul lor care să îi avertizeze de comportament arbitrar din partea celor 3 state

1830	Protocolul Conferinței de la Londra,	Grecia	Să respecte drepturile politice și civice ale tuturor cetățenilor săi indiferent de religie
1856	Convenția de la Paris,		Protecția cultelor creștine
1878	Tratatul de la Berlin	Bulgaria, Muntenegru, România – ca noi state independente	Obligate să asigure drepturi egale tuturor cetățenilor săi
1881	Convenția internațională de la Constantinopol		Referitoare la musulmani
1913	Tratatul de la București	Bulgaria, Grecia, Serbia	Au consimțit autonomia școlară și religioasă a cuțo-vlahilor de pe teritoriul lor.

Primul tratat internațional care conține prevederi de protecție pentru alte minorități decât cele religioase este Actul final al Congresului de la Viena, din 9 iunie 1815, încheiat între Austria, Franța, Spania, Marea Britanie, Portugalia, Prusia, Rusia și Suedia, care marchează sfârșitul războaielor napoleoniene. Trasarea frontierelor la Viena a ignorat aproape total tradițiile, etnia, limbile și cultura popoarelor. Independența Greciei a fost condiționată de Franța, Marea Britanie și Rusia, de acordarea libertății religioase musulmanilor. Congresul de la Viena a instituit o nouă ordine, în care Europa era sub controlul celor 4 puteri: Austria, Prusia, Rusia, Anglia.

Pentru a păstra vechile regimuri dinastice, neluând în seamă dorințele și aspirațiile națiunilor care doreau să-și creeze state proprii, naționale, monarhii Prusiei, Austriei și Rusiei creau, în 1815, Sfânta Alianță, un pact de asistență mutuală între monarhii absoluți europeni îndreptată împotriva frământărilor revoluționare, care nu vor întârzia să producă efecte perturbatoare pentru sistemul internațional: spațiul german (1819), iatlian (1820), Războiul de Independență grec (1821-1823), secesinea Belgiei (1830), etc.

După Congresul de la Viena, clauzele de protecție minoritară din tratatele internaționale au devenit mai detaliate, de la protecția minorităților religioase, la protecția minorităților naționale. (Fărcaș, 2005, p.27).

Tratatul de la Berlin, 13 iulie 1878, a condiționat recunoașterea independenței noilor state din Balcani de aplicarea principiului egalității religioase, prevederile sale din Art.44 vizând România:

Deosebirea credințelor religioase și a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce privește exercitarea de drepturi civile sau politice, admiterea în demnități, funcțiuni și noruri publice sau exercitarea diferitelor profesii și industrii în orice localitate ar fi. Liberstate și exercițiul exterior al oricărui cult vor fi asigurate tuturor locuitorilor statului român, ca și străinilor, și nu se va pune nici un fel de piedică atât organizației religioase, cât și raporturilor acestora cu capii lor spirituali. Naționalii tuturor puterilor, comercianți sau alții, vor fi tratați în România fără deosebire de religie, pe piciorul unei depline egalități.

Modul general de abordare a problemelor minoritare din Europa de sud-est evidențiat de Tratatul de la Berlin a devenit, cel puțin pentru marile puteri, o regulă cvasicutumiară, invocată

ca atare în marile conferințe diplomatice de la începutul secolului XX și chiar mai târziu. (Fărcaș, 2005, p.29).

Tema 8 Protecția minorităților naționale între cele două Războaie Mondiale (1919-1945)

Sfârșitul Primului Război Mondial a modificat în mod esențial demografia și harta politica a lumii. Grupuri importante numeric, altădată majoritare, deveniseră minoritare și invers. Problemele legate de protecția lor deveniseră foarte importante. A apărut astfel *ideea unei protecții internaționale a drepturilor omului*, dar nu numai în ceea ce privește minoritățile naționale. După Primul Război Mondial, prin *aplicarea principiului autodeterminării*, în condițiile victoriei Antantei asupra Puterilor Centrale, a rezultat *Europa națiunilor*. Cu precădere în Europa Centrală și de Est se exprima dreptul popoarelor la o viață politică de sine stătătoare, urmare a destrămării Imperiului Austro-Ungar și Imperiului Rus, a năruirii Imperiului Otoman și a înfrângerii Imperiului German.

Precursora a ONU, **Societatea Națiunilor** a luat ființă în ianuarie 1919, în urma Tratatului de la Versailles. Cele mai importante țeluri ale Societății Națiunilor au fost cele legate de promovarea păcii și prevenirea războiului, dar și chestiunea protecției drepturilor minorităților a ocupat un loc aparte, la început nu din cauze umanitare, ci din dorința de a preveni izbucnirea unui nou război mondial.

Organele de conducere ale Societății Națiunilor erau Adunarea și Consiliul, asistate de un Secretariat permanent. (Mazilu, 1998, p.225).

Primul proiect de pact al Societății Națiunilor cuprindea *principiul soluționării situației juridice minorităților etnice* ca o „*obligatie generală, egală pentru toate statele*”. (art. 12)⁷⁸. Însă delegații engleză s-a opus, iar urmarea a fost impunerea Tratatelor Minorităților doar anumitor state, conform propunerii inițiale a britanicilor. Prevederi de protecție a drepturilor minorităților naționale au vizat numai țările care au stabilit tratate cu Puterile Aliate. Tratatul de pace și Tratatul minorităților, împreună cu dispozițiile Societății Națiunilor în materie, formează sistemul de protecție a minorităților de limbă, rasă și religie aflat sub egida Societății Națiunilor (1920-1938).

Schimbarile de frontieră survenite ca urmare a încheierii tratatelor de pace de după Primul Război Mondial, dorința de a stabili o ordine de durată în interiorul acestor frontiere, înlocuirea garanției colective a Marilor Puteri cu garanția Societății Națiunilor, disponibilitatea SUA de a se implica în relațiile dintre puterile europene și în construcția Societății Națiunilor, precum și dorința de ocrotire și de integrare a minorităților naționale în noile state create sunt factori care au concurat la adoptarea tratatelor minorităților (Bălan, 2010, pp.8-10).

În urma Primului Război Mondial, intenția declarată a aliaților victorioși a fost de a crea o nouă Europa a libertății individuale și naționale. Pe lângă tratatele de pace, Grecia, Cehoslovacia, Polonia, România și Iugoslavia au semnat tratate special concepute pentru a

⁷⁸ În cadrul Convenției Ligii Națiunilor, președintele SUA, **Woodrow Wilson** a propus Ligii „*sa ceară tuturor noilor state sa se oblige, drept o condiție a recunoașterii lor ca autonome și independente [...] , sa acorde tuturor minorităților rasiale sau naționale, în cadrul jurisdicției proprii, același tratament și securitate, atât prin lege, cât și în fapt, care se acorda populației naționale sau rasiale majoritare*”. (Miller, 1928, p.91)

proteja membrii minorităților naționale și religioase. Mai târziu, au fost semnate tratate similare cu Austria, Bulgaria, Ungaria și Turcia. Ulterior, Albania, Estonia, Letonia, Lituania, Finlanda și Irak (acesta din urmă în 1923) s-au obligat în fața Societății Națiunilor să protejeze drepturile minorităților în țările lor.

In acest context, Conferința de pace de la Versailles, din 1919, și-a stabilit un număr de obiective, printre care: trasarea noilor frontiere; recunoasterea noilor state apărute pe harta Europei, cu condiția ca acestea să își asume obligația de a proteja minoritățile de pe teritoriile lor; crearea Ligii Națiunilor, ca organizație interguvernamentală menită să vegheze asupra noii ordini internaționale; punerea bazelor unui sistem de protecție a minorităților naționale având ca referință experiența secolelor XVIII și XIX.

Tratatele minorităților, din 1919 din Paris sunt: Tratatele dintre principalele Puteri Aliate și Ascoiate și Polonia (Versailles, 28 iunie 1919); Tratatele dintre principalele Puteri Aliate și Ascoiate și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (Saint-Germain, 10 septembrie 1919); Tratatele dintre principalele Puteri Aliate și Ascoiate și Cehoslovacia (Saint-Germain, 10 septembrie 1919); Tratatele dintre principalele Puteri Aliate și Ascoiate și România (Paris, 9 decembrie 1919); Tratatele dintre principalele Puteri Aliate și Ascoiate și Grecia (Sevres, 10 august 1920); Tratatele dintre principalele Puteri Aliate și Ascoiate și Armenia (Sevres, 10 august 1920).

Tratatele minorităților stabileau: *obținerea cetățeniei de către minoritari, incluzând dreptul de opțiune; garantarea pentru toți locuitorii a vieții și a libertății; garantarea exercitării oricărei religii, credințe și a practicării lor, în măsura în care nu contravin ordinii publice și bunelor moravuri; garantarea egalității în fața legii, a drepturilor civile și politice și egalitatea de tratament în lege și în practică; diferențele de limbă, rasă sau religie să nu aducă prejudicii nici unui cetățean în ceea ce privește accesul la funcțiile publice, demnități și onoruri sau exercitarea profesiei; nici o restricție în ceea ce privește libera utilizare a oricărei limbi, în viața privată sau publică; în orașele sau regiunile cu număr însemnat de minorități, să beneficieze de acces la sumele asigurate din fonduri publice pentru activitățile educaționale, religioase sau filantropice.*

La aceste reguli generale se adugă unele speciale pentru anumite minorități – evreii din Polonia, România și Grecia.

Tratatele minorităților aveau o structură similară, formată din 3 părți:

- 1) Prima parte se referea la drepturile fundamentale ale omului: dreptul la viață, la egalitate și dreptul la legalitate. Două drepturi sunt de o relevanță deosebită: libertatea conștiinței religioase și dreptul la cetățenie.
- 2) A Doua parte era axată pe drepturile cetățeanului, proclamând egalitatea în fața legii pentru toți cetățenii statului, indiferent de rasă, limbă sau religie
- 3) A treia parte cuprindea clauze speciale care vizau doar anumite minorități.

Exemplu: In tratatul minorităților încheiat cu Polonia, conform Articolului 2, Polonia se angajează să asigure deplina și întreaga protecție pentru toți locuitorii statului, fara deosebire de naștere, nationalitate, limbă, rasă sau religie. [...] articolul 2 stipulează faptul că toți locuitorii din Polonia au dreptul la liberă exercitare, în public sau în particular, a oricărei religii, credințe sau convingeri a caror practică nu este în contradicție cu ordinea publică sau cu bunele moravuri.

Conform tratatului, Polonia urma sa recunoască, ipso facto și fără nici o cerință de formalitate, ca resortisanți polonezi pe resotisanții germani, austrieci, maghiari sau ruși care, la data de intrare în vigoare a tratatului, își aveau reședința în Polonia. Dacă unul dintre soți opta pentru o altă naționalitate, opțiunea era valabilă și pentru soție. Aceeași situație se regăsea pentru copii. Persoanele care realizau o astfel de opțiune aveau la dispoziție 12 luni pentru a-și transfera reședința în statul pentru care au optat (Petru, 2011b, pp.74-90).

Articolul 7 consacră *egalitatea în fața legii a tuturor cetățenilor polonezi, egalitatea tuturor confesiunilor, credințelor și religiilor în privința drepturilor civile și politice, precum și interdicția restricțiilor împotriva oricărei folosiri de către orice cetățean polonez a oricărei limbi în relațiile private sau comerciale, în probleme de religie, presă sau în reuniunile publice.*

În conformitate cu Articolul 8, minorităților etnice, de religie sau de limbă trebuiau să li se acorde același tratament și aceleași garanții ca și celorlalți cetățeni. În plus aveau dreptul de a-și crea, conduce sau controla, pe cheltuiala lor, instituțiile caritabile, religioase sau sociale, școli sau alte așezăminte de educație, având dreptul de a folosi în cadrul lor propria limbă și de a-și exercita în mod liber religia. În orașele cu populație considerabilă de cetățeni polonezi de altă limbă [...] guvernul acorda facilități pentru a asigura instrucția copiilor în propria limbă în școlile primare. Aceasta dispoziție nu împiedica guvernul polonez să impună învățarea limbii oficiale în școli.

Articolele 10 și 11 nu se regăsesc în majoritatea celorlalte tratate ale minorităților și se referă la situația evreilor. (le regăsim în tratatele cu Cehoslovacia, Grecia, Lituania și Turcia). În ceea ce privește România, cităm Articolul 7 „*România se obligă a recunoaște ca supuși (ressortissants) români, deplin drept și fără nici o formalitate, pe evreii locuind în toate teritoriile României și cari nu se pot a se prevala de nici o altă naționalitate*”. (Năstase, 1998, p.195).

Polonia era obligată de a nu pretinde evreilor îndeplinirea unor acte care ar duce la încălcarea sabatului. De asemenea, conform Articolului 11, alegerile locale sau generale nu puteau fi organizate sâmbăta.

Ansamblul acestor prevederi era supus unui sistem de control constând în : dreptul la petiție; Comitetul Minorităților Și Curtea permanentă de Justiție de la Haga.

Societatea Națiunilor a contribuit la dezvoltarea dreptului internațional public atât prin promovarea unui număr noi de norme și instituții juridice, cât și prin mecanismele internaționale create.

Sistemul stabilit de Societatea Națiunilor a fost departe de a fi perfect:

- Din cauză ca avea un caracter fragmentar, limitat la o anumită zonă a Europei, deși minoritățile existau pe tot globul;
- Marile Puteri nu și-au asumat aceleași obligații ca acelea impuse statelor mai mici, deci nu este vorba despre stabilirea unui cadru universal de protecție a drepturilor minorităților,
- Tratatul minorităților nu conținea o clarificare a conceptelor folosite (limbă, rasă, religie, etc) și prevedea doar în general protecția Societății națiunilor asupra drepturilor

minorităților naționale, fără a se referi și la obligațiile minorităților față de statele a căror cetățenie o aveau și fără a cuprinde și elemente legate de procedură.

Pentru cazuri de încălcare a drepturilor minorităților naționale, Consiliul Societății putea fi sesizat, prin petiții/plângeri, formulate de către statele membre sau de minoritățile din statele membre (semnată ca o comunitate).

Petițiile trebuiau să îndeplinească mai multe criterii: Să aiba ca obiect protecția minorităților naționale conform tratatelor; Nu trebuie să fie prezentate sub forma unei cereri de rupere a legăturilor politice între minoritatea în chestiune și statul din care face parte; Nu trebuie să emane de la o sursă anonimă sau rău intenționată; Trebuie redactată fără violență de limbaj; Trebuie să conțină informații sau să semnaleze fapte care n-au făcut obiectul unei petiții supuse la procedura ordinară.

Pentru rezolvarea problemei fie se negocia, fie se sesiza Curtea Permanentă de Justiție Internațională. Numai în primii 10 ani de funcționare a ligii au fost primite 773 de petiții, dintre care 292 au fost considerate inadmisibile. Din păcate, abia recent, după deschiderea arhivelor ligii, s-a putut aprecia anvergura eforturilor depuse de Liga Națiunilor pentru a răspunde problemelor ridicate în acea perioadă de minorități.

Anul 1922 a însemnat înființarea Sectiunii pentru minorități, parte a Secretariatului Societății Națiunilor, care a preluat sarcina verificării admisibilității petițiilor. Secțiunea era formată din diplomați de carieră care desfășurau mai mult o procedură informală, încurajând statele în cooperare pentru găsirea unei soluții. Secțiunea pentru minorități a asistat Consiliul în examinarea a peste 950 de petiții și în stabilirea respectării obligațiilor minorităților naționale față de statele din care făceau parte.

Societatea Națiunilor a marcat o evoluție în istoria relațiilor internaționale fiind „prima tentativă de a face să funcționeze o organizație politică cu caracter universal, înzestrată cu organe permanente a căror funcționare permitea cooperarea dintre state” (Beșteliu-Miga, 2000, p.152).

Protecția minorităților naționale în acest sistem s-a soldat cu un eșec „datorat, în mare parte, atitudinii prudente a Consiliului, care a depus eforturi pentru a menaja susceptibilitatea statelor aflate sub controlul său, așa încât sistemul nu a fost restabilit în 1945” (Sudre, 2006, p.43), poate și din cauză că avea mai degrabă un caracter politic, decât unul axat de dreptul umanitar și pe protecția drepturilor omului.

După al Doilea Război Mondial, într-un raport supus Adunării Generale al ONU, în 1950, Secretarul General a arătat ca valoarea juridică a înțelegerii privind minoritățile naționale din perioada Societății Națiunilor a încetat. (Diaconu, 2010, p.204).

Creșterea numărului de interpretări subiective cu privire la cazuri particulare, cât și la sistem în totalitatea lui s-a manifestat în paralel cu evoluția Europei și a lumii către soluții naționaliste. Acest proces a dus la deteriorarea rolului esențial al Ligii: de mediatore a compromisului și coordonatoare a înțelegerii. (Leuștean, 1997, p.193)

Cu toate criticile care i se aduc, sistemul de protecție a drepturilor minorităților naționale imaginat și pus în aplicare de Societatea Națiunilor are meritul de a fi primul de acest gen din istorie.

Tema 9 Protecția minorităților naționale în perioada postbelică
Sistemul O.N.U. de protecție a minorităților naționale;- direcții de acțiune, instrumente
(universale, regionale), categorii de documente, exemple.

Ordinea internațională după DRM are la baza Carta ONU, 1945 și seria de documente adoptate de ONU dintre care cea mai importantă este Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Așa cum rezultă din cele arătate într-o secțiune precedentă, problema minorităților este una foarte veche, chiar dacă o bună perioadă nu a fost exprimată ca atare, neconstituind decât recent obiectul codificărilor, teoretizărilor și conceptualizărilor la nivel național sau internațional.

Din punct de vedere principial, o coexistență constructivă între majoritate și minorități impune recunoașterea unor valori primordiale din partea ambele părți: drepturile și libertățile fundamentale ale omului așa cum sunt ele stipulate în Carta O.N.U.

Statului suveran îi revine responsabilitatea asigurării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățeanului pe plan intern, precum și a intereselor legate de problemele minorităților. Acest mod de soluționare a problemei minorităților între stat și cetățenii săi a constituit un domeniu rezervat în exclusivitate dreptului intern, respectându-se în acest mod unul din principiile de bază ale dreptului internațional: suveranitatea statelor.

Așadar statului îi revine sarcina să realizeze echilibrul necesar între tendința crescândă de consolidare a unității politice și sociale și încercările minorităților de a-și dezvolta propria identitate, tinzând de multe ori în acest sens la a se sustrage competențelor statului.

Pe plan internațional statul trebuie să realizeze un echilibru între suveranitatea sa și problema minorităților și exercitarea garanțiilor internaționale pe care și le-a asumat în ceea ce privește protecția minorităților.

În scopul realizării celor două tipuri de echilibre (intern și extern) menționate mai sus, statele membre ale O.N.U. au decis neinclusiunea în Carta O.N.U. a unor referiri speciale la minorități întrucât era general acceptată ideea că prevederile referitoare la protecția drepturilor individuale ale omului erau suficiente. Aceeași atitudine de neinclusiune a unor referiri speciale la minorități s-a manifestat și față de Declarația Universală a Drepturilor Omului. Acest mod de abordare a constituit o consecință firească, o reacție normală față de ororile celui de-al doilea război mondial precum și o reflectare a noii ordini mondiale instaurate.

Nici în Cartă și nici în Declarația Universală a Drepturilor Omului nu există nici o mențiune privind protecția drepturilor minorităților naționale. Conform Art.1. al Cartei și art.2.7.16 și 26 al Declarației, problematica minorităților naționale este tratată în termeni de nediscriminare, având în vedere drepturile și libertățile individuale, deci ale membrilor unor grupuri identificabile prin „rasă, sex, limba sau religie”.

Francesco Capotorti delimitează clar măsurile de nediscriminare și cele luate strict pentru protecția minorităților naționale: *„Cele două concepte sunt distincte, în sensul că acela de egalitate și nediscriminare implică o garanție formală a tratamentului egal al tuturor persoanelor cărora trebuie să li se asigure exercitarea aceluiași drepturi și acceptarea aceluiași obligații, în vreme ce conceptul protecției minorităților presupune măsuri speciale în favoarea membrilor unui grup minoritar. Nu mai puțin, scopul acestor măsuri este să instituie o egalitate de fapt între membrii grupului minoritar și celelalte persoane. Aceasta confirmă teza ca*

prevenirea discriminării, , pe de o parte, și implementarea unor măsuri speciale pentru protejarea minorităților naționale, pe de altă parte, sunt doar două aspecte ale aceleiași probleme: aceea a apărării drepturilor fundamentale ale omului”. (Capotorti, 1991, p.41)

ONU este o organizație internațională cu vocație universală, scopul său principal fiind menținerea păcii și securității internaționale (Beșteliu-Miga, 2000). Carta ONU a fost semnată în 1945 la Conferința Națiunilor Unite privind Organizația Internațională de la San Francisco. Conform Cartei, scopul ONU este încurajarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în favoarea tuturor, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. Carta ONU [...] nu are nici o referință la problematica protecției drepturilor minorităților naționale (Năstase, Jura. Coman, 2013, p.189)

Sistemul instituțional ONU cuprinde organe și instituții cu rol important în protecția drepturilor omului: Adunarea Generală (inițiază studii și face recomandări care nu toate sunt însă obligatorii dpdv juridic); Consiliul de Securitate; Consiliul Economic și Social; Consiliul de Tutelă; Curtea Internațională de Justiție și Secretariatul.

În afară de acestea, ONU a creat organe subsidiare, *Comisii, Subcomisii sau Comitete*. În 1946 a fost înființată Comisia pentru drepturile omului (pe baza Articolelor 68 și 69 din Carta Națiunilor Unite), organ subsidiar al Consiliului Economic și Social.

Structura instituțională ONU mai cuprinde:

- Subcomisia de luptă împotriva măsurilor discriminatorii și pentru protecția minorităților;
- Înaltul Comisar ONU pentru drepturile omului, funcție înființată prin Rezoluția Adunării Generale ONU nr.60/251 din 07 ianuarie 1994. În urma procesului de reformă al ONU inițiat de Kofi Annan în 1997, această instituție a fuzionat cu Centrul pentru drepturile omului, rezultând Departamentul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru drepturile omului.
- 15 martie 2006, a fost înființat Consiliul Drepturilor Omului, care înlocuia Comisia pentru drepturile omului din 1946, după 60 de ani de activitate. Consiliul a înființat un mecanism universal de examinare periodică a respectării drepturilor omului în statele membre și un mecanism de examinare a plângerilor adresate de indivizi și diverse organisme.
- Tot în 2006, a fost înființat un Comitet consultativ, 18 membri, care a înlocuit fosta Subcomisie pentru promovarea și protecția drepturilor omului.
- 28 martie 1947 a fost înființată Subcomisia de luptă împotriva măsurilor discriminatorii și pentru protecția minorităților. Atribuții: obligația de a realiza studii și recomandări privitoare la lupta împotriva măsurilor discriminatorii de orice fel și îndeplinirea oricărei alte funcții încredințată de Consiliul Economic și Social sau de Comisia drepturilor omului.

Documentele adoptate de ONU pentru protecția drepturilor omului și al protecției drepturilor minorităților naționale:

1.Declarația Universală a drepturilor omului, 1948, conține un preambul și 30 de articole circumscrise în 2 categorii de drepturi. Nu se regăsesc prevederi privind protecția drepturilor minorităților naționale în acest document.

- Drepturi civile și politice : dreptul la viață, libertatea și siguranța persoanei, interdicția sclaviei, torturii și a tratamentelor crude și inumane, dreptul de a nu fi supus în mod arbitrar arestării, reținerii sau exilului, dreptul la un proces echitabil, dreptul la viață privată, dreptul la proprietate, etc.
- Drepturi economice, sociale și culturale: dreptul la asigurări sociale, dreptul la muncă și protecție împotriva șomajului, plată egală pentru muncă egală, etc

2. Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, 1948, intrată în vigoare în 12 ianuarie 1951, a apărut ca o reacție necesară, având în vedere atrocitățile celui de-al Doilea Război Mondial.

- Termenul de genocid provine din grecescul *genos* „rasă, trib” și latinescul *cide* „a ucide”. În conformitate cu art.2: *genocidul se referă la oricare dintre actele de mai jos, comise cu intenția de a distruge, în totalitate sau numai în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, cum ar fi: a) omorârea membrilor unui grup; b) atingerea grava a integrității fizice sau mentale a membrilor unui grup; c) supunerea intenționată a grupului la condiții de existență care antrenează distrugerea fizică totală sau parțială; d) măsuri care vizează scăderea natalității; e) transferarea forțată a copiilor dintr-un grup într-altul.*
- Prevederile acestei convenții au fost reluate în Statutul Tribunalului Internațional pentru creat pentru judecarea persoanelor presupuse a fi responsabile entru cazurile de încălcare gravă a dreptului internațional comunitar, comise pe teritoriul fostei Iugoslavii, începând cu 1991.

3. Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului, 1960.

- Primul articol conține o definiție a discriminării care va fi reluată și în alte acte internaționale. Pe lângă stabilirea situațiilor care pot fi considerate discriminatorii și a obligației statelor în prevenirea și împiedicarea discriminării, Convenția recunoaște membrilor minorităților naționale dreptul de a exercita activități educative proprii (art 5), inclusiv de a deschide școli și, conform cu politica fiecărui stat în materie de educație. De a utiliza sau a preda în propria lor limbă, cu următoarele condiții:
 1. acest drept să nu fie exercitat într-un mod care să-i împiedice pe membrii minorității de a înțelege limba și cultura întregi colectivități și de a lua parte la activitățile ei sau care ar compromite suveranitatea națională;
 2. nivelul învățării predate în aceste școli să nu fie la un nivel inferior nivelului general prescris sau aprobat de autoritățile competente;
 3. frecventarea acestor școli să fie facultativă.

4. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială, 1965. Art. 1 definește expresia „*discriminare rasială*”, ca referindu-se la:

- *orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect de a distruge sau compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social și cultural sau în orice alt domeniul al vieții publice.*
- Conform Art. 2 fiecare stat se angajează să nu încurajeze, să nu apere și să nu sprijine discriminarea rasială practică de vreo organizație sau persoană, oricare ar fi ea. Pentru a lupta împotriva discriminării, fiecare stat parte trebuie să ia măsuri eficace pentru a

reexamina politica guvernamentală națională și locală și pentru a modifica, abroga sau anula orice lege și orice reglementare având drept efect crearea discriminării rasiale sau perpetuarea ei, acolo unde ea există. Conform Art. 4 statele părți se angajează să declare delict pedepsite prin lege orice difuzare de idei bazate superioritate sau ură rasială, orice incitare la discriminare rasială, orice act de violență sau provocare la astfel de acte, îndreptate împotriva oricărei rase sau oricărui grup de persoane de o altă culoare sau origine etnică; să declare ilegale și să interzică organizațiile, precum și activitățile de propagandă organizată care incită la discriminare rasială și să declare delict pedepsit prin lege participarea la aceste organizații sau activități; să nu permită autorităților publice sau instituțiilor publice, naționale sau locale, să incite la discriminare sau să o încurajeze.

- Semnatarea Convenției se obligă să garanteze dreptul fiecăruia la egalitate în fața legii fără deosebire de rasă, culoare, origine națională sau etnică, în folosința dreptului la un tratament egal în fața tribunalelor și a oricărui alt organ de administrare a justiției, dreptul la securitatea persoanei și la protecția acordată de stat împotriva violențelor.
- Nota Benne!!! Pentru prima oară sub auspiciile ONU este prevăzut un organ de supraveghere care să monitorizeze acțiunile statelor părți. Este vorba despre Comitetul pentru eliminarea Discriminării Rasiale, compus din 18 experți, aleși prin vot secret de pe o lista de candidați desemnați de statele părți.

5. Pactul internațional privind drepturile civile și politice, 1966 (și Pactul internațional privind drepturile economice și sociale, 1966) au, în comun, un articol care afirmă principiul autodeterminării popoarelor:

- *„Toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele. În virtutea acestui drept, ele își determină liber statutul politic și își asigură liber dezvoltarea economică, socială și culturală”.*
- Printre drepturile incluse în Pact și nu în Declarația Universală a Drepturilor Omului: *libertatea de a nu fi închis pentru datorii; dreptul copilului de a dobândi o cetățenie și de a i se oferi acele măsuri de protecție care decurg din statutul său de minor.*
- Articolul 27 aduce o completare importantă: *„In statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparținând acestor minorități nu pot fi lipsite de dreptul de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, propria lor viață culturală, de a profesa și practica propria lor religie sau de a folosi propria limbă”.*
- Pactul are 2 Protocoale facultative: 1. Protocolul facultativ referitor la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și a fost adoptat simultan cu cele 2 Pacte, pentru a suplimenta măsurile de realizare a scopurilor pactului. 2. Al doilea se referă la abolirea pedepsei cu moartea.

6. Convenția asupra eliminării și reprimării crimei de apartheid, 1973 definește „crima de apartheid” care *înglobează politicile și practicile asemănătoare de segregare și discriminare rasială, așa cum sunt ele practicate în Africa*, desemnează actele inumane indicate în text comise în scopul instituirii sau menținerii dominației unui grup rasial de ființe umane asupra oricărui alt grup de ființe umane și de a-l asupri sistematic.

- Actele inumane sunt: a refuza unui membru sau unor membri ai unui grup rasial dreptul la viață și la liberstatea persoanei: luând viața unor membri ai grupului rasial sau a mai multor grupuri rasiale, aducând gravă atingere integrității fizice sau psihice, libertății sau demnității membrilor grupului rasial sau supunându-i torturii sau unor tratamente crude,

inuman sau degradante, arestând arbitrar sau deținând ilegal membrii unui grup rasial sau ai mai multor grupuri rasiale.

- Sunt considerate a fi și a impune deliberat unui grup rasial condiții de viață menite să ducă la distrugerea fizică totală sau parțială, a lua măsuri legislative care să împiedice un grup să participe la viața politică, socială, economică și culturală a țării și să creeze deliberat condiții care împiedică deplina dezvoltare a grupului; privarea membrilor grupului de libertățile și drepturile fundamentale ale omului (în special: dreptul la muncă, la a forma sindicate recunoscute, la educație, la o naționalitate, de a circula liber și de a-și alege reședința, dreptul la libertatea de opinie și de exprimare, de întrunire și asociere pașnică,), a lua măsuri, inclusiv legislative, vizând divizarea populației după criterii rasiale, creând rezervații și ghetouri pentru membrii unui grup rasial, interzicând căsătoria între persoane aparținând unor grupuri rasiale și expropriind terenuri aparținând unui grup rasial, a exploata munca membrilor unui grup rasial, în special supunându-i muncii forțate, a persecuta organizații sau persoane privându-le de libertate și drepturile fundamentale pentru că se opun apartheidului.

7.Declarația asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase sau lingvistice, 1992, ONU

- *reafirmă unul dintre obiectivele principale ale organizației – promovarea și încurajarea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale tuturor oamenilor, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.*
- În conformitate cu Articolul 1, statele își afirmă dorința de a proteja existența și identitatea națională sau etnică, culturală, religioasă sau lingvistică a minorităților și de a încuraja crearea de condiții pentru promovarea acestei identități, prin măsuri legislative corespunzătoare și orice alte măsuri necesare.
- Textul declarației enumeră *drepturile minorităților naționale* aflate sub protecția ONU: de a se bucura de propria cultură, de a profesa și practica propria religie, de a utiliza limba proprie, în particular și în public, în mod liber, dreptul de a participa la viața culturală, religioasă, socială, economică și publică, la luarea deciziilor la nivel național, și, acolo unde este cazul, la nivel regional în probleme cu relevanță pentru minoritate, dreptul de a înființa și de a menține asociații proprii, etc.

8.Declarația principiilor toleranței, 1995, adoptată de statele membre ONU pentru educație, știință și cultură

- *definește toleranța ca fiind o atitudine activă generată de recunoașterea drepturilor universale ale persoanelor, respectul și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre.*

Sistemul ONU este în vigoare și astăzi.

Sistemul CSCE/OSCE de protecție a drepturilor minorităților naționale

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) a apărut inițial sub numele de Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), cunoscută ulterior drept

„Procesul de la Helsinki”, a reprezentat un forum de dialog și negocieri multilaterale între Est și Vest, având principal scop *asigurarea pacii și securității la nivel european*.

Istoria CSCE se împarte în 2 perioade:

- 1975-1990, (începutul și sfârșitul perioadei fiind marcate de 2 momente de referință: semnarea Actului Final de la Helsinki, respectiv Carta de la Paris pentru o nouă Europă, 1990) perioadă în care organizația a funcționat ca un proces de conferințe și reuniuni periodice.
- Conferința de la Paris, 21 noiembrie 1990, a marcat debutul celei de-a doua perioade și debutul instituționalizării CSCE, reflectând schimbările petrecute în Europa și noile cerințe ale perioadei de după Războiul Rece. Conferința de nivel înalt de la Budapesta, 5-6 decembrie 1994 a hotărât schimbarea numelui în OSCE.

Dimensiunea umană a CSCE își are originile în Principiile VII și VIII enunțate în Actul final de la Helsinki. Principiul VIII se refera la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv al libertății de gândire, conștiință și religie. Principiul VIII se referă la egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul la autodeterminare.

Carta de la Paris pentru o nouă Europă, adoptată în 1990, oferă un loc important protecției drepturilor omului și a marcat în mod oficial sfârșitul Războiului Rece. A fost semnat Tratatul cu privire la forțele armate convenționale în Europa, de către 22 de state ale CSCE și s-a stabilit înființarea Biroului pentru Alegeri Libere la Varșovia, mai târziu denumit Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului. Biroul are scopul de a facilita contactele și schimbul de informații asupra alegerilor în statele participante. (Selejan-Guța, 2011, p.253)

Documentul de la Copenhaga din 1990 plasează protecția drepturilor minorităților naționale în sistemul universal al drepturilor omului și recunoaște dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a-și folosi limba maternă, de a-și construi propriul sistem de instituții educaționale și religioase și de a-și crea organizații la nivel național ori de a avea capacitatea de a participa la cele cu caracter internațional. (Kemp, 2001, p.325). Potrivit documentului, *apartenența la o minoritate națională este expresia alegerii individuale și nici un fel de consecințe nu pot reieși de aici.*

Documentul angajează statele participante OSCE să ia măsuri pentru a „*proteja identitatea etnică, culturală, lingvistică și religioasă a minorităților naționale de pe teritoriul lor și vor crea condiții de natură să promoveze această identitate [...] după consultări corespunzătoare și, în mode special, după ce vor contacta organizațiile sau asociațiile acestor minorități*”.

Documentul de la Copenhaga (iunie 1990), prevederi semnificative: documentul anunța că protecția persoanelor aparținând minorităților naționale face parte din sistemul universal al drepturilor omului; apartenența la o minoritate națională este expresia alegerii individuale și nici un fel de consecințe negative nu pot decurge de aici; se recunoaște dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a-și folosi limba maternă, de a avea instituții de educație, religioase, organizații la nivel național ori să participe la cele cu caracter internațional; se enunță, ca mijloc de protecție posibil de luat în considerație de către state, înființarea de administrații locale și autonome, „corespunzând circumstanțelor specifice de ordin istoric și teritorial”.

Prin Deciziile de la Helsinki, iulie 1992, OSCE a instituit funcția de Inalt Comisar pentru minoritățile naționale, ca „*instrument de prevenire a conflictelor într-o etapă cât mai timpurie cu putință*”. Instituirea acestei funcții a venit pe fondul confruntărilor etnice din fosta Iugoslavie și din dorința ca astfel de probleme să fie evitate pe viitor. Acesta are funcții de diplomatie preventivă, iar justificarea activității sale o constituie necesitatea de prevenire a escaladării conflictelor etnice. Crearea funcției este un pas important în eforturile multilaterale pentru dezvoltarea și îmbunătățirea securității.

La inițiativa Inaltului Comisar a fost demarat un proces de consultare cu specialiști și institute de cercetare din domeniu pentru a se elabora recomandări privitoare la elementele ce țin de pastrarea identității naționale (Petraru, 2011g, p.125).

Recomandările de la Haga privind dreptul la educație al minorităților naționale se referă la *măsurile și resursele alocate, învățământul primar și secundar în limba minorităților, învățământul profesional și terțiar în limbile minorităților și elaborarea planului de învățământ*.

Recomandările de la Oslo cu privire la drepturile lingvistice ale minorităților naționale din 1998, se referă în principal la *nume, religie, viața comunității, mijloacele de informare, viața economică, autorități judiciare și privarea de libertate*.

În octombrie 2003, OSCE a adoptat Liniile directoare privind utilizarea limbilor minoritare în media audiovizuală. Scopul este de a încuraja și facilita adoptarea de către state a *măsurilor specifice de reducere a tensiunilor legate de minoritățile naționale*. Ca principii generale, documentul se referă la *libertatea de exprimare, diversitatea culturală și lingvistică, apărarea identității, egalitate și nediscriminare*. Este stabilită obligația pozitivă a statelor de a elabora o politică de abordare a utilizării limbii (limbilor) minoritare în mass-media audiovizuală. Politica ar trebui să se bazeze pe constatarea nevoilor persoanelor care aparțin minorităților de a-și pastra și dezvolta identitatea. Reglementări în acest sens, inclusiv acordarea de licențe, trebuie să fie prevăzută de lege.

În februarie 2006 au fost lansate recomandările referitoare la activitățile poliției într-o societate multietnică. Mesajul constă în stabilirea unei relații de încredere între poliție și minorități bazate pe comunicare și cooperare.

Recomandările privind minoritățile naționale în relațiile inter-statale au fost lansate în cadrul Conferinței de la Bolzano, în 2008. Statele sunt încurajate să încheie tratate bilaterale sau să recurgă la orice alte mijloace recunoscute de dreptul internațional pentru asigurarea respectării dreptului minorităților naționale.

Recomandările de la Ljubljana, noiembrie 2012, se axează pe importanța integrării minorităților naționale (înțelegându-se o arie largă a grupurilor minoritare: etnice, religioase, lingvistice și culturale, recunoscute sau nu ca atare de statele pe teritoriul cărora trăiesc).

Principiile integrării constau în recunoașterea diversității, primatul autoidentificării voluntare a unei persoane cu o minoritate națională sau în dreptul minorității de a-și exercita drepturile în mod individual sau în comun cu alții. Integrarea este un proces care presupune ca toți membrii unei societăți să accepte autoritatea instituțiilor publice comune și să aibă

sentimentul de apartenență comună la același stat. Politicile incluziunii trebuie bazate pe *principiile incluziunii și al egalității în drept.*

Activitatea OSCE s-a axat pe lupta împotriva discriminării și a antisemitismului. În acest sens, amintim: *Conferința OSCE despre antisemitism*, Berlin 28-29 aprilie 2004, *Întâlnirea OSCE privind relația dintre propaganda rasială, xenofobă și antisemită existentă pe internet și crimele de oră*, Paris, 16-17 iunie 2004, *Conferința OSCE privind toleranța și lupta împotriva rasismului, xenofobiei și discriminării*, Bruxelles, 13-14 septembrie 2004, *Conferința OSCE privind antisemitismul și alte forme de intoleranță*, Cordoba, 8-9 iunie 2005, cu scopul de a analiza stadiul implementării angajamentelor luate anterior și urmărirea lor operațională la nivelul fiecărei națiuni, subliniind progresele și cele mai bune practici, acordând atenție implementării, cu focus pe promovarea dialogului interreligios și intercultural, colectarea datelor, întărirea legislației, educația și media și *Conferința la nivel înalt a OSCE privind combaterea discriminării și promovarea respectului și înțelegerii reciproce*, București, 7-8 iunie 2007, (urmare a conferinței de la Cordoba). Accentul a căzut asupra necesității eliminării urii de rasă și a naționalismului agresiv. Se recunoaște faptul că societatea civilă continua să fie un partener cheie în lupta împotriva discriminării.

Mecanismele și documentele CSCE/OSCE au un rol important în negociere, în vederea aplicării cât mai complete a angajamentelor asumate de statele părți, stabilind un mecanism flexibil de prevenție și de acțiune, inclusiv în promovarea respectării drepturilor fundamentale ale minorităților naționale. Eficiența sa depinde, mai mult decât în celelalte mecanisme europene, de voința statelor de a coopera. (Diaconu, 2010, p.309).

Sistemul Consiliului Europei de protecție a minorităților naționale- direcții de acțiune, instrumente, categorii de documente, exemple

La 5 mai 1949 reprezentanții a 10 state - Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia Olanda și Suedia - au semnat înființarea Consiliului Europei cu sediul la Strasbourg, organizație regională care își propunea, într-o Europă sfâșiată de ororile celui de-al doilea război mondial, realizarea unor obiective importante privind calitatea vieții umane, a progresului, a apărării drepturilor omului. Între principalele valori promovate de această organizație se numără și protecția drepturilor omului așa cum sunt ele prevăzute în Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Scopul Consiliului Europei este consacrarea și apărarea drepturilor omului. Potrivit Articolului 10 al statutului, organele lui sunt: Comitetul Miniștrilor; Adunarea Consultativă (din iulie 1947 denumită Adunarea Parlamentară); Asistate de Secretariatul organizației; Congresul Puterilor Locale și Regionale din Europa, ia ființă în 14 aprilie 1994(caracter consultativ) și Conferințele ministeriale de specialitate.

Scopul Consiliului Europei, potrivit Articolul 1 al Statutului este de a realiza o mai mare unitate între membrii săi pentru salvagardarea și realizarea idealurilor și principiilor care sunt moștenirea lor comună și pentru facilitarea progresului lor economic și social.

Acest scop va fi promovat de Organele Consiliului prin discutarea chestiunilor de interes comun și prin încheierea de acorduri și adoptarea unor acțiuni comune în domeniul economic, social, cultural, științific, juridic și administrativ, precum, și prin salvagardarea și respectarea pe mai departe a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Respectând același mod de abordare a problematicii minorităților naționale ca și O.N.U., Consiliul Europei înglobează instrumentele de protecție a minorităților într-un cadru mai larg. Trebuie însă subliniate câteva aspecte deosebit de importante legate de activitatea și modul de abordare a problematicii minorităților la nivelul Consiliului Europei.

O primă observație este aceea că sintagma "minorități naționale" este uzitată frecvent în cuprinsul instrumentelor acestui organism datorită însăși componenței acestuia, Consiliul reprezentând o organizație pan europeană care cuprinde toate statele europene. Conform celor arătate într-o secțiune precedentă, dacă la nivelul statelor Europei Occidentale vorbim mai ales de minorități etnice, condițiile istorice au făcut ca în Europa Centrală și de Est terminologia folosită să se centreze pe minorități naționale.

O a doua observație constă în sublinierea complexității mecanismelor de protecție a drepturilor omului la nivelul Consiliului Europei. Pornind de la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Consiliul și-a dezvoltat instituții specializate capabile să gestioneze problematic specifică promovării și protejării drepturilor omului prin măsuri concrete. Din această categorie fac parte Comisia Europeană Împotriva Rasismului și Intoleranței - abilitată să emită recomandări în domeniul de competență - și, poate cel mai important organism, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, structură prezentată anterior. Această dezvoltare instituțională a permis organelor fundamentale ale Consiliului să se axeze mai ales pe elaborarea de politici și programe destinate acțiunilor pozitive, proactive în domeniul promovării drepturilor omului, fără însă a neglija aspectele normative care rămân în sarcina structurilor primare ale Consiliului.

Revenind la problematica normativă, ca și în cazul O.N.U., există mai multe categorii de documente elaborate de către Consiliul Europei:

1. Tratatate și Convenții;
2. Declarații și Recomandări
3. Studii și Rapoarte.

Din prima categorie se disting textele generale și cele specifice. Textele cu caracter general sunt:

- Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale;

- Protocoalele adiționale la Convenția sus amintită;
- Carta socială europeană împreună cu Anexele și Protocoalele aferente;
- Codul european de securitate socială;
- Convenția europeană de securitate socială.

Dintre textele cu caracter specific putem aminti:

- Acordul european referitor la suprimarea vizelor pentru refugiați;
- Acordul european cu privire la transferarea responsabilităților față de refugiați;
- Convenția europeană asupra statutului juridic al muncitorului imigrant;
- Convenția europeană pentru suprimarea terorismului.

Respectându-se logica prezentată în cadrul abordării O.N.U. cu privire la relația între primele categorii de documente, din a doua categorie putem aminti:

- Declarația asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice;
- Recomandările Adunării Parlamentare a Consiliului Europei;
- Declarația de la Viena.

Cadrul instituțional în care au fost elaborate textele europene privind drepturile omului și, implicit, ale minorităților naționale, a fost creat pe două niveluri. Un prim nivel în care se adoptă declarații și recomandări, și facem referire aici la Adunarea Parlamentară, și un al doilea nivel la nivelul căruia se încheie convenții și acorduri, reprezentat de Comitetul Miniștrilor.

În atribuțiile Comitetului miniștrilor, organismul de decizie ale Consiliului Europei, intră examinarea, la recomandarea Adunării Parlamentare sau din proprie inițiativă, a măsurilor adecvate pentru realizarea scopului Consiliului, inclusiv încheierea de acorduri și convenții și adoptarea de către guverne a unor politici comune referitoare la chestiuni specifice⁷⁹.

Legat de textele adoptate, în atribuțiile Adunării Parlamentare intră deliberarea și formularea recomandărilor cu privire la orice chestiune legată de scopul Consiliului Europei, care intră în competența acestuia. Ea poate, de asemenea, să delibereze și să facă recomandări cu privire la orice chestiune care îi este supusă spre avizare de către Comitetul Miniștrilor⁸⁰.

În cadrul Consiliului Europei, diferența între prima categorie de texte, respectiv Tratatul și Convenții, și cea de-a doua categorie, cea reprezentată de Declarații și Recomandări, este aceeași ca și în cazul O.N.U., și anume: primele au un caracter consultativ, iar din celelalte decurg efecte juridice ce trebuie respectate de către statele semnatare.

Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, deschisă spre semnare la Roma, 4 noiembrie 1950, intrată în vigoare septembrie 1953, cu 16 Protocoale (dintre care doar 14 în vigoare). Convenția vizează asigurarea de către state a respectării drepturilor omului, statului de drept și principiilor democrației pluraliste. Acceptarea sa, inclusiv jurisdicția obligatorie a Curții și caracterul obligatoriu al hotărârilor sale, este în prezent o condiție pentru a fi membru al Consiliului Europei. Convenția este parte integrantă a sistemului juridic intern al statelor membre. Respectarea sa este asigurată și de UE.

În ceea ce privește protecția minorităților naționale, menționăm Articolul 14 al Convenției: *exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.*

În preambulul său, Protocolul 12 face referire la discriminarea pozitivă arătând că „*principiul nediscriminării nu împiedică statele părți să ia măsuri pentru promovarea unei egalități depline și efective, cu condiția existenței unei justificări obiective și rezonabile a acestor măsuri*”.

În Convenția Europeană a Drepturilor Omului, dreptul la nediscriminare nu are „o existență independentă” autonomă, deoarece nu poate fi invocat decât cu privire la celelalte drepturi și libertăți incluse în Convenție.

⁷⁹ http://www.coe.int/t/cm/aboutCM_en.asp#P25_338

⁸⁰ http://assembly.coe.int/Main.asp?Link=/AboutUs/APCE_Procedure.htm

Exemplu: În cazul Beian vs România (nr.1), hotărârea din 15 noiembrie 2007, curtea arată ca dreptul la nediscriminare nu are o existență independentă în sistemul de protecție europeană a drepturilor și libertăților fundamentale pe care Convenția le instituie, deoarece nu poate fi invocat prin raportare la acestea. [...] în speță, drepturile litigioase erau acordate persoanelor care au efectuat muncă forțată în timpul serviciului militar, iar refuzul de a i le acorda reclamantului se baza exclusiv pe constatarea că unitățile militare în care a lucrat nu figurau printre cele subordonate DGM. Articolul 14 este incident pentru că reclamantul a fost exclus de la beneficiul drepturilor în condițiile în care altor persoane aflate în situația sa ICCJ le-a recunoscut dreptul.

În cauza D.H și alții vs Cehia, CEDO a fost sesizată cu o plângere cu privire la plasarea copiilor romi în școli pentru copii cu nevoi speciale. Reclamantii au susținut ca diferențele de tratament în cauză a constat în înscrierea copiilor de etnie romă în școli pentru nevoi speciale fără nici o justificare, primind o educație în mod substanțial inferioară celei asigurate în sistemul comun de învățământ. În consecință, copiii romi nu au mai avut acces la educația secundară, alta decât cea sigurată în centrele de formare vocațională. În plus, au fost afectați psihologic, ca rezultat al etichetării „stupid” sau „retardat”. CEDO a arătat ca există o discriminare indirectă a copiilor de etnie romă care au fost plasați în școli pentru copii cu nevoi speciale. Părinții acestor copii nu au întreprins nici o acțiune împotriva plasării copiilor, unii chiar au insistat sau au solicitat păstrarea lor în aceste școli. Judecătorii au considerat că părinții s-au confruntat cu o dilemă: să aleagă sistemul comun de învățământ necorespunzător diferențelor sociale și culturale în care copiii romi riscau izolarea sau școli pentru copii cu nevoi speciale unde majoritari erau copiii romi. Legislația aplicată a avut un efect disproporționat, de natură a prejudicia comunitatea romă. Reclamantii, ca membri ai acestei comunități, au suferit un tratament discriminatoriu.

Cauza Orsus și alții vs Croația, cererea nr. 15766/03, hotărârea din 17 august 2008. Autoritățile croate nu au organizat școli separate pentru romi, ci în cadrul aceluiași instituții au format clase destinate romilor, facilitând transferul în clase normale. În opinia Curții, libertatea de apreciere a statutului nu poate fi limitată în sensul de a interzice elaborarea unor programe speciale de educație pentru a răspunde unor necesități specifice.

CEDO s-a pronunțat cu privire la încălcarea Art. 14 și în cauza Stoica vs România, hotărârea din 12 februarie 2008. Cauza se refera la rele tratamente aplicate de agenți ai statului unui minor de origine romă. În această cauză, curtea a apreciat că: *violența rasială este un afront special la demnitatea umană și, în lumina consecințelor sale periculoase, solicită din partea autorităților o vigoare specială și o reacție viguroasă.*

În cauza Aziz vs Cipru, reclamantul a susținut că a fost privat de dreptul de vot din cauza originii sale etnice, respectiv turc cipriot. Din momentul în care Turcia a ocupat N Ciprului, marea majoritate a comunității turce a părăsit zona, iar participarea lor în parlament suspendată. În consecință, nu mai exista o listă a candidaților pentru care reclamantul putea să voteze. CEDO a considerat că strânsa legătură dintre regulile privind alegerile și calitatea de membru a comunității turco-cipriote, împreună cu neamendarea de către guvern a regulamentului electoral, având în vedere situația dată, duceau la o situație de discriminare directă pe bază de origini.

Cauza Paraskeva Todorova vs Bulgaria (37193/07) instanțele naționale, au emis o sentință pentru o persoană de etnie romă, au refuzat în mod expres recomandarea procurorului pentru o sentință cu suspendare, afirmând că în rândul minorității rome există o cultură a impunității și sugera oferirea unui exemplu prin această persoană. CEDO a constatat că acest fapt încălca dreptul reclamantului la un proces echitabil, coroborat cu dreptul de a nu fi supus discriminării.

Prima încălcare a Protocolului 12 a fost reținută de CEDO în cauza Sedjic vs Bosnia Herțegovina (27996/06) și (34836/06). Constituția Bosniei-Herțegovina, anexă la Tratatul de pace de la Dayton, 1995, numea popoarele bosniac, croat și sârb „popoare constituante” (și doar reprezentanți ai lor puteau candida la funcția de președinte sau membru al parlamentului). Cei doi reclamanti, unul rom și celălalt evreu, au sesizat Curtea pentru că erau discriminați rasial privind exercitarea drepturilor electorale. Pentru că dreptul de a candida nu era stipulat în prevederile Convenției - spre deosebire de dreptul de a candida la alegerile parlamentare din Art.3 al Protocolului 1 la Convenție - , reclamantii au invocat Protocolul 12. Curtea a constatat încălcarea Convenției prin prevederile stipulate de Constituție.

Cele mai importante instrumente create de Consiliul Europei pentru protecția drepturilor minorităților naționale sunt Convenția-Cadru pentru protecția minorităților naționale și Carta europeană a limbilor regionale și minoritare.

Documentul cel mai important din care decurg drepturi și obligații ce trebuie respectate de către statele semnatare ale acestuia, este **Convenția Cadru pentru protecția minorităților naționale**. Aceasta constituie primul instrument multilateral juridic obligatoriu consacrat protecției minorităților naționale în general. Obiectivul său este acela de a specifica principiile juridice pe care statele se angajează să le respecte în vederea asigurării protecției minorităților naționale. În acest mod, Consiliul Europei a răspuns Declarației de la Viena pentru transformarea, în cea mai largă măsură posibilă, a angajamentelor politice adoptate de Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, în obligații juridice.

Convenția cadru pentru protecția minorităților naționale, adoptată la Strasbourg, 1 februarie 1995, intrată în vigoare din 8 februarie 1998, nu oferă nici o definiție conceptului de minoritate națională și se referă doar la drepturile individuale ale persoanelor care fac parte din această categorie.

Convenția consacră obligațiile pozitive și negative ale statelor în acest domeniu. Dispozițiile ei vizează o serie de chestiuni, incluzând: *Nediscriminarea, promovarea egalității efective; Promovarea condițiilor care facilitează păstrarea și dezvoltarea patrimoniului cultural, a religiei, limbii și tradițiilor; Libertatea de întrunire, asociere, expresie, gândire, conștiință și religie; Accesul la mijloace de informare în masă și utilizarea acestora; Libertăți lingvistice; Prevederi referitoare la educație, contracte transfrontaliere; Cooperare internațională și transfrontalieră; Participare la viața economică, culturală și socială; Participarea la viața publică; Interzicerea asimilării forțate* (Rainer, 2005, pp.50-55).

Convenția –cadru reprezintă primul instrument juridic consacrat protecției minorităților naționale, în general. Ea conține prevederi de tip pragmatic, fixând obiective pe care părțile se angajează să le urmărească.

Intrarea în vigoare a Convenției Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale a dus la dinamizarea a numeroși actori interesați de problematica minorităților naționale. În octombrie 1998, Minority Rights Group (MRG) a organizat o conferința chiar în sediul Consiliului European, unde au fost invitate ONG-uri de profil din statele semnatare ale Convenției. Nu întâmplător, director executiv al MRG era Allen Philips, reputat teoretician și promotor al drepturilor minorităților naționale, care fusese numit la 1 iunie 1998 membru în Comitetul Consultativ, ulterior a fost ales vice-președinte al comitetului. Cu această ocazie s-a lansat, nu numai ideea colaborării acestor organizații cu comitetul, dar și a unui sistem de shadow report (rapoarte paralele-civice), care să le dubleze pe cele oficiale, ajutând decisiv membrii Comitetului Consultativ.

România a fost prima țară care a semnat Convenția-cadru.

O chestiune importantă este reprezentată de domeniul sau de aplicare, pentru că Convenția nu conține o definiție a minorităților naționale. *Se aplica oare actuala Convenție cadru Imigranților care au dobândit recent cetățenia?*

Patru state au refuzat semnarea Convenției-cadru: Franta, datorită interpretării specifice asupra minorităților, Belgia, motivată de existența minorităților lingvistice în cadrul comunităților flamandă și valonă; Andorra, atentă la eventualele implicații asupra numeroșilor străini care locuiesc în principat și Turcia, preocupată de chestiunea kurdă.

Atacuri la adresa rezervelor sau refuzului unor state de a semna Convenția-cadru au venit din partea Federatiei Ruse, care se explică prin situația comunității rusofone din țările baltice, care refuză să acorde rușilor cetățenie, de unde și interesul Rusiei să folosească prevederile acestei Convenții și ratificarea ei de către state, ca un instrument de sprijin în lobby-ul pentru cetățenii ruși din diasporă.

Toate celelalte rezerve au în schimb un caracter restrictiv:

Austria - pentru ea termenul „minoritate națională”, în sensul Convenției-cadru denumește acele grupuri care cad sub incidența Legii privind grupurile etnice (Federal Law Gazette, nr. 396//1976), trăiesc și au locuit tradițional pe teritoriul republicii, sunt constituite din cetățeni austrieci care nu au ca limbă maternă germana și au propria cultură etnică”.

Danemarca - declară ca Convenția-cadru se va aplica minorităților germane din Iutlanda de Sud a Regatului Danemarcei.

Estonia - înțelege prin termenul de „minoritate națională” care nu este definit în Convenție, următoarele: sunt considerați membri ai „minorităților naționale” acei cetățeni din Estonia care: au rezidență pe teritoriul Estoniei, mențin legături de lungă durată, ferme și trainice cu Estonia, sunt distincți de estonieni datorită caracteristicilor etnice, culturale, religioase, sau lingvistice, sunt preocupați să pastreze tradițiile lor culturale, religia sau limba, care constituie baza identității lor comune.

Germania - consideră ca minorități naționale sunt danezii cu cetățenie germană și membrii poporului sorb, cu cetățenie germană. Convenția-cadru se va aplica și membrilor grupurilor etnice care sunt tradițional rezidente în Germania, frisenii cu cetățenie germană, sînți și roma cu cetățenie germană.

Liechtenstein - declara ca pe teritoriul ei nu există nici o minoritate națională în sensul Convenției-cadru, dar considera ca ratificarea Convenției este un act de solidarizare din perspectiva obiectivelor convenției.

Luxemburg - înțelege prin „minoritate națională” în sensul Convenției-cadru un grup de persoane stabilite de mai multe generații pe teritoriul său, având naționalitatea statului Luxemburg și care au păstrat caracteristici etnice și lingvistice distincte. Pe baza acestei definiții, Marele Duce de Luxemburg este determinat să stabilească faptul că nu există nici o „minoritate națională” pe teritoriul său”.

Malta - a afirmat că pe teritoriul său nu există nici o minoritate națională în sensul Convenției, dar considera ratificarea Convenției un act de solidarizare.

Slovenia - declară ca în litera Convenției, pe teritoriul ei se aplica minorităților naționale autohtone italiene și maghiare, dar prevederile ei se vor aplica și membrilor comunității române.

Macedonia - prevederile Convenției vor fi aplicate minorităților naționale albaneze, turcă, vlahă, romă și sârbă.

Toate aceste state au subliniat ca folosesc această interpretare pentru minoritățile lor istorice, care se bucură deja de recunoaștere prin prevederi constituționale ori de domeniul legilor organice. Poziția lor arată preocuparea de a păstra diferențele de statut dintre diversele comunități etnoculturale care trăiesc pe teritoriul lor.

Legat de Convenția cadru, un alt document deosebit de important care, împreună cu aceasta constituie cadrul procedural pentru protecția minorităților, este **Carta Europeană a Limbilor Regionale și Minoritare**. Documentul stabilește o serie de criterii care concură, alături de prevederile Convenției la prezervarea limbilor minoritare în Europa și la promovarea și protejarea drepturilor culturale ale minorităților.

Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare, adoptată la Strasbourg, 5 noiembrie 1992, intrată în vigoare 1 martie 1998, oferă principii orientative Consiliului Europei în acest domeniu. Conform Articolului 7, statele părți au următoarele obiective și principii:

- Recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca expresie a bogăției culturale,
- Respectarea zonei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare,
- Dezvoltarea și menținerea legăturilor între grupurile care utilizează o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale aceluiași stat, ca și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite,
- Facilitarea folosirii orale sau în scris a limbilor regionale ori minoritare în viața publică și în viața privată,
- Asigurarea mijloacelor și formelor adecvate pentru studierea acestor limbi la toate nivelurile corespunzătoare,
- Promovarea studiilor și cercetărilor acestor limbi în universități sau în instituții echivalente.

Monitorizarea repetată a modului în care statele aplică această Cartă este derulată de Comitetul de Experți, care examinează fiecare raport prezentat de către stat.

Conferința mondială împotriva rasismului, discriminării rasiale, xenofobiei și intoleranței asociate acestora s-a desfășurat la Durban în 2001. Conform declarației, rasismul, discriminarea rasială, xenofobia și intoleranța asociată acestora apar din motive de rasă, culoare, descendență

sau origine națională sau etnică. Victimele pot suferi forme multiple sau agravate de discriminare și din alte motive înrudite cum ar fi sexul, limba, religia, opinia publică sau de altă natură, originea socială, proprietatea, nașterea sau alt statut.

Recomandarea nr. 563 din 30 septembrie 1969 referitoare la situația țăganilor și a altor nomazi în Europa, Rezoluția (75)13 a Comitetului Miniștrilor referitoare la situația socială a populațiilor nomade în Europe, etc, Activitatea Comisarului pentru drepturile omului.

Comisia europeană împotriva rasismului și discriminării, înființată prin Declarația de la Viena, 1993, activitatea i-a fost întărită prin summitul de la Strasbourg, 10-11 octombrie 1997. Obiectiv: *combaterea rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței din perspectiva drepturilor omului*. Aceste obiective sunt îndeplinite prin următoarele activități: organizarea de sesiuni informative în statele membre, întâlniri tematice și de cooperare cu statele membre și cu ONG-uri.

In ceea ce privește activitatea ECRI legată de România, menționăm Raportul din 26 martie 1999, care a fost urmat de Raportul adoptat la 22 iunie 2001 și de cel adoptat la 24 iunie 2005. În ceea ce privește Rep.Moldova, până acum ECRI a adoptat 3 rapoarte, ultimul fiind publicat în 29 aprilie 2008.

Modul 2 Studii de caz: Securitatea societala in Uniunea Europeana

Descriere: Acest modul examinează o serie de studii de caz în vederea exemplificării diferitelor situații de management integrat al relației majoritate-minoritate, managementul imigranților, nationalism vs cetățenie europeană, criza refugiaților precum și evoluția politicilor europene în ceea ce privește reglementarea statutului minorităților, în contextul dezbaterii extindere vs integrare europeană.

Concepte și cuvinte cheie: *securitate, nediscriminare, politici inclusive, politici exclusive, model social, criza refugiaților, imigranți.*

Tema 1 Riscuri și amenințări la adresa securității societale

În acest modul voi vorbi despre factorii care pot genera insecuritate societală, diferențele existente între ce înseamnă social și societal, și o să identific, acolo unde este cazul, factorii de securizare și obiectul de referință din societatea actuală românească.

Conform teoriilor și conceptelor menționate în capitolul anterior, vom putea afirma, fără să greșim, că sectorul securității societale se adresează grupurilor identitare mari ce sunt încheiate prin valori și memorie colectivă comună ce le deosebesc de celelalte grupuri sociale. Ca o scurtă și lămuritoare definiție, Buzan menționează că “securitatea societală se referă la grupuri mari care se auto-susțin; conținutul empiric al acestora variază atât în timp, cât și în spațiu. În Europa contemporană aceste grupuri sunt în principal naționale, însă în alte regiuni grupurile religioase sau rasiale au mai multă relevanță. Conceptul ar putea fi înțeles și ca securitate a identității” (Buzan, Wæver, de Wilde 2010: 172). *Ce riscuri și amenințări pot afecta securitatea identității?*

În continuare, consider că trebuie să explicăm diferențele existente dintre termenii social și societal. Cel de social face referire “la indivizi și ține mai ales de domeniul economic. Securitatea societală se referă la colectivități și la identitățile acestora. Între ele vor exista adesea legături empirice în măsura în care condițiile sociale ale vieții individuale influențează procesele de identificare colectivă” (Idem). Domeniul securității societale nu poate fi corelat cu nivelurile individual și economic, ci trebuie să avem în vedere colectivitățile și nevoile acestora în cazul întâmpinării amenințărilor care pot conduce la dizolvarea acestora. Un alt aspect pe care trebuie să îl luăm în considerare cu privire la diferențele existente între acești doi termeni, este acela că, la o primă vedere, nu putem înțelege problematica securității societale tocmai din cauza asemănării sale cu termenul de societate. Societatea, spune Buzan, este “adesea utilizată pentru a desemna cea mai extinsă și mai ambiguă populație a statului, ceea ce se poate referi la un grup care nu este întotdeauna purtător de identitate” (Idem).

Riscurile și amenințările care pot apărea pe agenda securității societale sunt considerate cele care pun în pericol diferite comunități etnice sau religioase, spre dizolvarea acestora sau spre tulburarea lor, pericolul fiind resimțit la nivelul unui “anumit noi”: “orice identitate bazată pe “noi” poate fi construită în diferite maniere și adesea chestiunea principală care decide dacă vor

apărea conflicte de securitate se leagă de problema dacă o definiție sau alta a identității câștigă teren în societate”(Idem). Riscurile și amenințările specifice sectorului societal sunt cele legate de limbă, religie, tradiții, simboluri, memorie colectivă și altele, componentele care construiesc și dau naștere sentimentului de apartenență la o comunitate specifică. Cercetătorii danezi au identificat cele mai frecvente amenințări la adresa securității societale, acestea fiind migrația, competiția orizontală, competiția verticală și depopularea.

Migrația este o amenințare doar când un anumit popor este invadat de un altul, iar poporul cucerit își schimbă identitatea din cauza comunității noi, deoarece fie sunt depășiți numeric, fie alcătuiesc oameni diferiți, alții față de care sunt sau au fost. Competiția orizontală face referire la cazul în care poporul invadat prin migrație se va schimba nu doar la nivelul alcătuirii diferite a populației, ci și la nivelul întregii culturi. Astfel, se poate schimba și datorită influențelor culturale din vecinătate. Competiția verticală se referă la impactul unor programe de integrare asupra indivizilor. Problema intervine asupra celor integrați deoarece ei nu mai pot să se vada ca fiind un anumit popor. Depopularea poate să reprezinte una dintre cele mai interesante și diferite amenințări, deoarece aceasta poate să apară în circumstanțe diferite față de celelalte amenințări menționate mai sus, fiindcă poate fi cauzată de “aparitia bolilor, a războiului, foametei, dezastrelor naturale sau a politicilor de exterminare. Depopularea amenință identitatea prin faptul că îi amenință purtătorii, însă nu este în mod specific o parte din logica identității sectorului societal, cu excepția cazurilor în care politicile de exterminare sunt motivate de dorința de a elimina o identitate sau, în cazuri extreme – ca și SIDA în Uganda – în care cantitatea se transformă în calitate. Ca și în cazul șomajului și al criminalității, acestea constituie amenințări în primul rând pentru indivizi, doar dacă amenință să distrugă societatea, ele devin chestiuni de securitate societală”(Idem, 174).

Dintre cele trei mari amenințări cu care se poate confrunta sectorul securității societale, pentru această lucrare mă opresc asupra competiției verticale întrucât, consultând diferite cercetări, articole și lucrări academice, consider că în spațiul României se găsește un grup social mare care a determinat schimbarea culturii într-un areal bine delimitat. În următoarele rânduri, aș vrea să analizez și să depistez, acolo unde este cazul, dacă întâlnim sau nu, elemente generatoare de acest tip de insecuritate. Din perspectiva competiției verticale și proiectele de integrare pot genera amenințări care să pună în pericol un grup social, deoarece “caută să contureze o cultură comună care să se armonizeze cu statul pot încerca să controleze unele sau toate mecanismele de reproducere culturală (școli, biserici, drepturi lingvistice). În circumstanțe mai represive, minoritățile își pot pierde capacitatea de a-și reproduce cultura din cauza utilizării statului de către majoritate pentru structurarea sistemelor educaționale, de mediu și a altora în așa fel încât să favorizeze cultura majoritară” (Idem, 175). Susținem că doar unele componente, ce țin de sectorul securității societale, se pot simți sau percepe ca fiind amenințări vitale în funcție de ce au unii în suflete sau alții în minte, sau la alții probleme concrete care pot determina insecuritatea identității.

Pentru rezolvarea acestora, putem să reducem efectele negative resimțite de către minoritatea afectată prin “activități întreprinse de comunitatea în sine sau prin încercarea de a transla problema în sectorul politic prin plasarea amenințării pe pagina statală”, iat în cazurile când societățile “optează să se ocupe prin mijloace non-statele de aceea ce percep ca fiind amenințări la adresa identității”(Idem). Din această categorie fac parte acele minorități care doresc să adopte o strategie de supraviețuire pe un teritoriu diferit unde întâlnesc o cultură diferită decât să se retragă în locul lor de origine. Minoritățile care se încadrează în acest tip trebuie să

aibă în vedere trei opțiuni pentru a putea supraviețui într-un teritoriu diferit, și anume să “domine guvernul în exercițiu, să își formeze propriul guvern sau să fie lăsați în pace”(Baltasiu 2007: 193).

În secolul nostru, unele dintre cele mai importante obiecte de referință din sectorul securității societale, sunt reprezentate de civilizații, națiuni, rasă, clanuri, triburi, religie. Obiectele de referință reprezintă elementele specifice care au nevoie de securizare, nevoile fiind diferite, specifice fiecărui sector al securității la care facem referire. O altă dimensiune la care se face referire prin identificarea obiectelor de referință, este aceea a elementelor ce vizează problemele de amenințare vitală. Din această perspectivă, termenul cheie al tuturor problemelor de acest ordin dar și al sociologiei este reprezentat de cultură, întrucât cultura desemnează civilizația, acea “entitate culturală”, “o arie culturală”, “un ansamblu de caracteristici și fenomene culturale”, “o înlănțuire specifică de viziuni asupra lumii, de obiceiuri, structuri și cultură, care formează un întreg istoric”, o civilizație fiind “cel mai mare grup cultural de oameni și cel mai larg nivel de identitate culturală a oamenilor, în afară de alte caracteristici comune, care îi diferențiază de alte specii” (Huntington 2012: 51-53). O civilizație creează o cultură care dă naștere unei societăți zidite pe anumite norme și valori, tradiții și simboluri, limbaj și artă.

Toate aceste elemente trebuie luate în considerare pentru analizarea sectorului societal în vederea clarificării și depistării evenimentelor problematice care pot amenința grupul social.

“Elementele culturii sunt de tip colectiv și adesea trimit la inconștientul colectiv, fiind sursă a fenomenului numit socialitate și a cadrelor de orientare ale sociabilității”(Baltasiu 2007: 193). Cultura consolidează memoria colectivă a indivizilor prin intermediul trăirilor și a înțelegerii comune. De regulă, ce îi unește pe oameni sunt “locurile spirituale, sărbătorile și tradițiile”, nu doar acele valori specifice sau, de exemplu, arta culinară. O lucrare solidă care să susțină afirmațiile recente, este cartea *Noologia* a profesorului Ilie Bădescu, susținând faptul că, acolo unde este conștiința religioasă, acolo vor fi cele mai puternice comunități în fața fenomenelor care le amenință, acele locuri “în care se depozitează învățăturile vii, atunci când ele sunt părăsite de elite. Adâncul noologic al popoarelor este singura pâghie de stabilitate și de echilibru într-o lume istorică livrată tuturor dezechilibrelor și orgoliilor. În adâncimea noologică a popoarelor se adăpostesc, sub forma latențelor sufletești, cadre spiritual și învățături aduse la o singură unitate spiritual numită comunitate etnospirituală sau popor” (Bădescu 2002: 558).

Sociologul roman conchide faptul că, comunitățile se pot dizolva doar atunci când credința și manifestarea religioasă încetează. Continuând ideea, elementele care mai pot contribui la dizolvarea comunităților sunt cele legate de agresiunile lingvistice și a cadrelor sărbătorilor, a sistemului expresiv, a memoriei colective. Prin agresarea cadrelor sărbătorilor se poate distruge un anumit popor astfel: “i-ai poporului sărbătorile și i-ai luat sufletul. Schimbă-i sărbătorile și iai schimbat sufletul. Iată cum se explică miza pe care o pune orice regim de ocupație pe confiscarea sărbătorilor, pe subordonarea lor la scopurile de aureolare proprie” (Idem, 69). Prin agresarea memoriei colective se poate schimba modul specific de a trăi a comunității prin deformarea sentimentelor, a viziunii semnificative a comunității de a trăi și de a simți istoria.

Astfel, Bădescu spune că, “consecința acestei opturări ar fi o gravă criză a identității etnoculturale și, deci, a sentimentului apartenenței, criză care s-ar manifesta prin simtomatologiile deculturative moderne” (Idem, 565). Prin agresarea sistemului expresiv se pot dizolva cele mai adânci simboluri eroice, ceremonial, istorice, și altele, de către elita societății respective. Pentru protejarea sistemului expresiv se “presupune elaborarea de mijloace specifice pentru menținerea

lui de-a lungul generațiilor. Manualele școlare, de istorie și literatură sunt asemenea mijloace. Acestea sunt și cele dintâi distruse când cineva voiește să agreseze modelele unei societăți și deci să dezintegreze sistemele ei expresive” (*Idem*, 505). Și nu în ultimul rând, agresiunea lingvistică reprezintă cel mai important element în sfera de acțiune a sectorului securității societale, deoarece, a vorbi o anumită limbă nu reprezintă doar o abilitate de comunicare, ci reprezintă “un cod etnosimbolic specific”.

Tema 2: Politici ale Uniunii Europene privind gestionarea problematicii relației dintre populația majoritară și minorități

Abordări ale Uniunii Europene privind situația minorităților naționale din statele Europei Centrale și de Est;

Atunci când vorbim despre protecția minorităților la nivelul Uniunii Europene, analize trebuie nuanțată și construită pornind de la o serie de specificități și clarificări conceptuale.

Pe de-o parte, trebuie spus că, odată cu aderarea statelor Europei Centrale și de Est, problematica minorităților s-a dinamizat, noul concept de minoritate națională reprezentând o abordare necesară chiar dacă, în fond pentru păstrarea unor aparențe diplomatice. În acest sens, chiar dacă problematica minorităților includea cu preponderență aspecte sociale, de integrare în comunitate și pe piața muncii, dinamica extinderii Uniunii a făcut necesară adoptarea unui acquis comunitar în problematica minorităților naționale.

Tocmai această evoluție a problematicii dar și faptul că, la nivel regional exista un cadru procedural bine fundamentat a făcut ca acest acquis să fie preluat de la Consiliul European, dublat cu așa numitele Criterii Copenhaga.

O altă observație pe care trebuie să o facem aici este aceea că, exceptând unele grupuri bine determinate de minorități lingvistice în unele state, majoritatea covârșitoare a statelor membre vechi ale Uniunii asimilează minoritățile fluxurilor de migrație, în principal migrația economică, fie că aceasta provenea din foste colonii - exemplul Franței, și al Marii Britanii, sau migrația regională sau globală, în cazul statelor nordice sau al Germaniei.

Uniunea Europeană, prin presiunea pe care a exercitat-o și-o exercită pozitiv asupra țărilor din Europa Centrală, membre sau candidate la aderare, joacă un rol important în chestiunea minorităților.

Mult mai completă a fost „Declarația Drepturilor Fundamentale ale Omului”, adoptată de Consiliul European de la Luxembourg, în iunie 1991. În acest context, Comunitatea înțelegea protecția minorităților prin afirmarea democrației, cu referință directă la țările din Europa Centrală și de Est, eliberate de sub controlul regimurilor totalitare. De asemenea, se sublinia în documentul menționat respectul Comunității față de identitatea culturală și a drepturilor de care trebuiau să se bucure minoritățile ca grupuri distincte în interiorul unor state suverane.

Cu toate acestea, cu excepția suportului pe care Parlamentul European l-a acordat minorităților lingvistice și culturale, protecția minorităților a fost absentă din agenda UE în perioada imediat următoare intrării în vigoare a Tratatului de la Maastricht(1993).

Esența economică a construcției europene și insistența membrilor Uniunii pentru afirmarea ideii de unitate națională (suveranitate) explică într-o mare măsură această atitudine a comunitarilor.

Pe măsură ce chestiunea drepturilor omului a fost integrată de Curtea de Justiție a Uniunii în jurisprudența comunitară a crescut și interesul pentru drepturile minorităților. Baza legală se găsea chiar în Tratatul de la Maastricht, conform căruia (art.151 TUE , care înlocuia art.128 din TCE) se specifica rolul Comunității în înflorirea culturii statelor membre, prin respectarea diversității lor naționale și regionale.

Tratatul de la Amsterdam(semnat în 1997, intrat în vigoare în 1999) a amendat acest articol precizând că respectul pentru diversitate națională și regională are în vedere moștenirea culturală comună, astfel că Uniunea trebuia să respecte și să promoveze diversitatea culturală a statelor membre. În textul Tratatului de la Amsterdam a fost introdus art.13(ex art.6 din TCE) prin care Comunitatea era chemată să combată, în anumite condiții, discriminarea pe criterii etnice, rasiale și religioase⁸¹.

Directiva Consiliului de Miniștri din 29 iunie 2000 se referea, de asemenea, la „principiul egalității de tratament între persoanele de origine etnică și rasială diferită”⁸².

Problematica minorităților a fost inclusă indirect în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, astfel că art. 21 interzicea discriminarea pe baze etnice și pe baza apartenenței la o minoritate națională, iar art.22 sublinia respectul diversității culturale, religioase și lingvistice.

În plus, comunitarii au pus pe rol, începând cu 1993, un proces de negocieri bilaterale și multilaterale, a cărui finalitate a fost și este „Pactul de Stabilitate pentru Europa Centrală și de Sud-Est”⁸³.

„Pactul de Stabilitate” face parte din „acțiunile comune” ale UE, menționate la articolul J3 din cel de-al II-lea pilon: Politica Externă și de Apărare Comună.

„Pactul” viza cu prioritate, țările din zona Europei Centrale pe cale să devină membre ale Uniunii.Nu intra aici spațiul fostei Uniuni Sovietice, cu excepția statelor baltice. După criza din Kosovo, „Pactul de Stabilitate” a vizat și zone din fosta Yugoslavia.

„Pactul de stabilitate” trata chestiunea minorităților din perspectiva negocierilor bilaterale, mizând pe un dialog susținut între statele în cauză și minoritățile de pe teritoriul suveran al acestora. În această categorie au intrat negocierile dintre Ungaria și Slovacia, România și Ungaria, România și Ucraina, finalizate cu semnarea unor tratate bilaterale, ce făceau trimeri clare la protejarea minorităților naționale ⁸⁴.

În altă ordine de idei, „Pactul de Stabilitate” a influențat țările candidate la UE să privească chestiunea minorităților într-o perspectivă de securitate europeană, depășindu-se astfel cadrul național mult mai restrâns.

⁸¹ Gaetano Pentassuglia, „*The EU and The Protection of Minorities: The Case of eastern Europe*”, în *European Journal of International Law*, No. 12/1, 2001, p.6-8.

⁸² Council Directive 2000/43/EC.

⁸³ Adrian Năstase, *op.cit.*, p. 755-760.

⁸⁴ Kinga Gal, „*Bilateral Agreements in Central and Eastern Europe: A New Inter-State Framework for Minority Protection, Flensburg, European Centre for Minority Issues*”, Working Paper 4, 1999, în *Protection of Minority Rights Through bilateral Treaties*, Arie Bloed and P. Van Dijk (eds), The Hague, Kluwer, 1999.

Parlamentul European, a adoptat, la 16 octombrie 1981, o rezoluție asupra Cartei comune a limbilor și culturilor regionale și a drepturilor minorităților etnice. În 1989 a adoptat un proiect al Cartei drepturilor pentru minoritățile etnice, iar în 1994 o rezoluție prin care statele sunt încurajate să recunoască minoritățile lingvistice și să adopte măsuri necesare pentru păstrarea și dezvoltarea limbilor regionale și minoritare.

Raportul contelui de Staffenberg în PE definea gruparea etnică drept *o comunitate care se distinge dpdv lingvistic, istoric și/sau religios de restul populației și care are o identitate culturală specifică într-un stat membru, de mai multe generații, și care constituie în acel stat o minoritate demografică.*

PE a propus o definiție a minorității naționale, care insistă asupra faptului că „*minoritățile întrețin legături strânse și durabile cu statul în care trăiesc*”, deși prezintă „*caracteristici etnice, culturale, religioase sau lingvistice specifice*”. *Ele sunt suficient de reprezentative, deși sunt mai puțin numeroase decât restul populației, și sunt animate de voința de a păstra laolaltă ceea ce constituie identitatea lor comună, în special cultura, tradițiile, religia și limba lor*”.

PE consideră că participarea efectivă a minorităților naționale la procesele de decizie este unul dintre mijloacele cele mai eficiente de integrare. (PE în centrul luptei pentru valorile europene, p.14)

Directiva 2000/43/CE (cunoscută și sub numele de Directiva rasială) și Directiva 2000/78/CE: Ambele promovează diseminarea informației, dialogul social și pe cel cu ONG-urile, armonizarea legislativă și ofera definiții ale discriminării directe și indirecte.

Discriminare directă: se produce atunci când o persoană este tratată într-o manieră mai puțin favorabilă decât este, a fost sau va fi tratată într-o situație asemănătoare o altă persoană, pe motive de apartenență la o minoritate națională.

Discriminare indirectă: se produce atunci când o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră poate avea drept consecință un dezavantaj special pentru persoane aparținând unei minorități în raport cu altă persoană.

În fiecare an, PE întocmește un raport asupra situației minorităților.

Carta drepturilor fundamentale, proclamată de CE, PE și Consiliul Uniunii Europene în timpul reuniunii Consiliului European de la Nisa, 7 decembrie 2000, se referă prin art. 20 la principiul egalității de drept. Articolul 21 conține o clauză de nediscriminare. Conform Paragrafului 2, „*în domeniul de aplicare a tratatelor și fără a aduce vreo atingere dispozițiilor particulare ale acestora, orice discriminare pe motiv de naționalitate este interzisă*”.

În cadrul dreptului UE, se manifestă accentual discriminarea pozitivă, înțelesă ca fiind *fenomenul prin care statele membre trebuie să aplice standardele europene lucrătorilor UE fără să fie obligate să ofere același tratament propriilor cetățeni.*

Din Jurisprudența Curții Europene de Justiție, amintim cauza Bickel și Franz din 1998. Împotriva cetățeanului austriac Bickel și a cetățeanului german Franz s-a dispus începerea urmăririi penale în Regiunea Trantino-Alto-Adige. Inculpații au arătat că nu cunosc limba italiană și au cerut ca procedura să se desfășoare în limba germană. Pentru că ambii erau cetățeni ai EU dar și pentru că s-ar fi creat o diferență de tratament între un resortisant italian aparținând minorității germane din Bolzano și un resortisant german care nu locuiește în regiune, Curtea a recunoscut dreptul acestora la folosirea limbii materne.

Ombudsmanul european - Investighează plângerile formulate împotriva instituțiilor, organismelor, birourilor și agențiilor UE care semnalează cazuri de administrare defectuoasă, încălcarea legislației sau a drepturilor omului.

Centrul european de monitorizare a rasismului și xenofobiei, inaugurat la Viena, 1997, pe baza Regulamentului nr. 1035/97CE, are ca obiectiv principal facilitarea schimbului de informații și experiență în acest domeniu. Conform Art.2 al Regulamentului, centrul studiază dezvoltarea și răspândirea fenomenului rasismului, xenofobiei și a antisemitismului, analizează cauzele și efectele lor și publică anual un raport al situației din acest domeniu.

Agencia pentru Drepturile fundamentale, 1 martie 2007 (succesoarea Centrului European de Monitorizare a Rasismului și Xenofobiei), are în vedere următoarele domenii: rasismul xenofobia și lipsa de toleranță asociată acestora, discriminarea pe motive de sex, origine rasială sau etnică, religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală a persoanelor aparținând minorităților naționale, sau orice combinație a acestor motive (discriminare multiplă), despăgubirea victimelor, drepturile copilului, inclusiv protecția copilului, dreptul de azil, imigrarea și integrarea imigranților, vizele și controlul la frontieră, respectarea vieții private, protecția datelor cu caracter persoanl, accesul la o justiție eficientă și independentă.

Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est/ Consiliul Cooperării Regionale

Consiliul Cooperării Regionale

Scurt istoric

În 2005 a fost demarat procesul de revizuire a activităților Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est PSESE datorită faptului că progresele statelor din regiune în relația cu UE și NATO impuneau o nouă formă de cooperare între acestea.

Pentru a se decide viitorul PSESE, ambasadorul finlandez Alpo Rusi a fost însărcinat să coordoneze un Grup de Revizuire a activităților Pactului. Grupul a elaborat și prezentat, în martie 2006, un raport care sintetiza viziunile tuturor statelor membre privind remodelarea PSESE.

În aprilie 2006, Comisia Europeană, împreună cu Secretariatul PSESE au prezentat un Non-paper care prevedea înființarea RCC pentru a continua activitățile PSESE.

La Masa Regională de la Belgrad (30 mai 2006), statele au hotărât redefinirea activităților PSESE, prin transformarea acestuia în RCC.

La Masa Regională de la București (16 noiembrie 2006), statele au convenit schema financiară a Secretariatului Regional al RCC și au aprobat strategia de eficientizare a inițiativelor și grupurilor de acțiune ale PSESE.

Reuniunea informală a miniștrilor de externe din statele participante la SEECP (Rijeka, 8-9 decembrie 2006), a decis înființarea Grupului de lucru privind aranjamentele instituționale pentru RCC (Institutional Working Group - IWG) – format din reprezentanții statelor SEECP, UNIMK/Kosovo, ai donatorilor și ai Secretariatului Pactului și co-prezidat de PiE SEECP și Secretariatul PSESE. Obiectivele prioritare ale acestuia au constat în conturarea structurii RCC și

în elaborarea documentelor pe baza cărora va funcționa. Au fost abordate chestiuni precum: mandatul și procedura de nominalizare a Secretarului General al RCC, sediul Secretariatului RCC, mandatul și structura RCC, relațiile dintre RCC și inițiativele și grupurile de acțiune ale PSESE, relația RCC-SEECP, proceduri de luare a deciziilor și de raportare a activității desfășurate.

Documentele *Procedura de nominalizare a primului Secretar General al RCC și Procedura pentru stabilirea locației Secretariatului RCC*, elaborate de IWG, au fost aprobate la reuniunea miniștrilor afacerilor externe din statele participante la SEECP (Zagreb, 2 martie 2007). La aceeași dată a fost inițiat procesul depunerii candidaturilor pentru postul de Secretar General (SG) al RCC și pentru găzduirea Secretariatului RCC.

Masa Regională de la Zagreb (10 mai 2007) și Summit-ul SEECP (11 mai 2007) au marcat încheierea etapei „conceptuale” a remodelării noului format de cooperare regională, prin adoptarea deciziilor cu privire la sediul Secretariatului RCC - Sarajevo și la desemnarea Secretarului General în persoana lui Hido Biscevic.

Activitatea RCC se concentrează pe cinci arii prioritare:

- dezvoltare economică și socială,
- infrastructură,
- justiție și afaceri interne,
- cooperare în domeniul securității,
- formare a capitalului uman.

De asemenea, cooperării parlamentare i se acordă o atenție deosebită. RCC favorizează accesul inițiativelor și grupurilor de acțiune din Europa de Sud-Est la instrumentele și mecanismele de susținere politică, tehnică și financiară la nivel regional și internațional.

RCC presupune un grad sporit de implicare a statelor din zonă, pe trei coordonate esențiale: politic, financiar și personal.

Obiective

Obiectivele RCC constau în susținerea cooperării regionale în Europa de Sud-Est, într-un cadru *regionally-owned and led*, care să faciliteze integrarea europeană și euro-atlantică a statelor din regiune.

Coordonarea activităților Procesului de Cooperare din Europa de Sud-Est (SEECP) cu cele ale RCC este esențială: SEECP deține rolul politic, RCC fiind brațul operațional al acestuia. Datorită dimensiunii operaționale de care dispune, RCC are în mandat identificarea oportunităților de cooperare între statele din zonă și promovarea de proiecte concrete în beneficiul statelor din regiune.

Documente fundamentale:

- Declarația comună privind instituirea RCC, la care este atașat Statutul RCC;
- Acordul de sediu între statele participante la SEECP și țara-gazdă (Bosnia și Herțegovina);
- Acord de sediu pentru Biroul de Legătură de la Bruxelles.

Componentă

RCC funcționează pe baza unui parteneriat tripartit: state participante la SEECP (Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Grecia, Republica Macedonia, Muntenegru, Republica

Moldova, România, Serbia, Turcia și Slovenia), state donatoare (Austria, Cehia, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Letonia, Norvegia, Polonia, Spania, Suedia, SUA și Ungaria) și Comisia Europeană. UNMIK/Kosovo în conformitate cu prevederile rezoluției 1244, este membru RCC cu drepturi și obligații depline.

Organisme principale/Mod de lucru

RCC beneficiază de două structuri:

- Secretariatul regional de la Sarajevo, condus de un Secretar general (SG) și compus dintr-un corp al experților (responsabili pentru cele 5 arii de cooperare parlamentară și dimensiunea parlamentară) și un departament administrativ.
- Profilul SG: personalitate recunoscută și apreciată din regiune. Este numit de SEECP, pentru un mandat de 3 ani, cu posibilitatea extinderii cu încă 2. Funcția este ocupată de Hido Biscevic (fost secretar de stat în Ministerul croat de Externe).
- Birou de Legătură la Bruxelles: este parte integrantă a Secretariatului RCC și se supune autorității SG. Este compus din 7 angajați.

Foruri decizionale:

- Întâlnirea Anuală: asigură coordonarea strategică și dezvoltarea proceselor de cooperare regională și aprobă Raportul Anual al Secretarului General și Programul Strategic de Lucru al RCC. Se reunește la nivel de înalți funcționari, în statul care deține Președinția-în-Exercițiu a SEECP. Reuniunea se desfășoară în aceeași zi cu reuniunea miniștrilor de externe ai statelor participante la SEECP.
- Comitetul Director: compus din membrii RCC care contribuie la bugetul Secretariatului RCC (cu suma minimă de 50.000 EURO), Comisia Europeană și Serviciul European de Acțiune Externă. Se reunește de 4 ori pe an, la nivel de directori politici.
- Reuniunea Coordonatorilor Naționali: reunește coordonatorii naționali din statele din regiune și are ca scop identificarea de proiecte regionale, precum și coordonarea politicilor naționale atât între ele cât și cu cele europene⁸⁵.

Deciziile la nivelul RCC se iau prin consens.

Rezolvarea problemei minorităților naționale și etnice din Europa Centrală a câștigat teren odată cu avansul integrării regionale. Afirmarea principiului subsidiarității, afirmarea rolului din ce în ce mai crescut al Comitetului Regiunilor și al Comunităților Locale și Regionale din Europa Unită, a oferit noi posibilități de tratare a chestiunii minorităților în dimensiunea europeană a securității.

Inițiativele Congresului Puterilor Locale și Regionale ale Europei, sub patronajul Consiliului Europei, au fost din ce în ce mai apreciate de statele din zona centrală și sud-estică a continentului (Proiectul de Declarație Federalism, Regionalism, Autonomie Locală și Minorități, Cividale del Friuli, 24-26 octombrie 1996).

Chiar dacă viitorul stat european va fi unul federal, există încă temeri serioase, exprimate mai ales de grupurile majoritare din statele central europene față de soluțiile regionaliste și federaliste. Foarte multe state văd federalizarea ca un prim pas spre dezintegrare iar federaliștii sunt asimilați unor secesioniști deghizați. Probabil, Europa secolului XXI va trebui să aleagă între

⁸⁵ MAE, <http://www.mae.ro/node/1472?page=2>, accesat 23.09.2013.

o societate europeană caracterizată de conflicte etnice sau o comunitate europeană bazată pe solidaritate, respect și democrație.

Fenomenul imigraționist și integrarea socială în cadrul statelor membre ale UE

Având în vedere aceste aspecte, propunem analizarea, în cadrul acestei secțiuni a evoluției problematicei migrației la nivelul Uniunii Europene, subliniind că, practic, măsurile adoptate la nivel comunitar pentru regularizarea migrației și integrarea imigranților au un fundament etnic și rasial astfel încât, în ceea ce privește minoritățile considerăm că aceste evoluții și prevederi le sunt aplicabile. Nu se poate încheia această analiză fără a mai sublinia o dată caracterul de mozaic cultural al Uniunii, o Uniune a minorităților, la nivelul căreia, practic, toate națiunile pot fi considerate minoritare, una în raport cu conceptul de cetățean european.

Având în vedere impactul, deseori negativ, pe care îl are imigrația asupra societății, cel puțin în fazele de început – „preintegrare” – este evident faptul că trebuie adoptate măsuri la diverse niveluri pentru a asigura un cadru social sănătos și securizat în care persoanele să poată interacționa în limite rezonabile. Măsurile adoptate s-au materializat prin acțiuni și politici concrete la nivelul statelor și al organizațiilor.

Evoluția fenomenului imigraționist a impus statelor elaborarea și implementarea unor politici cuprinzătoare, care să permită identificarea elementelor specifice și a lipsurilor și să asigure o coerență ridicată în soluționarea lor. În prezent majoritatea statelor au politici care se adresează unor aspecte ale imigrației dar, din păcate, nu multe din acestea pot fi catalogate ca fiind foarte cuprinzătoare⁸⁶.

Experiența a peste 30 de ani de imigrație a cristalizat ideea conform căreia un proces de integrare de succes implică trei elemente principale:

adoptarea imigranților de către societate,

adoptarea societății de către imigranți și

adoptarea unor strategii adecvate de comunicare atât între imigranți și societate cât și între ele și guverne sau reprezentanții autorităților publice, fie ele locale, regionale sau naționale.

Mai ales în acest din urmă caz, este nevoie de a stabili un set clar de reguli și mijloace de comunicare pentru ca mesajul să fie transmis fără distorsiuni ideologice.

Necesitatea unei strategii constructive apare și în domeniul dezvoltării și implementării unor procese efective de integrare socială, cu accent particular pe integrarea grupurilor minoritare. Statele nu pot dicta asupra integrării sau asupra unor relații comunitare bune. Acest lucru se realizează prin cooperare cu opinia publică din poziția de a conduce și nu a fi condus. În acest sens, trebuie asigurate condițiile necesare pentru ca imigranții și majoritatea populației să înțeleagă că este în interesul propriu ca procesele de integrare să decurgă cu succes. Astfel, managementul acestui proces trebuie să cuprindă măsuri de educare a comunităților, de întărire a încrederii în aceste grupuri sociale și de eliminare a cauzelor care au condus la marginalizarea grupurilor minoritare față de societate. Cu alte cuvinte, imigrația este un fenomen inevitabil iar cel mai bun lucru pentru un stat este să-l influențeze în direcția obținerii celor mai bune rezultate sociale și economice atât pentru grupurile minoritare cât și pentru societatea de adopție. Astfel,

⁸⁶ Messina Anthony M, Thouez Colleen V. – „The Logics and Politics of a European Immigration Regime”, în Messina Anthony M (editor) - „West European immigration and immigrant policy in the new century”, Greenwood Publishing Group, 2002, pag. 97-123

integrarea apare ca o politică de sine stătătoare al cărei management înseamnă crearea condițiilor pentru ca persoanele aparținând grupurilor majoritare și minoritare să-și atingă scopurile în armonie socială.

În mod tradițional, migrația internațională apare ca o relație între indivizii care migrează în căutarea unui loc de muncă și guvern care acționează ca „recepționar” pentru cel ce dorește intrarea într-un stat și obținerea cetățeniei acestuia. Azi, acest lucru este privit mai degrabă ca o „afacere” de nivel internațional care beneficiază de un buget vast, oferind sute de mii de locuri de muncă în toată lumea, managementul fiind asigurat de grupuri de indivizi sau instituții care au fiecare un interes în derularea afacerii. Această percepție are consecințe importante pentru state deoarece ridică problema eficacității mecanismelor reglatoare și a politicilor cadru referitoare la relația imigranți-stat.

Abordarea strategică a imigrației necesită implicarea tuturor actorilor în domeniu, așa cum am subliniat mai sus, iar implementarea politicilor privind imigrația trebuie să se facă de o manieră transparentă astfel încât toți participanții la acest proces să conștientizeze faptul că au un rol pozitiv. În acest sens, toate inițiativele și deciziile adoptate trebuie să le fie comunicate deschis și în cel mai scurt termen.

În esență, rolul de manager al acestei problematice revine statului prin intermediul guvernului. Cu toate acestea, acest rol trebuie exercitat în colaborare cu o paletă largă de actori. La nivel general, această colaborare include imigranții și partenerii sociali – patronat, angajatori, sindicate sau organizații neguvernamentale ale imigranților. Acest dialog social este premisa de bază pentru o strategie managerială efectivă a procesului de imigrație. Motivul principal îl constituie faptul că, la nivelul pieței muncii, recrutarea și selecția muncitorilor se află în mâna patronatului sau angajatorilor. Pentru un management eficient al imigrației, se impune o „privatizare” a strategiei în care actorii principali ai pieței muncii să fie încurajați să coopereze cu statul. Acest fapt obligă statul și patronatele să convină că, mâna de lucru străină care intră în țară reprezintă un compromis între sarcina guvernului de a restricționa fenomenul imigrației – ceea ce aduce prejudicii patronatelor – și interesul acestora de a obține forță de muncă în condițiile unor costuri scăzute.

Una dintre dificultățile principale în elaborarea unei strategii viabile de management al imigrației este necesitatea reconcilierii a două direcții conflictuale care influențează așteptările și atitudinea publică. Prima direcție este evoluția economiei spre globalizare, proces care leagă împreună economiile naționale într-o singură entitate în timp ce se promovează o cultură uniformă pentru mase. A doua direcție este reacția adversă la fenomenul globalizării și constă în creșterea importanței acordate de persoane comunităților locale. Acest proces este caracterizat prin naționalism și fragmentare⁸⁷, și poate genera uneori insecuritate socială ca urmare a șomajului și marginalizării piețelor de muncă precum și datorită faptului că economiile locale sunt percepute a fi lipsite de forță în fața puterilor globale. Astfel, unul din pericole este apariția unor ideologii negative față de imigranți caracterizate prin percepția publică conform căreia valurile de imigrație sunt parte a unui schimb global care nu este controlat de state și în fața căruia comunitățile locale sunt lipsite de apărare⁸⁸.

⁸⁷ Portes Alejandro, Min Zhou - art. cit, pag. 74-96

⁸⁸ Castles Stephen – „The Factors that Make and Unmake Migration Policies”, în Portes Alejandro and DeWind Josh (editors) – „Rethinking migration: new theoretical and empirical perspectives” Berghahn Books, 2007, pag. 29-62

Este sarcina guvernelor de a crea o atmosferă pozitivă în care, problemele legate de politicile de imigrație să poată fi abordate de o manieră obiectivă încercându-se crearea unui curent de opinie favorabil în detrimentul adoptării unui subiectiv existent deja. Premisele esențiale în dezvoltarea unor asemenea politici sunt consistența, claritatea și coerența în asigurarea unei informări corecte a opiniei publice.

Este important ca societățile de inserție să realizeze faptul că imigranții trebuie integrați și că este esențial să se evite discriminările împotriva lor. Cu toate acestea, imigranții sunt discriminați adeseori în țările de destinație. La rândul ei, această discriminare perpetuează ciclul de sărăcie și alienare și alimentează mișcările sociale printre imigranți, creând un cerc vicios din care este dificil de ieșit. De asemenea, în multe cazuri, imigranții nu pot exercita un control asupra copiilor lor în aceeași măsură în care ar fi făcut-o în țările de proveniență. Subminarea autorității familiei combinată cu sărăcia și prezența unui sentiment de deznădăcinare reprezintă un amestec periculos care duce la un comportament antisocial în creștere⁸⁹.

Paradoxurile fenomenului imigrationist in Europa

O serie de paradoxuri ilustrează evoluția politicilor privind imigrația în Europa⁹⁰. În primul rând, guvernele europene și, într-un înțeles mai larg, opinia publică sprijină politicile concepute în scopul limitării fenomenului migraționist. Acest lucru este datorat așteptărilor publice care sunt dificil de satisfăcut, iar calea prin care statele pot să convingă opinia publică este una îngustă. Percepția față de imigranți este una negativă. Într-o mare măsură, europenii se simt copleșiți de valul de imigranți. Resentimentul a crescut în ultima jumătate de secol amenințând însuși procesul de europenizare.

Cu toate acestea, schimbarea demografică în Europa ar putea crea o situație nouă, după cum arată Comisia Europeană. Astfel, se așteaptă ca populația totală a Uniunii Europene să atingă un nivel maxim în jurul anului 2022. Numai în următorii ani populația europeană cu vârsta peste 65 de ani va crește cu 22%, în timp ce populația cu vârsta mai mare de 80 de ani va crește mai rapid. Numărul de europeni cu vârsta între 55 și 64 de ani va crește cu 20% iar în Franța, Luxemburg, Olanda și Irlanda acest număr va crește cu peste 40%. Mai mult, conform Directoratului pentru Populație al O.N.U., proiecțiile asupra populației Uniunii Europene arată o scădere cu 41 de milioane de locuitori până în 2050⁹¹.

Având în vedere acest lucru, guvernele europene, îngrijorate, au inițiat un număr de programe pentru a încuraja natalitatea. Au oferit importante reduceri de taxe pentru părinți, concedii de maternitate plătite, îngrijire gratuită pentru copii, o reducere a ratei utilităților pentru familiile mari și asistență financiară la cumpărarea locuinței pentru părinții tineri. Totuși, aceste inițiative politice au avut prea puțin succes. Astfel, realitatea demografică pune Europa în fața unei dileme. Singura soluție este să se deschidă porțile pentru milioane de noi imigranți. În 2002, cercetătorii au ajuns la concluzia potrivit căreia Europa trebuie să admită mai mult de un milion de imigranți pe an, ceea ce echivalează cu un spor de un copil pentru fiecare femeie europeană⁹².

⁸⁹ Rifkin Jeremy – „Visul european. Despre cum, pe tăcute, Europa va pune în umbră „visul american””, Ed. Polirom, 2006, pag. 206-222

⁹⁰ Geddes Andrew – „The Politics of Migration and Immigration in Europe”, SAGE 2003, pag. 1-29

⁹¹ United Nations, Population Division – „Replacement Migration: Is It a Solution to Declining and Ageing Population?”, New York: United Nations Population Division, 200, pag.22

⁹² Bruni Frank – „Persistent Drop in Fertility Reshapes Europe’s Future” – în The New York Times, decembrie 2002

Numai Germania ar trebui să primească 500.000 de imigranți în fiecare an pentru următorii 25 de ani sau să dubleze rata natalității atât pentru a evita un declin demografic brusc de la 83 de milioane de cetățeni la mai puțin de 70 de milioane, asta deoarece se așteaptă ca media de vârstă a populației să crească la 49 de ani în 2050. În aceste condiții, contribuția imigranților în susținerea forței de muncă și a sistemului securității sociale este crucială.

Al doilea paradox este legat de ambivalența politicilor de imigrație implementate în ultimii 25 de ani la nivelul statelor și, de la mijlocul anilor '90, la nivelul Uniunii Europene⁹³. În timp ce încercau limitarea nivelului imigrației pentru a stabiliza grupurile de străini rezidenți, guvernele au adoptat măsuri în sprijinul reîntregirii familiale, ceea ce i-a încurajat pe imigranți să se adapteze mai ușor în noua societate. Dar, în același timp, s-a neglijat îmbunătățirea mecanismelor sociale de integrare. Ca urmare, principalele consecințe au fost, adoptarea unor politici restrictive privind imigrația incapabile să răspundă fluxurilor migratorii și valurilor de azilanți și refugiați. Aceste politici s-au dovedit ineficiente pentru grupurile minoritare și ca urmare a politizării problematicei imigrației, alimentată de adesea de grupurile extremiste.

Al treilea paradox, care naște motive de îngrijorare în prezent, este rezultatul incoerenței care a caracterizat politicile inițiale de imigrație atât la nivelul majorității statelor europene cât și la nivelul Comunităților europene. Obsesia reglementării fluxurilor migratorii a dus la neglijarea consecințelor sociale ale imigrației, la neglijarea managementului diversității⁹⁴. Așa cum am arătat anterior, complexitatea managementului diversității și al promovării societății multiculturale, implică mai mult decât reglementarea fenomenului migraționist. Am putea spune că acest lucru a dus la evenimentele nefericite din Londra în iulie 2005. De asemenea, managementul defectuos al diversității a fost ilustrat cât se poate de clar în timpul tulburărilor sociale din Franța, în Noiembrie 2005, când Nicholas Sarkozy a propus noi limitări ale fluxurilor migratorii, fără însă a face vreo referire la segregarea spațială și condițiile dramatice de locuit îndurate de grupurile etnice din Franța⁹⁵.

Una din concluziile care se desprind de aici este aceea că, în continuare, guvernele europene rămân credincioase ideii că, politicile de imigrație trebuie să se axeze în primul rând pe securizarea frontierelor, în dauna dimensiunii socio-economice a migrației⁹⁶. Ca rezultat imediat, această abordare a dus la ignorarea cauzelor esențiale ale aspectelor securității societății în ansamblul ei: eșecul unei integrări efective a imigranților în societate. Politicile naționale și comunitare din prezent sunt disfuncționale, în sensul că nu duc la sporire a securității interne sau externe atâta timp cât adoptarea unei politici comunitare coerente de securitate și apărare întârzie să fie adoptată, iar diferențele ideologice dintre „greii” europeni duc la existența unui sistem de securitate fragmentat și eterogen la nivelul continentului, aceasta chiar dacă eforturile în sensul regularizării acestor aspecte nu lipsesc.

Mai mult, în implementarea acestor politici, autoritățile statelor membre au încurajat în mod neintenționat, desigur, atitudini discriminatorii și au introdus măsuri care au condus la

⁹³ Geddes Andrew – op.cit

⁹⁴ Castles Stephen – art. cit., pag. 29-62

⁹⁵ Lakoff Aaron – „Not Wanted After the voyage: The Politics of Immigration in France and Canada”, Global Research , September 5, 2008, disponibil la adresa web: <http://www.globalresearch.ca/PrintArticle.php?articleId=10071>

⁹⁶ Blendel Petra – „Immigration Policy in the European Union: Still bringing up the walls for fortress Europe?”, Migration Letters, Vol. 2 No. 1, April 2005, pag. 20-31, disponibil și la adresa web: http://www.migrationletters.com/200501/20050103_EU_Bendel.pdf

limitarea drepturilor imigranților și descendenților acestora. În schimb, aceste trenduri au dus la subminarea integrării și alimentarea dezordinii și chiar a terorismului⁹⁷.

Percepția imigrației în Uniunea Europeană se bazează pe stereotipii opuse de cele mai multe ori. Pe de-o parte politica europeană în domeniul imigrației este percepută ca fiind prea restrictivă și construcția așa-numitei „Fortărețe a Europei” s-a dovedit nefastă pentru imigranți⁹⁸. Pe de altă parte, sunt autori care consideră această politică liberală și permisivă⁹⁹. Conform acestei viziuni, politica europeană în domeniul migrației a dus la creșterea numărului de imigranți ceea ce, a provocat, la rândul ei, o creștere a amenințărilor la adresa securității interne, identității naționale și coeziunii sociale. Tensiunile crescute datorate influxului imigranți au determinat Organizația Internațională pentru Migrație să concluzioneze într-un raport publicat în anul 2002 că punctul de vedere dominant în Europa este acela că „presiunea imigrației a atins niveluri intolerabile”¹⁰⁰. De asemenea, raportul a atenționat asupra faptului că europenii își simt identitatea amenințată de valul de străini. Cu toate acestea, adevărul este undeva la mijloc. Practic, neliniștea față de imigranți vine mai puțin din realitățile macro-economice, cât din modul în care ele au fost prezentate, pe de-o parte și din modul în care se traduc pe teren, pe de altă parte. Neliniștea oamenilor provine, deci, în același timp, din fenomenul inegalităților dinamice, căci eforturile necesare integrării acestor persoane nu se impune în aceeași măsură pentru toți, și din tendința dezastruoasă de a prefera „scandalului adevărului”, „politica iluziei”¹⁰¹.

Având în vedere cele prezentate, o analiză serioasă a aspectelor fundamentale ale politicilor privind imigrația la nivel european nu poate fi realizată cu ignorarea a două componente esențiale ale construcției europene: spațiul de libertate, securitate și justiție și modelul social european.

Etape ale evoluției fenomenului imigrationist în Uniunea Europeană;

Evoluția pe fond a problematicii imigrației precum și transferul competențelor de reglementare a acesteia au cunoscut patru faze distincte, iar o nouă fază, a cincea, este pe punctul de a se contura.

Prima fază consumată între sfârșitul anilor '50 și începutul anilor '70, a reprezentat perioada “romantică” a imigrației când, reconstrucția Europei postbelice a dus la o cerere extremă de mare de forță de muncă, principala caracteristică a migrației fiind programele de muncitori sezonieri.

A doua fază, începută odată cu criza petrolului din 1973, a reprezentat perioada în care politicile privind imigrația au fost elaborate și implementate exclusiv de către statele membre. Adoptarea Acordului Schengen, la jumătatea anilor '80, a dus la coordonarea politicilor

⁹⁷ Castles Stephen – “Why migration policies fail?”, [Ethnic and Racial Studies](#), Volume 27, Number 2, March 2004 , pp. 205-227

⁹⁸ Blendel Petra – art. cit.

⁹⁹ Coleman David A. – „Mass Migration to Europe: Demographic Salvation, Essential Labour or Unwanted Foreigners?” în Messina Anthony M. (editor) – „West European immigration and immigrant policy in the new century”, Greenwood Publishing Group, 2002, pag. 47-77

¹⁰⁰ Nyberg-Sorenson Ninna; Van Hear Nicholas, Engberg-Pedersen Poul – „The Migration Development Nexus Evidence and Policy Options”, *International Migration Volume 40, Number 5, Special Issue 2 2002*, pag. 49-73, disponibil la adresa web: <http://www.ingentaconnect.com/content/bpl/imig/2002/00000040/00000005/art00002>

¹⁰¹ Fitoussi Jean Paul, Rosanvallon Pierre– „Noua epocă a inegalităților”, Institutul European, București, 1999, pag. 57

guvernamentale la nivel interguvernamental¹⁰², acest moment reprezentând, practic, primul pas spre „comunitarizarea” problematicii imigrației, și constituind totodată faza a treia a evoluției problematicii migrației.

Dezvoltarea modelului social european începută în 1989 prin semnarea Cartei comunitare a drepturilor omului și consacrată prin Tratatul de la Maastricht și Amsterdam a dus la recalibrarea politicii privind imigrația prin recunoașterea implicațiilor sociale ale acestui fenomen asupra societății europene.

În ceea ce privește faza a cincea care a debutat odată cu încheierea decadelor Lisabona și adoptarea noului Tratat european, consemnează o accentuare a aspectelor sociale ale imigrației ca fenomen atât inevitabil cât și indispensabil.

Tema 3: Studiu de caz: Musulmanii în Europa

Scurt istoric

Conflictul dintre creștini și musulmani nu este ceva nou în Europa. Aceștia se confruntă de secole întregi. Prima dată, în Andaluzia (756-1492), mai târziu cruciadele (1095-1291) și apoi ocuparea regiunilor din Balcani de către otomani (1389).

Prima dată când europenii s-au temut de musulmani a fost când Ierusalimul a fost cucerit de către califul Umar ibn al-Khattab. Atunci au realizat că islamul se răspândește până aproape de frontierele Europei. Principalul motiv pentru lansarea cruciadelor patru secole mai târziu, a fost de a recuceri Ierusalimul care era deținut de către musulmani. După ce au intrat în contact cu ei, europenii au observat cât de dezvoltată este lumea musulmană în ceea ce privește astronomia, matematica, medicina și viața socială. De asemenea au observat că valorile europenilor diferă foarte mult de cele ale musulmanilor.

Pe măsură ce cruciadele au continuat, europenii au dezvoltat relații cu musulmanii pe teritoriul bătrânului continent, în special pe teritoriul Andaluziei care era condus de aceștia. În această zonă impactul culturii musulmane a fost mai puternic resimțit¹⁰³. Cruciadele au impulsivat islamul să acționeze iar musulmanii din Siria, Irak și Egipt au luptat împotriva creștinilor pentru a-i scoate din Țara Sfântă¹⁰⁴. Mulți istorici care au studiat Andaluzia, susțin că structura socială și civilizația din acest teritoriu era mult mai dezvoltată decât în restul Europei. Istoricul spaniol susține că înfrângerea Spaniei nu a venit din nord, ci din sud. Musulmanii cuceritori au venit dinspre sud. Aceasta a fost mai mult decât o victorie, a fost un salt spre civilizație¹⁰⁵. Datorită dominației musulmane de pe acest teritoriu, cea mai scilpitoare și bogată civilizație din Europa s-a născut și a înflorit între secolele opt și cincisprezece, în aceiași perioada în care popoarele din nord au fost încercate de războaie religioase¹⁰⁶.

¹⁰² Priscaru Petre – op.cit., pag. 345

¹⁰³ *The history of Islam in Europe*, disponibil on-line la http://www.riseofislam.com/europe_and_islam_02.html

¹⁰⁴ Thomas Asbridge, *Cruciadele. Istoria războiului pentru eliberarea Pământului Sfânt*, tradus de Cornelia Dumitru și Miruna Andriescu, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 17

¹⁰⁵ *The history of Islam in Europe*, disponibil on-line la http://www.riseofislam.com/europe_and_islam_02.html

¹⁰⁶ *Ibidem*

Prințul Charles al Țării Galilor afirmă că europenii au avut foarte multe de învățat de la musulmani de-a lungul istoriei, prima dată în Andaluzia apoi prin influența otomanilor în Balcani¹⁰⁷.

Demografie

În momentul de față Europa se confruntă cu un alt tip de influență musulmană, prin numărul mare de imigranți din ultimele decenii. Cele mai mari comunități de musulmani din Uniunea Europeană se află cu precădere în Germania și Franța, urmate de Marea Britanie și Italia¹⁰⁸. Rusia, pe de altă parte, deține cea mai mare comunitate de musulmani din Europa, estimările arătând că populația musulmană va crește de la 16,4 milioane în 2010 la 18,6 milioane în 2030.

Aproximativ 3,5 milioane de musulmani trăiesc în Germania, 80% dintre ei nu au cetățenie, 608.000 sunt cetățeni germani, 100.000 sunt germani convertiți la Islam și statisticile actuale arată că numărul musulmanilor este într-o continuă creștere. 70% dintre musulmanii din Germania sunt de origine turcă. Aceștia au început să emigreze în Germania din 1960, din lipsa forței de muncă din această țară. Jumătate dintre aceștia au ales să rămână în Germania, majoritatea dintre ei fiind bărbați. Treptat s-au mutat cu ei nevestele și restul familiei. Musulmanii s-au stabilit în zonele industriale din țară precum Berlin, Cologne, Frankfurt, Stuttgart, Dortmund, Essen, Duisburg, Munich, Hamburg, Nurnberg și Duisburg¹⁰⁹.

Conform unui studiu realizat de publicația PewResearchCenter, numărul musulmanilor din Europa a crescut de la 29,6 milioane în anul 1990, la 44,1 în anul 2010 iar până în anul 2030 musulmanii vor constitui 8% din populația Europei. Cu toate că numărul musulmanilor din Europa este într-o creștere continuă, doar un procent infim de 3% din numărul total de musulmani din întreaga lume, se va stabili în Europa până în anul 2030.

Cei mai mulți dintre musulmanii din Europa vor continua să trăiască în Europa de Est, însă cele mai mari creșteri de populație musulmană se așteaptă că se vor înregistra în Marea Britanie, Franța, Italia, Germania dar și în alte țări din vestul, nordul și sudul Europei. Numărul musulmanilor va crește la fel ca și în ultimii 20 de ani.

Țări din Europa de Vest precum Franța, Germania și Olanda, vor avea cel mai mare număr de musulmani. Numărul adeptilor religiei islamice din Europa de Vest va crește la 16,4 milioane până în anul 2030.

În Europa de Nord statisticile arată că numărul musulmanilor va crește de la 3,8 milioane în 2010 la 7,5 milioane în 2030 și vor fi aproximativ 7% din populația Europei de Nord.

Numărul de musulmani din Europa de Sud, incluzând țările din Balcani precum Albania, Bosnia și Herțegovina, Croația, Kosovo, Muntenegru, Macedonia și Serbia va crește de la 10,7 milioane în 2010 la 13,8 milioane în 2030. Până atunci 8,8% din populație va fi musulmană.

¹⁰⁷ Islam's Contribution to Europe's Renaissance, The Wisdom Fund, disponibil on-line la <http://www.twf.org/Library/Renaissance.html>

¹⁰⁸ 5 facts about the population of Muslim in Europe, disponibil on-line la <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/11/17/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/>

¹⁰⁹ Islam in Germany, disponibil on-line la www.euro-islam.info

Statisticile arată că Marea Britanie va avea cea mai mare creștere a numărului de musulmani din Europa în următorii 20 de ani, de la 2,9 milioane în 2010 la 5,6 milioane în 2030. Așadar numărul actual aproape că se va dubla, aceștia reprezentând 8,2% din populația Marii Britanie .

Până în anul 2030 musulmanii vor reprezenta peste 10% din populația următoarelor țări: Kosovo (93,5%), Albania (83,2%), Bosnia și Herțegovina (42,7%) Republica Macedonia (40,3%), Muntenegru (21,5%), Bulgaria (15,7%), Rusia (14,4%), Georgia (11,5%), Franța (10,3%) și Belgia (10,2%)¹¹⁰.

Conform unui alt studiu asupra dezvoltării religiilor, numărul musulmanilor din Europa va crește cu 10% până în anul 2050 și vor depăși numărul creștinilor din întreaga lume până în anul 2070. Așadar numărul musulmanilor va crește de la 43 de milioane în anul 2010, până la 71 de milioane în anul 2070¹¹¹. Pe glob, numărul musulmanilor va crește de la 1,6 miliarde în anul 2010 la 2,2 miliarde până în anul 2030 .

Migrația

Un factor major în creșterea populației musulmane din Europa în ultimele decenii, a fost aflulxul mare de imigranți din Asia de Sud, Africa de Nord, Turcia și mai nou Siria. În momentul de față, situația economică, politică și socială din Europa, va atrage tot mai mulți musulmani în anii ce vor urma.

Media de vârstă

Populația musulmană din Europa este mai tânără decât populația non-musulmană. Persoanele sub 30 de ani reprezintă aproximativ 49% din populația musulmană în comparație cu 34% din populația non-musulmană. Până în 2030 aproximativ 42% din populația musulmană va avea sub 30 de ani, în comparație cu aproximativ 31% din populația non-musulmană¹¹².

Criza refugiaților

La sfârșitul lunii august a anului 2015, aproximativ 104.460 de solicitanți de azil au sosit în Germania, stabilind astfel un nou record. În total, numărul de migranți care au sosit în Germania în anul 2015 se ridică la 413.535. Și asta este doar în Germania. În Europa, numărul refugiaților depășește un milion. Majoritatea au venit pe mare însă unii și-au croit drum și pe uscat în special prin Turcia și Albania. Conform Organizației Internaționale pentru Migrație, peste un milion au venit pe mare și aproximativ 35.000 pe uscat.

¹¹⁰ *The future of the global muslim population*, disponibil on-line la <http://www.pewforum.org/2011/01/27/future-of-the-global-muslim-population-regional-europe/>

¹¹¹ *Muslim population in Europe to reach 10% by 2050, new forecast show*, disponibil on-line la <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/02/muslim-population-growth-christians-religion-pew>

¹¹² *The future of the global muslim population*, disponibil on-line la <http://www.pewforum.org/2011/01/27/future-of-the-global-muslim-population-regional-europe/>

La începutul anului 2016, aproximativ 135.711 de refugiați au continuat să vină în Europa. Cei mai mulți refugiați provin din zone de conflict precum Siria și Afghanistan majoritatea alegând să meargă în Germania.

Cele mai afectate țări sunt de departe Ungaria și Suedia, cu toate că Germania a avut cei mai mulți solicitanți de azil. Raportându-ne la 100.000 de maghiari, aproape 1.800 de refugiați au cerut azil. Tensiunile în Uniunea Europeană au crescut din cauza creșterii numărului de migranți în special în Grecia, Italia și Ungaria.

În luna septembrie a anului 2015, miniștrii Uniunii Europene au votat pentru relocarea a 160.000 de refugiați în câteva dintre țările membre, însă planul se va aplica doar pentru cei din Italia și Grecia.

Aproximativ 54.000 trebuiau să fie mutați din Ungaria, însă guvernul ungar s-a opus planului și, în schimb, au primit mai mulți refugiați din Grecia și Italia, ca urmare a relocării acestora¹¹³.

Unii lideri ai Europei sunt sceptici însă în privința refugiaților. Primul ministru al Ungariei, Viktor Orbán a declarat că refugiații vin în Europa la fel ca o armată. Acesta a mai subliniat că această invazie nu se poate numi o criză a refugiaților. „Responsabilitatea noastră morală este de a reda acestor oameni țara și casele înapoi”, a mai susținut primul ministru. Pentru a stopa intrarea refugiaților, Ungaria a luat hotărârea de a construi un gard la granița cu Serbia, această acțiune fiind criticată de către mulți lideri din Europa¹¹⁴.

Cei mai mulți dintre refugiați vor să rămână în Germania. Potrivit legii germane, migranții pot să rămână 3 ani în țară și apoi pot primi rezidență permanentă. Aceștia sunt cazați în blocuri și tabere special amenajate, unde li se oferă toate condițiile. Pe timpul șederii aceștia vor primi lunar suma de 400 de euro pentru cheltuieli. De asemenea, au și posibilitatea să se angajeze, însă nu au voie să primească mai mult de 1 euro pe oră¹¹⁵. Nu este de mirare că mulți dintre refugiați au ales Germania. Aici au parte de cele mai bune condiții din Uniunea Europeană.

Cancelarul Germaniei, Angela Merkel, a fost criticată și contestată de foarte mulți pentru politica pe care a adoptat-o în privința refugiaților. Într-o conferință de presă din ianuarie 2016, Merkel a susținut că refugiații vor fi trimiși acasă după încetarea conflictelor. Aceasta a mai subliniat că foarte mulți migranți pot sta în țară doar o scurtă perioadă de timp, la fel cum s-a întâmplat și în anul 1990, când mai mulți refugiați au fugit din fața conflictului din Yugoslavia, apoi 70% dintre aceștia s-au întors acasă.

Manifestările sociale ale musulmanilor în Europa

Creștea numărului de musulmani pe teritoriul Europei nu se poate numi o criză a refugiaților, ci mai degrabă Hijrah după cum susține scriitorul american Robert Spencer. Hijrah-

¹¹³ *Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts*, disponibil on-line la <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>

¹¹⁴ *Refugees look like an army, says Hungarian PM Viktor Orbán*, disponibil on-line la <http://www.theguardian.com/world/2015/oct/23/refugees-look-like-an-army-says-hungarian-pm-viktor-orban>

¹¹⁵ *Iată câți bani primesc lunar refugiații din Germania. Majoritatea românilor nu câștigă atât*, disponibil on-line la <http://www.aktual24.ro/iata-cati-bani-primesc-lunar-refugiati-din-germania-majoritatea-romanilor-nu-castiga-atat/>

ul, conform tradiției islamice, reprezintă călătoria Profetului Muhammad de la Mecca la Yathrib, oraș redenumit mai târziu Medina. Emigrarea pentru cauza lui Allah, reprezintă mutarea pe un teritoriu nou cu scopul de a aduce religia islamică acolo. „Și oricine emigrează pentru *cauza lui Allah* va găsi pe pământ multe locuri și belșug”, spune Coranul.

Întregul continent este sufocat de invazia musulmană. Dacă nu ești de acord și nu accepți sharia și jihadul în Europa, ești catalogat nazist sau rasist. Pascal Bruckner susține că ”islamofobia este o invenție abilă care reprezintă transformarea islamului într-un obiect de care nu te poți atinge fără a fi acuzat de rasism”¹¹⁶. Mulți se feresc să întrebe: De ce este obligată Europa să primească un număr atât de mare de migranți? Ce datorie morală are Europa față de musulmani? De ce nu sunt primiți de Arabia Saudită sau de alte țări musulmane bogate? Răspunsul nu este rostit deoarece autoritățile non-musulmane refuză să creadă că este adevărat și musulmanii nu vor să fie cunoscut adevăratul motiv: Acești migranți trebuie să meargă în Europa pentru că asta presupune Hijrah-ul¹¹⁷. În rândurile următoare vom prezenta influența manifestărilor musulmane asupra mediului de securitate din Europa.

Violența este un element definitoriu al religiei islamice. În luna februarie a anului 2016, șase iranieni care s-au convertit de la islam la creștinism au fost atacați de mai mulți musulmani. A fost nevoie de intervenția a 20 de polițiști pentru a calma spiritele¹¹⁸. Și în centrele de refugiați au fost astfel de evenimente în care erau implicați bărbații musulmani ce rupeau biblia, atacau creștinii și violau femeile și copiii. Inclusiv persoanele cu alte orientări sexuale au fost agresate. Tot într-un centru de refugiați, mai mulți musulmani pakistanezi au bătut un grup de musulmani afgani deoarece au consumat alcool iar Coranul interzice acest obicei¹¹⁹. În Germania, un bărbat în vârstă a fost atacat în metrou după ce a intervenit să apere o fată care a fost hărțuită de mai mulți musulmani¹²⁰.

Pe lângă atacurile violente comise de către persoanele cu background musulman, propaganda este o altă componentă a conflictului în ziua de azi. Propaganda în numele islamului s-a răspândit pe întregul continent. Propagatorii care beneficiază de cea mai multă atenție sunt imami, pentru că prin intermediul predicilor de Vineri pot influența întreaga comunitate. Chiar și așa, mai există și propagandă la nivelul profanilor atât la nivel macro, în Europa, cât și la nivel micro, în cadrul unor naționalități specifice. Există și o teamă la nivel general în Europa că o minoritate de imami care predică în moschei de pe întregul continent răspândesc ideile islamului radical și incită credincioșii să lupte împotriva națiunilor gazdă. În Franța se consideră că „din 1500 de locuri de rugăciune ale musulmanilor, aproximativ 50 predică islamul radical”. Dovezile sunt însă puține. Este greu să obținem dovezi clare în acest sens deoarece, în cele mai multe cazuri, aceste acțiuni au loc în moschee iar organizațiile musulmane nu acceptă înregistrarea

¹¹⁶ Cristian Barna, *Jihad în Europa*, Editura Top Form, București, 2008, p. 97

¹¹⁷ Robert Spencer, *The Hijrah into Europe*, disponibil on-line la <http://www.frontpagemag.com/fpm/260019/hijrah-europe-robert-spencer>

¹¹⁸ Chris Tomlison, *Christian converts flee german asylum centres after muslim intimidation*, disponibil on-line la <http://www.breitbart.com/london/2016/02/25/christian-converts-flee-german-asylum-centres-after-muslim-oppression/>

¹¹⁹ Robert Spencer, *German asylum centers: Muslim migrants tear up Bibles, assault Christians, sexually abuse women and children, beat up gays*, disponibil on-line la <http://www.jihadwatch.org/2016/02/german-asylum-centers-muslim-migrants-tear-up-bibles-assault-christians-sexually-abuse-women-and-children-beat-up-gays>

¹²⁰ Pamela Geller, *Muslim migrant attack old man on german subway who came to aid of young girl being molested*, disponibil on-line la <http://pamelageller.com/2016/02/video-muslim-migrants-attack-old-man.html/>,

predicilor de către autorități. Analistii acceptă ca doar o minoritate de imami să permită propagandele în timpul predicilor. De asemenea, pentru că multe dintre comunitățile musulmane din Europa provin din țările Europei de Est și Africa de Nord, autoritățile au o ipoteză conform căreia aceștia ar putea propaga o versiune radicală a islamului¹²¹.

În momentul de față Europa se confruntă și cu agresiunile sexuale ale musulmanilor extremiști¹²². În ultimul timp, buletinele de știri ne prezintă tot mai multe cazuri de victime din rândul femeilor, violate de musulmanii extremiști. De revelion, mai multe femei din orașe mari din Europa precum Zurich, Koln sau Helsinki, au fost hărțuite și jefuite de către migranți musulmani. În Koln s-au depus peste 120 de plângeri penale de către victime. Martorii oculari susțin că un grup de 20-30 de bărbați tineri de origine arabă înconjurau femeile și le hărțuiau.

La fel s-a întâmplat în Zurich și Helsinki unde mai multe femei au fost victime ale extremiștilor musulmanilor. De asemenea, în orașul Kalmar din Suedia, mai multe femei cu vârste cuprinse între 17 și 19 ani, au fost victimele unor bărbați musulmani¹²³. Cel mai îngrijorător este că aceste atacuri asupra femeilor au fost organizate. *BBC* informează că aproximativ 1000 de bărbați tineri s-au organizat în grupuri cu scopul de a hărțui femeile pe care le-au prins în cale¹²⁴. În urma acestor atacuri, multe dintre femei au avut nevoie de îngrijiri medicale¹²⁵.

În urma agresiunilor sexuale comise de musulmani, patrioții europeni din PEGIDA, organizație care luptă împotriva islamizării Europei, au organizat un protest în locul în care s-au petrecut incidentele. La manifestație au fost prezenți aproximativ 1300 de protestatari. Cei din PEGIDA au afișat bannere pe care scria "Rapefugees not welcome" și "Merkel out"¹²⁶. Nu a durat mult până când manifestația pașnică s-a transformat în violență după ce mai mulți protestatari au început să creeze probleme. Totul a pornit de la o torță aruncată în mulțime de către radicalii de extremă stânga, polițiștii prezenți la fața locului intervenind imediat. La sfârșitul protestului cei din PEGIDA, au acuzat autoritățile locale pentru modul în care au acționat și au susținut că membrii organizației sunt prezenți pentru a proteja cetățenii germani de astfel de agresiuni violente ale extremiștilor musulmani¹²⁷.

După aceste evenimente, reacția cancelarului Germaniei Angela Merkel nu a întârziat să apară. În urma unei conferințe de presă aceasta susținut că este "inacceptabil" ceea ce s-a petrecut

¹²¹ Alexandru Balaș, *Muslims in Europe. The European Union solving social conflicts*, Editura Lumen, Iași, 2008, p. 22

¹²² M.G. Oprea, *In Europe, muslim extremists turn to sexual terrorism*, disponibil on-line la <http://thefederalist.com/2016/01/11/in-europe-muslim-extremists-turn-to-sexual-terrorism/>,

¹²³ Liam Deacom, *Multiple new's year eve sex attacks in Sweden, police compare it to Cologne*, disponibil on-line la <http://www.breitbart.com/london/2016/01/08/multiple-new-years-eve-sex-attacks-in-sweden-police-compare-it-to-cologne/>

¹²⁴ *Germany shocked by Cologne New Year gang assault on women*, disponibil on-line la <http://www.bbc.com/news/world-europe-35231046>

¹²⁵ *Cologne inquiry into coordinated New Year's Eve sex attacks*, disponibil on-line la <http://www.theguardian.com/world/2016/jan/05/germany-crisis-cologne-new-years-eve-sex-attacks>,

¹²⁶ Liam Deacon, *Rapefugees not welcome: thousands take to Cologne streets to protest migrant sex attacks*, disponibil on-line la <http://www.breitbart.com/london/2016/01/09/2736678/>

¹²⁷ *Ibidem*

în noaptea de revelion. De asemenea, a mai susținut că va lua în considerare o serie de modificări ale legii și creșterea numărului de polițiști¹²⁸.

Nici prim-ministrul Ungariei nu a rămas imparțial în urma evenimentelor nefericite din noaptea de revelion. Acesta a susținut de ziua națională a Ungariei că „Europa va fi distrusă”. Viktor Orban a criticat dur Uniunea Europeană pentru că a primit foarte mulți refugiați. Orban a mai susținut că trebuie prevenite astfel de agresiuni sexuale împotriva femeilor¹²⁹.

Nu doar Germania este ținta extremiștilor musulmani; Și alte țări din Nordul Europei se confruntă cu astfel de cazuri. În Norvegia și Suedia numărul violurilor săvârșite de extremiștii musulmani este într-o creștere alarmantă. Suedia deține cea mai mare rată a violurilor din Europa, cu peste 69 de violuri la mia de locuitori. Deși informațiile nu sunt făcute publice și identitatea făptașilor este necunoscută, există unele voci, ca cea a psihologului norvegian Kristen Spitznogle – potrivit spuselor victimelor pe care le-a consiliat, că majoritatea violurilor sunt comise de imigranți non-europeni¹³⁰. Violurile se înmulțesc pe zi ce trece iar autoritățile din Suedia sunt copleșite. Stephen Jerand, șeful poliției din Ostersund sfătuiește femeile să nu meargă neînsoțite, de teamă că ar putea fi sechestrate și violate¹³¹. Cel mai îngrijorător este faptul că, în 10-15 ani, suedezi vor deveni minorități în propria țară dacă valurile de migranți vor continua să vină în acest ritm accelerat¹³².

Atunci când religia islamică se răspândea în lumea arabă, femeile libere și sclavele din Medina erau deseori agresate sexual. Sclavele erau obligate să se prostitueze de către stăpâni sau chiar necunoscuți. De asemenea, și femeile libere erau vulnerabile. Fiind atacate noaptea, agresorii susțineau că le-au confundat cu prostituatele. În acel context, acoperirea corpului femeilor musulmane cu un jehab, o haină purtată peste cele obișnuite, conform Coranului, semnifică lipsa de disponibilitate sexuală. Astfel femeile musulmane erau protejate de atacurile bărbaților.

Așadar, agresiunile sexuale ale musulmanilor sunt considerate a fi scuzabile, deoarece femeile care nu sunt îmbrăcate decent arată disponibilitate sexuală și, astfel, invită bărbații să le atace.

La tribunalul New South Wales, în anul decembrie 2005, un pakistanez violator a susținut că victimele sale nu aveau dreptul să spună nu, deoarece nu aveau batic pe cap.

¹²⁸ Angela Merkel, *despre agresiunile de la Koln: Ceea ce s-a întâmplat de Anul Nou este total inacceptabil. Ce riscă vinovații*, disponibil on-line la www.agerpress.ro

¹²⁹ Oliver JJ Lane, *Hungarian Leader Orban blames EU for migrant crisis, foresees the destruction of Europe*, disponibil on-line la <http://www.breitbart.com/london/2016/03/16/hungarian-leader-orban-blames-eu-for-migrant-crisis-foresees-the-destruction-of-europe/>

¹³⁰ *Adevărul despre imigranții musulmani: Comit majoritatea violurilor din Suedia și Norvegia. Malmö a devenit teatru de război*, disponibil on-line la [://www.napocanews.ro/2015/08/adevarul-de-imigrantii-musulmani-comit-toate-violurile-din-suedia-tara-pe-care-au-transformat-o-intr-un-teatru-de-razboi.html](http://www.napocanews.ro/2015/08/adevarul-de-imigrantii-musulmani-comit-toate-violurile-din-suedia-tara-pe-care-au-transformat-o-intr-un-teatru-de-razboi.html)

¹³¹ *Police warn women not to go out alone in Swedish town after spate of sex attacks*, disponibil on-line la <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/sweden/12188274/Police-warn-women-not-to-go-out-alone-in-Swedish-town-after-spate-of-sex-attacks.html>,

¹³² Ingrid Carlqvist, *Sweden close to collapse*, disponibil on-line la <http://www.gatestoneinstitute.org/6697/sweden-collapse>

Nu cu mult timp după acest caz, într-o conferință, șeicul Faiz Mohammed a susținut că victimele violate nu trebuie să învinovățească infractorii, ci pe ele însele. Femeile care se îmbracă sumar stârnesc bărbații să le violeze, a mai susținut acesta¹³³.

Natura conflictelor

Câteva din disputele dintre musulmani și ceilalți cetățeni ai Europei au loc pe următoarele trei probleme: hijab, sfera politică (construirea moscheelor și a cimitirelor, educația religioasă) și discriminarea în procesul de selecție la locul de muncă.

Hijab

Problema care a primit cea mai mare atenție din partea mass-mediei se referă la îmbrăcămintea femeilor musulmane, care sunt nevoite să poarte hijabul ca obligație religioasă. În mai multe țări europene, femeile care poartă hijab sunt identificate automat ca femei musulmane și în multe din cazuri, ca fundamentalisti musulmani, deoarece sunt percepute ca fiind dedicate cu strictețe tradițiilor¹³⁴. „În Franța, 70% dintre atacurile musulmane din 2003-2004 s-au înregistrat împotriva femeilor care aveau chipul acoperit¹³⁵. În acest sens, cauzele acțiunilor petrecute în Franța sunt diferite de cele petrecute în alte părți ale Europei datorită dezbaterilor asupra legislației care interzice studenților să poarte simboluri religioase în școli. În general, în întreaga Europă femeile care poartă hijab suferă cele mai multe abuzuri sau agresări verbale, întrucât pot fi identificate cu ușurință ca aparținând acestei religii.

Sfera politică

Există trei mari probleme în ceea ce privește prezența islamului în sfera politică europeană. Aceste probleme pot fi categorizate în funcție de vizibilitatea pe scena publică. În primul rând, aducem în discuție construirea moscheelor și a cimitirelor musulmane. Moscheea este cel mai clar și vizibil semn al prezenței islamului în Europa, aspect cu care mulți dintre cetățenii non-musulmani nu sunt de acord. Sunt cunoscute mai multe cazuri când autoritățile locale au respins cererile de autorizație și construcție pentru moschee. Au existat și cazuri în care autoritățile au amplificat respingerea cu o doză de umilință prin propunerea unor terenuri destinate construcției în zonele industriale, în afara orașelor, departe de ochii cetățenilor sau în zone în care accesul este foarte dificil.

Discriminarea musulmanilor în sistemul educațional public se reflectă sub mai multe forme: impunerea unui dress code (elevilor și studentelor le este interzis să poarte hijabul), curricula nu prezintă nici o formă de sensibilitate asupra studenților musulmani cerându-li-se să deseneze imagini sau să participe la ore de sport care nu sunt acceptate de religia lor.

Educația religioasă este o problemă majoră. În Uniunea Europeană există două modalități de gestionare a educației în școlile publice:

¹³³ Ioana Nicolescu, *Analiza, cum este văzută femeia în islam*, disponibil on-line la http://adevarul.ro/news/societate/analiza-vazuta-femeia-in-islam-1_5695296837115986c66ad70a/index.html,

¹³⁴ Alexandru Balaș, *Muslims in Europe. The European Union solving social conflicts*, Editura Lumen, Iași, 2008, p. 26-27

¹³⁵ International Helsinki Federation for Human Rights, *Intolerance and Discrimination against Muslims in the European Union. Developments since September 11*, Martie 2005

- a) Denumirea specifică a obiectului Religie;
- b) Educația religioasă provenind dintr-o perspectivă nedenumită, dar care empatizează cu caracteristicile majorităților religiilor;

Discriminarea în procesul de selecție al angajaților.

Mai multe studii au arătat că afilierea cu islamul poate fi un dezavantaj pe piața muncii. În Franța, de exemplu, agenția de recrutare AIDA a întreprins un studiu, în anul 2004, prin care a arătat că persoanele cu nume arabe au mai puține șanse să fie angajate decât cei cu nume franceze. Un alt studiu realizat în Marea Britanie de către BBC, între anii 2003-2004, a arătat că oamenii cu nume din care reiese că sunt musulmani, au mai puține șanse să fie programați la un interviu atunci când aplică pentru un job decât cei cu nume britanice. „Candidații cu nume britanice sunt programați la interviuri în proporție de 23% din cazuri, în timp ce doar 9% dintre candidații care par a fi musulmani obțin un interviu”.

Un alt motiv pentru discriminarea musulmanilor pe piața muncii este purtarea hijabului la locul de muncă. În Suedia, potrivit Organizației tinerii musulmani (SUM) musulmanii care poartă hijabul sunt discriminați pe piața muncii¹³⁶. În special femeile musulmane sunt discriminate în ceea ce privește ocuparea locurilor de muncă ce necesită interacționarea cu publicul.

În întreaga Uniune Europeană, persoanele cu background musulman au o rată de șomaj mult mai ridicată decât persoanele non-musulmane. Cauzele sunt multe, de la abilități și până la condițiile economice, însă în multe dintre cazuri discriminarea se datorează religiei islamice.

Conflictul societal în Europa are două mari dimensiuni:

- a) Comunitățile musulmane versus comunitățile non-musulmane: Conflicte violente perpetuate de către ambele părți.
- b) Comunitățile musulmane versus stat: În numeroase cazuri oficialitățile au instigat la discriminare prin discursuri sau au agresat verbal persoanele cu background musulman¹³⁷.

Problema integrării

Statisticile Europol arată că în Europa sunt între 2500 și 5000 de musulmani radicalizați. Cum reușesc aceștia să genereze haos și neliniște în societățile europene? Răspunsul este: prin violență și racolări. Tinerii din Vestul Europei se înrolează cu extremiștii musulmani din Siria, apoi se întorc în țările lor și fac ce știu mai bine, declarând fără ezitare că nu se vor opri „*până când steagul negru al islamului nu va flutura pe Buckingham Palace*”, relatează „BBC”. În statele din Balcani, situația este la fel. În ultimii ani situația s-a înrăutățit după ce acțiunile grupărilor *wahabite* s-au înmulțit. Expansiunea este prezentă peste tot: musulmanii susțin construirea moscheelor și a centrelor comunitare, unele dintre acestea, după terminare, fiind preluate de către imami radicali. Sunt, de asemenea, și asociații „de caritate” islamice care au fost acuzate că susțin extremismul, fiind implicate în infracțiuni de spălare de bani pentru ajutarea

¹³⁶ International Helsinki Federation for Human Rights, *Intolerance and Discrimination against Muslims in the European Union. Developments since September 11*, Martie 2005, p. 132

¹³⁷ Alexandru Balaș, *Muslims in Europe. The European Union solving social conflicts*, Editura Lumen, Iași, 2008, p. 27-32

organizațiilor teroriste. Spre exemplu, în Macedonia, după anul 2000, au intrat sute de milioane de euro pentru infiltrarea radicalismului islamic în această zonă a Europei.

Nu este de mirare că europenii care le-au oferit musulmanilor anumite drepturi, au răspuns de multe ori cu violență, uitând să facă diferența dintre radicali și musulmanii onești, care nu se identifică cu aceștia. În Germania și Franța au avut loc nenumărate manifestații anti-islam după atentatul sângeros de la Paris. Potrivit sondajului comandat de ziarul francez „*Le Monde*” în 2014, 74% dintre cetățenii francezi consideră că islamul este „*intolerant și incompatibil cu valorile franceze*”.

Craig Stephan Hicks, un american de 46 de ani, a împușcat mortal 3 studenți musulmani în campusul universitar din North Carolina, declarând ulterior anchetatorilor că „*s-a simțit dator să comită aceste crime pentru a-i răzbuna pe ziaristii uciși în Franța*”. Este cert că musulmanii din Europa sunt marginalizați și discriminați din cauza unor radicaliști care împrăștie ură în permanență. A fi musulman în Europa nu este ușor. Eforturile mari de integrare sunt dărâmate de astfel de acțiuni ale unor fanatici musulmani¹³⁸. Unii doresc să se integreze în societate, însă totodată vor să-și păstreze și identitatea islamică. Ei se tem că, odată ce sunt asimilați în societatea europeană, își pierd propria identitate. Unele studii făcute în Franța și Germania, arată că a doua și a treia generație provenite din rândul migranților musulmanilor, nu s-au integrat la fel ca părinții și bunicii lor cu ani în urmă¹³⁹.

Marginalizarea musulmanilor reprezintă efectul multiculturalismului din Occident. Odată ce sunt lăsate deoparte, în aceste grupuri pot apărea indivizi care se pot transforma în fundamentalști sau, mai rău, în teroriști. Europa a devenit o societate închisă dacă ne referim la integrarea minorităților. Tom Hundley susține că „Europa, cu o populație de imigranți musulmani aflată în continuă creștere și care le oferă acestora oportunități relativ limitate de integrare socială și economică, devine o fabrică de transformat indivizi frustrați în fundamentalști sau chiar teroriști”¹⁴⁰. Comisia musulmană pentru monitorizarea islamofobiei din Marea Britanie, a susținut, în 2006, că foarte mulți musulmani se simt excluși din societate.

Musulmanii sunt văzuți de către europeni ca o provocare directă la valorile tradiționale și la identitate, așa cum putem observa din dezbaterile despre vâlul musulman (*hijab*) în școli, construirea moscheelor, studierea religiei islamice în instituții de învățământ, ș.a.m.d. Chiar și oameni importanți din sfera politică și-au exprimat gândurile despre musulmani. Primul ministru italian, Silvio-Berlusconi, a făcut o declarație publică în care susținea că civilizația islamică este inferioară celei occidentale. De asemenea, ministrul de Interne belgian, Patrich Dewael, s-a arătat împotriva practicilor islamice. Și Philippe de Villiers, liderul „Mișcării împotriva imigrației”, grupare politică de dreapta, a susținut, în 2007, că religia islamică este incompatibilă cu valorile Franței. Acesta a mai declarat că, construirea moscheelor trebuie interzisă împreună cu grupările islamice suspecte.

¹³⁸ Roxana Istudor, *Musulmanii în Europa*, disponibil on-line la <http://www.balcanii.ro/2015/04/musulmani-in-europa/>

¹³⁹ Cristian Barna, *Jihad în Europa*, Editura Top Form, București, 2008, p. 93

¹⁴⁰ Tom Hundley, *Anti-Semitism Debate Swirls Across Europe: Muslim alienation seen as new worry*, The Chicago Tribune, January 4, 2004

Cei mai mulți dintre musulmanii din Europa trăiesc în cartiere separate de cele ale europenilor. Aici se simt marginalizați. Aceste cartiere unde sunt permiși doar musulmanii, au un nivel ridicat de șomaj, criminalitate, sărăcie, etc. Foarte multe dintre aceste cartiere sunt zone ”pe aici nu se trece” iar europenii și chiar organele legii se tem de comunitatea din aceste locuri rău famate.

Statele din Europa au adoptat diferite metode în tratarea minorităților musulmane, inclusiv unele politici agresive, care de multe ori au determinat marginalizarea musulmanilor. Teama de terorism, întărită de acțiunile teroriste de la Madrid (11 martie 2004), Londra (7 iulie 2005) și Olanda (uciderea regizorului Theo van Gogh, în noiembrie 2005) a făcut aceste țări din Europa să adopte un model asimilaționist al integrării sociale a musulmanilor.

Olli Rehn susține că bătrânul continent este definit de valori precum libertatea, solidaritatea, pluralism, toleranță și drepturile omului. Promovarea unei singure culturi, rase și religii contravine ideilor pe care se bazează Uniunea Europeană¹⁴¹.

Multiculturalismul este din ce în ce mai clar când face referire la „confruntarea” Europei cu islamul. În ceea ce privește islamul și relațiile cu alte religii, cartea sfântă este foarte clară. Cei care au alte convingeri religioase trebuie convertiți la islam, fiind amenințați chiar cu moartea. Sunt scutiți cei care acceptă statutul de cetățeni de clasa a II-a și nu ofensează sensibilitatea musulmanilor¹⁴².

Ultimul atentat de la Bruxelles, din 18 martie 2016, ne-a demonstrat încă o dată că cei care comit atentate provin din familii care s-au stabilit acum 40 de ani în Europa. Este foarte greu pentru ei să se adapteze la cultura europenilor. Asta se întâmplă dacă îi primim și încercăm să-i integrăm. Odată cu creșterea numărului de refugiați de la an la an, va fi tot mai dificil pentru Uniunea Europeană și statele membre să facă față tensiunii create de aceștia¹⁴³. Este cert că există musulmani care sunt hotărâți să distrugă valorile occidentale. Și europenii, la rândul lor, resping foarte multe dintre valorile musulmanilor, însă ei nu doresc să distrugă lumea musulmană, deoarece sunt toleranți și nu vor folosi forța pentru schimbare¹⁴⁴.

Trebuie menționat că succesul integrării musulmanilor în societățile europene este crucial pentru viitorul bătrânului continent. Cu toate că mulți dintre analiștii politici nu sunt de acord cu impactul demografic și social al comunității musulmane asupra Europei, aceștia consideră că musulmanii vor deveni o minoritate semnificativă¹⁴⁵.

Tema 4: Aspecte privind regimul minorităților naționale din Europa Centrală și de Est

¹⁴¹ Cristian Barna, *Jihad în Europa*, Editura Top Form, București, 2008, p. 93-100

¹⁴² *Ibidem*, p. 96

¹⁴³ Oliver JJ Lane, *After Bruxelles attack: Europe won't exist in ten years*, disponibil on-line la <http://www.breitbart.com/london/2016/03/24/after-brussels-attack-europe-wont-exist-in-ten-years/>

¹⁴⁴ Mark Sedgwick, *Islamul și musulmanii*, Editura Niculescu, București, 2010, p. 264

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 95

Minorități naționale în Europa Centrală și de Est – prezentare generală, statut, măsuri, exemple

Integrarea în UE este un proces complex, cu dimensiuni multiple: politice, economice, culturale, identitare, care nu se oprește odată cu aderarea unui stat. Finalizarea negocierilor, îndeplinirea celor trei criterii stabilite, în 1993, de summit-ul de la Copenhaga a fost urmată, în cazul statelor din Europa Centrală, de o perioadă de adaptare efectivă la provocările Pieței Unice Europene și, nu în ultimul rând, la exigențele guvernantei europene.

Procesul de integrare a acestor țări în Uniunea Europeană a fost însoțit de un demers legislativ privind drepturile omului și protecția minorităților naționale și etnice. Compatibilizarea legislațiilor statelor central europene cu exigențele UE a fost remarcată de Günther Verheugen, comisarul pentru extindere, în aprilie 2002, cu câteva luni înainte de Consiliul European de la Copenhaga (decembrie 2002), forum care a celebrat realizarea strategiei de extindere a UE spre zece state candidate¹⁴⁶.

Aderarea celor 10 state, la 1 mai 2004, n-a însemnat numai integrarea a zece economii, a zece democrații, a zece noi actori europeni ci și integrarea a numeroase naționalisme. Dezbaterile identitare, a raporturilor între majorități și minorități în aceste state, dialogul dintre instituțiile europene, naționale și instituțiile minorităților animate de voința de autonomie, au constituit și constituie o problemă a securității europene.

În acest studiu încercăm să prezentăm și să analizăm consecințele dialogului și negocierii dintre UE și patru țări din Europa Centrală (Cehia, Slovacia, Polonia și Ungaria) în chestiunea protecției minorităților naționale și etnice și cuantificarea lor în politici naționale.

Lucrările occidentale asupra situației minorităților naționale și etnice din Cehia, Slovacia, Polonia și Ungaria sunt, în general, apreciative la adresa instituțiilor guvernamentale din aceste țări.

De exemplu, Ungaria este prezentată ca un model. Statisticile oficiale ne arată că 3% din cetățenii maghiari se consideră de altă etnie decât cea maghiară¹⁴⁷ ceea ce face ca problematica minorităților să nu aibă o greutate importantă în deciziile politice ale acestui stat. Este adevărat că statul maghiar a întreprins mai multe măsuri pentru protejarea minorităților naționale, mai ales în cea ce privește autogovernarea minorităților, ce nu trebuie înțeleasă în sensul autonomiei teritoriale. Conceptul este doar unul de „autonomie culturală”.

În Polonia, deși potrivit legii din 2005 există mai multe minorități naționale și etnice, numărul acestora nu depășește 3,26% din populația totală a țării care numără 38 230 000 de locuitori¹⁴⁸. În acest stat, silezienii ce numără în jur de 173 000 de locuitori, pot constitui o problemă minoritară, mai ales că unii analiști consideră că numărul lor este mai mare decât în statisticile oficiale.

În Cehia deși există un număr de 9,58% minorități, numărul fiecărei minorități în parte este foarte mic, probabil că numai moravienii ce vorbesc limba cehă și romii pot cu adevărat reprezenta o problemă în raporturile stat-majoritate-minorități.

Dintre aceste state, credem că Slovacia poate avea cu adevărat dificultăți în raporturile cu minoritățile naționale și etnice, având în vedere numărul important al comunității maghiare, deși

¹⁴⁶ Günther Verheugen, „*Entering the final stage*”, speech 02/602 delivered at the Economist Conference, Vienna, 2002.

¹⁴⁷ *Központi Statisztikai Hivatal(2002), Népszámlálás 2001*, în <http://www.nepszamlalas2001.hu>.

¹⁴⁸ Główny urząd Statystyczny 2003.

dialogul politic cu partidele maghiare a condus spre un echilibru și un dialog pozitiv între majoritate și minoritate.

În toate cele patru state există, însă o problemă comună, integrarea populației rome, a cărei număr este considerat a fi mult mai mare decât în recensămintele oficiale. Toate aceste țări au introdus legislații speciale pentru romi, mergând de la ideea de protecție a acestora la suvenționarea unor programe menite să contribuie la integrarea lor socială și economică.

În Legea privind drepturile minorităților naționale din Republica Cehă, promulgată la 10 iulie 2001, minoritatea națională este o comunitate de cetățeni ai Republicii Cehia care trăiesc pe teritoriul acestei țări și care diferă de ceilalți cetățeni prin originea lor etnică comună, limbă, cultură și tradiții, prin scopul eforturilor comune de a prezerva și dezvolta propria lor identitate, a propriei comunități dezvoltate de-a lungul istoriei ¹⁴⁹.

În Ungaria, Legea 77/1993 a stabilit că statutul de *minoritate* se obține pe baza vechimii, cel puțin 100 de ani pe teritoriul acestui stat. Potrivit acestei legi în Ungaria sunt recunoscute următoarele minorități etnice: bulgarii, țigani, grecii, croații, polonezii, germanii, armenii, rusinii, sârbii, slovacii și ucrainenii.

În proiectul de lege al minorităților naționale și etnice din Polonia, minoritatea națională este definită ca un grup distinct de de majoritatea poloneză, ce rezidează tradițional pe teritoriul Poloniei și este minoritar în comparație cu restul cetățenilor; un astfel de grup fiind caracterizat prin faptul că dorește să susțină cultura, tradițiile, limba și „conștiința sa națională”¹⁵⁰.

Condiționările impuse de UE au influențat, fără îndoială, dialogul între stat și minorități în diferite aspecte legate de apărarea identității acestora. Am putea vorbi astăzi chiar de un *model central european* în acest sens, care poate fi punctul de pornire pentru politici comune europene.

Chiar dacă problematicile minorităților sunt asemănătoare în aceste state, sunt diferențe marcate fie de ponderea minorităților într-o țară sau alta fie de rolul pe care îl joacă „patriile-mamă” atât în dialogul cu statele de rezidență cât și în temperarea sau accentuarea tendințelor autonomiste a grupurilor minoritare.

Minorități naționale în Europa Centrală și de Est –studiu de caz Republica Ceha

Republica Cehă

În 1993, Cehoslovacia s-a divizat și a dat naștere la două noi republici: Republica Cehă și Republica Slovacă. Republica Cehă are o suprafață de 78 866 Kmp și numără 10 525 090 locuitori (2010-potrivit Băncii Mondiale) din care 180 000 sunt slovaci, 150 000-200 000 de romi, sub 100 000 de polonezi, în jur de 40 000 de germani, 10 000 de unguri (din care numai 4000 recunosc apartenența la această etnie), 5000 de ucrainenii, sub 5000 de ruși a căror număr a fluctuat în funcție de evenimentele istorice (ocuparea nazistă, instaurarea regimului comunist în Cehoslovacia, disoluția regimului socialist) și un număr mai mic de bulgari, greci, etc¹⁵¹. Din punct de vedere al procentajului pe care populațiile minoritare îl ocupă din totalul populației, remarcăm faptul că Republica Cehă se situează în categoria statelor cu minorități reprezentând sub 10% din populație, în aceeași categorie înscriindu-se și Polonia sau Slovenia, în timp ce în Slovacia și Ungaria minoritățile reprezintă între 10-20% din populație.

¹⁴⁹ *On Rights of Members of National Minorities and Amendment of some Acts*, în [http://www.minelres.lv/National legislation/Czech/Czech Minorities_English.htm](http://www.minelres.lv/National%20legislation/Czech/Czech%20Minorities_English.htm)

¹⁵⁰ *Politique linguistique à l'égard des minorités nationales*, Pologne, 2005.

¹⁵¹ *Czech Republik*, <http://www.angelfire.com/journal/republica/czen.htm>.

Drepturile minorităților naționale din Cehia sunt protejate de dreptul internațional, de constituție și de legislația internă.¹⁵²

Conform legii privind minoritățile naționale și etnice (Minority Law) intrată în vigoare la 2 august 2001¹⁵³, o minoritate națională este *o comunitate de cetățeni ai Republicii Cehe, care trăiesc pe actualul teritoriu al Republicii Cehe, având origine etnică comună, împărțășind limbă, cultură și tradiții comune.*

Deși ponderea minorităților este relativ scăzută, în toate cele patru state supuse analizei, provocările la adresa statului gazdă sunt date de chestiunile care țin de concentrarea teritorială a principalelor grupuri minoritare, istoricul relațiilor inter-etnice, istoricul relațiilor dintre statul mamă și cel de rezidență, legislația cu privire la respectarea drepturilor minorităților sau agenda statului în regiune.

Așa cum se poate constata din statistica prezentată, slovacii formează minoritatea cea mai consistentă și cea care pune probabil cele mai mari probleme în raporturile stat-majoritate-minoritate. Slovacii au venit în Boemia, în secolul al XVIII-lea, cu scopul de a studia și au rămas în această regiune. Numărul lor a crescut după 1918, datorită aflului de forță de muncă dinspre zonele mai sărace ale Slovaciei spre regiunile industriale din Moravia și Boemia, slovacii stabilindu-se, îndeosebi, în marile orașe. Disoluția pașnică a Cehoslovaciei, în 1993, i-a găsit în aceste regiuni, dobândind statutul de minoritate națională. Slovacii vorbesc o limbă asemănătoare majoritarilor, ceea ce permite asimilarea facilă a acestora de către cehi, în ciuda faptului că au școli și publicații subvenționate de statul ceh.

O a doua minoritate este cea romă, mereu menționată în rapoartele Comisiei Europene. Cehia, a avut, ca de altfel toate țările din regiunea mediană, multe dificultăți legate de integrarea acestei comunități și asigurarea unui dialog eficient între majoritari și minoritatea romilor. Problema rromilor din Cehia nu este un subiect nou pe agenda guvernului de la Praga. Încă din perioada când exista Cehoslovacia rromii erau priviți ca niște *paria* ai societății; pe rând, atât statul slovac cât și cel ceh au încercat să se descotorosească de acest *inconvenient*. Problema pare să reintre pe agenda de discuții odată cu aderarea României și Bulgariei la UE, 2007, și creșterea semnificativă a migranților de etnie romă din aceste două state. În altă ordine de idei, societatea civilă și mass-media contribuie și ele la denigrarea imaginii comunității rrome pe plan intern și extern.

În cadrul unei campanii condusă de ministrul de Interne, în curs de desfășurare, s-a realizat un studiu potrivit căruia, în Republica Cehă, care este adesea ținta atacurilor extremiste de dreapta, trăiesc aproximativ 250.000-300.000 de persoane de etnie rromă. Conform unui sondaj efectuat de Institutul opiniei publice (STEM), pe un eșantion de 2.056 de cehi în septembrie și octombrie¹⁵⁴, arată că cehii îi consideră pe rromii o comunitate ce prezintă incapacitate de adaptare, distrug și poluează mediul înconjurător, sunt violenți, o sursă reală de criminalitate. Potrivit STEM, rezultatele sugerează ca cehii "văd rromii în calitate de străini, mai degrabă decât ca pe niște concetățeni".

¹⁵² Carolin Zwilling, *Minority Protection and Language Policy in the Czech Republic*, 2004, <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm04tardor/docs/zwilling.pdf>, accesat la 29.11.2011., ora 17:28.

¹⁵³ Bernd RECHTEL, *Minorities rights in Central and Eastern Europe*, Londra: Ed. Routledge, 2009, pp. 92-99.

¹⁵⁴ Ziarul România Liberă, Maria Cocuți, Cehii consideră minoritatea rromă o sursă de criminalitate, apărut la 10.X.2010, <http://www.romanalibera.ro/actualitate/mapamond/cehii-considera-minoritatea-roma-o-sursa-de-criminalitate-209226.html>, accesat la 01.12.2011., ora: 17:39.

Bariere serioase se ridică și în calea ocupării legale a forței de muncă pentru populația romă. Pe lângă limitele impuse de nivelul relativ scăzut de educație și perfecționare, există și puternice prejudecăți în ceea ce privește angajarea și tratamentul aplicat la locul de muncă populației de etnie romă. Majoritatea romilor trăiesc în locuințe insalubre, deseori în zone sau așezări separate, plasate la periferia centrelor urbane, cu infrastructură minimă și în medii care de multe ori le afectează sănătatea. Mai mult, aceștia susțin că personalul medical este deseori insensibil față de atitudinile și tradițiile lor culturale distincte.

Raporturile statului ceh cu minoritățile sale naționale au fost cuprinse, în Legea Privind Minoritățile Naționale (Minority Law - 2 august 2001). Această lege a însușit multe din normele internaționale și europene în domeniu precum cele referitoare la libertatea de exprimare a minorităților, dreptul de a-și folosi limba proprie, de a perpetua cultura și religia proprie, învățământ în limba maternă etc¹⁵⁵. În spiritul acestei legi a fost constituit și Consiliul Minorităților Naționale, organ consultativ, subordonat guvernului, care are în componența sa reprezentanți ale celor 12 minorități naționale: bulgari, croați, germani, greci, maghiari, polonezi, romi, ruși, ruteni, serbi, slovaci, ucrainieni.¹⁵⁶ Fiecare minoritate din cadrul acestui Consiliu își poate alege trei reprezentanți, iar întâlnirile sunt conduse de un membru al guvernului. Rolul său este de a media potențialele tensiuni dintre guvern și grupurile minoritare, de a apăra și promova interesele minorităților.

Republica Cehă este semnatară a Convenției-Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale (18 decembrie 1997), iar la 15 noiembrie 2006 este unul dintre statele semnatară ale Cartei Limbilor Minoritare. Articolul 25 al Cartei garantează educația în limba minorității la nivel grădiniță și școlă secundară, dar asta doar în cazul în care minoritatea este suficient de numeroasă încât numărul elevilor să fie suficienți pentru a crea o clasă de elevi¹⁵⁷ (în învățământul preșcolar-cel puțin 8 copii, învățământul primar-minim 10, gimnaziu-minim 12 elevi)¹⁵⁸. *Acest drept este pe deplin exercitat numai în cazul polonezilor.*

Recensământul ceh din 2001 arată că aproximativ 10% din cetățeni se considerau non-cehi. Dintre aceștia moravii constituiau cea mai largă parte, aproximativ 380 000, dar cum aceștia nu erau un *grup lingvistic* nu sunt considerați o minoritate națională în spiritul legii din 2001¹⁵⁹.

Un lucru rămâne sigur: Uniunea Europeană a jucat și va juca un rol semnificativ în dezvoltarea și în implementarea politicilor de protecție a minorităților din Cehia; și, mai ales, în integrarea comunităților romă în societatea cehă.¹⁶⁰

Minorități naționale în Europa Centrală și de Est –studiu de caz Slovacia

Slovacia

Slovacia este o republică mai mică și ca suprafață (48 845 kmp) și ca număr de locuitori față de Cehia sau alte state central-europene. Ea numără 5,3 milioane de locuitori din care 14,3 %

¹⁵⁵ *On Rights of Members of National Minorities and Amendment of Some Acts*, în [http://www.minelres.lv/National Legislation/Czech/Czech_Minorities_English.htm](http://www.minelres.lv/National%20Legislation/Czech/Czech_Minorities_English.htm).

¹⁵⁶ Ibidem.

¹⁵⁷ Carolin Zwilling, *Minority Protection and Language Policy in the Czech Republic*, 2004, <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm04tardor/docs/zwillig.pdf>, accesat la 29.11.2011., ora 22:28.

¹⁵⁸ U.S. English Foundation Research, *Language Research* <http://www.usefoundation.org/view/171>, accesat la 29.11.2011, ora 23:56.

¹⁵⁹ Peter Veermesch, *op.cit.*, p. 11.

¹⁶⁰ Bernd RECHEL, *op. cit.*, pp. 92-94.

se declară de altă etnie decât cea slovacă. Recensământul din 1991 a înregistrat 11 minorități naționale. Minoritatea cu ponderea cea mai mare și cu impactul cel mai consistent în raporturile cu statul și cu majoritatea slovacă o constituie maghiarii cu 10,6%. Ei sunt urmați la o distanță apreciabilă de romi (1,6%), ucraineni și ruteni (0,3 %) ¹⁶¹.

Unele statistici maghiare și occidentale vorbesc de aproximativ 700 000 de maghiari (13,2%) și aproximativ 350000 pâna la 520 000 de romi, aproximativ între 6,5-9,7% ¹⁶².

Raporturile statului slovac cu minoritățile a fost influențat, fără îndoială, de demersurile acestei țări de aderare la NATO și integrare în UE. Un argument în acest sens este tratatul semnat cu Ungaria, în 1995, ce a permis celor două state nu numai să adere la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord ci și să rezolve, în mare parte, chestiunea minorității maghiare. Raporturile Slovaciei cu minoritatea maghiară au cunoscut după 1990, atât perioade de tensiune cât și de coabitare.

Încă din 1998 Slovacia a ratificat Convenția cadru pentru protecția minorităților naționale. Astfel după o perioadă dominată mai mult de naționalismul specific unei țări noi, reliefat prin lipsa unor legi referitoare la minoritățile naționale, în 1998 și mai apoi în 1999 se ajunge la maturitate politică.

Una dintre legile importante, cu privire la drepturile minorităților naționale, este legea numărul 184/1999 care prevedea că în localitățile unde minoritatea respectivă este reprezentată de cel puțin 20% din locuitori, se poate folosi limba maternă în dialogul cu instituțiile locale. Totodată aceasta reglementează posibilitatea aleșilor locali de a utiliza limba maternă în lucrările instituțiilor unde sunt aleși. În ceea ce privește inscripționarea panourilor informative geografice sau a plăcuțelor cu numele de străzi, inscripționarea lor sau nu în limba minorităților naționale este lăsată la latitudinea autorității locale, pe cand informațiile importante din domeniul medical sau alte atenționări speciale trebuie să fie accesibile atât în limba de stat cât și în limba minorităților.

Prin hotărârea de guvern numărul 292/1999 lua ființă Consiliul național pentru minorități și grupuri etnice cu rol consultativ, de inițiativă și cooperare în cadrul guvernului pentru minoritățile naționale. Totodată în cadrul guvernului activează și Departamentul pentru dezvoltarea minorității în sectorul drepturilor omului, naționalității și a dezvoltării regionale.

În 1998, coaliția guvernamentală condusă de Mikulas Dzurinda a inclus în rândurile sale și unul din cele trei partide ale maghiarilor din Slovacia, Partidul Coaliției Maghiare, maghiarii ocupând și postul de vicepremier responsabil cu drepturile omului și protecția minorităților naționale. Rezultatul acestei coabitări a fost legea pentru folosirea limbilor minorităților promulgată la 10 iulie 1999, act normativ în care se regăseau și observațiile "Înaltului Comisar pentru Minoritățile Naționale al OSCE" ¹⁶³.

Este interesant de comparat cazul minorității maghiare din Slovacia cu cea din România, aceste două țări fiind cele care au în randul populației procentul cel mai însemnat de cetățeni de etnie maghiară. Astfel dacă în România expresia politică a minorității maghiare, Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, a guvernat împreună cu partidul sau alianța câștigătoare a alegerilor în aproape toate guvernele formate de la căderea regimului comunist până în prezent, în

¹⁶¹ Slovakia-Quick Facts, <http://www.countryreports.org/country.asp?countryid=218&Name=Slovakia>

¹⁶² Farimah Daftary, Gal Kinga, "The New Slovak Language: Internal and External Politics ?", Working Paper, No.8, European Centre for Minority Issues, 2000, în <http://www.ciaonet.org/wps/daf04/daf04.pdf>

¹⁶³ Michael, J. Kopanic, "The New Minority Language Law in Slovakia", în <http://www.ce-review.org/99/2/kopanic2.html>

Slovacia partidul reprezentativ al minorității maghiare, Partidul Coaliției Maghiare, a fost la guvernare în două rânduri, ciclul 1998-2002 și 2002-2006.¹⁶⁴ Se observă astfel o deschidere a societății civile și a mediului politic către formațiunile politice ale grupurilor minoritare.

O apariție nouă pe scena politică slovacă este partidul Most-Híd (pod în maghiară și slovacă), un partid hibrid alcătuit atât din maghiari cât și din slovaci. Acesta a reușit să câștige electoratul maghiar dar și o parte a electoratului slovac, adunând peste 11 procente la alegerile din 2010. Astfel a reușit să intre la guvernare, având un program politic bazat pe dreptate socială, drepturi pentru minorități și o mai bună utilizare a banului public¹⁶⁵. Această construcție politică pare să fi găsit acel liant necesar pentru a apropia comunitățile de maghiari și slovaci, spre un viitor prosper pentru ambele grupuri.

Această formă de participare politică a fost sprijinită și încurajată de forumurile Uniunii Europene, ceea ce justifică larga răspândire a sistemului¹⁶⁶. Efectele benefice ale acestei politici sunt mai degrabă presupuse decât documentate, în foarte puține cazuri existând o evaluare a participării partidelor minoritare la guvernare¹⁶⁷.

Un moment de tensiune între populația majoritară (cu precădere în rândul mediului politic slovac) și minoritatea maghiară a fost creat de legea cu privire la dobândirea cetățeniei maghiare de către etnicii din alte țări decât Ungaria. Dacă ar fi să facem o paralelă cu România, unde această lege intrată în vigoare la 1 ianuarie 2011 nu a starnit mari valuri (și datorită faptului ca UDMR se găsește la guvernare), în Slovacia, în același timp, Parlamentul a promulgat o lege care prevede pierderea cetățeniei în cazul acceptării alteia. În Slovacia această lege a fost privită ca o problemă de securitate poate și pentru faptul că ar putea naște pasiuni care trec de spectrul rațional. Astfel sudul Slovaciei ar fi putut deveni o regiune populată mai mult de cetățeni maghiari decât de către slovaci, îndreptățind sprijinul și ajutorul pe care Ungaria l-ar fi dat. Totuși aceste sentimente par a fi absurde în situația politică de astăzi, când ambele țări sunt membre cu drepturi depline ale Uniunii Europene și fac parte amândouă din spațiul de liberă circulație Schengen.

Minorități naționale în Europa Centrală și de Est –studiu de caz Polonia

Polonia

Conform recensământului din 2002, 1,23 % din populația Poloniei se declara ca aparținând minorităților naționale sau etnice din care 147 094 erau germani, 47 640 bielaruși, 27 172 ucraineni, 12 731 romi¹⁶⁸ ș.a. Conform aceluiași recensământ, 97,8% au declarat că acasă vorbesc limba poloneză.

¹⁶⁴ http://www.mkp.sk/eng/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=40 1 pagină, accesat la 15.01.2011.

¹⁶⁵ Programul politic al Most-Híd <http://www.most-hid.sk/content/programme-party-most-hid>

¹⁶⁶ James Hughes, Gwendolyn Sasse: „Monitoring the Monitors: EU Enlargement Conditionality and Minority Protection in the CEECs”, în *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 2003.

¹⁶⁷ Vezi Monica Robotin, Levent Salat, (eds.): *A New Balance: Democracy and Minorities in Post-Communist Europe*, Budapesta: LGI, 2003; Zoltán Kántor, Nándor Bárdi: “The Democratic Alliance of Hungarians in Romania (DAHR) in the Government of Romania from 1996 to 2000”, în *Regio*, 2003.

¹⁶⁸ Republic of Poland-Ministry of Interior and Administration, 2005.

Situația minorităților naționale din Polonia a cunoscut o îmbunătățire odată cu venirea la putere a lui Lech Walesa și Tadeusz Mazowiecki, care declarau, la sfârșitul anilor '80, că minoritățile naționale trebuiau să se simtă în Polonia "acasă"¹⁶⁹.

În 1989, a fost constituit și recunoscut un *Comitet al Minorităților Etnice și Naționale*. Potrivit noii legi adoptate în același an, minoritățile puteau să-și constituie organizații pe principii etnice. Legislația în domeniul educației din anii 1991-1992 conținea, de asemenea, prevederi privind organizarea de clase în limbile minorităților.

Drepturile privind egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, accesul egal la serviciile publice, dreptul de a depune plângeri contra discriminărilor la un Tribunal Constituțional au fost asigurate prin Constituția poloneză din 1997. Minoritățile se bucură, de asemenea, de dreptul de a învăța, de a avea publicații și de a folosi limba maternă în administrație. Deși s-a străduit să-și compatibilizeze legislația cu normele internaționale privind protecția minorităților naționale, Polonia n-a adoptat o lege a minorităților naționale decât în 2005.

Proiectele legislative propuse, începând cu 1998, de *Comitetul Minorităților Etnice și Naționale* au fost rând pe rând respinse de parlamentele și guvernele poloneze din perioada menționată.

Propunerile minorităților conțineau prevederi îndreptate contra discriminării și asimilării. Ele mergeau în direcția instituirii unui *Consiliu al Afacerilor Minorităților Naționale*, responsabil cu implementarea politicilor în domeniu, precum utilizarea crescândă a limbii minoritare în sfera publică în zonele locuite de un grup minoritar consistent. Guvernul a respins proiectul *Comitetului Minorităților*, în mai 2002, motivând că acesta nu răspunde unor probleme fundamentale precum specificarea criteriilor de apartenență la o minoritate națională sau etnică sau condițiile necesare pentru a fi activate prevederile de protecție a minorităților privind utilizarea limbii grupului minoritar.

Ca să arate preocuparea pentru protecția minorităților, guvernul polonez și-a manifestat interesul pentru un program ținut destinat romilor. Acest program avea în vedere conservarea identității romilor prin promovarea culturii acestora. Erau prevăzute, de asemenea, măsuri de integrare socială, acces la educație și servicii medicale.

O lege a minorităților în Polonia (The Regional Language, National and Ethnic Minorities Act), a fost adoptată după aderarea acestei țări la Uniunea Europeană, în 2005. În cadrul ei, minoritatea națională este definită drept un grup numeros care luptă pentru a-și păstra limba, cultura și tradițiile. Pentru a fi o minoritate națională acel grup face parte de o anumită națiune-mamă, organizată într-un stat propriu.¹⁷⁰ Aceasta a recunoscut nouă minorități naționale: bielușii, cehii, lituanienii, germanii, armenii, rușii, slovacii, ucrainenii, evreii și patru minorități etnice: karaiții, lemkoși, romii și tătarii. De asemenea, legea a introdus și o categorie distinctă, cea de limbă regională, kașuba, grupul kașub fiind calificat de o comisie parlamentară ca fiind un grup lingvistic distinct.

Dezvoltarea complicată și anevoioasă a politicilor cu privire la minoritățile din Polonia din ultimul deceniu, se datorează anumitor factori, respectiv¹⁷¹: moștenirea celui de-al doilea Război Mondial și a comunismului; complexitatea acțiunilor activiste ale minorităților sau

¹⁶⁹ Peter Vermeersch, *op.cit.*, p. 19.

¹⁷⁰ The Regional Language, National and Ethnic Minorities Act, Cap. 1, Art. 2, alin.1.

¹⁷¹ Bernd RECHEL, *op. cit.*, p. 168.

evaluarea strictă a UE în ceea ce privește progresul Poloniei în domeniul protecției minorităților în perioada anterioară extinderii, precum și rolul altor actori internaționali.

Potrivit noii legi, membrii individuali ai minorităților au dreptul să-și scrie numele propriu și prenumele conform ortografiei proprii limbi și să-l utilizeze ca atare în viața publică și privată. La nivelul unităților administrative locale, minoritățile au dreptul să-și utilizeze limba maternă în oficiile publice și în denumirea localităților, dacă constituie 20% din populația acelei unități, cu excepția denumirilor folosite de Germania Nazistă și Uniunea Sovietică între 1933-1945. Totodată, minoritățile se bucură de susținerea autorităților în ceea ce privește viața culturală, educațională, inclusiv prin intermediu unor subsidii. . O parte importantă a legii face referire la înființarea unei Comisie Comune a Guvernului și a Minorităților Naționale și Etnice (subordonată prim-ministrului), desemnată să funcționeze ca principal corp consultativ al guvernului pe probleme ale minorităților incluzând și reprezentanți ai minorităților.

Sprejtinul statului față de minorități s-a realizat și indirect prin politicile privind utilizarea limbilor minoritare în spațiul public, educație, gradul de descentralizare, sistemul de partide sau sistemul electoral. Polonia a optat, în cazul minorităților, pentru neaplicarea pragului electoral (de 5%), stimulând reprezentarea la nivel central. În alte state din regiune, cum ar fi România sau Slovenia, există locuri rezervate în Parlament pentru minorități, dacă formațiunile lor nu ating pragul electoral de 5%. Alte state din regiune au făcut un pas mult mai mare, dezvoltând auto-guvernări minoritare, permițând astfel minorităților nu doar participarea la luarea deciziilor, ci posibilitatea de control asupra vieții proprii (exemplu Ungaria).

Minorități naționale în Europa Centrală și de Est –studiu de caz Ungaria

Ungaria

Ungaria are o populație de 10 008 73 de locuitori (potrivit unui raport al Bancii Mondiale din 2010) din care 314 059 (3,04%) de locuitori aparțin minorităților naționale. În cadrul acestora 190 046 sunt romi, 62 233 germani, 17 692 slovaci, 15 620 croați, 7995 români¹⁷².

În literatura de referință privind drepturile minorităților, Ungaria a fost dată ca exemplu pozitiv. Peter Vermeersch considera că în această țară, procesul legislativ al formării grupurilor de interese pe baze etnice a început în ultima parte a anilor '80, perioadă în care statul maghiar a cunoscut și transformări politice și economice importante¹⁷³.

Primele măsuri legislative au fost luate, în decembrie 1988 și ianuarie 1989, când a fost adoptată legislația privind dreptul la asociere și reuniune. Acest demers a continuat, în octombrie 1989, prin adoptarea unui amendament la Constituția maghiară (Amendamentul No. XXXI, 1989). Potrivit acestui amendament, minoritățile se bucurau de dreptul la cultură, religie și posibilitatea utilizării limbii materne. De asemenea, articolul 68 din Constituția din 1990, a subliniat faptul că minoritățile etice și naționale de pe teritoriul Ungariei erau parte constitutivă a statului maghiar (paragraph 1). Se stipula, totodată, că minoritățile etnice și naționale se bucurau de dreptul de a fi reprezentate politic, de a forma corpuri naționale și locale pentru autogovernare (paragraph 4). Noua Constituție prevedea și introducerea unui comisar parlamentar pentru drepturile minorităților etnice și naționale (Art. 32 B, paragraph 2) precum și instituția Avocatului Poporului. Toate aceste schimbări legislative au condus, în 1993, la

¹⁷² Központi Statisztikai Hivatal 2002.

¹⁷³ Peter Vermeersch, *op.cit.*, p.12.

promulgarea unei Legi a Minorităților. Aceasta a adus completări cu privire la drepturile minorităților, mai ales cele cu privire la alegerea reprezentanților în Parlament și la educația în limba maternă. Pe lângă cele 4 naționalități recunoscute înainte de 1993 precum germanii, slovacii, românii și slavii de sud (pentru a fi recunoscute ca naționalități grupurile etnice trebuiau să aibă un număr de 10000 de membri), legea a recunoscut încă 9 etnii. Criteriul recunoașterii se baza pe vechimea etniei pe teritoriul Ungariei, minimum 100 de ani. Legea a făcut posibilă autogovernările minoritare pe criterii culturale, minoritățile putând utiliza simbolistica lor identitară alături de cea oficială.

Trebuie să precizăm că deși raportul stat-majoritate-minoritate în Ungaria nu are aceeași complexitate ca în țările vecine acesteia, precum în România și Slovacia, ea rămâne un etalon european pentru rezolvarea chestiunii minorităților.

Elementul de noutate adus de Ungaria este reprezentat de sistemul auto-governărilor minorităților. Acest sistem prevede posibilitatea înființării acestora la două nivele ale administrației locale: fie în cadrul organelor administrației locale, fie în organizații independente pe lângă autoritățile locale. Rolul auto-governărilor este de reprezentare a minorităților și de promovare a intereselor propriei comunități în relație cu autoritățile publice.

Auto-governările pot lua unele decizii la nivel local, cum ar fi înființarea de instituții de învățământ sau mass media, afișarea de însemne și denumiri specifice comunității. De asemenea, pot interveni în elaborarea materialelor pentru învățământ destinate minorităților. Au un cuvânt de spus în formularea legislației privind protecția monumentelor istorice, deci au drept de veto în probleme de învățământ la nivel local, mass media, utilizarea colectivă a limbii,¹⁷⁴ etc

Una dintre problemele semnalate în ceea ce privește implementarea acestei politici este faptul că, datorită sistemului de votare, formarea autogovernărilor poate deveni o nișă pentru o formă pervertită a procesului reprezentativ: cea de *ethno-business*.

Spre deosebire de sistemul maghiar, în Croația, legislația prevede formarea de consilii ale minorităților, atât la nivel național, cât și local, municipal. La nivel local, aceste consilii pot forma guvernăminte autonome, cu rol consultativ, acolo unde populația depășește 15%¹⁷⁵.

Credem, însă, că exemplul Ungariei nu este cel mai convingător în problematica minorităților. Izbucnirea unor conflicte interetnice pe teritoriul acestui stat este aproape imposibilă, având în vedere numărul mic al minorităților etnice sau naționale.

Singura problemă o ridică minoritatea romă, care însă se bucură de o lege specială, pe care statul maghiar a adoptat-o la recomandarea Consiliului Europei și al Uniunii Europene.¹⁷⁶ În ultimii ani Fundația Soros și alte organizații de profil au inițiat programe de integrare socială a minorității rome, accesul lor la educație, cultură, servicii medicale și sociale de calitate.

Încercările Ungariei de stabili un statut al maghiarilor de peste graniță, pe lângă faptul că intră în contradicție cu legislația europeană și internațională (vezi Comisia Europeană pentru Democrație și Drept-Veneția) poate fi sursă de conflict în țările vecine¹⁷⁷ . Recomandările

¹⁷⁴ Ferenc Eiler and Nóra Kovács: „Minority Self-Governments in Hungary” în Kinga Gál (ed.): *Minority Governance in Europe*, Budapest: LGI, 2003.

¹⁷⁵ Monica Caluser, “Regimul drepturilor minorităților în Europa Centrală și de Est” in Levente Salat (coord), *Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată*, CRDE, Cluj-Napoca, 2008, p.43

¹⁷⁶ Peter Vermeersch, *op.cit.*, p.11.

¹⁷⁷ Kántor Zoltán, „Legea statutului și Comisia de la Veneția: reflecții asupra protecției minorităților”, în http://www.provincia.ro/cikk_roman/c000354.html; Martin Brusis, “The European Union and Interethnic Power-

Comisiei de la Veneția privind respectarea suveranității teritoriale a statelor și a tratatelor încheiate este un avertisment pentru Ungaria.

„Patria-mamă” poate doar să ofere sprijin cultural și educațional coetnicilor săi din alte țări, fără a încălca drepturile suverane ale statelor de rezidență.

Concluzii

Politicile privind apărarea drepturilor omului și protecția minorităților naționale în cele patru state central europene au fost influențate de politicile Uniunii Europene în domeniu și ale celorlalte organizații europene precum Consiliul Europei și OSCE. Se poate observa că aceste state au adoptat măsuri legislative privind protecția minorităților imediat după semnarea Tratatului de la Maastricht(1992), măsuri și politici amplificate după depunerea cererilor de aderare la UE.

Nu se poate cuantifica în ce măsură legislația de protecție a minorităților naționale și etnice este rezultatul proceselor democratice din aceste țări demarat odată cu disoluția regimurilor comuniste, dar cu siguranță criteriile de la Copenhaga, condiționările pe care acestea le-au introdus cu privire la aderarea Ungariei, Poloniei, Slovaciei și Cehiei la UE și monitorizarea lor de instituțiile europene, îndeosebi de Comisia Europeană, au jucat un rol determinant în politicile privind apărarea drepturilor minorităților.

Adoptarea unor legislații naționale în domeniul sus amintit a avut la bază, în multe cazuri, principiul *autonomiei culturale*, necesar conservării identității minorităților, ceea ce a făcut ca cele patru state să participe încă înainte de aderare la logica guvernatei multinivel din Uniunea Europeană, a cărui pivot îl constituie principiul subsidiarității.

Putem concluziona în acest caz că legislația privind minoritățile a avut efect și asupra dezbaterilor privind procesul de decizie în UE și mai mult afirmarea unor instituții regionale și locale în procesul decizional din aceste state este consecința dialogului eficient între instituțiile guvernamentale și cele locale, între acestea și societatea civilă.

O abordare comprehensivă a protecției minorităților trebuie să includă legislație, instituții și politici specializate pentru a asigura atât protecția împotriva discriminării cât și promovarea identității minorităților.

Nu există în acest moment un *acquis comunitar* privind protecția minorităților naționale, o definiție general acceptată privind minoritățile, precum nu există politici comune a statelor membre (vechii și noii veniți) privind această problematică.

Documentele UE în acest domeniu sunt influențate de cadrul normativ al Consiliului Europei și a altor organizații internaționale. Ele conțin principii privind apărarea împotriva discriminării și diferențelor pe criterii etnice, religioase sau lingvistice, dar numai statele candidate au fost monitorizate în acest sens, ceea ce i-a făcut pe unii analiști să critice „*dublu standard*” european în chestiunea minorităților.

Cu toate acestea condiționările impuse de UE au contribuit în statele central europene la respectul acestora față de legislația în domeniu, la un dialog permanent, cooperare și susținere reciprocă privind integrarea lor în structurile euroatlantice.

sharing Arrangements in Accession Countries”, în Journal on Ethnopolitics and Minority Issues, Issues 1/ 2003, p. 3.

În final, credem că problema minorităților în UE, în general și în cele patru state, în particular, va continua să rămână pe agendele naționale și europene, iar orice exagerare fie în direcția minimizării drepturilor minorităților sau în direcția accentuării autonomiei și izolării acestora va conduce la tensiuni, chiar dacă aceste state sunt membre ale UE și ale NATO.

Tema 5: Minoritățile etnice și naționale în România

Istoria României este marcată de o permanentă interacțiune între civilizația autohtonă și exponenții unor fluxuri igratorii timpurii și ulterior ai unor popoare și civilizații care au influențat într-o mare măsură evoluția societății, complexitatea comunităților. Fără a face excepție față de alte state Central și Este Europene, societatea românească este o societate multiculturală la nivelul căreia evoluțiile istorice de care aminteam au dus la existența și recunoașterea în prezent a douăzeci de comunități ale minorităților naționale, fără a include aici noile minorități reprezentate de grupuri etnice porvenite din China sau din statele arabe.

Structura etnică a populației României relevă faptul ca ponderea românilor, populația majoritară, a rămas aceeași ca și la recensământul din 1992, fiind de 89,5% din totalul populației. La recensământul din 2002, 91% din populația țării s-a declarat de limbă maternă română. Conform datelor de la Recensământul din 2011, 88,65 s-au declarat români, urmați de 6,5% maghiari, 3,25 romi și alte minorități: ucrainieni, germani, ruși-lipoveni, și tătari. Numărul persoanelor care nu au dorit să își declare etnia sau nu erau prezente este de 0,3% din populația stabilă a țării.

România are o istorie îndelungată a conviețuirii multietnice și multiculturale. Problema minorităților naționale devine o chestiune importantă după Primul Război Mondial, odată cu crearea unor state naționale noi, printre care și România. Importante modificări în structura etnică au avut loc după cel de-al Doilea Război Mondial. Noile provincii alipite aveau importante populații de origine etnică maghiară, germană, evreiască, ucraineană, care se adăugau populației de origine romă, tătară sau turcă deja existente.

Studiul evoluției problematice minorităților naționale din țara noastră relevă existența a patru perioade distincte de abordare a acestora, fiecare din aceste etape marcate de anumite specificități și evoluții, influențate, la rândul lor de factorii politici și sociali ai vremii.

În mod concret, problema minorităților a fost pentru prima oară ridicată la Congresul de la Berlin din 1878, atunci când, printre alte prevederi și obligații s-au impus României extinderea drepturilor confesionale la evrei și musulmani, precum și acordarea cetățeniei acestor categorii de populație. Perioada corespunde conștientizării, la nivelul continentului nostru, a identității culturale și naționale, măsura impusă fiind de natură a garanta protejarea specificului categoriilor sociale avute în vedere. Cu toate acestea, evident măsurile aveau în vedere criteriile religioase care conduceau la existența unor specificități importante în cadrul comunităților, adesea caracterizate de intoleranță.

Situația minorităților naționale în România în perioada interbelică;

A doua perioadă corespunde perioadei interbelice și își are originile în Tratatul de pace de la Paris, 1919. România s-a angajat în primul război mondial pentru a dobândi Transilvania, locuită în majoritate de români, așa arată și statisticile maghiare din 1910¹⁷⁸.

Realizarea acestui deziderat de scoatere a populației românești de sub suveranitatea Austro-Ungariei implica și trecerea unor comunități maghiare, germane, evreiești etc. sub autoritatea statului român. În cadrul Conferinței de pace de la Paris s-a ridicat problema protecției minorităților naționale, justificarea includerii în dezbateretratatului de pace a acestei probleme fiind aceea că "noile state formate sau reîntregite din răsăritul Europei au multe minorități în cadrul lor datorită factorilor istorici și este normal ca ele să fie protejate". Conform Tratatelor de Pace din 1919-1920, România trebuia să acorde egalitate tuturor cetățenilor săi, indiferent de etnie sau de plasament geografic în noul său teritoriu. Mai mult decât atât, statul român a semnat și tratatele de protecție a minorităților (decembrie 1919), deși anterior reprezentantul său I.I.C. Brătianu refuzase acest lucru, motivând încălcarea principiului egalității suverane a statului. Așa se explică de ce România a ratificat tratatul semnat în decembrie 1919, abia în toamna lui 1921.

Prin tratatele semnate, România se angaja să acorde minorităților etnice drepturi speciale printre care: dreptul de opțiune (art. 4, 5), dreptul de a uza liber de limba lor maternă nu numai în relațiile private ci și în comerț, reuniunile publice, adunările culturale, presă și publicații de orice fel, tribunale, școli primare (art. 8, 9), posibilitatea de a primi o parte din buget (art. 10) și autonomia școlară și religioasă pentru comunitățile de secui și saxoni din Transilvania (art. 11)¹⁷⁹.

Conform datelor statistice din 1919, structura etnică în Transilvania cuprindea 57,12% români, 26,46% maghiari, 9,87% germani, 3,28% evrei și 3,27% alte naționalități¹⁸⁰.

În afară de maghiari, toate celelalte minorități cunoscuseră situația de minoritar. Chiar și germanii din Transilvania și Banat își construiseră identitatea, mai ales după 1867, ca naționalitate diferită de majoritatea maghiară. Mai mult decât atât, reprezentanții acestor minorități acceptaseră cu unele condiții integrarea în noul stat după 1918. Problema în jurul căreia se va centra chestiunea minorităților în Transilvania va fi cea maghiară. În timpul dualismului maghiarii experimentaseră conceptul de națiune etnolingvistică, bazându-se pe supremația politică și economică. Ruptura națională produsă în 1918 a generat o criză identitară, exprimată sugestiv de episcopul Sándor Makkai în cartea sa, intitulată „Nem lehet” (Nu se poate)¹⁸¹.

Procesul construcției noii identități la maghiarii din România a fost marcat de o ruptură psihologică puternic resimțită de comunitate, și exprimată nu de puține ori prin refuzul de integrare în noua arhitectură statală.

Reprezentanții acestei comunități nu precupețesc nici un efort pentru a trimite proteste atât Conferinței de Pace, cât mai ales Societății Națiunilor. Elementele conducătoare maghiare sunt, în același timp, în strânsă legătură cu guvernul de la Budapesta, care nutrea sentimente de revanșă. Atitudinea guvernului ungar complică și mai mult situația în care se găsea statul român,

¹⁷⁸ A se vedea Bolovan, Sorina and Ioan, *Studies on the Historical Demography of Romania*, Cluj-Napoca, Center for Transylvanian Studies, The Romanian Cultural Foundation, Cluj-Napoca, 1992, pp. 33-45

¹⁷⁹ A se vedea Tratatul de Pace între Puterile Aliate și Asociate, pe de o parte, și Austria, în Ioan Scurtu și Liviu Boar, op. cit., pp. 169-171.

¹⁸⁰ Ibidem., p. 8

¹⁸¹ Kiss, Csaba G., *Europa Centrală, Națiuni, Minorități*, Pesti Szalon, Kriterion, 1993, p. 176.

căruia „îi revenea sarcina, ingrătă și arzătoare, de a adapta instituțiile vechiului stat român la situația nouă creată prin încorporarea de teritorii întinse”¹⁸².

Lipsa unei bune comunicări între autoritățile centrale și cele locale complică și mai mult raporturile între stat și minorități. Acestea denunță, în diferite petiții, politica școlară și economică, considerată discriminatoare pentru situația lor, în ciuda faptului că România dorește o modernizare atât a învățământului, cât și o mai judicioasă repartiție a proprietății. Legea specială privind reforma agrară pentru Transilvania este mai defavorabilă proprietarilor decât în Vechiul Regat¹⁸³. Cum cea mai mare parte a pământului se găsea în proprietatea aristocrației maghiare, comunitatea din care făcea parte aceasta se considera nedreptățită, acuzând scopul național în care a fost făcută aceasta.

În anii ‘20 comunitatea maghiară a solicitat protecția internațională contra măsurilor administrative luate de autoritățile române. La unele proteste s-a asociat și minoritatea germană, care contesta aplicarea legilor și decretelor care nu respectau egalitatea de tratament garantată de tratate. Numeroase plângeri au fost adresate Ligii Națiunilor, cel mai adesea prin intermediul guvernului ungar, dar de asemenea și prin intermediul unor asociații internaționale cu caracter confesional ca: Alianța Presbiteriană Generală din Scoția, Alianța Universală a Bisericilor Unitariene Americane etc¹⁸⁴.

Confruntările juridice care au avut loc în cadrul Societății Națiunilor, în presa internațională, maghiară și română, au fost preluate și de dezbaterile de idei reflectate în diferite istoriografii, atât în perioada la care facem referire, cât și pe tot parcursul secolului al XX-lea.

Rezoluția Adunării Naționale de la Alba-Iulia (1 decembrie 1918), prevedea printre principiile fundamentale ale noului stat român: „*deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare*”.

Constituția din 28 martie 1923, asuma, în art. 7, că „deosebirea de credințe religioase și confesiuni, de origine etnică și de limbă, nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și politice și a le exercita”, iar art. 5, 8, 22, 28, 29, 64, 108, 109, reiterau în diferite forme, victoria principiului egalității asupra diferentelor naționale, confesionale sau de origine etnică.

Constituția din 1923 stabilea: **Art. 5** o clauză de nediscriminare, afirmând că „românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociatie și de toate drepturile și libertățile stabilite prin legi”. Conform prevederilor **Art. 7 și 8** „deosebirea de credințe religioase și confesiuni, de origine etnică și de limbă, nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și politice și a le exercita; „toți românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, sunt egali înaintea legii și datorți a contribui fără deosebire la darile și sarcinile publice”. **Articolul 72** prevede că sunt senatori de drept „liderii confesiunilor recunoscute de stat, câte unul de fiecare confesiune, întrucât sunt aleși sau numiți conform legilor țării și reprezintă un număr de peste 200 000 de credincioși, precum și reprezentantul superior religios al musulmanilor din Regat”.

¹⁸² Azcarate, Pablo de, op. cit., p. 34

¹⁸³ Ibidem.

¹⁸⁴ Mouton, Renee-Marie, op. cit., p. 19

Alte legi din aceasta perioada: Legea învățământului din 24 iulie 1924, Legea privind învățământul privat, 22 decembrie 1925.

Constituția autoritară din 27 februarie 1938 repeta că „toți cetățenii români, fără deosebire de origine etnică și credința religioasă, sunt egali înaintea legii”. (art.5)

După 1918, între frontierele României Mari existau aprox 17% maghiari, 4,4% germani, 3,2 % evrei, 2,9% ruși, 1,7% romi. Minoritățile naționale constituiau circa 29% din întreaga populație. Populația maghiară a scăzut constant după alipirea Transilvaniei la România, până astăzi. Tratatul de la Trianon a determinat plecarea primului val important de maghiari. Scaderea numărului de vorbitori de limbă maghiară în 1909 și 1930 a fost de cca 100.000 de persoane. Această scădere are mai multe explicații, inclusiv prin trecerea copiilor de evrei și șvabi din categoria vorbitorilor de limba maghiară în categoria celor vorbitori de limbă română. Alte cauze au fost emigrarea voluntară, dar și politicile guvernelor de la București.

Între cele 2 războaie mondiale a avut loc:

- colonizarea graniței cu Ungaria cu populație românească, printr-un program al guvernului. Aceste politici reflectau și frustrarea pentru statutul de națiune inferioară a românilor din Transilvania anterioară României Mari, preocupările față de iredentismul maghiar,
- în ceea ce privește preocuparea pentru populația musulmană din Dobrogea, grija pentru păstrarea echilibrului de populație din zonă.
- Guvernul român a închis sau a desființat școlile, ziarele și instituțiile culturale ale ucrainenilor. S-a interzis utilizarea limbii ucrainene în domeniul public. Încălcarea noii legislații determina intervenția poliției. Ucrainenii au fost denumiți „românii care și-au uitat limba maternă”
- Bulgarii au suferit un tratament asimilatoriu, prin închiderea sau demolarea școlilor, bisericilor, centrelor de cultură și de artă.
- Evreii au primit, în anii '20, o serie de drepturi negate anterior, conform obligațiilor Tratatului de la Paris, urmată apoi în anii '30 de amânarea reformelor în acest domeniu și amplificarea persecuției, până la pogromurile și crimele din perioada Holocaustului 1940-1943.

Situația minorităților naționale în România în perioada comunistă;

Legea Nr. 86 din 6 februarie 1945 privind statutul naționalităților minoritare este un izvor de drept pentru protecția minorităților din acea perioadă: Afirmă clauza generală de nediscriminare în Art.1; **Art. 2** interzice cercetarea originii etnice a cetățenilor români, în vederea stabilirii situației lor juridice; **Art. 4** – „cetățenii români aparținând unor naționalități de altă limbă, rasă sau religie, decât cea română, se vor bucura de același tratament și de aceleași garanții ca și ceilalți cetățeni români. Ingrădirea, directă sau indirectă a drepturilor cetățenilor, sau invers, de privilegii, directe sau indirecte, pentru cetățeni, pe temeiul rasei, religiei sau naționalității lor, precum și orice acțiune de ură pe motiv de rasă, religie sau naționalitate, se pedepsesc de lege”.

Art. 5 vorbește despre libertatea oricărei persoane de a-și stabili singură limba maternă sau naționalitatea. Deși legea stabilea drept unică limbă oficială limba română, limba maternă a

minorităților putea fi folosită în raporturile oficiale cu statul sau în relațiile cu alți membri ai comunității minoritare.

În circumscripțiile în care, potrivit ultimului recensământ, cel puțin 30% din locuitori avea limba maternă alta decât româna, cetățenii se putea adresa justiției sau administrației publice în limba maternă, iar magistrații și funcționarii publici trebuiau să cunoască și această limbă. Potrivit **Art. 15** în aceste localități, numele de străzi era necesar să fie indicat și în limba populației de altă origine etnică decât cea română.

În ceea ce privește învățământul în limba maternă, statul se obligă să acorde același statut juridic, precum școlilor cu predare în limba română, școlilor confesionale, particulare sau publice, care desfășoară cursuri și în altă limbă decât cea oficială. Legea stabilea, în **Art. 20**, că la toate examenele inclusiv bacalaureatul, susținute de persoane de altă naționalitate, elevii trebuiau să fie examinați în limba în care li s-au predat materiile, în afară de cazul în care aceștia cereau ca examenele să se desfășoare în limba română.

Legea 86, din 6 februarie 1945, dispunea ca la Facultatea de Drept și cea de Litere și Filosofie de la Universitatea din Cluj să se înființeze catedre cu limba de predare maghiară și germană, după necesități, având în vedere numărul studenților respectivi. (Chiriță, Săndulescu, 2008, p.53).

A treia perioadă în evoluția problematicii minorităților naționale corespunde perioadei cuprinsă între 1947, instaurarea regimului comunist în România și durează până la Revoluția din 1989. Această perioadă este marcată de o serie de evoluții externe cu impact deosebit asupra situației minorităților naționale.

Prin cedarea Basarabiei – ocuparea ei de către Uniunea Sovietică- și în urma mișcărilor de populație din timpul războiului s-a produs o reducere a diversității multietnice a României. Între 1947 și anii '90, importante comunități ale germanilor și evreilor au părăsit în cea mai mare parte țara, alungați practic de regimul comunist.

Conform recensământului din 2002 sunt în România 19 minorități naționale recunoscute oficial. După alegerile generale din 2000, au mai intrat în Parlamentul României reprezentanții a două etnii, considerate de unii lideri ai minorităților naționale a fi construcții artificiale, macedonenii slavi și rutenii.

În 1945 a fost adoptat Statutul Naționalităților, care cuprindea noua viziune a României asupra drepturilor minorităților naționale: tribunalele și judecătoriile care aveau competență asupra unei circumscripții judecătorești cu peste 30% dintre locuitori minoritari, urmau să folosească, la cerere, limba maternă; presa putea folosi limba minoritară în unitățile administrative unde minoritățile depășeau proporția de 30%; statul român asigură învățământul în limba maternă în școlile de stat primare, secundare și superioare. La examen, limba folosită era cea de predare.

La sfârșitul anilor '40, și în deceniul următor, *maghiarii au beneficiat de măsuri specifice, inclusiv prin crearea Regiunii Autonome Maghiare. Ceangăii din Moldova* au putut învăța limba maghiară, iar în biserica lor (catolică) s-a revenit la slujba în această limbă.

Evreii au fost masiv integrați în sistemul instituțiilor publice. Alte minorități au fost încurajate să revină la manifestările identitare.

În toate localitățile unde locuiau ucrainieni (peste 100) au fost înființate școli elementare în care învățământul se desfășura în limba ucraineană. În 1949, la Universitatea din București s-a înființat o secție de limba ucraineană la Catedra de limbi slave.

Politica față de minorități a fost determinată de mai mulți factori, unii de politică internațională. Sfârșitul DRM a marcat restrângerea comunităților grecești, foarte active până acum. Acestora li s-au confiscat abuziv bunurile, iar membrii lor au fost supuși unui regim orientat spre asimilare forțată.

O degradare a vieții comunitare, după război, se remarcă și în cazul albanezilor. În 1953, s-a desființat ultima lor organizație.

Constituția din 13 aprilie 1948: Reiterează principiul nediscriminării; Dreptul la educație în limba maternă și dreptul la practicarea propriei religii. Potrivit Art. 24 în Republica Populară Română se asigură naționalităților conlocuitoare dreptul de folosire a limbii materne și organizarea învățământului de toate gradele în limba maternă. Administrația și justiția, în circumscripțiile locuite și de populații de altă naționalitate, vor folosi și oral și scris și limba naționalității respective și vor face numiri de funcționari din sânul naționalității respective sau de altă naționalitate, care cunosc limba populației locale. Articolul 27 garantează libertatea conștiinței și a religiei, dar desființează școlile profesionale: „Nici o confesiune, congregație sau comunitate religioasă nu poate deschide sau întreține instituții de învățământ general, ci numai școli speciale pentru pregătirea personalului cultului sub controlul statului”.

În anii de după terminarea războiului, minoritatea germană a fost supusă unui amplu proces de persecuție concretizat prin deportări în Bărăgan sau Siberia, confiscarea averilor sau suspendarea temporară a drepturilor cetățenești.

Din cauza regimului politic, mulți evrei au emigrat, în mare parte, în Israel. „*Mentalitatea asimilaționistă bazată pe principiile naționalismului comunist avea să afecteze în sens negativ viața comunităților din România*”. (Chiriță, Săndulescu, 2008, p.98)

Constituția din 1952, Conform Capitolului introductiv: „*Minoritățile naționale din Republica Populară Română se bucură de deplină egalitate în drepturi cu poporul român. În Republica Populară Română se asigură autonomia administrativ-teritorială populației maghiare din raioanele secuiești, unde ea formează o masă compactă*”. Articolul 19 arată că: „*Regiunea Autonomă Maghiară a Republicii Populare Române este formată din teritoriul locuit de populația compactă maghiară secuiască și are conducere administrativă autonomă, aleasă de populația Regiunii Autonome. Regiunea Autonomă Maghiară cuprinde: Ciuc, Gheorgheni, Odorhei, Reghin, Sângeorgiu de Pădure, Sf. Gheorghe, Târgu-Mureș, tâRGU Secuiesc, toplița. Centrul administrativ al Regiunii este orașul Târgu-Mureș*”.

Această Regiune Autonomă va fi desființată de Constituția din 1965.

În perioada regimului comunist, viața minorităților naționale a cunoscut forme de represiune. După 1965, minoritățile etnice erau desemnate prin sintagma „naționalități conlocuitoare”, în

aparență o formulare care anunța o egalitate deplină. În realitate, școlile particulare sau confesionale cu predare în limba maternă sunt desființate și înlocuite doar cu clase cu predare în limba maternă. Accesul minorităților este strict restricționat și în învățământul superior. (Chiriță, Săndescu, 2008, p.96).

Legea învățământului nr. 28/1978 lasă la latitudinea guvernului înființarea unor instituții de învățământ, facultăți sau secții cu predare în limba minorităților naționale.

Anii '60 a adus trecerea către sistemul national-comunist, ca proiect asimilaționist. Colonizarea comunităților maghiare și politica discriminatorie de repartizare a absolvenților au fost principalele două instrumente pentru obținerea majorității de către români în zonele locuite compact de maghiari. Ceangăilor maghiari li s-au interzis manifestările identitare, însuși numele fiind prohibit în anii '70. Evreii și germanii au plecat masiv, mulți fiind practic vânduți în Germania sau Israel.

Pe de-o parte, politica URSS de control al statelor supuse influenței sale prevedea încurajarea minorităților în afirmarea propriei identități în teritoriile statelor comuniste. Această orientare a constituit fundamentul înființării în România a Regiunii Autonome Maghiare între anii 1951-1959. Minoritățile de pe teritoriul țării noastre proveneau din zone diverse reprezentând atât zona comunistă a Europei cât și Europa Occidentală (germanii, italienii). Existența acestor grupuri de minorități au dus la implementarea unor politici discriminatorii față de grupurile minoritare, mulți membri ai acestor comunități fiind forțați să emigreze de-a lungul acestei perioade. Această evoluție s-a resimțit cu precădere în cazul etnicilor germani și al evreilor.

În general perioada a fost una caracterizată de intoleranță, exacerbare a antisemitismului și xenofobiei precum și a naționalismului extremist. De asemenea, măsurile sociale și politice implementate de regimul comunist s-au răsfrânt și asupra comunităților minoritare, fie că proveneau din state comuniste sau nu. Astfel o serie de averi aparținând bisericilor minoritare au fost confiscate și naționalizate, odată cu interzicerea unor culte religioase. Minoritățile beneficiau de o semi-recunoaștere, sintagma consacrată fiind aceea de naționalități conlocuitoare enumerarea lor limitându-se, în general la maghiari și germani, restul fiind asimilat altor naționalități.

Cu toate acestea s-au consemnat și o serie de măsuri de sprijinire a afirmării identității minoritare. Astfel, aceste "minorități conlocuitoare" beneficiau de reprezentare în Marea Adunare Națională, forul legislativ al țării, dar și de promovarea unor drepturi specifice cum ar fi învățământul de stat în limba maternă sau editarea de cărți și ziare în limba maternă.

Statutul și regimul minorităților naționale în România în prezent;

A patra perioadă, cea prezentă începe după în Decembrie 1989 și reprezintă o renaștere și reevaluare a valorilor societății românești. Ea reprezintă, în fapt, o perioadă de tranziție marcată de frământări, evoluții și involuții, finalizate cu consolidarea modelului românesc de protecție a minorităților naționale.

Evoluțiile acestei perioade cunosc o serie de repere importante care au contribuit la cristalizarea sistemului legislativ și instituțional privind protecția minorităților naționale în România. Dispariția regimului comunist nu a însemnat și ameliorarea relațiilor majoritate

minoritate. Dimpotrivă, sentimentele naționaliste s-au exacerbat iar mișcările extremiste au dus la evenimente tragice care au culminat cu confruntările interetnice de la Târgu-Mureș din 1990.

Cu toate acestea, procesul de tranziție a cuprins și domeniul minorităților naționale, recunoașterea Actului Final de la Helsinki și integrarea României în structurile Europene constituind adevărate repere ale ameliorării problemei minorităților naționale. Accederea României în Consiliul Europei a constituit un punct esențial în redimensionarea politicilor privind minoritățile naționale. Deja aceste comunități beneficiau de reprezentare parlamentară și sprijin din partea statului iar crearea Consiliului pentru Minoritățile Naționale a formalizat o serie de mecanisme și instrumente destinate sprijinirii afirmării identității comunităților minoritare, precum și o protecție sporită a drepturilor acestora.

Minoritățile naționale au devenit subiectul dezbaterilor politice începând chiar cu primele săptămâni ale anului 1990. Revista în limba maghiară Magyar Kisebbség, publicată la Cluj a adunat o parte semnificativă a studiilor și dezbaterilor inițiate de cercetători maghiari, dar a acordat atenție și unor studii ale cercetătorilor români.

Unele studii și articole maghiare au devenit accesibile în limba română sau engleză prin intermediul unor proiecte civice, precum culegerile apărute sub titlul *Cumpăna* sau *Provincia*. Primele articole în limba română care invocau principiile generale ale teoriei minorităților naționale au apărut în revistele culturale la începutul anilor '90. Există o întreagă categorie de scrieri care combină analiza și militantismul prominoritar.

Clujul a fost principalul centru academic al studiilor în domeniul diversității etnoculturale. Centrul de Cercetare a Relațiilor Interetnice este cunoscut pentru abordarea acestei teme în manieră sociologică. A investigat indicatori specifici relațiilor interetnice publicate sub titulatura de „etnobarometru”. Sondaje asupra atitudinilor interetnice au fost comandate de către Fundația pentru o Societate Deschisă. Linia de limbă maghiară de la Universitatea Babeș-Bolyai, oferă cursuri în domeniul multiculturalismului și al minorităților naționale. Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală din Cluj a fost implicat în mai multe cercetări ținând de multiculturalitate și a lansat o colecție de documente privind minoritățile din România. (maghiari, țigani, evrei).

La Timisoara principala structură în materie este Centrul Intercultural, afiliat Universității de Vest.

Facultatea de Drept a Universității din București oferă cursul „Dreptul internațional al drepturilor omului”, la SNSPA, din 2004-2005 există un curs privind drepturile minorităților naționale.

Cercetări care privesc doctrina minorităților naționale au fost publicate în mai multe periodice. Cele două reviste – *Alterra* și *Revista Română de Drepturile Omului*, au publicat studii ale unor cercetători străini și români.

Măsurile adoptate în această perioadă au avut în vedere sprijinirea și încurajarea învățământului în limba maternă, sprijinirea drepturilor religioase și a celor culturale. Aceste măsuri s-au concretizat atât la nivel legislativ prin adoptarea unei noi legi a învățământului și abrogarea unor dispoziții restrictive privind regimul cultelor religioase, precum și prin măsuri

instituționale cum ar fi crearea unor structuri ministeriale pentru minorități în cadrul unor ministere importante cum ar fi cel al Educației și cel al Culturii.

Un alt pas înainte l-a constituit transformarea, în martie 1997, a Consiliului pentru Minoritățile Naționale în Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale condus de un ministru fără portofoliu, subordonat direct Primului Ministru. Noua structură coordona la nivel național politicile privind minoritățile naționale și reprezenta structura de legătură între Guvern, autoritatea executivă și Parlament, autoritatea legislativă.

Odată cu numirea unui ministru delegat pentru minorități, problematica minorităților a intrat într-o nouă fază a evoluției sale. Pe de-o parte, această măsură a consemnat cooptarea minorităților naționale în structurile de decizie ale Executivului, iar pe de alta, a însemnat formalizarea unor noi drepturi specifice, cum ar fi cel de folosire a limbii materne în administrația publică. De asemenea, procesul de retrocedare a averilor către bisericile și cultele aparținând minorităților a fost accelerat prin crearea unor Comisii mixte Guvern-societate civilă.

În plan normativ, adoptarea unei noi legi a învățământului și a unei noi legi a administrației publice au dus, așa cum spuneam la formalizarea unor drepturi specifice minorităților, în conformitate cu prevederile documentelor Consiliului Europei în materia minorităților naționale.

Cristalizarea cadrului instituțional și legislativ privind protecția minorităților naționale a avut loc la începutul anilor 2000, odată cu intensificarea eforturilor de accesare în Uniunea Europeană. Necesitatea adoptării acquis-ului comunitar, reglementarea raporturilor minoritate majoritate, specificul unor aspecte concrete privind regimul și situația minorităților au dus la consolidarea unui cadru instituțional funcțional și a unui cadru juridic coerent în domeniul minorităților naționale, aspecte care pot fi consoidearte a constitui un adevărta model de gestionare a problematicii minorităților naționale.

Protecția minorităților naționale în tratatele României

România este parte la:

- Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, ratificat în 1974,
- Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale, tratat ratificat în 1995
- Tratatul internațional bilaterale ale României cu vecinii săi:
 - a. Tratatul de înțelegere și bună vecinătate între România și Ungaria, 1996, la Timișoara,
 - b. Tratatul cu privire la relațiile de buna vecinătate și cooperare între România și Ucraina, Constanța, 1997,
 - c. Tratatul cu privire la relațiile de buna vecinătate și cooperare între România și Republica Federala Germania, 1991,
 - d. Tratatul de prietenie, colaborare și bună vecinătate între România și Bulgaria, 1992, nu conține nici o referire la protecția minorităților naționale, deși există o minoritate bulgară în România și una românesca în Bulgaria
 - e. Tratatul de prietenie, bună cooperare și vecinătate cu Republica Federala Iugoslavia, 1996.
- Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare, 17 iulie 1995,

Tratatele României cu Iugoslavia și Bulgaria au fost semnate într-o perioadă (1992-1996) în care toate cele trei țări evitau discutarea problemei minorităților naționale.

În prezent, minoritățile naționale din România se bucură de exercițiul tuturor drepturilor specifice așa cum sunt ele stipulate în documentele europene, sunt reprezentate la toate nivelurile de decizie și beneficiază de sprijinul financiar al statului în afirmarea și promovarea identității, a valorilor și tradițiilor proprii.

Tema 6: Modelul românesc de gestionare a problematicii minorităților etnice și naționale

Cadrul Legislativ din România în domeniul protecției minorităților naționale.

Cadrul legislativ

- Chiar dacă în 1866, Constituția s-a inspirat din idealurile Revoluției Franceze, prevederile sale stipulau că *cetățenia română putea fi dobândită doar de către creștini*.
- La finalul Războiului de Independență din 1877, s-a acordat *cetățenie și drepturi civile și politice tuturor locuitorilor*, fără deosebire.

Legislația națională în vigoare în materia drepturilor omului și, implicit, în problematica minorităților naționale, se fundamentează pe o serie de principii prevăzute de Constituția României dintre care amintim cu precădere, reprezentarea parlamentară a comunităților minorităților naționale și prioritatea prevederilor internaționale privind drepturile omului, asupra legislației naționale.

Reprezentarea parlamentară a minorităților naționale este reglementată, la nivel subsecvent prin legile electorale și legea partidelor politice (Legea nr. 14/2003) care reglementează statutul organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale.

Cadrul general de manifestare a drepturilor specifice ale minorităților naționale este asigurat de Convenția cadru a Consiliului Europei privind Protecție minorităților naționale, Convenție ratificată de țara noastră prin Legea nr. 33/1995.

După Revoluția din 1989 și sub presiunea organizațiilor internaționale, România va modifica în mod fundamental cadrul legislativ al protecției drepturilor minorităților naționale.

La nivelul legii fundamentale, Constituția din 1991 garantează protecția drepturilor minorităților naționale. Ea nu definește noțiuni precum „discriminare” sau „privilegiu” și diminuează sfera discriminării la relația cu administrația publică și justiția.

În urma revizuirii Constituției din 2003 s-a introdus o dispoziție conform căreia statutul minorităților din România este reglementat prin lege organică. (lege organică - legi adoptate de Parlament în domenii de importanță vitală pentru funcționarea statului și constituie o categorie intermediară, între legile constituționale și cele ordinare).

În perioada 2000-2006 a fost adoptat un cadrul legislativ diversificat:

- La sfârșitul lunii august 2000 a fost adoptată Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare ,

- Ordonanța de urgență nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii,
- OG nr 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare,
- Legea învățământului, Legea administrației publice locale, Legea privind statutul funcționarilor publici, Legea audiovizualului, etc

Constituția României, art 1, alin.1 „Statul român este național...unitar și indivizibil”, iar „suveranitatea națională aparține poporului român” (art.2,alin.1). art.4,alin.1 „Statul are ca fundament unitatea poporului român” – a fost criticată de reprezentanți ai minorităților și unele organizații internaționale ca fiind exclusivistă și naționalistă. Art. 6, referitor la identitate, enunță într-o formulare generală „(1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la pastrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase. (2) Măsurile de protecție luate de stat pentru pastrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români”.

Legea nr. 48/2002 privind sancționarea oricăror forme de discriminare definește termenul de „discriminare” ca incluzând „*orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe baza de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, orientare sexuală, sex, apartenență la o categorie defavorizată sau orice alt criteriu care are ca scop restrângerea sau înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniile politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice*”.

Legea 148/2000 privind publicitatea, interzice în mod explicit utilizarea unor afirmații discriminatorii în publicitate.

Art.247 din Codul penal prevede că „îngrădirea de către un funcționar public a folosinței sau a exercițiului drepturilor vreunui cetățean ori crearea pentru acesta, a unor situații de inferioritate pe temei de naționalitate se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani”. Art 317 din Codul penal sancționează propaganda naționalist-șovină și promovarea urii de rasă sau naționale cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani.

Legea partidelor politice nr.27/1996 asigură persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul de a crea structuri asimilate partidelor politice, dreptul de a face parte simultan din partide și asociații și dreptul de a fi investit cu funcții publice.

Legea nr. 68/1992 privind alegerea Camerei Deputaților și a Senatului, prevede dreptul de reprezentare în Parlament (1 deputat dacă nu au făcut pragul electoral) și de participare la alegeri cu aceleași liste în circumscripții electorale diferite. Regulamentele Camerelor stipulează dreptul reprezentanților minorităților naționale de a se organiza într-un grup parlamentar distinct.

Legea nr. 70/1991 privind alegerile locale reia principiul egalității și acordă organizațiilor minorităților naționale drepturi electorale.

Legea învățământului nr.84/1995, modificată în august 2002, reglementează dreptul de a învăța în limba maternă în toate instituțiile de învățământ de stat, dreptul de a studia și de a fi instruit în limba maternă, la toate nivelurile și formele de educație, în instituții de învățământ de stat, dreptul de a susține exmenele de admitere și de absolvire în limba maternă, existența universităților multiculturale, dreptul la reprezentare proporțională a profesorilor în conducerea unităților de învățământ.

Dreptul de utilizare a limbii materne în circumstanțe legate de serviciile publice este garantat și prin Legea nr. 189/1999 privind statutul funcționarilor publici, Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției, Legea nr. 215/2001 privind administrația publică.

Legea nr. 215/2001 privind administrația publică prevede obligația reprezentanților administrației publice de a cunoaște limba minorității în unitățile teritoriale unde persoanele aparținând acesteia depășesc 20%.

Inculpații au dreptul de a avea un interpret, pentru ca toate procedurile să se desfășoare într-o limba pe care ei o înțeleg.

Legea nr. 69/1991 a administrației publice locale, amendată, prevede că unitățile administrativ-teritoriale în care o minoritate este într-o proporție de cel puțin 20%, membrii ei se bucura de anumite drepturi, inclusiv plăcuțe bilingve, adresarea și primirea de la autorități a comunicatelor în limba maternă, etc. Recomandare 1201, care este parte a dreptului intern, stipulează posibilitatea consiliilor locale de a acorda aceste drepturi chiar dacă proporția minoritarilor este sub 20%.

Protecția și promovarea drepturilor specifice ale minorităților este reglementată prin Legea nr. 215/2001 cu modificările și completările ulterioare - folosirea limbii materne în administrația publică -, Legea nr. 1/2011 a educației naționale - educația în limba maternă -, Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor - promovarea drepturilor religioase -, și Legea nr. 282/2007 pentru ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare care asigură cadrul normativ necesar manifestării drepturilor culturale și lingvistice.

Un act normativ deosebit de important în ceea ce privește armonizarea politicilor naționale cu cele europene și protejează minoritățile naționale este legislația privind Organ consultativ al Guvernului, fără personalitate juridică și are drept scop asigurarea relațiilor cu organizațiile legal constituite ale cetățenilor aparținând minorităților naționale prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare. Conform Ordonanței nr. 137/2000 republicată, se sancționează orice faptă de discriminare, directă sau indirectă care are ca obiect încălcarea exercițiului drepturilor oricărei persoane - inclusiv aparținând minorităților naționale - sau care aduc atingere demnității personale.

Cadrul instituțional din România în domeniul protecției minorităților naționale.

Cadrul instituțional

Cadrul instituțional din România în domeniul protecției minorităților naționale poate fi considerat ca un sistem integrat, flexibil și complementar asigurând protecția efectivă a persoanelor aparținând minorităților naționale.

El se fundamentează pe cinci piloni astfel:

Pilonul I - Guvernamental reprezentat de:

1. Departamentul pentru Relații Interetnice cu rol principal în elaborarea și supunerea spre aprobare Guvernului strategii pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale;

La nivel instituțional, prin HG nr 111/2005 a fost creat Departamentul pentru relații interetnice, structură fără personalitate juridică, aflată în subordinea prim-ministrului și în coordonarea ministrului delegat pentru coordonarea Secretariatului General al Guvernului. Potrivit Articolului 2 al HG 111/2005, Departamentul are următoarele atribuții:

- Pune în aplicare politica stabilită prin Programul de guvernare în domeniul relațiilor interetnice;
- Elaborează și supune Guvernului spre aprobare strategii și politici pentru păstrarea, afirmarea și dezvoltarea identității etnice a persoanelor aparținând minorităților naționale;
- Elaborează proiecte de lege și alte acte normative din domeniul său de activitate;;
- Participă la elaborarea raportului cu privire la aplicarea de către România a Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale;
- Stimulează dialogul majoritari-minorități;
- Cultivă valorile comune, combaterea discriminării;
- Sprijină realizarea unor programe sau activități interetnice;
- Sprijină cercetările științifice în domeniul relațiilor interetnice, etc.

2. Agenția Națională pentru Romi - structură care aplică, coordonează, monitorizează și evaluează măsurile din domeniile sectoriale de intervenție socială ; Centrul național de cultură a romilor sau Institutul pentru studierea problemelor minorităților naționale

3. Departamente specializate pentru minorități din cadrul ministerelor.

Pilonul II - Consiliul Minorităților Naționale, organ consultativ al Guvernului, fără personalitate juridică și are drept scop asigurarea relațiilor cu organizațiile legal constituite ale cetățenilor aparținând minorităților naționale.

ii) A rezultat din reorganizarea din 1997 a fostului Consiliu pentru Minoritățile Naționale, fiind alcătuit din câte 3 reprezentanți ai asociațiilor minorităților naționale reprezentate în Parlament. Consiliul coordonează și sprijină activitățile organizațiilor minorităților , face propuneri privind repartizarea fondurilor alocate în bugetul de stat pentru protecția minorităților naționale;

Pilonul III - Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, autoritate de stat specializată în combaterea discriminării, rasismului și intoleranței acționând ca și garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării;

iii) Structură executivă a administrației centrale , subordonată Guvernului. , dar își desfășoară activitatea în mod independent fără să fie influențată de alte instituții sau autorități publice. Reorganizarea CNCD prin Hotărâre de Guvern nr.1514/2002, care transfera conducerea CNCD președintelui numit de primul-ministru, a afectat principiul independenței acestei instituții.

Pilonul IV - Avocatul Poporului - instituție care are ca scop apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor împotriva abuzului sau ingerințelor autorităților publice, ea având o structură destinată drepturilor omului, egalității de șanse între bărbați și femei, cultelor religioase și minorităților naționale;

iv) Înființat în martie 1997 prin Legea nr.35/1997 pentru a proteja drepturile și libertățile cetățenilor împotriva abuzului autorităților publice. Într-un raport privind subiectul celor peste 3000 de petiții adresate Avocatului Poporului în 2003, nu se indica nici o sesizare motivată de încălcări ale drepturilor omului pe bază de limbă, etnie sau naționalitate.

Pilonul V - Societatea civilă reprezentată de organizații neguvernamentale, mediul academic, institute de cercetare, parteneri sociali, experți și activiști în domeniul protecției drepturilor omului și al drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale.

Curtea Constituțională din România a adoptat mai mult de 4000 de hotărâri, dintre care 800 referitoare la egalitate și discriminare. Mai puțin de 10 privesc subiecte ținând de minoritățile naționale. În câteva cazuri, Curtea a susținut măsuri speciale pentru persoanele aparținând minorităților naționale, iar alteori a considerat că nu este necesară o protecție specială pentru persoanele aparținând minorităților naționale.

Problemele legate de problemele efective ale implementării legislației sunt diverse: Comunitatea slovacă vorbește despre desființarea unităților școlare cu predare în limba maternă din cauza numărului mic de elevi; Comunitatea germană (ușor îmbătrânită) vorbește de finanțarea insuficientă a căminelor de bătrâni.

Menționăm și câteva decizii favorabile României la CEDO în legătură cu discriminarea: cazurile Beian vs România (hotărârea din 5 noiembrie 2007), Stoica vs România, hotărârea din 12 februarie 2008.

În ceea ce privește situația romilor, s-au făcut pași importanți prin adoptarea Hotărârii privind adoptarea Strategiei guvernului de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020. Guvernul se angajează să susțină incluziunea socială a romilor în toate domeniile de activitate, printr-un parteneriat activ cu societatea civilă, în aplicarea unor programe specifice, care să răspundă problemelor cu care se confruntă comunitatea de romi; frecventarea școlilor de către copiii romi, rata de angajare, gradul de sănătate, locuire, cultură, discriminare.

România a cerut Comisiei de la Veneția (Comisia Europeană pentru democrație prin drept) să se pronunțe asupra Proiectului de lege privind statutul minorităților naționale din România. Pe baza raporturilor făcute de Sergio Bartole și Pieter van Dijk, Comisia a formulat o serie de obiecții. În conformitate cu Art. 2 al proiectului, prin minorități naționale se înțelege orice comunitate de cetățeni români care trăiește pe teritoriul României din momentul constituirii statului modern, numeric inferioară populației majoritare, având propria identitate etnică exprimată prin clură, limbă sau religie, pe care dorește să o păstreze, să o exprime și să o dezvolte. Conform Comisiei de la Veneția, crearea României moderne este un proces și nu un eveniment clar detemrinat în timp la care să ne raportăm. Lista celor 21 de comunități care pot fi considerate minorități naționale și care a fost inclusă în proiectul de lege este prea strictă și ar putea împiedica alte grupuri să accedă la acest statut, chiar dacă ar reuși să îndeplinească toate cerințele din definiție. Conform Art 74 din proiectul de lege: „în înțelesul prezentei legi,

minorități naționale în România sunt comunitățile: albaneză, armeană, bulgară, cehă, croată, elenă, evreiască, germană, italiană, macedoneană, maghiară, poloneză, rusă-lipoveană, romă, ruteană, sârba, slovacă, tătară, turcă, ucraineană”. Nu putem nega existența unei comunități de chinezi în România, dar potrivit articolului din proiect, ea nu va putea face parte din categoria minorităților naționale. În conformitate cu Articolul 4, persoanele aparținând minorităților naționale sunt cetățeni români ce aparțin unei comunități minoritare sau minori ai căror părinți și-au declarat apartenența la această comunitate. În legătură cu acest aspect, Comisia de la Veneția a arătat că utilizarea drepturilor minorităților garantate internațional nu ar trebui să fie condiționate de „cetățenie”, cu excepția unor drepturi politice.